

JINDŘICH ŠIMON BAAR

PANÍ KOMISARKA

(Chodská trilogie I)

OBSAH

Úvod

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

X

XI

XII

XIII

XIV

XV

Úvod

Některé ovoce, tak jak je sadař utrhne ze stromu, nelze požívat. Neláká ani chutí, ani barvou, je tvrdé a kyselé, zdálo by se, že nestojí za nic.

Uloží-li se však do sklepa, tu přes zimu zežloutne, změkne, naleje se sladkou šťávou a chutná lepší než fíky. –

Tak je tomu i se vzpomínkami.

Skoro půl století mě dělí od šťastného dětství. Po dlouhých letech usadil jsem se opět tam, odkud mě život odvedl na studie a kde jsem od té chvíle býval jenom hostem. Jsem doma. Chodím rodným krajem, dívám se a – vzpomínám. Někdy se mi zdá, jako bych chodil po spáleníšti. Ano, zde stávala planá hruška-hnilička. Kde je? Hrom ji rozbil. Tamhle se modrával rybník. Kde je? Vypustili jej a hráz se zemí srovnali. Tuhle se krčila k zemi dřevěná chaloupka. Kde je? Na prach shořela. Zmizela v lese myt¹¹ a na jejím místě šumí mohutné smrky dumavou píseň svoji. Zelená kštice svěžích buků kryje lysé, skalnaté temeno Haltravu, zato selské lúsy na jeho boku jako by pelichaly. Zmizelo stádo ovčí i hejno husí, umřel pastýř i husopas a na bývalých drahách obecních kvetou v máji kouzelnou krásou růžové koruny panenských jabloní. Trať železné dráhy protíná přímočárně rodný kraj, dvě linky černají se na ní, jako by neviditelná ruka udělala čáru pod řadou položek a chystala se je sečísti...

Dole pod Klenčím kouří a skřípá parní pila a nad městečkem z tenkého, dlouhého komínu vystupují chuchvalce černého dýmu nad bílou porcelánkou. Celé dědiny – Klenčí, Dražinov, Újezd, Postřekov – lehly popelem, ale do roka povstaly z rumu a oděly se podle módy novým rouchem. Noví lidé zde žijí a dívají se na mne cize. Všecko se změnilo, písňe, mravy a zvyky, ba i lahodné nářečí chodského kmene vyvanulo jako vůně ze špatně chráněné nádoby.

Jenom naše hory se nezměnily. Dnes stejně jako před tisíci lety ve veliké tíži zvedá se pracně k zachmuřenému nebi Hrádek s Čerchovem i Sádek s Haltravem. Javor a Prsa Matky boží hledí sem z modravé dáli, zřícené hrady na Herštýnu, Přimdě, Rýznberku i Radyni rýsují se výstražně na zamlženém obzoru...

Usedl jsem nad Klenčím v pasece na starý, nahnílý pařez, zahleděl jsem se do údolíčka pode mnou a sepjal jsem ruce. Pane Bože! Všecky struny v srdci mém už popraskaly, jediná jedna mi zbyla. Miluješ-li mě, dej, abych směl na ni zahrát píseň o lásce k této tvrdé, kamenité zemi!

I

Píše se asi rok 1845 a venku podzim počíná dýchat sychravě. Z lůna rybníků ráno vystupují šedivé mlhy, valí se chvíli údolím potoka Čerchovky, bloudí nalevo, napravo, až konečně nacházejí přímou cestu k lesům, kterou jim předtím sluníčko ukázalo. Cestu zlou, do kopců! Pomalu ubírají se po ní, chytají se stromů podél silnice, převezou městečko a unavené usazují se konečně jako bílý čepec na třech hlavách Čerchova i na táhlém hřbetu haltravském.

Za dne si tam pohoví, ale kvečeru počnou se znovu stěhovat. Po třetí hodině odpolední už utopí se v nich slunce a kotouče mlh po lesnatých stráních zvolna valí se zpátky na noc do údolí jako do lože.

Ty mlhy jsou jako hodiny. Pasáci pod lesem i na lukách pod Klenčím pilně je pozorují. Vidí, jak celý kraj náhle jako by zpopelavěl, všechno ztratí oheň a barvu, lesy nejprve zčernají, pak zmodrají, zešedivějí, řídkou mlhou jako závojem se potáhnou, až docela zmizí. Obzor se úží. Už nelze dohlédnout ani na Přimdu, ani na Sedmihoří, týnské háje zmizely, taktak vidět ještě Dražinov a postřekovské vrchy... Čas zvednout se a hnát domů.

Na Dlouhé louce v kroužku leží pohůnci. Leželi, blahobytně zažívající tuřín a řepu, jejíž stružky a nať ležely na hromádce připraveny jako vnadidlo pro někdy vzdorovitého býka. Dobytčí stádo už se také nepase. Sem tam některá mlsná jalovice shání sice otávku na okraji stok a závodek, ale staré kusy šmahem leží a přežvykují. Čekají trpělivě, až páni pohůnci vstanou, bičí zapráskají a počnou „volát“.

„Poženem!“ vstalo náhle v kroužku děvčátko asi jedenáctileté – Královic Hanýžka – a sbírala do zástěrky zbytky pastýřské hostiny.

Vtom ozvalo se od postřekovské strany:

Hůja, hůja – hej, hej – hoja – hej – !

Martine s chasou –

jakpak se vám krávy pasou?

Hůja, hůja, hej, hej, hoja, hej!

Otázka zněla mírumilovně a zdvořile, pouze ve slově „Martine“ skrýval se hrot posměšku. V Klenčí je totiž kostel zasvěcen památce svatého Martina, každý druhý mužský jmenuje se proto Martin a „klenckýj Martin“ stalo se na Chodsku skoro nadávkou.

Postřekovským nutno odpovědět tónem, kterým se ptají. Jako jehla čile vyskočil se země Klikovic Martínek. Rozkročil se, obě dlaně přiložil k ústům a halekal:

Hůja, hůja, hůja – hoj – hoj – hoj!

My paseme krávy, ale vy kozy,

tratarům říkáte vozy!

Hůja, hůja, hůj – hoj – hoj – hoj – dy – rý – á!

Chlapci ještě chvíli na sebe povolávali, ale Hanýžka si toho nevšímalá. Věděla, že teď kvečeru to nepůjde do tuhého. Pohůnci se jen tak dráždí a k boji dojde, až se setkají pastvou na obecních hranicích. Pak každá síla je drahá a ani Hanýžka by nesměla scházet.

„Bejku, bejku!“ ozval se její dětský hlas a ručky natahovaly zástěrku se stružkami. Ocas v kotouči, hlavu u samé země skokem přihnul se býk, jako by chtěl dívku na rohy nabrat, ale krotce jako beránek zastavil se u ní a mlsným jazykem smetal pochoutku do otevřené tlamy. „Poženeme domů,“ řekla mu malá pastýřka a ručkou drbala ho v chundelaté srsti mezi rohy. Zvíře funělo blahem a radostí, očuchávalo zástěrku i kapsu v plátěné sukni vonící chlebem. „Ta je prázdná,“ zasmála se Hanýžka a na důkaz, že mluví pravdu, vytáhla ji, vytrásla z ní pouze několik drobtů chlebových na dlaň a podala je býku. Slízl je vděčně jako hrozinku, pozdvihl hlavu, zabučel a vážně vykročil přímo ke Klenčí. Královic stádo pospíchalo za ním, a když přešla i loudavá kráva Plavka, Hanýžka rychle sedla si do stoky a poručila: „Čerstva, Marjánko, vlez mi na říbet.^[2]“ Hanýžka Královic totiž zastávala nejen pohůnka, ale i chůvu, a mladší sestřička držela se jí jako klíště. I teď poslušně kladla se jí na záda, ručky nahoře ovinula jí kolem krku a dole obě nožičky kolem pasu.

„Drž se, ať nespadneš,“ poručila ještě Hanýžka vstávajíc a už se rozběhla za kravami. Šly po lukách pěkně za býkem řadou Moura, Straka, Červená, pak ročáci i mladší ještě telátka, až poslední loudala se Plavka.

„Zpívej, Hanýžko!“ zaprosilo náhle dítě na zádech. Slyšelo totiž, jak všude kolem v blízkou i dále zpívali, houkali a jůkali pohůnci, pouze Hanýžka šla jako němá tichým, neslyšným krokem po zeleném drncečku, měkkém jako plyšový koberec.

„Zpívej přece,“ zanutila znovu holčička na zádech, a jako by to byl koník, zmačkla patami útlé boky malé pasačky. Snad se to dítě i bálo, protože už mlha vylézala i dole z rybníků, kradla se po lukách, rozlézala se po polích, houstla, takže valem se šíralo.

„Počkej jenom, až budeme na silnici,“ těšila Hanýžka sestřičku, „tady nemohu zpívat, musím skákat přes stoky a břehy, ještě bych si mohla jazyk překousnout.“

A opravdu, jakmile dobytek dostal se na tvrdou silnici, zmírnil krok, srazil se ve stádo a rozvážně klátil se k domovu. Hanýžka se teď s chutí dala do zpěvu. Zpívala písničku, kterou tenkrát v Klenčí a v okolí zpíval, kdo jen hubu měl:

*Horia^[3], Domine,
robota nám pomine.
Všecko půjde zase zpátky,
kněží přijdou vo desátky,
vo desátky, vo posnopné,
žádný vo ně nezakopne, –
horia, Domine, robo –*

Zpěvačka nedozpívala. Až jí leknutím u srdíčka píchlo, když se náhle před ní z mlhy vynořila černá postava a ona poznala – pana pátera Fastra. Velebný pán Faster nebyl v Klenčí ani farářem, ani kaplanem, ale byl administrátorem in spiritualibus,^[4] – protože klenečský pan farář Martin Strádal byl sice živ, ale slepý na obě oči, a tak faru sice měl, ale úřad svůj zastávat nemohl. Fastra báli se i velcí chasníci jako ohně. Jakmile je spatřil, že stojí před kostelem, povídají, okounějí, ačkoli už varhany zněly a mše svatá počala, hned otevřel okno a rozkřikl se z fary: „Copak máte vši anebo chrástu,^[5] že nesmíte dovnitř mezi ostatní?“ A jako když do vrabců střílí, hned se všichni rozutekli, kam kdo mohl, na kůr, do sakristie, anebo třeba i Vilímkům za vrata, jen aby mu zmizeli z očí.

Jenom staří se smávali a říkali: „Jojo, Fastra se každýj bojí jako čert kříže, jenom kantor ne. Ať spustí Faster na něho latinsky, nebo česky, nebo německy, kantor se nelekne ha dycky mu z kruchty vodpoví, poslední slovo má, i dyby to bulo jenom amen.“

Tohoto přísného pana pátera tedy potkala Hanýžka, naneštěstí s tou písničkou v ústech. Chvilenu stála jako zkoprnělá, ani „pochválen“ neřekla, ani k ruce mu neskočila, políbit ji, – ale pouze okamžik trval její zmatek. Vtom už bičem přetáhla zadek Plavce i telatům, až poskočily, a sama také i se svým břemenem dala se do běhu. I kněz stál překvapený. Čekal, že pasačka k němu přijde, on ji za ruku podrží, hlavu pozdvihne a pozná.

„Čípak jsi?“ optal se hned a zlostně, jak se vzpamatoval. Ale odpověď se neozvala a čekat na ni nemohl. Hrnula se už ostatní stáda rohatého dobytka a nebylo radno plést se mezi ně.

Ustoupil proto na pěšinu a šel mrzut svou cestou dál k Trhanovu, kam chodil někdy večer do kasina. „Hle, už i děti, už i děti,“ bručel si cestou a zmatek se ho zmocňoval. Přál a podporoval na jedné straně hnutí, které šířilo se národem, ale na druhé straně se ho bál a lekal...

Hanýžka upalovala za dobyt看em k domovu s malou dušičkou v těle. Její otec – sedlák a měšťan klencký Václav Král – byl s velebným pánem jedna ruka. Vozíval ho s koníky po poutích i do Domažlic, chodil si k němu pro knihy a noviny, i velebný pán FASTER k nim – Králům – často vešel, ji – Hanýžku – dobře znal, – ale dnes naštěstí nepoznal –, jinak by se nebyl optal: „Čípak jsi?“

Pro jistotu se v běhu ještě ohlédla, ale nic než mlhu za sebou nespátřila. Malého zrádce však si nesla na zádech, který mohl doma všechno vyzvonit.

„Manko,“ spustila proto přísně, tisknouc nožičky její ke svým hranatým bokům, „tys vinna, že jsem zpívala. Tys chtěla. Cekneš-li doma, že jsme potkali pana pátera a že mou písničku vyslech, tak ti opleskám hubu, až ti oteče, a nikam tě s sebou víckrát nevezmu.“ Tato poslední hrozba vlastně rozhodla, že Marjánka vskutku ani nepípla. Jako koroptvička běžela napřed otevřít vrata Králům do dvora i dveře do stáje, nechala dobytek napít se v potoku, který vzadu dvorkem tekł, ba i telátka pomohla Hanýžce ke žlabům uvazovat, jen aby si ji usmířila.

Páter Jakub FASTER zatím drobnými krůčky cupal k Trhanovu dál. Uhnul z císařské silnice napravo, prošel Mejkosovce, kráčel už pod krásnou alejí lipovou k zámku, ale to dítě s písničkou nešlo mu z hlavy. Hlavně ta písnička ho rozčilovala. „Děti, inu, děti,“ říkal si v duchu, „ty za nic nemohou, jsou jako opičky, co slyší a vidí, po velkých to mluví a dělají. Ale co velcí? Jak rozumějí svobodě, osvětě, vzdělání? Hle, čeho se chytají! Nač myslí! Volnost, rovnost, bratrství – jak vznešená to hesla! A vyspěl a uzrál náš lid, aby je správně pochopil? Nevstoupí mu do hlavy jako silné, opojné víno? Nůž je jistě užitečný, ale v rukách dítěte?“ Tmoucí tma rozkládala se kolem, na krok nebylo viděti před sebe. Ale kněz přece kráčel kupředu jistě a rychle, jako by za bílého dne šel. Tak dobře znal tu cestu, vedoucí do útulného pokojíčku v zámecké zahradě, kterému se říkalo kasino. –

Středem společnosti, která nejméně jednou týdně se tam scházela, byl sám hrabě Rudolf Stadion. Stál tehdy právě v zenitu své slávy a moci. Všude se dosud pamatovali na slavného jeho otce Filipa Jana, který byl pravou rukou velikého státníka a ministra hraběte Metternicha. Žilť jako rakouský vyslanec u dvora v Berlíně a v Petrohradě a v napoleonských válkách

svěřovány mu jako osvědčenému diplomatu nejtěžší úkoly ve válečném táboře rusko-pruském, měl prsty i v ujednání míru s Napoleonem, konečně po památném bankrotu rakouském roku 1813 jmenován i ministrem financí. Ze zámku trhanovského udělal hotovou galérii obrazovou, neboť nadevše miloval malířství. Tu jeho libůstku proklínali dosud vrchnostenští úředníci, protože jim plenila kasu, chlívý i les a zadlužila panství... Kus té slávy otcovské podědili i oba jeho synové, František a Rudolf; oba studovali práva a věrni tradicím svého rodu věnovali se službě politické. Starší František žil ustavičně v Haliči, stal se rytířem maltézským a tím vzdal se možnosti se oženit, a panství přešlo na mladšího bratra Rudolfa, který v přítomné době byl místodržitelem na Moravě. Ale vědělo se, že Metternich, zatím už povýšený do stavu knížecího, na syny svého věrného přítele nezapomene. Oba sice už měli hodnost komořích i dvorních sekretářů, to však byl pouhý začátek slibné kariéry. Trhanovský zámek proto tehdy vítal mnohé a vzácné hosty šlechtické o honech a jiných příležitostech. V nouzi však čert i mouchy lapá. Když scházela hraběti rovnorodá společnost, probouzel se v něm demokrat a rád sestupoval po schodech dolů do kasina svého pivovaru do kruhů občanských. Míval tu oči i uši otevřené a bystře pozoroval nové proudy, deroucí se k nám od západu. I zde v té zapadlé končině české se četly knihy i noviny a kněžstvo šmahem upřímně lnulo k Bolzanovi a jeho ideám.

Sem tedy spěchal i dnes administrátor Faste. Věděl, že se tu jistě setká se svým bratrem Janem, děkanem v rodném městě Domažlicích, i se svým nejmilejším přítelem Karlem Krejčím, farářem ve Volmavě, probudilým to Čechem a osvíceným knězem, se kterým se hrabě Rudolf nejradyji pouštěl i do politických debat. Mluvílo se ovšem německy, ale o věcech a záležitostech výhradně českých. Hrabě Rudolf uměl sice česky, jak se naučil za dětských let i později ve styku hlavně s fořtem^[6] Pavelkou, ale byla to pouze čeština kuchyňská. Jakmile začal mluvit takový Ultraček – jak říkal faráři Krejčímu –, stěží mu rozuměl. Scházely mu nejen odborné výrazy, ale často i věcná znalost české historie, literatury, vědy a umění, na to a ono za řeči musil se dotazovat, a tak hovor, byť i zpočátku česky vedený, mimovolně pokračoval plynou němečinou. Hrabě slýchal tu mnohé věci jinak, než jak mu je vykládali na universitě vídeňské, opravoval i doplňoval si tu svoji znalost českých záležitostí. Slyšel tu zpívat naše národní písně, přednášet básně, viděl i divadlo hrát, čítal zde i Květy, Vlastimila a Pražského posla, které sem faráři v šosatých kabátech nosili a zde si vyměňovali, poznal jméno i význam Kollára, Šafaříka, Palackého, Čelakovského, Tyla, Klicpery, a proti svému i svých kruhů přesvědčení počínal tajně věřit, že poněmčení českého

národa se nezdaří a že veliká idea císaře Josefa II., udělat z celého Rakouska jednojazyčný stát, právě o tento národ ztroskotá.

I dnes dostala se debata do těchto kolejí.

„My se musíme domoci českých škol nejen triviálních, ale i latinských a vysokých. Česká řeč nesmí býti popelkou v tomto království, ale směle musí hlaholit ve chrámu, v úřadech, obchodě, v palácích i barácích, zkrátka všude,“ horlil ohnivý Krejčí.

„Státní řeči úřední zůstane němčina,“ stručně, ale rozhodně pronesl hrabě – a společnost rázem rozestoupila se na dva tábory. Při hraběti věrně stál jeho direktor Melichar s obrfořtem Winklerem, ale proti nim všichni ostatní jako jeden muž.

„Excelencí, naše dějiny vypravují, kterak státní řeči i ve stycích se dvory panovnickými u nás bývala čeština,“ uctivě podotkl pan děkan Faster.

„Hm, bývala, bývala – ale není a nebude,“ usmál se excelencpán.

„A proč by nebyla?“ osmělil se optat Krejčí.

„Protože němčina je i dvorní řečí, čeští králové snad mluvili a dopisovali si s ministry česky. Ale císař rakouský?“

„Je také král český,“ propukl prudce Jakub Faster, který tu dosud seděl jako němý.

Pan hrabě odkašlal. „Vy kněží byste udělali líp,“ řekl pak rozvážně, „kdybyste se vůbec do politiky nepletli a starali se jen o kostel a náboženství. Vy si s těmi moderními ideami hraje jako děti s ohněm, ony se na vás nejdříve vymstí.“

Pan administrátor svěsil hlavu.

*Íčko to jde všecko zpátky
kněží přijdou o desátky,
sedláci budou mítí svátky –
horia – Domine –
robotá jim pomine,*

zdálo se mu, že slyší z mlhy zpívat stříbrný dětský hlásek a že vidí malou dívku pošlehávat bičem a radostně hnát dobytčí stádo před sebou...

Stadion, jako by věděl, nač myslí mladý Faster, vytáhl z kapsy malý zápisníček, listoval v něm chvíli a pak se optal trochu jízlivě: „Zdalipak víte, duchovní pastýři, co vaše ovečky zpívají? Poslechněte si to:

*A ti kněží, co nám kážou,
samá je to lež,
neboť kněží odedávna
falešná jsou spřež.
Na outraty lidu žijou,
ve dne v noci víno pijou.
Proto jen
ze světa ven
celý popský kmen.
Jen se neděste
a hned je oběste!
Jen je, jen je hned oběste!*

Nuže, jakpak se vám to líbí? I melodii vám mohu povědět. Zpívá se jako písnička ‚Že peníze světem vládnou‘.“

„To je hrůza!“ sepjal ruce leknutím domažlický pan děkan, rozhlédl se kolem a viděl, jak se vrchnostenští úředníci škodolibě usmívají.

„Nu ovšem, vzduch páchne revolucí,“ ozval se farář Krejčí zmužile, „dojde-li k ní, nezaplatíme účet pouze my kněží, ale i vy, pánové, ano, i vy,“ zdůraznil svoji řeč, když viděl, jak se direktor s důchodním pohrdlivě usmívají, „když jsem sem jel přes Pec, slyšel jsem zpívat chodovské pohůnky. Dovolíte, pane hrabě, abych prodal, jak jsem koupil:

*Hej, Francové, ještě vaše
písařská moc žije,
dokud srdce Stadiona
pro lekraci^[7] žije.*

A tuto neméně zajímavou písničku zpívali nápěvem slovanské hymny Hej, Slované!“

„Tož vidíte,“ usmál se jemně hrabě Rudolf, „že mám pravdu, vy kněží nemáte důvodu, abyste vlastenčili, podporovali Havlíčka, Palackého a Riegra, brojili zkrátka proti Rakousku. Vy máte nás – šlechtu – podporovat, chránit, protože ona chrání vás.“

„My nemáme šlechty. Naše šlechta je německá,“ hrdě řekl volmavský farář.

„Mýlíte se,“ zvažněl Stadion, „neběží o to, jakým jazykem mluvíme, ale o to se jedná, že šlechta všude zde, i ve Francii, Německu, Uhrách, po celém světě jako živel pořádkumilovný podporuje všude trůn i oltář. Ale jak vidím, vy jste víc a lepší patrioti než kněží, vy jste napřed vlastenci a pak teprve páni páteři; proto si nemůžem rozumět a nechme toho.“

Jako otráven byl celým tím dnešním večerem páter Jakub a nutil proto dědičného postmistra klenečského Vorlíčka, aby už dal zapřahat a aby už jeli, že jako kněz musí být před půlnocí doma, ač jindy na hodinku právě nehleděl, seděl nasucho, nepil, ale čekal trpělivě třeba do dvou, jen aby zábavu nekazil. Pálí ho půda pod nohama nejen zde, v kasině, ale i doma v Klenčí a na celé osadě. Na odpor všude naráží, s nezdarem, nepochopením na všech stranách se setkává, ba teď i do soudu s osadníky se zapletl a to mu nejvíc život v Klenčí otravuje. Půjde pryč, snad do Milaveč se jednou dostane za faráře, Domažlice, rodné jeho město, je tam patronem, skoro celá městská rada je s ním krevně spřízněna a jistě ho bude prezentovat, ale zde nepovolí, neustoupí, děj se co děj... Jindy by jistě nečekal, až se postmistru uráčí vstát, sám by se zvedl a odešel by. Neprosí se o svezení, naopak rád by se na čerstvém vzduchu tichou nocí proběhl, a přece sedí jako pařez a nehýbe se. Proč? Protože se bojí! A čeho se bojí tento statný, silný, mladý muž? Snad ne strašidel? Lomikara snad anebo černého psa s ohnivým jazykem, který se prý lipovou alejí prochází? Toho že by se bál jako kněz? Ach nikoli, vždyť kolikrát už v každé hodině noční sám a sám prošel alejí a nikdy nezachvěl se bázní. Koho se tedy bojí? Bojí se svých vlastních osadníků ve hněvu všeho schopných. A čím medle je na sebe popudil v poslední době? Celou svou činností kazatelskou. Umínil si, že z těch tvrdých chodských lebek vypleje býlí tisícileté pověry. Mocným slovem svým z kazatelny hřímal proto neděli jako neděli o kouzlech, čarách, zaříkávání, uřknutí, vykládal, jakým je nesmyslem polykati kočičky, nakuřovat nemocného, pálit čarodějnice, nití ovazovat stromy o Štědrém večeru nebo trásti bezem. Zcela důsledně v předvečer svatých Tří králů požehnal sice vodu, sůl a křidu, ale odmítl světití bobek. O Božím těle hlasitě už lidé reptali, když Fater na oltářích nechal ležet všecky věnečky a nedotýkal je. Rozčilení rostlo, když uzamkl všecky kalichy v sakristii a nikomu žloutenici^[8] stíženému nedovolil zhlédnouti se v jejich vnitřku. Až konečně propuklo zjevné nepřátelství letos v červnu. Od Papírny hnala se

strašná bouře. Obilí už stálo vymetáno a sivá barva nízkých mračen prozrazovala, že ve svém klínu nesou – kroupy. Kde je vysypou? Nad poli anebo nad lesy? Zle bude, nepřeletí-li temeno Čerchova...

Po celém Klenčí zvedají hospodáři starostlivě hlavy a bázlivé zraky mlčky upírají na kmitající se blesky.

„A proč nezvoní na mráky?¹⁹⁾“ ozval se pojednou výkřik do ustrašeného ticha. Ten výkřik stal se příčinou celého vzbouření a později ani pečlivým vyšetřováním nedalo se zjistit, kdo to vlastně vykřikl a tím ostatní podpálil.

„Ano, proč nezvoní?“ hned volal kdekdo, a jako tonoucí i stébla se chytá, všichni v té chvíli svatosvatě věřili, hlahol zvonů jedině že by mračno v jinou stranu obrátil a zachránil městečko od hrozící pohromy.

„Hned ať jde kostelník zvonit,“ křičel už soused Klika, divoký Klika, jak se mu přezdívalo.

„Ať jde zvonit,“ souhlasili ostatní a sbíhali se ke kostelu. Mračno po nebi vystupovalo výš a výše, blesky křížily se hrozivěji, hrom rachotil stále mohutněji, a dveře v kostele vedoucí na zvonici zůstávaly zavřeny.

Rozčilení zmocňovalo se všech.

Kdosi vyběhl od kostelníků a hlásil, že tam klíče od věže nemají, pan páter Faster si jej vzal, na faře ho mají.

„Prosit se jich nebudeme, dovedeme sami zvonit,“ křičel rozpálený Klika a už sekerou bušil do věžních dveří v kostele, až třísky lítaly.

Po chvílce rozhoupaly se všechny zvony – i umíráček na věži, až se na hlavy stavěly.

Faster procházel se vzadu za stodolou v zahradě, hleděl také starostlivě na nízko plovoucí mračna a neměl ani tušení, jaká bouře se před farou na Klenčí zvedá. Náhle a prudce rozezvučely se zvony.

„Co se to děje?“ zastavil se kněz a hmátl si na kapsu. Nahmatal tam veliký, dutý klíč od zvonice.

„Jak se to stalo?“ vykřikl a už spěchal ze zahrady přes dvůr, až za ním šosy vlály. Před farou se zastavil. Spatřil hlouček lidí na kopečku u kostela před sebou.

„Kdo to zvoní?“ rozkřikl se z prahu.

„My,“ vzdorně odpovídal zástup.

„A kdo vám to dovolil?“

„My,“ zazněla znovu tvrdá odpověď.

Faster zatím už spatřil rozsekané dveře a všechno naráz pochopil. „To vám přijde draze!“ zahrozil jim ještě rukou a zmizel ve faře.

„Bude nás žalovat,“ lekali se hned rozváznější a snažili se nenápadně zmizet z jeviště.

„S knězem se nevaď a s kurvou se nesud,“ říkali naši otcové.“

„Ať si žaluje třeba u samého císaře pána, nic si nevyžaluje, zvony jsou naše, kostel je náš a pole jsou naše. Spustí-li se kroupy, Fastrovi nic nepotlukou, leda kytky za oknem, sám záhonu pole nemá, ale nám běží o chléb.“

„Tak! Tak!“ svědčili horkokrevnější, „odjakživa na mraky se zvonívalo a teď najednou tu bude zavádět novoty.“

„Kázal v neděli, že je to pověra a hřích.“

„Jaká pověra? Hle, pomáhá to nebo ne? Mrak už ustupuje.“ A opravdu, bouře, jako by se v půli cesty zastavila, slábla, mraky se trhaly a po chvíli dalo se jen do prudkého deště, tolik potřebného na zelí, brambory a len, a který rychle rozehnal celý zástup diváků a posluchačů.

Pouze z fary vyběhla služka a v největším lijáku běžela ke Králům. „Máte přihnat na faru koně, pojedete s velebným pánem Fastrem do Kouta, ale hned,“ vyřizovala hospodáři, který stál na záspi a blaženě naslouchal šelestu dešťových kapek v korunách stromů.

„Copak se stalo tak najednou?“ protrhl se Král ze svého snění, ale po služce už nebylo ani památky. Zmoklá jako myš, se sukní na hlavě letěla už zase po silnici nazpět k faře. A cestou, když hnal koně na faru, zapřáhnout do farského buřtu^[10], zaslechl už, co se před chvílí přihodilo.

„Nač je jim toho třeba?“ domlouval Král za jízdy knězi, který byl s ním skoro stejného věku.

„Proč si dělat u lidí takovou nepřízeň? Proč bránit něčemu, co od nepamětných časů už se

koná? Jsou ty zvony jejich? Nejsou! Tak ať si je rozbijou, někdo je zase koupí a oni, velebný pane, budou mít pokoj.“

„Neběží mi o zvony, ale o tu hloupost jde, že lid lpí na takové pitomé pověře,“ vybuchl zlostně FASTER.

„To oni nepředělají.“

„Někdo to předělat musí. A kdo to předělá, když ne já? Kaplan Vondroušek? Ten se stará o zcela jiné věci, o studenty, o svou školu a o to, aby byl oblíben, aby se tu jednou stal farářem. Mlčí proto ke všemu jako hluchý a němý. Ale já jsem si umínil, než odejdu odtud, zahnat z těch palic zabeđených tmu a vykřesat tam trochu světla, a zatím otroci, bídní otroci to jsou, a ne svobodní měšťané,“ zuřil vzadu na vycpaném sedadle kněz.

Král se na kozlíku jen usmíval a myslil si: „Ať se vymluví, vyvzteká, než dojedem do Kouta, vykouří se mu všechnen hněv z hlavy a místo na kancelář zajedem rovnou na kuželnu^[11], napijem se, zahrajem si kuželky nebo karty a bude po zlosti.“

Tentokrát se však šeredně přepočítal. Dovezl sice šťastně Fastra do Kouta, ale tam ještě z kočáru hned se sháněl po panu direktorovi a po panu justiciárovi^[12] a nadrobil tam Klenckým tuze kyselou polévku, která ani teď na podzim nebyla ještě snědena. Sousedí stále běhali do Kouta k výslechům, všichni sice svorně zapírali „já při tom nebyl“ – „já o ničem nevím“ – „to Klika – Martin Klika sekeru přines a dveře rozmlátil“, ale bylo dosud velmi nejisto, nepůjde-li celá záležitost z Kouta ke krajskému úřadu do Klatov a zkoupá-li se v té omáčce jediný Klika, anebo omočí-li si i jiní. FASTER provedl svou, bylo to opravdu poslední zvonění na mraky v Klenčí – ale sobě tím neposloužil. Divoký Klika přísahal, potká-li ho někde mezi čtyřma očima, zdráv že neodleze. Ostatní žalovaní se tím sice hlasitě nechlubili, ale kněz se jich tím více stranil. Proto otálel i dnes, na to všecko si vzpomínal a nechtěl se sám v noci vydati na cestu, ale čekal netrpělivě, až ho pan postmistr, pro kterého přijel kočár, sveze.

Jedna hodina už odtloukla, když konečně zvedl se hrabě Rudolf a s ním celá společnost.

„Oni jsou teď stále takový mrzutý patron,“ povídal v kočáře postmistr páteru Fastroví, „to už jich to kaplanování tak mrzí? Nemohou se dočkat fary?“

„I nejsem,“ odbroukl pan administrátor, „ale pospíchám domů, kněz není ve dne v noci jist, že ho nebude někdo volat.“

„Vždyť má týden mladší kaplan, Vondroušek.“

„Ten se rád zatoulá, fara zůstane pak prázdná a na mně leží celá zodpovědnost.“

„Ale nebývali dřív tak svědomitým.“

„Ovšem, nebýval, teď však, co je ten soud, šlapou mi osadníci na paty, špehují mě a nerad bych, aby mohli panu vikáři něco na mě žalovat, i když je jím můj bratr.“

Koně křepce běželi po rovině ke Klenčí, dva pruhy žlutého světla z luceren padaly jim pod míhající se nohy, kola temně rachotila pod pružným sedadlem a cesty rychle ubývalo. Mlha se sice zvedla, ale nebe zůstalo kalné, beze hvězd.

„Vidíte světlíčka?“ optal se náhle postmistr.

„Vidím,“ odpověděl Faster a oba se odmlčeli.

Na postřekovských lukách mezi rybníky černou tmou jako jiskry míhaly se modravé světlušky. Vznášely se a klesaly, splývaly a rozcházely se, přeletovaly z místa na místo, až teď zamířily k silnici.

„Letí k nám,“ potichu řekl postmistr a mimovolně přimáčkl se ke knězi.

„Snad byste se nebál?“ usmál se Faster.

„Setkati bych se s nimi nechtěl. Naše stará Markyta alespoň říká -“

„A to je potom frajgajst,“ skoro opovržlivě vykřikl Faster, „pokládá se za vzdělaného a osvíceného, ale spatří-li nevinnou bludičku, chvěje se strachem a odvolává se na autoritu staré chůvy Markýty! Už se nic nedivím, že všeska moje kázání působí zde, jako bych hrachem na zed' házel, dráždí a pobuřují zbytečně lid, který jako dítě milou hračku nechce si dát vyrvat svoji poetickou pověru.“

„Já vím, já vím,“ rychle bránil se postmistr, „říká se, fosfor že je to, z bahna vystupující plyny nějaké, – a hle, jaké reje provozují, – zhasínají – rozsvěcují se.“

„To vítr jimi pohrává.“

„Vždyť není vítr, je ticho kolem jako ve studni.“

„Stačí na to pouhý vánek, kterého ani necítíme.“

„Milostpane, neslyšejí nic?“ obrátil se náhle kočí Bouček z kozlíku do kočáru a přidržel koně.

„Zastav docela,“ poručil pán a chvíli všichni naslouchali. Od Hory zaznívalo jasné a veselé troubení.

„Pánbůh s námi,“ lekl se hned postmistr, „to není nikdo jiný než thurntaxiský^[13] furýr.^[14] Ten vyjel po půlnoci z Týna – ve dvě hodiny bude u nás a v šest tu máme panstvo – tři kočáry – šest párů koní – snídaně pro tucet lidí – jako bych ho už slyšel.“

„Snad to bude někdo jiný.“

„Ach ne – jen poslouchejte – sedí na kočárku a místo postilióna sám si troubí thurntaxisovskou písničku:

*Koně, koně, koně,
sedlejte koně –
vraníky, broně^[15] –
generál postmistrů jede si pro ně.
Koně – koně – koně –
vraníky – broně!
Sám kníže Thurn-Taxis jede si pro ně.“*

Postmistr zpíval tu píseň tak, jak ji tajemný trubač v tmavé dáli troubil. „To je písnička, kterou znají dosud všichni staří postmistři nejen v Rakousku, ale v celé německé říši a Nizozemsku – tam všude kníže Thurn-Taxis byl generálním postmistrem a všechny pošty měl jako léno, dodnes, když jede, neplatí na silnicích mýto, ani na hranicích clo. Honzo, rychle jed', ať už jsme doma.“

Kočí trhl opratěmi a koníci bystře se rozběhli do vršku ke Klenčí. Postmistr Vorlíček držel dědičnou a slavnou pohraniční poštu v Klenčí, a proto také jel na koni v červeném fraku v císařském průvodu z Invalidovny na královský Hrad roku 1836 v září o korunovaci císaře Ferdinanda, a proto také znal šlechtu i generály jako nikdo druhý.

Kníže Thurn-Taxis s celým svým dvorem projížděl dvakrát v roce Klenčím. Po jaře se stěhoval z Bavor na svá panství a zámky ve východních Čechách v Dobrovici, Loučeni a jinde, a když podzimní hony byly skončeny, vracel se na zimu opět do Řezna v Bavořích, kde měl zařízené sídlo ve zrušeném klášteře benediktinském s královským přepychem. Jel s celým průvodem kníže, kněžna i děti ve vlastních, pohodlných krytých kočárech, pouze koně se na

jednotlivých poštách přepřahali. Proto jel před ním furýr, chlap silný a jako hora veliký, který uměl česky jako německy, ten musil na stanici všecko vyjednat, připravit, aby panstvo nejvýš pět minut se zdrželo a zase mohlo letět dál. Furýr musil mít proto rychlé a vytrvalé koně. Platil dobře, ale jezdit se s ním musilo jako k ohni se stříkačkou, jinak bylo zle, tak zle, že někdy furýr vytrhl kočímu i bič z ruky a bičem sešlehal ne koně – ale kočího, křiče: „Proč lezeš na kozlík, když neumíš jezdit.“ S furýrem proto nikdo v celém Klenčí nechtěl jet, toho musili vézt pokaždé poštovské koně.

Koně! Koně! Koně!

Chystejte koně,

vraníky – broně!

ozývalo se blíž a blíže.

Postmistr hned v kočáře dělal plán.

„Honzíku, pojedíš s kurýrem do Mnichova, ale to ti povídám, kdyby ti hory doly sliboval, ani o krok dál. Tam ať se o něho postará mnichovský Schiebl! Zpocený koně tam provedeš, ale nenapojíš – pomalu je nech, co noha nohu mine, domů, aby se vzpamatovali, nebo nahoru pojedíš jako s čertem.“

U pošty vystoupil Faster, přál dobrou noc a spěchal k faře. Celé městečko pohříženo bylo v hluboký spánek. Pouze na radnici v přízemí kmitalo malé světýlko za oknem, to ponůcka^[16] si tam svítila na obrázky v kalendáři, aby neusnula, a pak naproti – ve velké zájezdné hospodě U Černého orla v průjezdu hořela veliká lucerna olejová a jasně osvětlovala nejen průjezd, ale i vozy formanské před průjezdem v řadě stojící. Na kostelní věži právě klepla druhá hodina, když kněz uléhal do postele, ale na spánek neměl ani pomyšlení. Celý rozladěn a jaksi nespůj, nespokojen sám se sebou, převaloval se v horkých peřinách, slyšel, jak kurýr přijel a po chvíli kolem fary jak řinčela už zase lehká jeho bryčka a znělo jeho: „Koně – koně – koně – vraníky, broně,“ po kopci nahoru, k lesu; na postmistra vzpomínal, jak jistě ani neulehl, ale parádní uniformy shání, podomka po hospodářích posílá, po těch, co měli koně k světu, mladé, dobře krmené, a ne herky chromé, dost dobré formanům na zápřežku, paničku jak probudil a oznámil, kdo časně ráno přijede a čaj, horký čaj ve sklenicích do kočárů že se podá, ale pro všecko jeden pokoj že musí být vytopen a připraven, kdyby snad paní kněžna přála si vystoupit a nechat malého prince v peřinách rozvinout a prohlédnout – Faster usnul konečně, ale ještě ani den pořádně nenastal, když ho probudil rachot kol a cupot koňských

kopyt. Rychle vyskočil z postele, a hned tak jak byl, postavil se k oknu. Skryt květinami viděl celou tu knížecí parádu jeti kolem. Tři kočáry s panstvem i sloužícími ovršené kufry, škatulemi a krabicemi už jsou na cestě k Mnichovu. V každém jsou zapřaženy dva páry nejpěknějších koní, které po celém Klenčí bylo lze najít. Nejedou dnes čeledínové, ale sami hospodáři, a Faster je sotva poznává. Hle, na prvním páru v sedle sedí Král. Poznal dříve koně než jeho samého, protože vězí v parádní uniformě postiliónské, na hlavě má klobouk s liščím ocasem, černý kabát plný šňůr, točenou trubku na boku, bílé kalhoty kožené, vysoké boty vyleštěné, a za ním na kozlíku v stejné parádě sedí Taračka, Řehoř Taračka – stařec už, ale vysoký a rovný jako svíce, který roku 1800 vezl ruského generála Suvorova, když se tento vracel z Itálie, a dne 14. října roku 1815 dokonce vezl přes Klenčí i ruského cara Alexandra špalírem jeho gard. Ale dnes se Taračka na kozlíku vrtěl a stranou si odplivoval, protože vedle něho na kozlíku seděl lokaj černý jako d'ábel, mouřenín, kterého bůhsámví kde kníže sehnal. Když jel dolů letos na jaře, měl lokaje sice Němce, ale slušného člověka, který Taračkovi podával doutníky i šňupce voňavého tabáku, ale tenhle černochoch, brr, jen ty bílé zuby cení, jako by se chtěl Taračkovi do týla zakousnout. Ve druhém kočáru na koni na špici sedí Vávřík, nejhezčí muž v celém kraji, ten, co měl svatbu o korunovaci Ferdinanda za klatovský kraj v Praze, ještě dnes je milo na něho pohledět, lepší než na starého Kofra, co se za ním hrbí na kozlíku. Třetího vozu už se nikdo ani nevšimal.

Těžké kočáry i do kopce jely klusem, ale nejely samy. Hejno dětí cupalo při nich vytrvale a cestou stále rostlo. Hrabat a knížat už tudy projelo, ale černochoch, živý a černý, černochoch dosud ani jeden. To byla senzace dne, která i staré lidi, obzvláště zvědavé ženské vylákala.

„Pro pět ran – ten je černej, jako naviksovanej.^[17]“

„Jen se dívejte, jaké má pysky odvalené a červené jako oheň.“

„Ale zuby zato svítí se mu jako křída,“ upozorňují se velcí i malí diváci.

Mezi nimi běží i Hanýžka Královic. Marjánku zase nese na zádech, bojí se sice, aby ji otec nespatriil, ví, že má být doma a pomáhat matce, ale zvědavost vítězí nad bázní i povinností. „Až k Boučkům půjdu – a pak se vrátím,“ určuje si Hanýžka, u Boučků však si přidává „ještě kousek poběžím, až k Mikulášům“, – ale ani u Mikulášů nikdo se ještě nevrací, a tak se rozhoduje běžet „až do rejdu – ale dál ani krok“.

Hanýžka je sice dosud malá jako palec, ale tolik rozumu má, že matce doma musí někdo pomoci. Otec sedí na koni a veze černochocha někam do Řezna a doma je máma na všecko sama:

uvařit, děti oblíct, podojit a poklidit, slepice pustit, ovce do stáda vyhnat – pane, to je práce. A proto jakmile kočáry zatačejí se nad Klenčím vlevo, Hanýžka také násilím zavírá očka a otáčí hlavu, aby už nic neviděla, aby znovu nepodlehla a nedala se svést a „až k Majerům“ s ostatními neběžela za tím hloupým mouřenínem. Jak oči od něho odtrhla, kouzlo jako by pominulo, a zcela lehce dává se do běhu. Ona je nejstarší dítě Královic a od šesti let už dělá chůvičku svých mladších sester. Teď dělá i pohůnka a matka už se nemůže dočkat, až vyroste Marjánka za pohůnka a ona – Hanýžka – stane se děvečkou.

Už hned, jak se narodila, byla to taková kurážná, teverná^[18] divčička, na kterou každý s radostí pohleděl.

Když ji nesli ke křtu, držela ji na rukou z Chodova kmotra Beroušková a kmotr s otcem šli za ní. Musili nejdříve k zápisu na faru a pak teprve do kostela.

Když se vrátili, sedl si Beroušek na lože ke Králové, která byla jeho rodnou sestrou, a povídá jí upřímně:

„Poslouchej, Marjánko, prorokuju, že z té divčičky vyroste jednou tuze kurážná ženská.“

„Pročpak myslíš, Jakube?“ radostně usmála se na něho mladá rodička.

„Protože z nikoho a z ničeho si nic nedělá. U pana pátera v pokoji křičela, jako by ji na nože bral, cestou houkala pod šátkem, ba ani v kostele se nestyděla a hlasitě křičela. Kmotra s bábou darmo ji konejšily, chlácholily, houpaly, nic platno, křičí a křičí, až svému vlastnímu slovu sotva lze rozumět. Sám pan páter už se mračil, popadl hodný šňupec soli a nacpal jí ho do otevřené hubičky, jako by si myslil: ‚Tu máš, křiklounko, ať máš proč křičet/ – a teď si pomysli, jen tu sůl na jazýčku ucítí, zmlkne hned jako pěna, cucá, až jí bradička postačit nemůže, spokojeně si brouká a ani se neošklíbne, jako by to ne sůl, ale cukr byl.“

Králová blaženě naslouchá a tiskne dítě k srdci, šťastna, když bratr znovu velebí:

„Dokonalá ženská z ní bude, bystrá i smělá, huvidíš.“

„Dyby to jen Pámbů dal,“ zaprosila Králová a Bůh ji opravdu vyslyšel.

Hanýžka rostla jako z vody – nezastonala a do roka už sama běhala jako čamrda. Dlouho si nehrála s panenkou, kterou jí otec vyřezal z válku, chovala ji, myla, česala, prala na ni, svlékala ji i oblékala nějaký rok, a pak náhle dostala panenku živou – mladší sestřičku, po roce druhou i třetí potom – takže Hanýžka v šesti sedmi letech už dovedla sama dítě opatřit

jako malá maminka, nakrmit je kaší, převinout, uspat, i plínky v řece vyprat, na hradbě usušit a zmandlovat. Králová častokrát vděčně zdvihla oči k nebesům a pomyslila si: „Zaplat' Pánbůh, že to dítě mám!“

II

„Ale, Hanýžko, Hanýžko,“ s výčitkou vítala matka malou dívenku, „máš-li ty rozum, řekneš: na chvílku jen odskočím se podívat, a z chvílky naroste půlhodina. Nic se na mne neohlížíš, samotnu mě tu necháš.“

„Když já jsem si pomoci nemohla,“ omlouvá se hned uctivě dcerka, „táta seděl na koni – na špici, a tak pěkně mu to slušelo, jako oficíru, oči jsem od něho odtrhnout nemohla. A když už jsem se chtěla vrátit, nasadil táta k ústům trubku a troubil takový marš, jak troubívají dragouni, když tudy jedou, copak jste to neslyšela?“

Králová všechnu práci zanechala a unešena poslouchá. Vidí zteplého muže svého zpřímá seděti na podsední klisně, pod kloboukem vlasy se mu kadeří, na osmahlých tvářích vystupuje zdravý ruměnc, v pravici drží řemeny svého páru koní a levicí tiskne jako zlato vyleštěnou malou trubičku k ústům, až se mu do rtů zabořuje...

„Jakpak bych ho neslyšela,“ s pýchou odpovídá matka, „hned jak první tra-rá se ozvalo, hned jsem uhodla, to že troubí táta; tak zatroubit dovedli by jenom Marušáci, ale žádný z hospodářů, proto ho pan postmistr nutí k zápřežkám a sází na špic. Ty máš, Hanýžko, sluch po něm, také tak čistě dovedeš každou písničku zazpívat do poslední noty, i když ji jenom jednou slyšíš.“

„Potom jsem se už chtěla vrátit, ale vtom padly mé oči na strýčka Taračku, který seděl za tátou na kozlíku, a vedle něho seděl černoč černý jako čert.“

„Co to povídáš?“

„Ano, celý černý člověk, vlasy měl kudrnaté jako vlnu a černé jako havraní peří, tvář, krk, ruce, všecko černé jako saze, svítil se, jako by byl namaštěný, a jenom zuby a bělmo v očích měl sněhobílé.“

„Nu tak vidíš, co všecko jsi dnes spatřila, večer mi to s tátou ještě jednou povíte, ale teď si zato pospěš vyhánět, dobytek už řve, od Kliků, Pěknejch, Taračků už dávno vyháněli, sedm

bude co nevidět, tuhle máš chléb a hrušky, vezmi si to do zástěrky, ale ne abys to dala býku sežrat, a na Marjánku dej pozor.“

To už Hanýžka neslyšela. Bosýma nohama cupala po záspi a poručila: „Marjánko, čerstva^[19] otevři vrata a uskoč na stranu.“

Sama s bičem v ruce vešla do stáje. Býk radostně zabučel, jak ji spatřil, natáhl hlavu, dal si rozvázat těžký řetěz, potřásl hlavou, a jak svobodu ucítil, všema čtyřma hned vyrazil proběhnout se po dvoře. „Ty, ty, divochu, porazit mě může,“ zahrozila za ním Hanýžka a rychle pouštěla trpělivější kravky a telátka. Línou, ale mlsnou Plavku musila bičem z chléva vyhnat, smetala tam v truhle, v koších i po zemi natroušená zrnka ovsa a drobnou otávku, jak otec časně ráno koníky krmil a telátku odstávčeti náruč otávky hodil.

„Kampak poženem dnes?“ optala se Marjánka.

„Zase na Dlouhou, slyšelas to včera,“ vykřikla Hanýžka a zavracela už dobytek z kopce dolů, aby se snad nepustil nahoru k lesu anebo okolo mlýna na postřekovskou cestu.

Na Dlouhé louce pásali pohůnci nejraději, protože mohli pásti svobodně, bezstarostně, že se jim dobytek zatoulá do škody. Na hodinu cesty a dál táhly se louky od Klenčí k Postřekovu, Červenému mlýnu, Papírně a Pařezovu, modré oči selských rybníků dívaly se z těch luk k vysokému nebi a po jejich hrázích sem tam černala se buď olše nebo vrba a v dáli teprve šedaly se pruhy polí, nezoraná strniska, žlutá nať bramborová anebo modravě nadechnuté listy zelných hlávek a tuřínu.

Dobytěk zvláště ráno pásal se lačně, ani hlavu žádný kus nepozdvihl a jen bylo slyšeti, kterak vrže a chrupe mu krátká, tvrdá tráva mezi čelistmi...

Pohůnci slezli se do kolečka a krátili si čas všelijak. Hoši na drnu metalí kozelce, stavěli suchou vrbu, chodili po rukou, hráli pasáka nebo také opičili se po velkých. Nadělali si ze zelných košťálů poháry, pili z nich čistou vodu, stavěli se opilými, bramborovou nať z bezových dýmek pokuřovali, hádali se i poprali, zcela tak, jak to vidívali u dospělých mužů.

Dívky opodál tvořily jiný kopeček. Z natrhaných sítin^[20] nejčastěji pletly roztodivné věci, košíčky, paraplíčka a kloboučky všech tvarů, taštičky a čepečky, z rozmočeného chleba nebo jen z bláta hnětly vdolky, lívance a buchty, na slámu, metlici nadívaly rudé šípky, z pozdních kvítků pletly věnečky a krášlily se jako princezny. Často i společně si hrávali nejen obyčejné

hry – pasáka, barvy, míč, ale i nové hry si vymýšleli: na pašery^[21], na myslivce a nejčastěji na tátu a mámu.

Chlapci robili dnes mužskou práci, napřed ryli a vozili drní, pak orali nevšímajíce se děvčat. Ta se oháněla a běhala kolem několika placatých kamenů, představujících kamna.

„Přines dříví a přilož do kamen.“

„Skoč pro vodu.“

„Nastrouhej perník“, „utluč pepř“, bylo slyšet krátké, úsečné povely Hanýžky, kolem které se ostatní poslušně točily. Když oběd byl konečně uvařen, – stoupla si Hanýžka před kluky, podepřela si boky a zavolala: „Mužští! Copak neslyšíte? Poledne už dávno odzvoněno – pojd'te přece jíst.“

„Nechte díla,“ poroučí hned uznáný vůdce pohůnků Klikovic Martínek, „a pospěšte si, aby nám polévka nevychladla,“ sám hrne se jako čtyři a ostatní hoši za ním.

„Tak, kuchařky, copak jste nám dobrého ustrojily?“ ptá se dívek a okem znalce rozhlíží se po zemi, co je zde uchystáno.

„Nevím, bude-li vám to chutnat,“ odpovídá Hanýžka a opravdový strach chvěje se jí v hlase.

Jsou-li hoši dobře naladěni, odpoví sborem:

„Bude, selka, bude, máme hlad jako vlci.“

„Pekly jsme dnes koláče a lívance,“ podají jim hned dívky nakrájené řízky z tuřínu a řepy. Leč hra může mít i jiný obrat.

„Pojd'te jíst,“ zavolají pasačky a Martin Klika s bičem v jedné a s holí v druhé ruce přijde v čele chlapců. Čepici má až do dolíčku furiantsky naraženou a čelíčko samou vrásku.

„Copak se mračíš? Přihodilo se něco?“ starostlivě se ho optá Hanýžka.

„Nemluv a dávej na stůl,“ odsekne jí Martin.

„Vařily jsme jenom brambory na loupačku a zapijeme mlékem.“

„To je strava pro prasata, a ne pro sekáče,“ rozčiluje se malý hospodář v špatné náladě, „to má jíst muž? To se opovažuješ stavět na stůl hospodáři? Sama si podstrojuješ, kafičko vaříš,

svíteček^[22] smažíš, když hosta vidíš, ale muže šidíš,“ skočí a všecko rozšlape, se stolu shází, holí za Hanýžkou se žene, zcela tak, jak to buď doma nebo jinde vidíval nebo o tom slyšel. Ostatní hned přiskočí, Martínka za ruce chytají a volají: „Sedláku, proboha, pamatujte se, nebudete přece selku bít, vždyť je to matka vašich dětí.“

Všecko, co dělají, konají nesmírně vážně a opravdově.

Když se hrou unavili, odpočívají. Leží na zádech a hledí na mraky, které po nebi plují. Chvilenu jen na ně hledí, a už mraky dostávají různé tvary a podoby. Děti vidí na nebi skály, hrady, draky, hrbatou čarodějnici, nosatého dědka a jen krůček malý od mraků – k pohádce.

„Hanýžko, povídej pohádku,“ prosí všichni.

„Kterou?“ chutě ptá se Hanýžka, nespouštějíc rozzářených očí z mraků, které nad ní tam nahoře ustavičně, ale nenápadně mění svoji podobu.

„O zakletém princí.“

Králová hned skočí a přiděluje úkoly: „Tys král, ty královna, tys zakletý, ty zkamenělý, tys kůň, ty pták,“ a dětská fantazie už nevidí Maršíkouc Kubu, ale prince, už ne Francka, ale koně, v Dodličce spatřuje královnu, v Barušce princeznu, a tak pohádky, které večer slyšeli vypravovat, nevypravují, ale hned představují a hrají...

Všecky hry mezi chlapci vede Klika, mezi dívkami Králová. Ti dva spolu vyjednávají a zdá se, že se na smrt nenávidí. Kliky každý se bojí, ale Hanýžka před ním neutíká, čelem odvážně se proti němu postaví a do křížku se s ním pustí. Ví, že vyhrát nad ním nemůže, bita bude, ale jako kočka ho poškrábe a třeba pokouše, až se mu potom ostatní smějí. Klika se jí mstí, kde a jak může, stádo jí rozbíká, když si nejlíp hraje, střípky a hadříčky rozhází, žábu jí do kapsy strčí, myš na ni hodí, ale ve hře na všecko zapomene a s Hanýžkou zase vyjednává a smlouvá.

Ostatně v tom nerovném zápase má Králová po svém boku věrného strážce, je to Tomeš Smolík, kterému však přezdívají Smolík. Je už dvanáctiletý chlap jako hora, ale dobráček od kosti. Měl už by se dávno klátit za pluhem, oráče, a ne pohůnka dělat, zatím si tu hraje, a k tomu ještě ne hochů, ale děvčat jako klíště se drží a drobnými službami se jim zavděčuje. Nosí jim dříví na oheň, chodí pro vodu, shání maliny, ostružiny. Stačí říci „Tomši, běž nám zavrátit“ a Tomeš jako psík ochotně běží, „Tomši, skoč na brambory“, „Tomši, nějakou pěknou řípu přines“, Tomeš poslouchá jako hodiny a Hanýžka ty jeho služby oddané přijímá nedbale, milostivě, jako královna, sem tam usype mu z jeho vlastního trochu malin, podá

pečený brambor, ale jinak často ho i hrubě odhání. „Marš od nás,“ křičí, „co se mezi nás pleteš, jdi si mezi kluky.“ Tomášek celý zesmutní, poodejde kousek, sám a sám stranou usedne a očkem po Králové pošilhává, až se nad ním zase ustrne a zavolá: „Tomši, potřebujeme kámen, ale pěkný, plesknatý,“ a Tomeš radostí do ohně by vskočil.

Všichni pohůnci proto Tomšem opovrhují a posmívají se mu a ten se ani nebrání, neodpovídá, jen se hloupě usmívá, až se Hanýžce zlostí krev v žilách vaří: „Tomši, bože, bože, tys hlupák! Do čeho to jenom dal Pánbůh duši? Cák^[23] máš v žilách místo krve? Jako bys ani nebyl mužský!“ nařiká bolestně a vážně, a když už to snést nemůže, sama vystoupí a Tomše se zastává: „Nechte ho s pokojem – on vás také nechává a nevšímá si vás,“ křičí rozhněvaným hláskem a hned hrozí pěstičkou: „nenecháte-li ho, sama vám nabouchám.“

„Nevěsta, ženich, budou se ženit,“ drze jí i Tomše jednou ranou uráží Klika a Hanýžku rozdráždí až k pláči. Ano, dává se do usedavého pláče a sama neví proč. Takovou bačkoru, jako je Tomeš, by si přece za nic na světě za muže nevzala, ale takového kluka, jako je Klikovic Martin, také ne, kdyby byl sebešikovnější, silnější a odvážnější. Už se toho klacka Smolíkovic ani nevšímne, hanbou by se musila propadnout, kdyby za ní stále lezl. Zažene ho, a hned. Odtrhuje zástěrku od očí, ale když vidí, jak před ní stojí Tomeš a tiše i smutně jako beránek hledí jí do uplakaných očí, vzdor naplní jí srdíčko, zatne pěstičky, dupne nožkou a vykřikne, jako by chtěla, aby celý svět to slyšel: „A zrovna si Tomše vezmu a tebe, ty Kliko zkroucená, opovážíš-li se za mnou lézt, vodou nebo něčím ještě horším poleju.“

Dětská nevinnost, andělská čistota a ryzí cit ozývá se přitom v jejím pláčem prosyceném hlase.

Uražený a potupený Klika zuří a žárlí zle na Tomše.

„Počkej, ty kluku jeden, já ti zvalchuji kůži, že tě vlastní máma nepozná,“ vyhrožuje holí šťastnějšímu v té chvíli soupeři.

Ale i Hanýžku nutno potrestat, Martin jí ukáže, co zmůže a dovede... Po chvíli už chlapec shánějí stáda a ženou je z Dlouhé dál na Foukalku, pouze stádečko Královic tvoří opuštěný ostrůvek na zeleném moři luk. Za dobyt看em musí i pasačky, a než se naděje, stojí Hanýžka jako prst sama a sama, jako by prašivinu měla. I Tomeš musil běžet za svým dobyt看em, protože mu ho schválně zahnali až k Polcarovic zelí... Malá pasačka chvíli zuří, zlostné slzičky derou se jí opět z očí, ale navenek dělá, jako by byla nejšťastnější, mluví s malou sestřičkou Marjánkou, zpívá hlasitě, směje se, bičem si práská, a když Tomášek Smolíkovic k

ni se blížil, bičem ho zahнала až k táboru ostatních, tam se hrdě postavila a rozkřikla: „Kdo se opováží zahnat na naši louku, tak mu bičem namrskám,“ a vrací se hrdě do své samoty.

Ani pět minut netrvalo a Hanýžka vidí, jak Klika žene své krávy i telata přes zákop přímo na Královic louku a jak ostatní všichni čekají, co se stane.

„Bejku! Bejku!“ úzkostlivým hlasem vykřikla Hanýžka a strakatý býk rázem přestal se pást a zdvihl strašnou svoji hlavu.

„Nebojím se ani bejka,“ v slepé odvaze křičí jako palec malý Klika a žene dál, až všichni trnou, co se stane a jak to skončí.

Vtom ozval se z kola pohůnků výkřik: „Pan páter sem jde!“

A vskutku, po široké mezi farských polí v Dobří bystře krácel páter Jakub FASTER. Chtěl se dozvědět, kdo to zpíval včera tu potupnou písničku, kde se jí zpěvák naučil a proč ji zpíval... Šel a mračil se zle. „Tady je vlastní škola, tu se válí a skotačí více dětí než ve školních lavicích,“ bručel si cestou, „kvůli dobytku okrádají děti o vzdělání a každá domluva je marná. Dokud nenapadne sníh, tyhle pohůnky ve škole nespátříme.“ –

U dětí na pastvě zastavili se časem různí lidé, některý soused šel se tudy podívat na pole, panský hajný na koroptve a do rybníků na potápky, bába s nůši puškvorce na zádech zašla k dětem a odpočívala tu, starý Svatoš, slídící po ptácích, dal se s nimi do řeči –, ale to byli vesměs přátelé. Hůře bylo, když sem mířil buď učitelský mládenec Jindřich, nebo sám pan učitel Eisenhut, či dokonce velebný pán. To vždycky znamenalo neštěstí, vyšetřování, soudy, žaloby rodičům a konečně trest. Z dětí – jak tu stály – neměl nikdo nikdy úplně čisté svědomí, ale nejmenší dušička třásla se dnes v Hanýžce. Rázem zapomenut každý hněv i všecka kyselost a společný nepřítel sblížil hned všechny ve svorný celek.

„Nepřiznat se a nežalovat,“ připomenul všeobecně pro jistotu ještě Klika a už pozdravovali sborem „Pochválen Pán Ježíš Kristus“ a běželi políbit ruku.

„Na věky amen,“ přísně odpověděl kněz a vzápětí se optal: „Kdopak z vás hnal včera večer první z pastvy domů?“

S Hanýžkou se v té chvíli zatočil svět a nožičky se pod ní třásly.

„Já ne! Já ne! Já taky ne!“ řadou kolem ní ozývaly se hlásky.

„Někdo přece musil hnát první a někdo poslední,“ zlobil se kněz, „ať se přizná, kdo to byl.“ Všichni vědí, že to honí domů první Králová, a diví se, proč se nepřiznává, vždyť to nic zlého není. Ó, kdyby věděli, že zpívala o kněžích písničku!

„Když se nepřiznáte, zavolám vás všechny na radnici a dostanete tam každý lískovkou,“ hrozí kněz.

„Ne, k tomu dojít nesmí,“ myslí si Hanýžka, „tam by pověděli, že jsem to byla já, a vedlo by se mi stokrát hůř – děj se co děj – teď se musím přiznat,“ a už otvírá hubičku, už chce hlesnout „já jsem to byla“, – když náhle z kola vystoupil Martínek Klika, postavil se jako rytíř právě před Královou a řekl hrdě: „Já jsem včera hnal první z pastvy.“

„Ty?“ podivil se Faster.

„Ano, já.“

„Vždyť se mi zdálo, že to byla holka a nesla dítě na zádech.“

„To jsem byl já a nesl jsem na říbetě domů ranec řípy, máma ji dnes vaří k obědu.“

„Ty jsi Klikovic, co?“

„Ano – Martin Klika.“

„A zpíval jsi písničku?“

Tu se Martínek zarazil. Není to léčka, kterou mu velebný pán klade, aby se poděkl a chytil? Ale není. Hanýžka vždycky si zpívá, když je sama, hubu nezavře, a už jistě odpovídá:

„Zpíval.“

„A cos to zpíval?“

Aha! Tady je to! Že zpívala Hanýžka tu novou písničku o kněžích, kterou tu v Klenčích o fériích^[24] zpíval Makasovic student z Plzně!

„Co jsem zpíval?“ opakuje otázku nedbale, „písničku nákou, kterou, už sám nevím.“

„Tak já ti to povím. Zpíval jsi: „Gloria, Domine! Robota nám pomine!““

„Možná.“

„A kdo tě té písni naučil?“

„Táta.“

Divoký Klika vyvstal v té chvíli v duši Fastrově. Divoký Klika, který dveře na zvonici rozsekal, proti mrakům přes jeho zákaz zvonil a který proto jistě bude v koutském zámku zavřen. Divoký Klika, který Fastrovi pomstu přísahal a kterého se proto jako ohně bojí.

Už zdvíhal hůl, ale rozmyslil si to, neudeřil, ale jenom tou holí všem zahrozil: „Bud'te hodné, nezpívejte takových neslušných písniček a alespoň ráno, když z pastvy přizhnete, na hodinku se podívejte do školy. Copak z vás bude? Ani číst a psát se nenaučíte... a teď mě zaveďte na pěšinu k Postřekovu, jdu tam do školy.“

„Já bych tam doběhl za vás,“ ochotně se nabízel Martínek.

„To nemůžeš, jdu tam učit,“ usmál se kněz.

„E, vždyť tam taky nikdo nebude, tamhle jsou všichni Postřekovští,“ a chlapec ukázal ručičkou přes rybníky, kde černal se chumáč dětí a pásal se strakatý dobytek.

„Tak půjdu rovnou k nim,“ rozhodl se Faster a vykročil.

Hanýžka stála tu dosud vyjevená. Co to jen Martina napadlo? Hle, všecko vzal na sebe a nic se mu nestalo. Hrdina je Martin, takového muže by si přála. Tomše Králová lituje a z lítosti se ho ujímá, ale Martina miluje, obdivuje se mu, přemocť ho nemůže, ačkoli ráda by ho pokořila, ponížila, proto se s ním ustavičně sváří a škádlí. I teď se obrací, kaboní tvář a s výčitkou povídá: „Kdopak se tě prosil, abys se mě zastával?“

Ale rytíř Martin, jako by neslyšel, rozkřikl se drze, ačkoli kus cesty odtud vážně kráčel jejich kněz a učitel v jedné osobě: „Pošta už jede, je deset hodin, poženeme domů a odpoledne žeňte všichni pod les – do Lachců –, namlátíme Postřekovákům. Každý ať si vobleče dva kabáty a na hlavu beranici.“

„Jestli se dáme,“ odpovídají směle i Postřekovští a shánějí už také stáda k cestě.

Martin Klika cítí, že se dnes musí vybouřit, poprat se s někým, ačkoliv neví vlastně proč.

V parném slunci se dobytek špatně pase. Proto je zvykem pást ráno do desíti a odpoledne od tří hodin do šera.

Pastva pod lesem je dětem ještě milejší než na Dlouhé. Hoši slídí po lese, honí veverky, vybírají mladé vrány a sojky, chytají hady a štíry^[25] do proštípce^[26] a straší jimi dívky. Ty prchají a pískají víc z líčené, přehnané bázně než z opravdového strachu. Když to musí být, tu každá stejně jako kluk vyleze nebojácně na nejvyšší strom, trefnou rukou hodí kamenem nebo holí po zajíci nebo lasičce, ale jinak dívky pravidelně hledají houby syrovinky, brusinky, borovnice a lesní kvítí. Lesem ozývá se jejich volání: „Doubravníčku, pacholíčku, posad' se mi na cestičku, já ti dám pěknou hubičku,“ aby si přikouzlily hodně hub. Ale závistiví kluci hned lámou čarovnou sílu toho říkadla a křičí: „Nevěř, doubravníčku, nevěř, pacholíčku! Uřízla by ti hlavičku.“ Jedna pastva pod lesem neobejde se – bez ohníčku. Chlapci je uměli znamenitě pálit na kolikery způsob. Pršelo-li anebo bylo-li sychravé, mlhavé počasí, založili oheň na místě před větrem chráněném, v houští, oheň s vysokými, přímými plameny, které se ani Klika, ani Hanýžka neodvážili přeskočit. Pastevci stojí nebo sedí kolem, ohřívají si promodralé ručky a po řadě běhají zavrátit roztoulané kusy dobytka. Na vaření však a pečení založil se oheň v kruhu kamenů, nízký, bez plamenů, ale zato plný uhlů řevavých a popele, s ohromným žářem uvnitř, kde se největší brambor za chvíli upekl na mouku. Nejradošnější však byl oheň založený jen tak, pro pouhou zábavu, z dlouhé chvíle, pro radost, na ten házelo se, kde co bylo, vlhká nať bramborová, syrové, libě páchnoucí peručí^[27] z lesa, naškrabaná smůla, jen aby byla hodně velká a daleko viditelná dejmanice...

Žene-li se pást pod les, tu buď každý kus, anebo alespoň hloupá telata dostanou na krk zvonec nebo rolničku, kdyby se v lese zatoulala, aby se neztratila, ale po hlasu zvonku se našla... Do lesa dobytek nesmí, zvláště ne do mladé myti, lesní sazenice by sice nespásl, ježto špendličí píchá do jazyku, ale pošlapal by mladé stromky a víc škody než užitku by z toho bylo. Proto lesní myti smějí se pouze vyžínovat, nikoli však vypásat.

„Kampak poženeš?“ optala se matka odpoledne Hanýžky, když slyšela cinkat zvonky.

„Na draha^[28] pod les, na Dlouhé už je všechno spaseno.“

„Ale přížeň brzy – víš, že táta dosud není doma.“

A opravdu, ačkoli Král počítal, že se vrátí nejdéle do poledne, už jsou tři hodiny – a dosud se nikdo ze zápřežky nevrátil.

„Musili ject až do Recu,“ vzkázal postmistr Králům i ostatním, co jeli na přípřež. Přivezl tu zprávu postilión z Mnichova a vypravoval, jak se kníže v Mnichově zlobil, když viděl ty bavorské chlupaté koníky jako kočky, a jak sám slíbil Kleneckým dvojnásobný plat,

pojedu-li o stanici dál; chce být do večera v Řezně, v Recu čekají už jeho vlastní, knížecí koně, od včerejška už tam stojí, aby byli odpočatí, kníže i kněžna už mají té jízdy dost, o každou hodinu se jim jedná, tihle koně jeli by ne jako s kočárem, ale jako s hnojem i po rovině, a tak si Klenčáci dali říci a jeli dál. Králová tudíž nebála se o muže, ale přece nerada byla sama doma, a proto si tu nechala alespoň malou Marjánku.

Tím bezstarostněji vyháněla Hanýžka a tím více se těšila— na les. Tomášek Smolíkovic bude za ni pást a ona rozběhne se do lesa. Kus cesty poběží vzhůru po boku haltravském –, až náhle se zastaví někde na pasece a ohlédne. Už teď se těší, jaký nádherný obraz rozvine se jí před očima... Poprvé to viděla, když ji matka jako malou dívku vzala s sebou na pout' k svaté Anně do Capartic. Průvod došel až na Výhledy, tu se Králová sklonila k dcerce a zašeptala jí: „Hanýžko, vohlídni se.“

Na ten zázrak, který tehdy spatřila, do nejdlejší smrti nezapomene a znovu a znovu touží ho spatřit. Ručičky překvapením spráskla, hubičku dokořán sice otevřela, ale ani slovíčko v první chvíli promluvit nemohla, co tu spatřila najednou před sebou kopců, lesů, polí, luk, rybníků, kostelů, vesnic i měst. Matka se s ní zastavila, nechala se ji do sytosti nadívat, trpělivě a mlčky čekala, až se dívka sama ozve.

„Jejej, mámo, copak je to tamhleten veliký kopec?“ vskutku po chvíli už Hanýžka ukázala prstečkem, kde v modravé dáli rýsovala se Prsa Matky boží. A pak už otázka jedna stíhala druhou. Přimdu, Sedmihoří, Ostrý, Javor, Herštejn, Rýznberk, Radyni viděla před sebou jako na dlani a tak se jí ten pohled vřezal do srdíčka, že jak jen mohla, k lesu utíkala.

Ale dnes se přepočítala.

„Budem pálit ohníček,“ znělo Klikovo komando, hned jak tři čtyři pohůnci byli pohromadě, takže když Králová přihnala, už veliká kupa chrástí i klestu čekala na podpálení. Jednalo se pouze o to, kde vzít oheň. Tenkrát to nebylo jako teď, aby každý dospělý měl sirky v kapse, ba aby i děti k tomuto nebezpečnému živlu měly lehký přístup. Nový oheň bylo nutno buď rozkřesat, anebo si ho někde vydlužit, což nebylo těžkou věcí, neboť oheň býval zvláště v lese přítelem všech pracujících lidí. Dřevaři v lese, ať káceli stromy, ať loupali kůru, ať dříví do sáhů rovnali, vždycky udržovali si ohýnek. Dělníci spravovali přívaly vymleté lesní cesty, v pasekách před novou sadbou lesa prachem stříleli balvany, na hromady snášeli kámen a tloukli ho na štěrk, ale vedle nich musil hořeti ohníček. Bez ohně by se jim stýskalo a podle

šedého dýmu, vystupujícího nad černý les, hádalo se, kde právě lidé pracují. A přece nikdo tolik požárů a neštěstí ohněm způsobených nepamatoval jako dnes...

Klika bystře rozhlédl se krajem a viděl, nejbliže že má k ohni postřekovských pohůnků, kteří kousek cesty za potůčkem kolem velké dejmanice si hověli. Sem tam některý z nich hůlkou v ohni pošťáral, naložené klesti pozdvihl, náruč nati navrch přiložil, labužnický do ohně zafoukal...

Na Chodsku koupají matky své děti v horké vodě a krmí je vtípnou kaší, proto tam rostou hoši vznětliví a bystří jako vítr.

„Kluci, půjčte nám oheň,“ zavolal Martin.

„Ať si přijde pro něn – kdo je nám roveň,“ odpověděli hned na postřekovské straně. Klika dobře řečníka znal, byl to Táborovic Barta, se kterým už častokrát popadli se nejen ve slovním, ale i v ručním zápasu. Byli to dva rovnocenní sokové a vrtkavé štěstí válečné ustavičně se mezi nimi střídalo.

„Starý zvyk a právo určuje, že oheň přináší ten, kdo ho půjčuje,“ rozkřikuje se Klika. Kaboní se a krev užuž mu počíná vařit.

„Klenčáci, dřeváci, měšťáci – chtěli by nás soužit – nebudem jim sloužit,“ odpovídá posměšně celý sbor naproti a mimoto Bartoš Tábor vyvrcholil urážku posměchem, mířeným přímo na hlavu Klikovu.

„Hloupý Martine, koza bečí, pukl^[29] ne –“

Ano, toto je vyložené vyzvání k boji, přímé nabídnutí zápasu. Nabídku za všech okolností nutno přijmout a nezamítnout ji, nemá-li na Kliku a ostatní Klencké padnout hanba zbabělosti. Čest musí býti zachráněna, i kdyby měl jít do toho pekla plného postřekovských čertů Klika sám jediný a ukrást tam – jako druhý Prométheus – kousek živého ohně.

„Na ně! na ně!“ volají však na klenecké straně už i ostatní pohůnci, „na ně! na ně!“ povzbuzují i děvčata mladé bojovníky, neboť všechny bez rozdílu pálí urážka a rozněcuje potupa.

Obě strany rychle cpou do kapes kamení, prohlížejí biče i hole a počínají hrubou střelbou, Martin Klika nejdál dohodí a má nejtrefnější ruku. Stojí v čele, za každým kamenem popoběhne kupředu a zavolá nějakou mastnou nadávku.

„Postřekovští buláci, vožralové, tuláci,“ křičí vášní zaslepen.

Z protivné strany přilétají nejen kameny, kterým třeba pružně uskakovat, ale s nimi i nové, strašné potupy: „Klenčáciíí! Žebráciíí! Chtějí se mít dobře bez prací! Říkají si měšťáci!“

Tak se oba tábory rozpalují a navzájem se k sobě blíží. Prostor mezi nimi se krátí, Klika vidí, že Postřekovských je víc, jejich kameny hojněji prší, možnost vítězství spočívá v náhlém a prudkém útoku. Až dosud mohlo všechno ještě dobře skončit. Ale teď Buršíkuc Hadámek z Postřekova vypjal se jako kohoutek a vědom přesily vykřikl: „Ahou! Ahou! Klenecký přídou do pekla – Zuza se jim upekla. Nebulo jim vo bábu, je vo posměch, vo hambu.“ Vyčisti Kleneckým, že upekli bábu Zuzu, to znamená oheň na střeše, smrtelnou urážku, která nesmí zůstat nepomstěna. „Žeňte je!“ vykřikl Martin a sám první přeskakuje potůček. Boj teď zuří nejlítěji. Muž proti muži, anebo třeba proti dvěma i třem máchá holí – hlavy chrání jako přílby důkladné beranice, tělo jako krunýř teplá šerková kazajka – rány dopadají, ale nebolí, nějaká boule nebo modřina v poctivém otevřeném boji utržená nestojí ani za řeč. To jsou čestné rány a každý pořádný chlapec má víceméně po celý rok buď zavázaný prst na ruce, nebo patu na noze, nebo oko na hlavě, jak se buď nožem řízl, nebo někde v běhu na ostrý kámen skočil a narážku si způsobil, nebo trním div si oko nevypíchl. Na obou stranách stojí dívky, ale ne jako pouhé nečinné účastnice, nýbrž jako záloha, která musí bdít, aby se nepřátelské straně nepodařilo dostat některý kus dobytka do zajetí, a zároveň se snažit, aby samy nepříteli kořist nějakou urvaly. Hanýžka stojí, očka jí planou jako dva uhlíky, malého skrčka – kluka jako palec vidí, který se plete ustavičně mezi zápasící, hle, Martinovi chce zákeřně teď nohy podrazit – chce – ale nepodrazí! Hanýžka nedá! Sukýnka zavlála, nožky se zabělaly a Hanýžka drží už kloučka za vlasy a vleče ho, vzpouzejícího se a strašně řvoucího přes potok, kde ji čekají a vítají jako Juditu s jásotem její družky. Podle staré zvyklosti boj je tím rozhodnut.

Klika u postřekovského ohně vybírá si smolnou louč, napaluje ji, a toče tím hořícím dřevem nad hlavou jako světloňoš, vrací se a zapaluje vlastní hranici.

„A ty si teď běž,“ dává malému kloučkovi buchtu do zad, „a neplet’ se podruhé mezi velké.“

Malý zajatec upaluje kus cesty, ale za potůčkem smutně jen se k domovu loudá. – Ví, že ho tam čeká kára i trest, protože jeho vinou boj ztracen. Ano, pastva je škola života! Uplyne nějakých deset patnáct roků, a to, co má zde nádech hry, o poutích, muzikách a svatbách stane

se často krvavým dramatem... A proto brojí proti tomu v zárodku Faster, i Jindřich, i starý Eisenhut, ačkoliv tento zkušený muž říká, že je všechno marné, to že nikdo nepředělá...

Kvečeru, už na samotnou noc, vrátil se Král z přípráže domů, celý od sedla otláčený a jako rozlámaný nezvyklou jízdou koňmo. Chodil po světnici, protahoval se a vykládal o Bavorsku. Chválil knížete Thurn-Taxisa, jak jim nejen dobře zaplatil, ale i oběd jim v hospodě poručil a obrok, který zbyl jeho koním, všechen jim dal. Pochválil Klenecké, jak dobře jeli, a hned si je zase napříště zamlouval. „Z Týna do Recu se dostat anebo naopak z Recu do Týna, přeject hranice a Český les, to je ten nejhorší kousek na celé cestě,“ uznával kníže. Také raneček rozvázal otec a vyndal z něho zvláštní chléb bílý, fenyklem hojně kořeněný, jaký v Čechách se nepeče a jenž podnes platí proto za pochoutku, také ženě podal slušný uzlík se slovy: „To je tvoje.“ Králová se usmála, viděla nový šátek a tušila, co je v něm zavázáno. Jistě sůl, věc, která byla u nás velice drahá a která se proto nejvíc pašovala.

„Jaks to pronesl?“ optala se starostlivě, neboť znala nebezpečí i tresty, které s každým pašem jsou spojeny.

„Dobře,“ usmál se sebevědomě Král, „v pytli na oves. Auser^[30] zmačkl rukou roh pytlíku, až sůl zachrastěla, a řekl znalecky druhému: ‚To je oves, poznám to po hmatu‘ a prohledávali dál, sedla musela dolů, chomouty i polštáře musili jsme nadzdvihnout, kabáty svlíct, pasou teď hlavně po hedvábných látkách a šňupavém tabáku.

‚Sůl nenesete?‘ optal se mne přísně ke konci grencjégr a očima div mě neprovtal.

‚Nesu,‘ řekl jsem směle a vytáhl z kapsy tuhle kornoutek s cukrovím – tu ho máte, děti, rozdělte se,“ a podal ho Hanýžce.

„A copak vy jste tu dělali – jakpak jste se měli – nic se vám nepříhodilo?“ starostlivě se teď optal, a nečekaje na odpověď, hned rozkládal: „Zítřka nepojedu, kdyby mi cestu zlatem dláždili. Musím zorat Příč, uvlíct a zasít. Je už nejvyšší čas! Tahle pohoda dlouho nevytrvá – po setbě hned se dáme do bramborů.“

Hanýžka zesmutněla. Dobývání bramborů znamená určitě konec pastvy a změnu celého života. Mráz spálí poslední travičku, sníh přikryje luka i lesy, matka snese kolovraty do světnice a ji – Hanýžku – pošlou do školy, kde bude celé hodiny sedět nad čítankou nebo polinkovaným papírem a pomaloučku opisovat z tabule předpis...

Náhle venku – na silnici ozvalo se volání – „hótou, hót, hót“ –, vrzání koleček a táhlé bučení dobytka.

Všichni ve světnici ztichli, jediný Král vstal a optal se, přistupuje k oknu: „Co je to?“

„A bože, že se to vrací teprve Postřekovští z roboty, ráno jsem je tudy viděla ject, říkali, že jedou orat na Kozinovskou, a vracet jsem je dosud nespátřila.“

Král vyšel ven a vrátil se rozladěn.

„Jsou to oni,“ hlásil hned ve dveřích, „správčí chtěl dodělat velký kus a nepustil je dřív domů, dokud na brázdu bylo vidět. Tuto by přece pan hrabě Rudolf neměl trpět. To je pan páter Faster samá chvála o něm, jaký je to osvícený pán, přítel lidu i nás Čechů, milovník svobody a horlitel pro všechno dobré a krásné, a zatím tumáš – drží ubohé sedláky na svém poli jako otroky do tmy. Než se přitlukou domů, bude tma jako v pytli. Kdypak nakrmí – napojí – a ráno v sedm aby už zase vyjížděli.“

„Snad o tom pan hrabě neví – snad ani není doma,“ zastává se Králová.

„E, mlč mi, neví o tom! Pěkně neví! Je doma – protože ráno na Výhledech čekal v kočáře na knížete, kníže k němu přisedl do kočáru a kus cesty spolu jeli, sedláci musí zrovna okolo zámku, pod samým nosem mu jedou, stačí, aby vystrčil hlavu z okna, a viděl by, co se děje.“

„A táto, pročpak my nerobotujem,“ hlesla ustrašená Hanýžka, která pozorně poslouchala rozhněvaného otce.

„My, v Klenčí, jsme měšťané,“ s jakousi hrdostí odpověděl Král, „svobodní lidé, už naši předkové se z roboty vykoupili a my podnes ten výkup hraběti platíme.“

„Proto nám Postřekovští nadávají: ‚Klenčáci – měšťáci, za groš jezdí na práci.‘“

„Ano. Závidějí nám zápřežky, kterými pěkný peníz do roka každý hospodář v Klenčí vydělá. Ale to jen vy, děti, na pastvě si nadáváte, my staří máme se rádi a sama víš, co sem v neděli přijde hejtáků^[31] postřekovských.“

Všechno už spalo u Králů hlubokým spánkem, pouze Hanýžka dlouho nemohla usnout. Na robotu myslet musila, a když konečně usnula, jenom o robotě stále se jí zdálo.

Viděla ve snu trhanovského drába Polcara s holí, šavlí a patrontaší, ve které má pouta. Slyšela ho klít a nadávat, hrozit i bít. I smutné divadlo, které kolikrát na vlastní oči spatřila, ve spaní

se opakovalo. Polcar vede v poutech postřekovského sedláka na kancelář, jednou Václava, jindy Hotáka, jindy Dadejska. Sedlák jde shrbeně, má železný kruh na pravé ruce, kruh na levé noze a krátký řetěz se dvěma visacími zámky mezi oběma kruhy. Hanýžka slyší ve spaní, jak řetěz při každém kroku chřestí, vidí, jak matka její stojí u okna, dívá se, fěrtuch zvedá k očím, vzdychá a pláče pro strýčka Václava, otec jak skřípe zuby, zatíná pěsti a strašně kleje a nadává... Pak postřekovské pohůnky vidí, honí ji a ona utíká – vtom proti ní jde pan páter Faster a hrozí jí holí...

„Hanýžko! Hanýžko! Copak se ti zdá? Celou peřinu máš skopanou, vzdycháš a naříkáš, jako by ti bůhvíco bylo, – jistě ses nepomodlila před usnutím za dušičky v očišťci,“ – slyší najednou Hanýžka a celá zpcená a rozpálená se probouzí. Matka stojí nad ní a mdlé světlo probouzejícího se dne nesměle dívá se do oken...

III

Nebylo už daleko do svatého Martina, když konečně všechny práce na poli, lukách i ve stodole byly skončeny. Brambory šťastně uloženy ve sklepě, vymláčené obilí na sýpce, zelí, naložené v kadečce, kyselou vůni plnilo celé stavení, na půdě sladce voněla štěpná jablka i plané, sušené hruštičky, vyklapaný i vypočísaný len, lesklý jako stříbro a hebký jako hedvábí, stočený do žemliček, čekal v komoře, až Králová bude se šitím hotova a spustí kolovrat... Celé stavení dýchalo spokojeností i blahobytem.

„Tak, dívče, shledej si učení, zítra musíš už do školy,“ připomněl otec své dceři, asi jedenáctileté Hanýžce. Té se však do školy nechtělo.

„A kdopak bude chovat?“ namítla proto dost zlostně.

„Máma už nemusí paty ze stavení vytáhnout, ohlídá Pepku i Marjánku sama. Ostatně Marjánka už dobře může zastat chůvičku, a ty – povídám – půjdeš do školy,“ zpřísněl Králův hlas, „rostla bys jako dřevo v lese, číst a psát se musíš naučit – v tom má pan páter Faster pravdu, že se v kostele vadí s rodiči, když ani v zimě děti do školy nepošlou.“

„Poslechni, děvečko milá, tátu,“ domlouvala jí i matka, „to víš, že tě budu doma postrádat, tys moje pravá ruka, ale nesmíš vyrost taková hloupá, aby sis jednou nedovedla ani v modlících knížkách říkat, ani si nic přečíst, napsat, spočíst, každý by tě ošidil. Vezmeš si sváteční šaty, nový šátek na hlavu, vystrojíš se a půjdeš.“

„A ke kterému pak mám chodit?“ zase tak zlostně optala se Hanýžka.

„Ke komu jinému než k panu mládenci – k tomu novému – do druhé třídy,“ konejšila ji matka.

„Bojím se ho, strašně se mračí a takové dlouhé vlasy má.“

„Nic se ho neboj. Paní učitelová vypravuje, jaký je dobráček a muzikant! Však ho o pouti uslyšíme. Ve škole už se konají průby na mši. Krutina, Zahořík, Beneš – všichni v neděli po požehnání se tam sešli, má to být letos tuze slavné.“

Patronátní škola v Klenčí byla nová, teprve před dvěma roky z gruntu přestavěná, měla první třídu v přízemí a druhou v podstřeší, obě veliké, světlé, jakých bylo toho času málo v okolí. Ve třídách stály dlouhé lavice jako v kostele. Lavice zůstaly staré, rozviklané a pořezané, jak chlapci na nich zkoušeli ostří svých kudliček, ale v každé pohodlně mohlo zasednout deset dětí. Teď v zimě však, když potřeba velela, tlačilo se jich tam i patnáct i více. Na jiných školách musil učitelský mládenec spát ve své třídě, ale v Klenčí měl nahoře hned vedle druhé třídy svůj zvláštní pokojíček v podstřeší a ten právě lákal sem mladé učitele a činil místo učitelské v Klenčí hledaným.

Kantorovi Ondřeji Eisenhutovi, když se Čejka pomocnického místa vzdal a stal se poštovním expeditorem, hlásilo se plno učitelských mládenců, které pan školní principál podroboval dost přísné zkoušce. Proto, když se přišel představit i pomocník Alois Jindřich, prohlédl si Eisenhut sice jeho papíry, viděl, že se narodil v Kasejovicích, absolvoval preparandu v Budějovicích, učil nějaký čas v Březnici, Kotouni, Katovicích, nikde se mu však nelíbilo, a tak se vydal o fériích na cestu za novým místem. Stavěl se jen v obcích s kostelem, dostal se až k nám na bavorské hranice a z Klenčí už se chtěl vrátit s nepořízenou zpět do Katovic. Ale zastavil se ve škole a představil se panu principálu. Valného dojmu na něho neudělal. Kantor sám byl vzorem pořádku, čistě oholen, pečlivě učesan, stále černě oblečen a v lesklých kanónech,^[32] kdežto tenhle mladý člověk se mračí, málo mluví a vlasy má dlouhé, husté a tak nepořádně rozdrchané, až to principála pohoršovalo. Vracel mu už jeho vysvědčení, už mu i chtěl říci, že přichází pozdě, místo že už je obsazeno, ale po zvyku dal mu přece ještě otázku: „A jakpak s muzikou? Na copak umějí?“

„Na housle,“ zabručel málomluvný kandidát.

Eisenhut mávl rukou, jako by chtěl říci: „To se samosebou rozumí, housle tu hrajou i zcela obyčejní hospodáři.“

„A copak varhany? Fortepiano? Korny? Flautu?“

„To také trochu, ale hlavně a nejraději housle.“

„Tak jdou,“ pozval ho přece principál a otevřel dveře do druhého pokoje, kde stál v rohu veliký a dlouhý klavír. Po něm válelo se plno not krasopisně psaných, starých, ohmataných i nových a čerstvých. Na zdi nad klavírem, potažené sukem, visely i opřeny stály housle, violy, obyčejná i d'amour se smyčci, kytara, fléta a asi dva klarinety; v koutě nadouvala se jako sloní matka s mládětem velká basa s violoncellem nebo „bassetlem“ – jak se cellu říkalo.

Pomocníkovi zajiskřilo se v očích, a když ho pan principál vybídl: „Vyberou si a zahrajou,“ rovnou sáhl po housličkách neobyčejně ušlechtilého tvaru, oranžového nátěru a prohlížel si je velice pozorně.

„Guarnerky?“ optal se mládenec a svoje rozzářené zraky upřel na principála.

„Vidět, že jsou znalec,“ radostně přisvědčil Eisenhut a hned vyzval mladého pomocníka: „Tak si na ně zahrajou.“ Ale nebylo třeba ani toho vyzvání. Jindřich už držel v ruce smyčec a lehounce dotýkal se strun, popotáhl kolík, brkl si ještě jednou prstem nad kobylkou a už nasadil housle pod krk, pozdvihl smyčec a počal hrát...

Pan principál sedí a hraje si se stříbrnou tabatěrkou. Otáčí ji v rukou, hladí, obrací, hlavou kývá, usmívá se, teď víčko otevřel, šňupec do prstů nabral, ale k nosu ho nedones, nýbrž ve vzduchu ho držel, hlavu kupředu nachýlil, ústa otevřel a poslouchal. To pomocník teprve přicházel do ohně. Ztrácel vědomí, nestaral se o to, kde je, kdo ho poslouchá, proč sem přišel, pouze struny cítil pod prsty, smyčec ve své pravici a opíjel se přímo nádherným zvukem vzácných, starých houslí. Hrál jednu z nejtěžších sonát Beethovenových, hrál ji od věty k větě s větším nadšením, hrál ji nejen jako virtuos, ale i jako básník, s neobyčejným pochopením a citem.

I paní učitelová vedle v kuchyni přestala chrastit talíři, po špičkách přikradla se ke dveřím a jako kouzlem tažena otevřela je a stanula na prahu. Viděla nového mládence stát uprostřed pokoje, kýval se, hned hlavu k housličkám tiskl, hned ji vztyčoval, rukou se rozháněl, dlouhý vlas divoce vlál mu kolem čela a oči upřené kamsi ke stropu svítily mu jako dvě vysoké, vzdálené hvězdy... A její muž sedí na vycpané židli jako zkamenělý, v jedné ruce drží

šňupec, ve druhé dosud otevřenou pikslu, nehýbe se, snad ani nedýchá a jen poslouchá... Poslouchá, když pomocník už dohrál, pot s čela si utřel, vlasy rukou za uši přehodil a oddychl si.

Tu teprve probudil se Einsenhut, vyskočil a rozevřel náruč: „Mladíku, vždyť voni jsou mistr, že jim daleko široko rovno není, to je sem sám Pánbůh posílá, jdou, tuhle si stoupnou,“ tlačil ho k fortepianu, „a podívají se, nikdo to tu zahrát nedovede, ale voni to dovedou, a já je budu na klavíru doprovázet,“ a otevíral už balíky not Haydna, Mozarta a hlavně miláčka svého Bacha... A už hřměl pod jeho prsty starý křídlový spinet, že teď zase chvíli mládenec Jindřich poslouchal a ani nedutal, ani se nehýbal, až zase nevědomky zdvihl housličky i smyčec, ostýchavě, nesměle připojil se ke hře, a po chvíli už splynuli oba ti velcí milovníci hudby v jeden nerozlučný celek muzikantský, jako by jakživi byli spolu cvičili a hráli.

„Jenom oni a nikdo jiný nesmí to místo dostat, i kdyby bylo milión žadatelů,“ přísahal Eisenhut a slovu dostál na faře i u vikáře. Tak sešli se na škole v Klenčí dva muži dobří jako děti, hudebníci daleko široko vyhlášení, kteří vychovali u nás celou řadu zpěváků i hudebníků, a když hráli v trhanovském kasině anebo přímo v zámku o slavnostech a honech, sám hrabě Rudolf a celá vznešená společnost často ztichla a napjatě poslouchala, sotvaže si prostý učitelský pomocník stoupl k houslím a jeho principál usedl ke klavíru...

Ale jednu vadu měl tento vášnivý muzikant, že býval ve škole nervózní, citlivý, lehce vznětlivý a podrážděný. Rozčiloval ho každý nezdár na namáhavé roli školské, unavovalo ho stálé a stálé opakování takřka věčně stejné látky, často ho hněvala i hravost, tékavost a nepozornost dětská. Až dosud to ušlo, protože po svatém Václavu, kdy školní rok počínal, chodila ve škole do druhé třídy pouze hrstka dětí, pro které stačily dvě dlouhé lavice před stupínkem. Ale od té chvíle, co napadl sníh, jako včely do úlu, tak z pastvy, polí, lesa i stodol v celých zástupech přicházeli do školy noví a noví žáci. Mládenec Jindřich div si nezoufal. Školáci seděli už nejen v lavicích, ale i řadou na stupínku, stáli u oken, klečeli po zemi, takže takřka kam šlápnout nebylo. A nepřicházeli sami. Bujnost a neposednost dětská přicházela sem s nimi a pan učitel měl zkrotiti tyto děti nevázané svobody, přivésti v jejich řady kázeň a pozornost a do jejich hlav i potřebné vědomosti k hbitému čtení, psaní a počítání, měl je uvést na toto bezpečné trojcestí, vedoucí ke všem pokladům lidského umění i vědění.

V této nadlidské práci měl jedinou, ale zato vydatnou pomůcku vyučovací – tvrdě pletenou a dobře pařenou metlu březovou, která se černala na stolečku hned vedle kalamáře, brkového pera a lineálu.^[33] Nosil ji sem každou sobotu Pálusovic Kuba, jehož otec pletl celou zimu

košťata, koše i košíčky a na mlatě měl veliký výběr různých prutů, hůlek, kořenů a lýčí. Všechny děti v sobotu přinášely nejen sobotáles, ale i ve džbánku trochu smetany nebo podmáslí s hručkou másla, bochníček chleba nebo několik vajíček v zástěrce a mimoto každé drželo v ručičce dva husí brky, pouze Kuba místo brků nesl dvě metly. Ve škole odevzdaly děti dole v kuchyni sobotáles^[34] v peněžích i naturáliích, ale s brky hnaly se do druhé třídy, kde mladý pan učitel s perořízkem v ruce „vypravoval“ pera. Jeden brk si nechal od práce a z druhého dvěma, nejvýše třemi řezy neobyčejně zručně, jistě a rychle hotovil lehounká pera, bílá a krásná, z každého vpředu vytáhl scvrklou duši a nahoře seřízl pero v pěkný, jakoby vlající praporek.

Sem tedy jedné soboty vypravila se i Hanýžka Králová. A nešla s holýma rukama. Polosvátečně oblečena nesla v jedné ruce slaměnou mošnu, ve které v dřevěném pouzdru kulatém drkal kamének s tužkou, břidlicová tabulka v rámečku, pravítko, několik archů papíru a „druhý díl“ s katechismem. Na druhé pak ruce klátil se jí obširný uzel z bílého servítka dobře svázaný.

„A dej pozor, ať to nerozbiješ,“ vyprovázela matka svoji dcerku až před vrata, „paní tetě polib ruku, a vejce, řekni, že jsou od matičky.“ Paní učitelová Eisenhutová byla totiž z Klenčí od Perníkářů a přátelila se stále s Královic rodem, ač už to bylo příbuzenství asi ve čtvrtém koleně...

Hanýžka to všechno dobře vyřídila a s tlukoucím srdčátkem vystupovala pak po dřevěných schodech v dřeváčkách do druhé třídy. Opozдила se, protože jí paní učitelová dala půl rohlíku a hlt kávy, kterou Hanýžka pila tentokrát asi potřetí ve svém životě.

Ale přece neodolala, aby po dlouhé době zase jednou neskočila na nízkou zídku, do které byly po jedné straně zapuštěny dřevěné schody, a nesvezla se dolů. Zídka byla od té nejmilejší školní zábavy dětské tak ohlazená, že se leskla jako mramorová. Sklouzla se tedy zpátky dolů přímo za dveře první třídy.

Tam už se pomodlili, odříkali násobilku do dvaceti a teď opakovali si abecedu. Hanýžka za dveřmi mimoděk říkala si s nimi, jak si to dobře ještě pamatovala: „Hůlčička s puntíčkem – i. Hůlčička bez puntíčku – el. Dvě hůlčičky – en. Tři hůlčičky – em. Pytlíček s třapečkem – y. Měsíček – c. Stolička – h. Soudeček – o.“ Stála jako přikovaná, i když už v klase počali slabikovat: „Bé á – bá, be a – ba, bába; en e – ne; bane, bábane; es e – se; nese, banese, bábanese.“^[35] Stála hrdě, že to má všechno šťastně za sebou, a byla by dál nad tím ohrnovala

povýšeně nosík, kdyby se nebyly ozvaly kroky a nevrzly dveře vedoucí na dvoreček. Rychle sebou trhla, až za ní sukénka zavlála, a bez zastávky už vyběhla do prvního patra, ale tam se opět zastavila.

Stály tu po celé délce cihlami dlážděné chodby dvě řady dřeváků. Dívčí ta obuv byla srovnána vlevo, chlapčí vpravo a uprostřed ponechána široká pěšina pro chodce. Nad tím pořádkem bděl každý učitel se železnou přísností, a kdo se opovážil tento vzorný pořádek porušit, byl krutě potrestán. Martin Klika, který byl dopaden, jak těmi dřevěnými páry neuctivě míchá, jak přenáší vždy jeden dřevák chlapčí k dívčímu a dělá tak páry nerovné, byl dokonce veřejně na radnici bit, stejně, jako by byl oheň u stodol zakládal anebo vlašťovičky spíchl. Hanýžka se pamatovala, jaký zmatek a kravál vždycky po vyučování otřásal školou, když dřeváky byly pomíchány a nestály na svých místech... Opatrně sezula proto dřeváčky, pozorně postavila je na konec dívčí řady a ve vlněných punčoškách cupala ke dveřím. Zatajila dech a naslouchala chvíli. Myslíla, že se ve třídě modlí, ale teď rozeznela, že už jsou tam po modlitbě a že říkají sborem násobilku, ba že už jsou skoro hotovi. „Osmkrát deset je osmdesát, devětkrát jedna je devět, devětkrát dvě je osmnáct, devětkrát tři je...“ tu zmačkla rychle kliku a vklouzla dovnitř, aby tam byla dřív, než doříkají.

Ovanula ji hned na prahu opět nezvyklá vůně školní světnice a přivítal ji už od loňska známý její obraz. Na černé tabuli bělal se krasopisně napsaný předpis, nad tabulí visel černý kříž a vedle něho za sklem ve zlatém rámcí na modré půdě zlatý reliéf císaře pána Ferdinanda Dobrotivého. Na zdi spatřila také za sklem nejlepší předpis, potom zlatou i černou knihu, vpředu v lavicích ježaté hlavy kluků a za nimi zapletené a jakoby ulízané hlavičky děvčátek. Pouze pan učitel Čejka tu scházel a místo něho stál na stupínku nový učitelský mládenec. Hned jak otevřela, zaletěl jeho zrak ke dveřím a přísně ji změřil.

„Škola není pastva a třída není holubník,“ spustil přísně, jak doříkali násobilku, „kdo přijde pozdě, bude první hodinu celou stát na místě hanby.“

Hanýžka se zamračila, ale poslušně šla asi se třemi ještě hříšníky ke zdi pod obrázek osla, který tam visel. Nevěděla ostatně opravdu, kam by se posadila, a nevěděl to ani pan učitel. Musila čekat, až některý kluk nebo dívka nebudou umět anebo budou zlobit a vystřídají ji a ona si půjde sednout pak na jejich místo.

„Kdopak včera řezali dříví?“ optal se teď pan učitel. Klika s Pálusem vyskočili ze svých míst jako šidla. „Tak, dnes půjdou další dva. – A kdopak včera nosili dříví?“

Zase vstaly dvě žákyně a pan učitel po řadě poslal dvě jiné, aby dole paní učitelové pomohly v kuchyni, a až kluci nařežou a nasekají z ohromných bukových polen pěkné štěpiny, aby je nanesly ke kamnům do tříd. Jako všichni v Klenčí, míval i pan učitel koně, starého, rozumného a velice trpělivého šimla, kterého chlapci krmili, česali, se kterým jezdili nejraději formanům na zápřežky, a mezi nejcitlivější tresty patřil zákaz „nejezdit se šimlem“. To, co škola a pan učitel potřebovali, to obstaraly ochotně a s nadšením děti. Stokrát víc se jim líbilo zvonit, ministrovat, umýt panu učitelovi jeho pokojíček, vyleštit mu kanóny než sedět tiše jako přibitý v lavici a dávat pozor na početní příklady, které jim nový pan učitel dával z hlavy rozluštit. Komu se nepodařilo takový oříšek rozlousknout, ten musil jít k tabuli a pomocí křídly pokusit se o to písemně, a to končovalo pravidelně špatně. Dokud seděl žák v lavici, to ještě stále cítil pevnou půdu pod nohama a kynula mu naděje na možnou záchranu. Bylo lze mu napovědět, mohl si odpověď z početnice potajmu přečíst, i metle mohl se uhnout nalevo, napravo, kupředu, dozadu, ba i dolů pod lavici, podle toho, jak nebezpečí toho žádalo. Ale ach, u tabule! Tam je každý vydán metle na milost i nemilost. Tam už opravdu nezbývalo než vzít rozum do hrsti, sebrat se a buď vyhrát nad křídou, tabulí a úkolem, anebo prohrát v tom boji a trpělivě nést válečnou pokutu. Proto každý sahal na bílou křidu, jako by to byl řeřavý uhlík, ručička se chvěla a před nosíkem černala se mu nejen tabule na rozkročeném stojanu, ale vůbec se mu v očích zatmělo a jen ohnivá kola a mžitky se před ním jako jiskry míhaly.

Hanýžka Králová se slaměnou mošnou a učením na ruce stála pod obrázkem osla tiše jako oukropec, ale ouškama stříhala i očka jí v hlavě jen hrála, jak napjatě poslouchala. Panáčku, to byly zcela jiné počty letos než ještě vloni za pana učitele Čejky. To už nebylo jenom počítat, kolik je jedna a jedna, adicí, subtrakcí, multiplikací i protivné divisi zmizelo kamsi, a nový pan učitel vypravuje tu samé příběhy, jeden zajímavější než druhý.

„Chlapec šel do lesa na houby,“ počíná nevinně pan učitel, „každou minutu našel jednoho klouzka a každé dvě minuty hřiba.“

„Safra, ten měl štěstí!“ myslí si hoši.

„Kdepak asi hledal, kdepak tak rostou, šla bych tam taky,“ myslí si dívky, ale nemyslí si pan učitel a pokračuje: „Celou hodinu chodil lesem a pak se vrátil.“

„To ho asi doma pochválili,“ myslí si Králová a čeká, jak pan učitel poví, jakou měla máma radost z hub, jak je hned krájela, na prkýnko rovnala, sušila i omáčku z nich vařila.

„Kolik měl ten hoch v košíku klouzků a kolik hříbků?“ padla najednou z úst pana učitele přísná otázka a všechno to pokazila. Pěkný obrázek se rozplynul a zbyl z něho škaředý početní úkol.

„To je vyložený podvod,“ uvažuje Hanýžka, „vždyť z toho čouhá jako šídlo z pytle i to adicí i multiplikací Čejkovo,“ hořkost zklamání zaplavuje její dětské srdéčko.

„Tak vy, pasáci a pasačky,“ obrací se pan učitel náhle k ostrůvku, na kterém stojí Hanýžka, „zdaleka se vám s těmi ohníčky nevykouřilo také všechno vědění a umění z hlavy? Dejte bedlivý pozor! Jeden pohůnek pase dobytek třem hospodářům.“

„Ach je! Ten zkusí!“ litují ho hned děti.

„Ale zato na Martina se má dobře,“ odhadují v duchu, „od každého něco dostane.“

Ale není času rozvinout vlastní myšlenky a nápady. Pan učitel už pokračuje: „Jednoho dne první hospodář pustil mu do stáda dvanáct kusů, druhý jen půl tolik a třetí konečně jen třetí díl toho, co první. Kolik kusů toho dne pásal?“ Na ostrůvku nastalo utišení veliké. Děti sklopily hlavičky, jako by těžká starost na ně dolehla, a mimovolně přitlačily se úžeji k sobě.

„Hlaste se, kdo to víte!“ povzbuzuje je pan učitel a všechny cítí v týlu, jak se na ně upírají jeho ostré oči, ale ani jedna ručička neodvažuje se vztyčiti nad hlavu a radostně zamlítí prstíky na znamení, že to ví, že poví, kolik těch kusů bylo...

„Tak třeba ty,“ ťukl náhle pan učitel prstem Hanýžku do hlavičky. Vybral si právě tu dívenku, které zde ve škole dosud nespátril a která mu byla nápadnou už zevnějškem. Mělať na sobě dnes všechno polosváteční, i šerku^[36] červenou jako oheň, i soukenný kabátek modravé barvy, i černý, v cípech květovaný šátek na hlavě vkusně na babku uvázaný. Ale pod tím pěkným šátkem v hlavě se jí to všechno pletlo a skákalo páté přes deváté. Roztěkané myšlenky za tu hodinku, co tu byla, nemohly si zvyknouti na tuhou kázeň školní a soustředit se na daném úkolu početním.

Zarděla se v rozpacích, tvářičku jako mák zdvihla k panu učiteli a překvapeně upřela na něho svoje jiskrná očka.

„Tak opakuj příklad,“ poručil jí klidně, ale na třídu, která věděla, že má teď pokoj na chvíli, a rozbzučela se jako úl, prudce se rozkřikl jediným slovíčkem „ticho“, sáhl přitom po metle a pohrozil jí do lavic, až zahvzdala vzduchem.

„Byl jednou jeden pohůnek, a ten pásal třem sedlákům dobytek. Jeden mu vyháněl dvanáct kusů, druhý –,“ tu se Králová zarazila a přemýšlela.

„Druhý polovic toho,“ trpělivě jí pomáhal učitel nehledě na ni, ale na řady dětí v lavicích, kde už to zase šustilo a šumělo jako větřík v korunách stromů.

„Ticho,“ rozkřikl se Jindřich podruhé, udeřil metlou o stoleček a už ji z ruky nepustil. Únava a rozladění zřejmě se ho zmocňovalo.

„A ten třetí?“ optal se už nevrle.

„A ten třetí sedlák vyháněl –,“ rozjela se Hanýžka, ale zas se odmlčela.

„Třetinu!“ rychle a prudce dodal učitel a poručil: „Tak pověz, kolik těch kusů měl?“

Ve třídě vzadu cosi plesklo a kdosi bolestně vykřikl. Martin Klika tam vyt'ál řízný pohlavek svému sousedu Tomši Smolíkovvi za to, že se snažil Hanýžce napovědět, že měl obě dlaně do trubky svinuté u samých úst a šeptal do nich ze všech sil, až se mu uši hýbaly: „Osmnáct! Osmnáct!“

„Osle, pásal jich dváadvacet,“ řekl mu přitom Martínek se zlostným opovržením, chtěl ještě něco dodat, ale jako archanděl s plamenným mečem stál tu už pan učitel s napřaženou metlou. Klika chtěl se rychle potopit pod lavici k zaprášené podlaze, vtom už cítil, jak pevná ruka drží mu límec šerkového kabátu a táhne ho a ještě dva kluky před ním z lavice ven.

„Zaplacená kůže,“ volal pan učitel své oblíbené slovíčko v každém rozčilení a pohnutí myslí, „však já to skotáctví z tebe vyženu,“ a ohýbal si Martíňka přes koleno.

Hanýžka dívala se na to, ale nedivila se. To patřilo i za Čejky ke všedním zjevům. „Je to baba,“ myslila si, hledíc na Smolíka, „brečí tam v lavici kvůli pohlavku. To je Klika jiný hrdina. Hle, co mu jich sází pan učitel, a ani necekne.“ Chybuje Hanýžka, že myslí na ty dva soupeře a nemyslí na svůj úkol...

„Tak co? Jak dlouho to bude trvat?“ obrací se k ní náhle učitel a oči mu zle svítí. „Tak si vezmi křídou a piš!“ poručí náhle. Tatam je všecka jeho trpělivost, všecken jeho rozvážný klid.

„Nestůj jako dřevo a napiš dvanáct,“ rozkřikl se.

„Bože! Jampak se píše dvanáct? A kam to mám napsat na té velké tabuli, aby to bylo dobře? Nahoru? Nebo doprostřed?“

„Bude to?“ zabouřilo jí u samého ucha, až natažená už ruka leknutím jí klesla.

„Ona nedovede napsat dvanáct! A to si přijde sednout do druhé třídy!“

Také Hanýžce zaplála teď očka. Však sem nechtěla! Věděla, co ji čeká! Ale musila poslechnout! Čelíčko se jí svařilo a tvář se vzdorně zamračila. Jindřich si toho všiml. Ztlumil hlas a poručil tvrdě: „Napiš jednotku.“

Žákyně rukou ani nepohnula.

„Tak, ty ke všemu chceš ještě vzdorovat?“ a už dopadla metla jednou, podruhé – ale na třetí ránu už Hanýžka nečekala. Praštila křídou o stupínek, mrštně jako ještěrka skočila po tašce, a než se pan učitel z překvapení vzpamatoval, už mihla se ve dveřích její červená šerčička. –

Utekla!

„Jak se jmenuje ta žákyně?“ optal se pan učitel hlasem ještě nižším a sahal po nějaké knize na stolečku.

„Králová! Hanýžka Králová!“ jako jedněmi ústy hned odpovídala třída a s ustrnutím dívala se na černou knihu, ve které bílé prsty pana učitele převracely tuhé listy. Nejstrašnější trest stihne Hanýžku! Přijde do černé knihy a o zkoušce její jméno bude čteno veřejně, jako nejdarebnější žákyně...

Hanýžka utíká přímo domů, jako by jí paty hořely. V jedné ruce drží dřeváčky, ve druhé tašku, ve které rachotí pouzdro a břidlová tabulka ve dřevěném rámcí. Už seběhla ze schodů, už sahá po těžkých dveřích v přízemí, když tu náhle se před ní samy otevřely a Králová vletěla přímo do náruči – páteru Fastrovi. Leknutím až slabě vykřikla, chtěla se uhnout, protáhnout se dveřmi ven – už spatřila sochu svatého Jana Nepomuckého před školou, bílou silnici, radnici, Johánesovic hospodu, jenom skok ještě a octne se na svobodě. Ranní slunéčko mdle tam hoří, pozlacuje celý ten obrázek, který Hanýžka ze dveří vidí, ale marně se trhá a vzpírá, jako lapené ptáče žíněné oko, tak pevně drží ji Fastrova ruka. „Kampak tak letíš jako splašená?“ optal se jí přísně kněz.

„Musím domů!“

„A to se musíš hnát, div mě neporazíš? Copak se stalo doma?“

„Já nevím.“

„Tak utíkej, ale rozumně, nebo se ještě někde zabiješ.“

Hanýžka rychle políbila ruku, která ji až dosud svírala, a vyklouzla ze dveří. FASTER se ještě za ní ohlédl a myslil si: „Copak se u Králů asi přihodilo, že si pro Hanýžku vzkázali...“

Za chvíli ve třídě se všechno vysvětlilo. Kaplan zadržel ruku rozhněvanému učiteli, vyložil, čím Hanýžka je, a slíbil mu závazně, že ho odprosí a jistě i její otec nebo matka že přijdou dítě omluvit.

Hanýžka z kopečku kolem svatého Jana seběhla ještě plným tryskem, ale když potom ze silnice spatřila domov, pěkné bílé stavení se štítem, klenutá vrata a otevřená dvířka v nich, nevědouc ani, povolila v běhu. „Táta! Copak mi řekne táta?“ napadlo ji a do nožiček hned jako by olova nalil, už se tak lehce nezdvihaly, ani se tak rychle nemíhaly. „Táta se jistě bude vadit,“ odpovídá jí svědomí. „Možná, že není doma, snad jel zapřahat, snad je v kovárně koně kovat, snad oře ještě pod Zásoučinou, ba jistě není doma.“ Ulevilo se jí, ale čím blíže má domů, tím jde pomaleji a po záspi už se dokonce krade po špičkách jako zloděj a poslouchá, neuslyší-li otce ve světnici mluvit. Ticho je tam, to jistě matka je sama doma. Marjánku poslala někam s Pepkou na hyjtu a teď na oběd chystá, brambory asi škrábe, možná také, že mouku zadělává, Hanýžka jí pomůže, práce hned se chopí, do ohně za matku skočí, jenom když nebude musit zpátky do školy.

Směle zmačkla kliku, dokořán otevřela dveře a zůstala na prahu stát leknutím jako zkamenělá. Za stolem – hle – sedí otec, cep má mezi koleny, šídlo a řemínek v ruce, spravuje ošití...

Jak vrzla klika, pozdvihl hlavu a upřel oči na dveře.

Hanýžce chce se obrátit ve dveřích, ale nemůže. Otcovy oči ji drží ještě pevněji než před chvílí Fastrova ruka. Stojí proto jako spoutána a nehýbá se.

„To už je po škole?“ optal se otec a přestal píchat šídlem do tvrdé kůže.

„Není,“ odpověděla Hanýžka bojácně.

„Tak copak to, že už jsi přišla?“

„Utekla jsem.“

„Pročpak?“ a Král za stolem vstal; zvedl se vážně, tvář mu zpřísněla, jako by ztuhla, obočí se naježilo a hlas zněl ledově, jenom oči Hanýžku jako by provrtávaly, jistě jí do duše vidí, obelhat je nelze.

„Pan učitel mě bil.“

„Nadarmo jistě ne.“

„Neuměla jsem napsat dvanáct.“

„Proto tě nebil. Mluv pravdu!“ otcův hlas o tón se zvýšil a o poznání zesílil.

„Trucovala jsem,“ kajícně vyznává hříšnice.

„Aha!“ raduje se z vyznání přísný soudce a hned se staví na stranu školy: „Tos, milá dceruško, zasloužila, to se jenom ve dveřích hned obrať, zpátky utíkej, pana učitele odpros a já sám se ho optám, odprosila-lis.“

Pod Hanýžkou zatřásla se kolínka. Ta hanba! Ten smích, až se vrátí do školy...! Martínek Klika mihl se jí před očima, jak se jí bude posmívat, oplátí jí, co ona mu tenkrát půjčila, když jeho otec loni přivedl ho na provázku násilím do školy...

„Táto, prosím vás, nenuťte mě do školy,“ dala se najednou do pláče, klesla před otcem na zem a sepjala ručičky, „já umím chovat děti, pást i poklízet dobytek, mlátit, hrabat, ale neumím počítat. Všecko poručte, ráda udělám, jen do školy mě nenuťte.“

Král náhle odvrátil hlavu od dítěte, zahleděl se kamsi do okna a hlasem docela změněným, tichým a mírným povídal: „Vstaň, dceruško, hned vstaň s té země, a nic se neboj, nic se ti nestane, vím, že za to nemůžeš, půjdeme spolu do školy,“ a už se ohlíží po svátečním kabátě a už volá nahoru na půdu, kde Králová počísá len, aby dala pozor, že jde pryč.

Vede Hanýžku za ruku a nemluví, nemůže. Svědomí mu nedá. „Hřešil jsi na tom dítěti. Je tvá nejstarší a zapřaháš ji do díla od útlého mládí! Jaké ona má dětství! Napřed dělala chůvu, teď dělá ti pohůnka a práci pohůnčí. Pochlapčila se. Pase, vodí u pluhu a popohání koně, dovede je zapřáhnout, umí býka pustit, ale neumí napsat dvanáct! Není to hřích? Není ti hanba?“

Věru, že ta cesta byla těžší otci než Hanýžce. Ta se ho držela křečovitě za ruku, a když zase stoupala po schodech vzhůru ke druhé třídě, tlouklo jí srdíčko a říkala si: „Táto teď musím poslechnout, ale budu-li ve škole zase bita, uteku zas.“

Už však nikdy neutekla. Naopak, nebylo horlivější a nadšenější školačky nad Hanýžku Královou. Naučila se brzy dokonale počítat, ač to právě její koníček nebyl, ale ve škole neměli stále počty, také měli čtení a při něm se pan učitel rozpovídal tak, že i ti nejnezbednější kluci seděli jako přimrazení, ticho v třídě jako v kostele, všem, učitel i žákům, hořely tváře a zářily oči, a školou kráčely zárné postavy našich dějin, počínaje praotcem Čechem; jindy pohádkový svět otevřel se před nimi se všemi divy a zázraky, princové a princezny zakleté, rytíři, draci, čarodějové naplnili školu úžasem, strachem i radostí; housličky ozvaly se jako živé v rukou pana učitele, někdy se zasmály vesele, někdy smutně zaplakaly a podmaňovaly si dětská srdce šmahem, ale nejvíce srdéčko Hanýžčino.

„Ještě! Ještě!“ chtělo se jí zvolat pokaždé, když ztichl společný zpěv a pan učitel několikrát nakonec přešel struny smyčcem. A ty housle také jí sblížily s panem učitelem, který si počal z hochů i dívek vybírat nadané zpěváčky. Chodil za zpěvu po třídě sem a tam a bystře naslouchal; pojednou naklonil ke Králové svoji vlasatou hlavu a nepřestávaje hrát počal se radostně usmívat. Hanýžka viděla, že pan učitel naslouchá, vypjala se do výše, hlavičku pozdvihla, housličky jí zněly u samého ucha tak sladce, až jí srdéčko radostí přetéká, radost stoupá výš až do hrdélka a Hanýžka zpívá. Jaktěživo se jí tak pěkně nezpívalo ani doma, ani na pastvě. Děti zpívají píseň o Adamovi a Evě:

„Šel jest Pánbůh, šel do ráje, Adam za ním poklekaje,“ zpívají jednohlasně, mohutným sborem, ale pan učitel slyší z toho jediný hlásek, který zní čistě jako stříbro, splývá se strunou na houslích tak, že není k rozeznání, co zpívají housle a co Hanýžka...

Tenkrát ji pan učitel poprvé pohladil, pochválil, mezi své vyvolené přijal a pro ten její hlásek mnoho jí prominul. Pouze jednoho žáka měl ještě tak rád, a to byl Martin Klika. Hlas jeho sice nestál za nic, přeskakoval mu nějak, takže nemohl zpívat ani soprán, ani alt, ale zato v dětské kapele, kterou si Jindřich zřídil, vyváděl pravé divy. Noty snad ani neznal, ale stačilo přehrát mu něco, poslechnout si písničku nebo pochod, a zahrál to na své skřípky, ba, neměl-li jich po ruce, našpulil ústa a zahvízdal to bezvadně. --

Děti pomalu zvykly si na školu i na tuhou kázeň školní, neboť příroda venku čím dál tím méně je lákala. Stromy v sadech už stály ocesány dohola, sem tam našel se ještě leda ořech ve spadaném, plesnivém listí, z polí svezeny brambory, řepa-vodnice, ba i zelné košťály s tuřínem, celý kraj lidé takřka donaha obrali, svlékli, černá země všude drala se na povrch, luka šedala se jako popel, studený vítr s deštěm zahnal kdekoho pod střechu a všichni si přáli, už aby se přistěhovala zima, sníh aby napadl alespoň na loket vysoko, smutnou, tmavou barvu

polí i lesů aby převlékl do čisté běle, cesty aby ztvrdly, a když ptáčkové nezpívají, aby se rozezvučely zvonečky a rolničky na koních před saněmi. Měsíc listopad krácel chodskou zemí. Cosi těžkého, ospalého leželo ve vzduchu, unaveně, jakoby choré krčily se stromy podél cest, po rybníčku na náměstí za kostelem v chumáči jako ostrůvek plavalo žluté listí, sfoukané sem z topolů a lip, lidé krčili se a balili do teplých šatů, dobytek zježil srst, od úst jako kouř táhly se bělavé páry dechu, příroda celá jako by hnila, chřadla a vadla před lezavou zimou. To je to smutné umírání kraje, pomalé, vleklé, a proto tak strašné. Každý den je kratší, každá noc zato delší, studenější, světla a tepla v té době ubývá a tmy i zimy valem přibývá. Ptáci jako by hrůzou oněměli a jen černé vrány příšerně krákorají ze šedých, vlhkých mlh. Smrt přírody – zima neúprosně se blíží. Všichni vědí, že přijít musí, touží už po ní, ba těší se na ni. Jako nad nemocným říkají: „Už aby se Pánbůh nad ním smiloval a trápení mu ukrátil, už aby si ho Pánbůh vzal,“ tak i teď v tom blátivém, sychravém podzimu volají: „Už aby ta zima přišla! Už aby sníh napadl a umrzlo!“

Tak minula památka Dušiček, klenská pouť i posvícení a svátek svatého Martina se blíží. Ten světec boží přijíždívá k nám pravidelně na šimlu, a proto oči všech toužebně k němu hledí. Věří, že svatý patron ani letos nezklame svoji věrnou osadu, neboť právě nastává nová čtvrt měsíce. Poroste měsíc, poroste i zima. A skutečně, tři dny před poutí mlha se zvedla nad lesy, šedivé mraky po nebi trhaly se na kusy, vítr počal foukat od Sibíře, do rána uhodil první mráz, a to tak ostrý, že nadobro zakoval celý mělký rybníček nad kostelem.

Všechno teď po ránu jako by se zaradovalo a prohlédlo. Podškubané husy zvykem vedeny vyšly si ze živností ven, husopas už je nehonil do stáda, doma jen zbytečně hospodyně obtěžovaly, do domu lezly a všecko znečistily, vadily se na ně, a tak se pravidelně hned, jak je z chlívů pustily a pokrmily, vystěhovaly sem na náměstí. Šly dnes skrčené, jakoby zježené nejen tím mrazem, ale i strachem a hrůzou, jak nože v těchto dnech řádily v jejich řadách. Pospíchaly proto od vrat a dvířek a známou cestou capaly v řadách k rybníčku. Všecky měly k snídani lněné paličky s otrubami, a to je ve volátkách dusí, rychle se to musí zapít.

Ale jaké překvapení na ně čeká!

Vidí vodu, a přece do ní nemohou. Ztvrdla ta voda tak, že nohy jim po ní kloužou a tvrdé zobáky bubnují na jejím povrchu.

„Tatatata! – Co je to? Co je to?“ křičí letošní husičky, které si pospíšily a první dostaly se k rybníčku.

„Copak? – Copak?“ ptá se starostlivě starý houser kolébající se za nimi.

„Achachacha! – Achachacha!“ smějí se už husí matky zvedající zvědavé krky do výše.

„Voda ztvrdla! – Voda zmrzla!“ zní to už od stáda ke stádu.

„Co dělat? – Co dělat?“ ptají se sípavě husky, které trýzní žízeň.

„Počkat! – Počkat!“ rozkazuje houser a sám hned zádumčivě staví se na jednu nohu, hlavu skrývá pod křídlem, dává tak ostatním dobrý příklad.

Se sekerou na rameni od kostela už sem spěchá Martínkův otec sedlák Klika, který tu má schovanou rybí násadu, asi dvě kopy hladkých kapříků, koupených už na jaře; čeká, až před vánoci vyloví svůj rybník na Ždírech, že si je tam vpustí. O ty kapříky mu běží, a aby se mu neudusili, proto seká v ledu velikou okenici. Stojí na hrázi a prosekává led u samého kraje.

„Taktaktak! – Taktaktaktak!“ chválí Kliku hlasitě husy.

„Kuşte, vy neřádný dobytku,“ okřikuje je hospodář, „vám k vůli bych ani rány nedal, ale o ryby mi jde.“ –

Ale husy, sotvaže Klika odešel, už se cpou do okenice, pijí, jako by se opít chtěly, koupají se, křídly třepou, křičí a radují se...

Neradují se ovšem samy.

Za husami ze všech živností vycházejí teď k osmé hodině děti.

I je matky vyhánějí, aby nepřekážely, když mají před posvícením plné ruce práce. Světnice nutno vybítit, postele převléct, mouku do tepla snést, aby se prohřála a potom v těstě kynula, koření, mazání i sypání na koláče připravit, „jděte, jděte už do té školy,“ nutí hned po snídání zvláště kluky, kteří se okounějí a rádi by zůstali doma, kde už to počíná posvícensky vonět!

Ale i ven je to dnes táhne. Hle, jak městečko od rána zkrásnělo! Na oknech svítí se ledové květy a všecko venku, stromy i střechy, jako by slabě a jemně pocukroval. Sotva nosík ven vystrčili, rozkýchali se, jako by ke křenu čichli...

„Chlapci, rybník zamrz,“ letí po Klenčí novina a místo ke škole míří sem hoši ze všech stran.

Na hrázi už jich stojí, přešlapuje a podupává v dřeváčkách slušné klubičko, které stále roste.

„Unese nebo neunes?“ tak zní otázka a dychtivé zraky hledí na čistý, průhledný led, hledí i na vysekanou okenici a rozumují: „Je na dva prsty silný, ten už udrží.“

„Neudrží, prolomí se a z koupáme se.“

„Hodme tam kámen.“

Kámen jen se mihne, udeří a odrazí se od tvrdého ledu, až to zazvoní, a letí přes celý rybník k protějšímu konci. Led zkoušku sice vydržel, ale hoši přešlapují dál na hrázi, nevěří ledu a bojují v duši těžký boj; mají se toho odvážit, rozjct se, vykoupat se a dostat pak doma prutem nasekáno, nebo se přemoct, obrátit se od toho pokušení a jít dál svou cestou do školy? Co dělat?

„Pusťte! Na stranu!“ ozval se vtom velitelský chlapecký hlásek. Všichni ho znají, „aha,“ radují se, „to Klika, Martin Klika se neudrží a odváží se na rybník.“ Rozstupují se hned na dvě strany a uličkou dívají se na Martínka, jak shodil s ramene koženou tašku s učením, jak si naplivil do ruček, jako velcí dělají před každou těžkou prací, kabátek si zapjal, beraničku pevněji přitiskl na vlasatou hlavu a už se rozběhl... Dřeváčky klapou o tvrdou zemi, tři čtyři prudké skoky, na rybníčku to zapraskalo, voda v okenici vyšpláchla a rozvlnila se, led se prohýbá, ale Martínek, ruce roztažené, vzpřímený jede po rybníce jako šipka k protějšímu břehu. Na čistém a jako sklo hladkém ledu zůstávají bělavé pruhy od okovaných dřeváků a popraskaným ledem všemi směry dere se voda na povrch. Martin přešel, ale žádný neodvažuje se ani teď pustiti se za ním. A Klika sám nazpět k nim nejede přes rybník, ale běží po hrázi a volá: „Jednoho udrží, ale pode všemi by se prolomil, nekažme si klouzačku a počkejme do zítřka.“

„Kluci, máte jít hned do školy!“ ozval se náhle za nimi hlásek jako zvonek. Všichni se ohlíží a vidí Hanýžku Královic stát u kostela, ručičky drží pod fěrtouškem a volá z plna hrdla: „Máte jít, a hned!“

„Kdo poroučí?“ směle za všechny optal se Klika.

„Sám pan učitel,“ zní odpověď.

Všemi to trhlo a oči všech upřely se na věž, kde oprýskaná ručička hodin ukazuje pomalu už na půl devátou.

„Je to možné, aby to tak uteklo?“ diví se všichni a horempádem ženou se ke škole.

Tam prochází se třídou pan učitel Jindřich jako mrak, vraští čelo a přemýšlí o trestech. „To abych se se školou stěhoval za žáky, napřed na pastvu, teď na klouzačky, zjara do lesa a v létě snad na louky a pole,“ zlobil se v duchu nad tím nepořádkem.

„Každý, kdo přijde pozdě do školy, půjde i pozdě ze školy,“ prohlásil slavnostně jako zákon, proti němuž není odvolání, a už psal do rohu tabule jména a suše k nim poznamenal: „Ti zůstanou zde po škole.“

Zase taková neslýchaná novota! Čejka každému, kdo přišel po modlitbě, vysadil metlou jednu na ruku a věc byla zkrátka odbyta, a ten nový učitel opovažuje se starý pořádek rušit a zavádět takové neslýchané tresty. Martin Klika seděl na svém místě celý nesvůj. Jeho jméno běhalo se na černé tabuli na prvním místě. Snad pan učitel zapomene, snad jenom straší, snad jim to odpustí. Ale to jsou samé snady, co když neodpustí a nezapomene?

A tak v té nejistotě líně utíká čas a blíží se poledne.

„Složte své věci,“ poroučí konečně pan učitel a Klika první hází do kožené tašky tabulku, pouzdro, čítanku, a už ji chce zapnout na přezku, už se raduje: „zapomněl! zapomněl!“, když náhle celý zkoprněl leknutím. „Ti, co jsou na tabuli napsáni, zůstanou zde po škole a opíší si něco,“ povídá klidně pan učitel a počíná se modlit.

„Utecme,“ radí Martin svému okolí, ale i to lze těžko provést. Pan učitel pouští děti po lavicích a neproklouzne mu ani noha, takový železný pořádek si zavedl ve všem.

A nejvíce ze všeho zlobí Kliku ta žába Královic, která ještě ve dveřích se ohlíží a se škodolibým úsměvem strouhá Martínkovi na prstíčku mrkvičku.

Kdyby vzal pan učitel do ruky alespoň housle a řekl: „Odbudeme si hodinu, přehrajeme, co jsem vám uložil, a dnes už na hodinu nemusíte přijít,“ Klika byl by spokojen, nic by neříkal, ale to pana učitele jistě ani nenapadne.

Jako vzdalující se bouře utichají na dřevěných schodech kroky posledních žáčků a školou rozkládá se dusné, nevlídné ticho. „Každý mi krasopisně napíše desetkrát na tabulku,“ poroučí náhle pan učitel, bere křídou do ruky a už píše na tabuli svým krásným písmem Komenského moudrost: Chceš-li mítí synka vola, hled', at' jemu smrdí škola, „a doma to dáte i s tabulkou přečíst a podepsat otci,“ dodává ještě pan učitel a už sám také usedá si k nějakému psaní za stoleček.

Do kyselého jablíčka nutno kousnout. Poškořáci vytahují z ranců na světlo boží znovu břidlicové tabulky, otvírají pouzdra a už kaménky vrzají, jak si linují řádky, aby to rovně napsali. Nebo to věděli, nebude-li se to panu učiteli líbit, klidně to smaže mokrým hadrem, kterým utírají velkou dřevěnou tabuli, a suše řekne: „Napiš to znovu a lépe!“

Pan učitel za stolečkem také linuje, perem a inkoustem, až to skřípe, vytahuje na tvrdém papíru husté linky a píše do nich černé hlavičky not s nožičkami. Celý se ponořuje do té práce, mračí se přitom a zapomíná na všecko, na chlapce, na trest, na jídlo, ba už i poledne na věži odzvonili, žákům kručí hlady v břiše, a on se nezvedne a neřekne: „Už jste hotovi? Tak běžte domů a pamatujte si to!“ Ale stále sedí jen a sedí. Pero jako splašené skáče mu po papíru, oči mu svítí, nohou si do taktu podupává, jistě opisuje anebo dokonce sám skládá nějaký štajryš^[37] nebo polku na posvácení pro muzikanty.

Vtom ozvaly se na schodech kroky, těžké a kvapné. Někdo sem jde, blíží se po chodbě ke třídě, už bere za kliku, dveře se rozletěly a je slyšet prudké, pánovitě: „Martine, hned se seber a pojd' se mnou domů!“

To starý Klika přišel si pro syna. Pana učitele jako by neviděl, ani nepozdravil, čepici s hlavy nesmekl, dýmku z úst nevyndal, na dveře nezaklepal a jen tak divoce se rozkřikl. Jako když ho píchne, vyskočil učitel a optal se: „Kdopak jste?“

„Já jsem Klika, divoký Klika mi říkají, abyste věděl.“

„Aha, to jste vy, nemohl jsem vás hned poznat,“ mírněji mluví Jindřich a jde nenadálému hostu vstříc; „váš hoch se toulá, přichází pozdě do školy, i při vyučování je velice těkavý a nepozorný, musil jsem ho potrestat, má veliké nadání, zvláště k hudbě, mohl by z něho být výborný žák, ale –“

„Martine, seber se a pojd' domů,“ vpadl učiteli do řeči otec.

„Oho, až já dovolím,“ vzpřímil se teď i učitel.

„Chlapec je můj.“

„Doma je váš, ale ve škole je můj.“

„Mě musí poslechnout.“

„Doma, ve škole však mne.“

„Na to se podíváme. Martine, poroučím, seber se a pojd' domů. Smáli by se nám, Fástr že dal zavřít tátu a učitel že zavírá syna.“

Martin byl jako mezi dvěma ohni. Bude zle, půjde-li, a hůř, zůstane-li sedět. Uteče-li, rozhněvá pana učitele, kterého přece jen má rád a který ho učí hrát na housle, nepůjde-li – ach, otec jistě po něm skočí, ne, raději půjde – a už se sbírá a ostatní kluci jako na povel s ním.

Učitel Jindřich stojí a strašná zlost i lítost zalévá jeho citlivé srdce.

„Varuji vás! Přijde vám to draze!“ vykřikl ještě a zvedl ruku s brkovým perem do výše jako na výstrahu, „já si vážnost ve škole nikým nenechám podkopávat.“

„Také vy mi budete vyhrožovat? Takový mladíček?“ vzplál Klika jako smolná louč. „Tak abyste věděl, můj Martin víckrát tenhle práh nepřekročí. Znam zákon. Chlapci je dvanáct let. Nechám si ho doma, hned, ještě dnes, a housle mu rozšlapu. Sáhout na ně nesmí,“ prudce, bezohledně chrлил své hrozby rozhněvaný sedlák, nic nedbaje, že už stojí za ním kantor Eisenhut, jenž slyšel jeho lání až do přízemí a přiběhl sem, aby nedošlo k neštěstí.

„Kliko, pamatuj se,“ popadl ho za rameno a zatřásl jím, „křikem se nic nevyřídí, odpros pana učitele a já to všechno v dobrém urovnám.“

Pan učitel Eisenhut tykal celému Klenčí, protože celé Klenčí žijící chodilo k němu do školy, a když vyšlo ze školy, chodilo k němu na radu. On vedl při obci pozemkové knihy, psal testamenty i kupní smlouvy, rozepisoval daně a přírážky, každý ho na slovo poslechl, pouze divoký Klika jako rozzuřený býk nabodl i Eisenhuta: „Odprosit?“ vzepjal se do výše, „já a odprosit? Já, Klika, někoho odprosit? Kdybyste ze mne řemeny dřeli, poddat se, nepoddám, ani vám, ani Fastrovi.“

„Co sis nadrobil, to také sníš,“ přísně se ozval Eisenhut, „a pojd'te, pane mládenče, urovná se to jinde,“ vzal za ruku Jindřicha a odváděl si ho k obědu.

„Já vím, žalovat budete, v Koutě žalovat, ale žalujte si, kde chcete, svou si provedu, Martina už tu nespátříte a na kruchtě také ne,“ lál ještě vášnivý sedlák dole na síni, ale když mu nikdo neodmlouval, práskl dveřmi a vyšel na Klenčí.

„Krále už znáte, dnes jste poznal Kliku, v těch dvou sedlácích máte obrázek celého Klenčí, ba celého kraje, takoví jsou: pracovití, šetrní, dobří, ale vznětliví a hrdí, ve zlosti bezohlední,

praví Psohlavci,“ vykládal při obědě Eisenhut svému mladému pomocníkovi, kterému už také zlost přecházela, usmíval se a vykládal, jak se mu zalíbila písnička „Na rozloučení, mý potěšení“ a jak k ní skládal hlasy, tak se do toho potopil, že zapomněl na kluky, a kdyby ho nebyl ten prudký sedlák vyrušil, snad by tam dosud seděl a slyšel, jak tu zatrolenou písničku hrajou housle, jak jim přiznává viola a basa.

„Zatrápená muzika,“ usmál se pan principál, „vidíte, já jsem také seděl u klavíru, řekl jsem ženě, až přijdete k obědu, aby mě zavolala, byl jsem rád, že tak dlouho nejdete, až slyším řídit Kliku. Ale to mu přijde draze!“

„A, netahejme se s ním,“ mávl rukou dobrácky Jindřich.

„Tentokráte ho nesmíme pustit s prázdnem. Neběží o nás, ale o školu. Dívali by se na nás pomalu i chalupníci přes rameno a Klika by se chlubil, jak nám tady zahrál. Namlsali by se a pak aby člověk odtud utekl. Ještě dnes to oznámím Fastroví, uvidíte, že mu to nedaruje.“

Mezitím Klikovic Martínek seděl doma v koutě a zarytě se díval na hromádku třísek. Ještě před hodinou to byly jeho housličky a ty to všechno odnesly. Otec přiběhl domů, a jak je spatřil, strhl je ze zdi a skočil na ně oběma nohama. Musil si na něčem vylít svůj šílený vztek a jeho žena byla ráda, že to tentokrát odnesly jen housle. Také Klikovi se ulehčilo, zadíval se na chlapce, a jak ho tak viděl sedět zamračeného, usmál se a řekl: „Mlč, Martine, koupím ti nové, a lepší.“

IV

Martinská pouť a posvícení přehnaly se přes tiché městečko jako prudká bouřka jarní a nyní se žilo ze vzpomínek na ty slavné dny. Volmavský farář Krejčí kázal v kostele, ale o svatém Martinu pověděl jen, že byl voják, a už rovnou a oběma nohama skočil do vysoké politiky. Vykládal udiveným posluchačům, jaký vítr se zvedá na západě a táhne Evropou, že je nutno, abychom i my v Čechách se připravili, vojensky připravili, založili národní obranu, která by hájila práva i svobodu vlasti, jak to říkají pánové Havlíček, Palacký i Rieger, dobří vlastenci; jako svatý Martin, každý Čech aby se stal vojínem, neváhal vstoupiti pod prapor, až ho vlast a národ zavolají. Osadníci domácí i přespolní stříhali ušima, poslouchali pozorně a vojenská krev starých strážců hranic se v nich pomalu rozpalovala.

„Když už se o tom v kostele káže, tak na tom musí něco být,“ zněl jednomyslný úsudek celé obce, ve které se až dosud jen povrchně ujímalo semeno, rozsévané hlavně knihami a novinami. Mladí lidé zpívali nové písničky, deklamovali vlastenecké básničky, staří poslouchali, zasmáli se nějak útrpně, skoro bolestně a život se vlekl dál.

Ale letošní pouť řízla do živého.

Vyneslo se z fary, že se tam u stolu pohádali kněží s panem direktorem i důchodním trhanovským kvůli robotě, jak Faster zařatou pěstí hrozil a křičel: „Robotě se umíráčkem odzvoní, mraky už lezou na obzor a my nebudeme zvonit proti nim.“

Pan direktor nechal zapřáhnout, darmo ho držel slepý farář Strádal, darmo krotili Fastra i Krejčího.

„Já, já sám se postarám, abyste se na našem patronátě nikdy a nikde nestal farářem,“ ťukal se do prsou Melichar vstávaje od stolu ještě dřív, než přinesli černou kávu.

„Mně dá faru moje rodné město, královské Domažlice,“ vypjal se Faster do výše, „já se vás neprosím o nějaký Maxberg anebo Tannaberg. Já jsem tu z lásky k panu faráři, a kdybych chtěl, mohu jít okamžitě kaplanovat k svému bratru do Domažlic, děkanství nás oba uživí.“

„Kubíčku ne, jen to ne,“ lámal rukama Strádal, sedící v křesle celý zhroucený. Ostatní kněží také mlčeli, báli se ozvat, protože seděli na patronátních farách, brali deputátní dříví a pivo, nikam jinam už se hýbat nemohli, a tak jenom Krejčí z Volmavy stál věrně po boku Fastrově, neboť jeho fara stála pod patronátem náboženské Matice a direktor na něho nemohl.

O tom všem rozumovali staří. Faster si to všecko dobře promyslel a správně odhadl dobu, kdy má do připravené, rozorané a uvláčené půdy zasít vlastenecké semínko, aby ihned vzklíčilo.

„Na jaře má náš sedlák v hlavě pole, v létě seno a slámu, na podzim brambory a hnůj, ale v zimě začne filosofovat,“ říkával o své osadě Strádal, který ji nejlépe znal, protože ji nejdéle ze všech farářů – přes čtyřicet roků – věrně a svědomitě pásł.

Svatý Martin nezklamal vskutku svoje svěřence a přijel mezi ně na bílém koni. Lehký poprašek sněhový ležel na horách i lesích, jako by je pocukroval, ostrý mrazík vysušil blátivé cesty, takže se sjelo plno kramářů a sešlo nebývalé množství lidí. Přišli sedláci koňari z dolejších vesnic a každý nesl Svatému Martinu voskovou svíci jako ruku tlustou, přišli němečtí sedláci a selky až z Prenetu a přinesli kroužky žlutého másla, aby shořelo ve věčné

lampě před oltářem svatého Martina, z daleka široka přišli žebráci, usedli na vyprošený vích slámy do dvou řad před chrámovým vchodem, rozvázali své rány zimou zmodralé a počali se modlit růženec ke cti svatého Martina. Kolem sochy svatého Jana rozložili po zemi své křehké zboží hrncíři i majolikáři,^[38] proti nim na tenkých bidélkách houpaly se boty i střevíce domažlických ševců, nad nimi k faře v plátěných boudách pestřily se hedvábné šátky a fěrtuchy, stávkové punčochy jako krev červené, široké pentle i úzké tkaničky, ještě výš ke kostelu obléhaly děti perníkářské krámy plné sladkých srdcí, perníkových koní a jiných lahůdek, poměrně malé místo zabíral stoleček prostřený čistým, bílým ubrusem a na něm se vršil pokrm duchovní: Pečírkvův Národní kalendář a Vlastenecký poutník, a hned proti němu jen tak na holých dvířkách, jak je vysadil ze skob, prodával starý cvokař hřebíky a hlavně podkůvky a cvočky do dřeváků i bot. Stály tu i jiné krámy a krámky a u všech kupovalo se i prodávalo vesele. Zima seděla už v týle všechněm a připomínala důtklivě, že je to už letos poslední pouť v kraji a že tudíž naprosto nutno doplniti zásoby a pamatovat na všecko, i na perník do ryb, i na dětské hračky, aby se to pak nemusilo před vánoci shánět.

Ale ještě na jednu důležitou událost poutní nesmíme zapomenout.

„Copak to, že letos tak dlouho nejede?“

„Kdepak asi uvíz?“ podivovali se klenečtí měšťané, když blížila se pouť a šenkýř Bartoš na všecky otázky jen kroutil hlavou a odpovídal: „Ne, ještě nepřišel.“

„Aby se mu nebylo něco přitrefilo,“ lekali se už, „být by to mohlo, vyvádí na tom provaze divy, až běží člověku mráz po těle.“

Lekali se však zbytečně. V sobotu před posvícením zjevil se u Králů na prahu principál Šmíd.

„Už jsou tady,“ vypískla radostí Hanýžka, která se právě vrátila z Chodova, jak tam nesla kmotře koláče a vyřízení, aby jistojistě zítra přišli na posvícení.

„Už, děvenko, už,“ usmál se Šmíd, podáváje Králové jednu ruku a druhou soukaje si spokojeně svoji dlouhou, principálskou kozí bradu.

„I vítám vás k nám! Kdepak jste se letos tak dlouho toulali, už jsme se tu o vás báli, nestůněte-li někdo,“ šla mu hned vstříc selka vesele a radostně.

„Chválabohu, panímaminko, všichni zdrávi jako řepa. Vrána nám přinesla kluka a ten nám o týden popletl pořádek.“

„Tak chlapečka má Kristýnka? My zase dívčičku, už třetí, podívejte se,“ ukázala na kolébku se špatně tajenou závistí. Ona i muž čekali dědice tentokrát jistě, ale přišla k nim zase dědička.

„Pánbůh požehnej, celá maminka,“ pokřižoval hned Šmíd dítě, vyzdvihl je i s peřinkou z kolébky, pochoval je, pohoupal i poceloval. „To vám bude Kristýnka závidět. Objednala si u vrány holčičku, hloupá vrána se přeslechla a přinesla jí zase klučička, už pátého!“

„Když si člověk nemůže poroučet!“ povzdychla si Králová, rozkrajujíc na stole koláč tlustě tvarohem a švestkami pomazaný a perníkem bohatě posypaný. „Tak si berte, jako doma, a jakpak? Už jste tady s vozem? Nemám času ani oknem se podívat,“ zaváděla řeč hned jinam, hledíc na Hanýžku i Marjánku, jež tu stály a poslouchaly, aby jim nic neušlo.

„I kdepak! Vězíme v Hoře. Koník to nemůže do toho kopce zmocit, tak jsem přišel prosit –“

„Ale to s radostí, ani nemluvte, muž není doma, vzkázali pro něho, aby šel hned na radnici, tot' víte, plné městečko je kramářů, pere se to o místa, ustavičně aby je někdo rovnal. Ale koně stojí na stání. Hod'te si chomout třeba na klisnu, ta to vytáhne sama.“

„Jako z cukru máte koláče, povedly se vám, jen se rozsypají,“ nezapomněl Šmíd pochválit selku a už se obracel, „tak pojd', Hanýžko, pomůžeš mi, aby se mne koník nelek. Kašpárek tě pozdravuje, už se na vás těší, má nový kabátek.“

„A my také, Marjánka i já máme nové šaty.“

„Běž a nechlub se,“ okřikla ji hned matka, slepila dvě čtvrtky koláče k sobě mazáním a podala je Šmídovi.

„Pozdravujte Kristýnku, ať přijde na hejtu, až se usadíte.“

„Zdrávi vzkazovali. Tot' víte, že se přijde pochlubit; vzkázala také vám krásný pozdrav, ale já starý osel si jej nechal od cesty.“

„Nic nedělá, jako by se stalo. Tak jen už jděte, ať tam někde ve voze zbytečně nemrznou. Hanýžka už jistě klisnu odvázala, pomozte jí alespoň chomout pozdvihnout,“ strkala ze dveří hovorného hosta.

Principál Šmíd jezdil do Klenčí dvakrát v roce. Teď v zimě zdržel se tu pokaždé od pouti až do vánoc a hrával každou neděli a svátek v nové hospodě u Bartošů loutkové divadlo, ba často

i všedního dne, když si toho přálo panstvo. To se sjeli pak všichni vrchnostenští úředníci z Trhanova i se svými paničkami, ze svých mysliven v černých lesích přišli fořti, Zieglerové i Wolnerové, bohatí skláři z Černé Řeky, házeli Kašpárkovi stříbrné dvacetníky, když se mu povedl zvláštní nějaký peprný vtip, ale Šmída to netěšilo, protože musil hrát německy. Odepřít to však nemohl a nesměl, nejen kvůli své kapse, ale hlavně proto, aby si nerozhněval všemohoucího pana direktora, který mu mohl zakázat hry po celém panství trhanovském i koutském... Jeho umění však zářilo v neděli, kdy se před jevištěm ježilo plno dětských hlaviček a za nimi jako zed' stáli jejich matky a otcové.

V takové chvíli srůstal se svými dřevěnými herci a dovedl hru ne procítit, ale přímo prožít. S Kašpárkem smál se zdravým, radostným smíchem, modlil se nábožně s poustevníkem, proklínal s čertem, až naskakovala posluchačům husí kůže, nadával s panem vrchním, krčil se se sedlákem, všecko tak upřímně a životně, že si podmaňoval celé hlediště. Když se zasmál Šmíd, rozesmála se celá hospoda, ale když zaplakal, tu nařikal tak poctivě a živelně, že to zatřásl i nejtvrdším srdcem a rozeštkalo se hlasitě celé posluchačstvo. Všichni se Šmídem zapomínali, že je to pouhá hra, ale prožívali děj jako skutečnost, skřípali zuby, zatínali pěsti anebo zas kývali spokojeně hlavami, blaženě oddychovali a oči jim zářily štěstím jako hvězdy. Pro toto duševní rozčilení chodili velcí i malí do divadla, ač si toho nebyli vědomi. Táhlo je to tam pudově, neodolatelně, pokud místo stačilo, usedali jako v kostele na hrubá sedadla, pořízená z prázdných soudků pivních a pěřicích prken nehoblovaných, často jim tříška projela šatem, zadřela se do živého masa, ale v nadšeném zápalu ani se toho nevšimli. Šmíd jako kouzelník vládl jimi a unášel je do cizích světů a neznámých prostředí, rozpaloval jejich fantazii, hrál si s jejich ryzím citem, měnil zkrátka hru ve skutečný život.

Podruhé v roce zjevil se Šmíd v Klenčí po jaře, tak asi kolem svatého Vojtěcha, v době nejpilnějších prací polních, kdy vrzala kolečka plužní a rachotily vozy po tvrdé silnici. Přiletěl jako tažný pták, zůstal i s rodinou ve voze, zdržel se sotva den nebo dva a zase odletěl. To hrál komedii venku, pod širým nebem, nevezl loutky, ale konopné lano, buben, kobyly hlavu a magnetickou tyč. Napjal provaz, kde a jak se dalo, kam nejvýše mohl, od stromu ke stromu, z jedné střechy na druhou, a když oblečen přiléhavým trikotem bílým a červeným, plným lesklých penízků a perel, zjevil se nad hlavami diváků, dech se jim zatajil v hrudi. Kristýnka zahrála na kobyly hlavu pochod a Šmíd s tyčí v ruce lehkým, klouzavým krokem, jako by tančil, přešel lano kupředu i pozpátku. Náhle jako by se zapotácel, zakopl, zoufalý výkřik ze všech hrdel letěl k němu vzhůru a přítomní muži hnali se pod provaz, aby ho chytili, protože pod ním neprostírala se žádná ochranná síť, nýbrž tvrdá, kamenná cesta. Ale provazolezec se

jen usmál, kývl rukou na poděkování, chytil hned zas rovnováhu, sedl si na provaz jako na koně a k úžasu všech nyní vstával.

„Já se na to nemohu dívat,“ zakrývaly si oči ženské, ale sedláci zaťali zuby, sevřené pěsti, nohy ke skoku připravené, v strašném rozčilení čekali, jak to dopadne, postaví se na nohy, nebo se smekne a sletí dolů...

Když všechny triky svého umění vyčerpal, slezl Šmíd na zem, všichni si oddychli a tak příjemně jim bylo, jako by byli sami vyvázli z ohromného nebezpečí smrti. Kristýnka obešla s talířem v ruce diváky a Šmíd přivedl nyní na prostřený koberec v chlapecké šatečky oblečeného psíka Azora. Nechal ho chodit po zadních nohách, pak po předních, nastavil mu hůlčičku. Azor ji přeskakoval, tančil, kouřil, všichni ho obdivovali, smáli se mu a mezitím už se oblékala ve voze Kristýnka do krátkých, tylových sukének a komediantský koník, uvázaný za kolo, počal stříhat ušima. Sotva Azor popadl do zubů plechovou kasičku a počal sbírat krejčárky za svoji produkci, připjal si Šmíd na lesklý řemen malý, ploský bubínek, vyhodil paličky do výše, chytil je v letu a zavířil jimi, až to kostmi proniklo. A v té chvíli zjevila se za vozem Kristýnka na koni, ale jaká změna! To nebyla zedřená herka komediantská, na ní neseseděla komediantova žena, bílá princezna z pohádky přijela na ohnivém, krásně sedlaném koníku, ten přeskočil jako v letu nastavené prkno, zastavil se uprostřed kola, klekl na přední kolena a Kristýnka s něho seskočila lehce jako obláček. Stoupla si s jízdeckým bičikem v ruce před věrné zvíře, potřepala je po krku, pohladila po hlavě a optala se nejsladším hlasem: „Poslouchej, valášku, ti páni a paní tady by rádi viděli, co všechno umíš. Ukážeš jim to?“ Valášek hned radostně zařehtal a horlivě kýval hlavou. „A nebudeš se jich stydět?“ Koník zatřepal hlavou, až mu uzda zazvonila, a nyní přední nohou počítal, pověděl, jak je stár, kolik má noh, jak je daleko do Prahy a jak do Domažlic, každé otázce rozuměl, diváci se blaženě usmívali, počínali věřit, že je v něm nějaký zakletý princ, protože zvíře ani tak chytré býti nemůže, když vtom Šmíd nepozorovaně natáhl do výše pistoli, střelná rána zahoukla, diváci leknutím se přikrčili, valášek se svalil na zem, natáhl všechny čtyři nohy, princezna se dala do pláče, začala ho volat, prosit, slibovat, všichni už trnuli strachem, že je s ním navěky konec, tu Kristýnka zvolala:

Valášku, hopsa!

Vezou sem fůru ovsu!

Koník vyskočil na všechny čtyři najednou. Kristýnka chytila se sedla, všecko se dalo do šťastného smíchu a bylo po komedii. Šmíd ještě obešel sedláky, vybral si dodatečně vstupné v ovsu anebo otýpkách sena, napěchoval je za vůz a odjel na další štaci jako hrdina.

Všichni v Klenčí cítili, že to není jejich člověk, ale měli ho rádi jako svého. Lišit' se od nich už svým zevnějškem. U nás chodili muži oholeni, vlasy si stříhali pěkně „podle rendlíku“ alespoň čtyřikrát do roka, oblékali se ve svůj národní kroj, kdežto Šmíd měl hlavu vlasatou jako lev, pod tenkým, krásně zahnutým a mohutným nosem vlály mu vodorovné kňoury, dlouhé, že si jich hroty mohl dáti za uši, a jeho brada byla „kozí“, pokračovala totiž v dlouhém, pečlivě pěstěném vousu, který si Šmíd v dobré náladě něžně „dojil“, ale ve hněvu si ho trhal, jako by mu bolest působila zvláštní rozkoš. Pod vysokým čelem hořely mu dvě krásné oči, černé jako ugle, na hlavě nosíval špičatý širák a jinak ho nikdo neviděl oblečeného než v otřelém sametovém kabátě a ve vysokých jezdeckých botách. Hubený, takřka jen kost a kůže, ale přitom pružný jako vrba a štíhlý jako topol, skrýval v sobě srdce úžasně citlivé i vznětlivé. Popudila ho každá maličkost. Popudila-li ho k soucitu, ach, komediant Šmíd byl učiněný tvaroh, dobrý a měkký jako dítě, obětavý do krajnosti, ale běda, popudil-li se k hněvu. Na obrat ruky stal se z něho učiněný ďábel, před kterým musila se ukrýt, stačil-li jí čas, i milá jeho žena Kristýnka s dětmi.

A v té výbušnosti, která neznala míry ve zlu ani dobru, Šmíd jako by měl v Klenčí rodného bratra – divokého Kliku. Ten také byl nejvřelejším ctitelem Šmídova umění, v nestřeženém okamžiku pokoušel se často doma napodobit některý silácký výkon komediantský, ale dopadlo to vždycky náramně uboze. Ba odvážil se se Šmídem i křížkovat, ale než se nadál, ležel jak dlouhý tak široký na lopatkách, prohrál i v háčkování a dlouho necítil na pravici prostřední prst, jak mu ho sevřel Šmíd svým prstem do háku zahnutým a táhl ho za sebou, ať chtěl anebo nechtěl. Klika věřil, že to není s dobrým, že komediant zná kouzla a čary, proto se ho i bál i toužil po něm současně. A tak hlavně on byl znepokojen, když letos Šmíd tak dlouho nepřijížděl. Malá Hanýžka věděla, jak se zavděčit Klikovic strýčkovi. Sotvaže zavřela za klisnou vrata, pustila se rovnou ke Klikům. Viděla na městečku zástup kluků, již pilně dozírali na kramáře, stavějící si už teď kostry svých krámů, aby zítra ráno mohli hned vykládat, zahlídla tam i beraničku Klikovic Martínka, ale letěla se svou novinou přímo tam, kde věděla, že ji nejlíp udá. Ale strýčka nenašla doma. Našla jen uplakanou tetu, a když se jí zaraženě optala: „Teta, kdepak máte strýčka?“, podívala se na ni Kliková, dala se znovu do pláče a vyhrkla: „V Koutě sedí, dítě, v kriminále přes posvícení ho zavřeli. Pánbůh nám buď všechněm milostiv, až se vrátí!“

„A pročpak nejde domů a sedí tam?“ optalo se nevinně dítě.

„Pro kostel a školu. Faster s Jindřichem ho tam posadili. Budeme mít smutnou pouť a posvícení, až se to rozkřikne.“

A do večera se to rozkřiklo, jako když to hodí na buben, sám Král to přinesl domů z radnice, ještě dřív, než se vrátila Hanýžka od Kliků, a zkalilo mu to radost, jakou by byl měl z toho, že Šmíd konečně přece přijel živ a zdrav.

Na to na všechno si nyní v Klenčí vzpomínali, znovu přetřásali jako obilí na síť všechny poutní podrobnosti a události a těšili se, až oznámí Šmíd první svoji hru v Bartošovic hospodě.

„Copak to, že letos tak dlouho nezačíná?“ podivovala se i Králová, kterou soužily děti, Hanýžka s Marjánkou, ustavičnými otázkami, co dělá Kašpárek, co Mordulína, proč nehrajou. Něco jí napověděla Kristýnka, která si sem zaskočila s kloučkem v náruči vpozdvečer. „Karel chodí k panu páteru Fastrovi,“ svěřovala selce pod sedmerou pečeti mlčelivosti, „sestavují nové hry, samé vlastenecké a národní, nosí si knížky domů, celé noci čte a píše a já šiju, všechny figury převlíkám, všechno musí být červenobílé, jenom čert bude černožlutý, bengálské světlo a zbrusu nová figura lva na nitkách, se zlatou korunou a žezlem, no, však to uvidíte,“ udýchaně vyprávěla principálka a hned zase letěla, jen aby doma děti nerozhněvaly otce, který v takových tvůrčích chvílích býval obzvláště nedůtklivý a popudlivý.

„Do neděle není tak daleko, vždyť se dočkáte,“ odbývala Králová děti, a když se jich nemohla zbýt, dala Hanýžce do ruky dojení mléka a poslala ji i s Marjánkou k Šmídům, aby se samy optaly pana principála, kdy už začne divadlo.

Děvčátka šla ráda a Kristýnka je přivítala ještě radostněji. Seděla ve světnici Bartošovic u kamen a pomáhala Bartošce jako zručná švadlena šíti košile. Hanýžka, jako rozená chůvička, hned šla k proutěnému košíčku, kde se provaloval Šmídovic Karlíček, vzala ho na loket a dělala na něho „kukůč“. Ale Marjánka tahala zcela neslušně paní principálku za sukni a škemrala: „Teta, prosím vás, ukažte mi Kašpárka.“

„Tak pojd'te,“ svolila konečně Kristýnka, hned však také vztyčila hubený prst a zahrozila: „Smíte se jen dívat a ani špetnout, aby nás pan principál neslyšel,“ a už otevřela dveře do sálu, jak se říkalo velké místnosti o třech oknech. Plátěná plachta, jak ji stáhl Šmíd z vozu, zahrazovala tam jeden kout s oknem a tvořila jeviště. Před ní na zemi stála otevřená bedna, vysoká a hluboká, a po jejím okraji kolem dokola na ohnutých drátech visely nahé i oblečené

už loutky. Děti poznaly okamžitě Kašpárka i chlupatého čerta, princeznu s bílým šátečkem v ruce, sedláka i pana France ze zámku a srdce jejich už pouhým tím pohledem velice se zaradovalo. Hanýžka se všimla i obou o zed' opřených Turků, kteří jeviště hlídali, přečetla i nápis „Dnes za peníze, zítra zadarmo“, ale vtom se lekla a uskočila rovnou do náručí paní principálce. Za plachtou odkašlal Šmíd a nejstrašnějším hlasem zařval, až se stavení otřásl v základech, a pak hned velebně, jako pan páter v kostele, rozkázal:

Zdvihni se, zdvihni, starý český lve!

Anděl zatrúbil k vojně do krve.

Vždyť už ležíš dvě stě let.

Probud' se, probud' se hned!

Hlas principálův zpřísněl, odmlčel se a zas tak hrozný řev zaburácel sálem, div že se sklo z oken nesypalo na zem.

„Pojďte, děti, pojd'te,“ táhla Kristýnka obě děvčátka ke dveřím, „pán má zkoušku se lvem, nesmíme ho rušit.“

Pomsty brána se odmyká,

táhnou svatí od Blanika.

Hrrr na Němce! Hrrr na vraha!

Na Vídeň Praha!

Jako by hrom rachotil, ozývaly se Havlíčkovy verše za plachtou a principálka vysvětlovala: „Ta hra je zbrusu nová, rytířská, bude se jmenovat Blaničtí rytíři čili Český lev, i kulisy budou zbrusu nové, i šaty a všecko, jen přijd'te v neděli.“

Šmíd opravdu za přispění pátera Fastra časově předělával a doplňoval všechny hry, jež nosil ve své vlasaté hlavě a jichž otcem povětšinou byl zakladatel naší tvorby dramatické Václav Kliment Klicpera. Prokládal je vlasteneckými písněmi, pepnými vtipy a hlavně nechával své dřevěné herce promlouvat „v řeči vázané“, neboť tak si mnohem snáze pamatoval všechny úlohy. Nabyl během let v rýmování takového cviku, že mu to nečinilo nejmenších obtíží a slova hravě, takřka sama řadila se do veršů. Jakmile vstoupil na jeviště a dotkl se nitek, jimiž jako svalstvem ovládal ruce i nohy loutek, i řeč jeho i hlas, všecko znělo zcela jinak, než když mluvil jako obyčejný smrtelník.

Právě za týden po pouti a posvícení, když se lidé hrnuli z velké, zazněl před kostelem komediantský bubínek a principál Šmíd povýšeným hlasem oznámil, že „u Bartošů na sále velkým i malým pro radost usadila se celá společnost pánů i kmánů, králů i žebráků, čertů i sedláků; několik zakletých princezen tam čeká, až bude nalezen princ, který je vysvobodí a některou z nich jako manželku na krk si hodí. Svatí a vousatí poustevníci i bezbožní loupežníci a obzvláště urození rytíři, každý v ocelovém krunýři, činí uctivé pozvání, aby každou neděli a svátek po požehnání a navečer, až se krávy podojí, sešlo se publikum u Bartošů v pokoji. Tak přijďte všichni vlastenci a Češi, Kašpárek se na vás už tuze těší!“ Bubínek znovu zavířil, Šmíd smekl klobouk, poklonil se na všechny strany a lehkým, tanečním krokem odcházel rovnou k Bartošům. Taková až posvátná úcta ho obklopovala, že nikdo si nedovolil ho přímo oslovit, ale jen mezi sebou posluchači si hlasitě libovali: „Krásně to umí. – Má dar vejřečnosti od Pánaboha. – Tak promluvit jako Šmíd nedovede ani pan farář.“

Na své vlastní uši to slyšel Faster, ale nic ho to nemrzelo, naopak, usmíval se spokojeně a cestou do fary horlivě nutil Frýd'áka, Houdla, Vávříka i Hausnera, mydláře, a kdekoho, jen aby pilně chodili na divadlo, letos že se jim to bude obzvláště líbit, samé nové hry, kterých ještě neviděli a neslyšeli, že jim Šmíd zahraje.

„To půjdem, to půjdem,“ svědčili susedi.

„A ženy také vezměte s sebou,“ napomínal i povzbuzoval pan administrátor.

„Ty tam poběží ještě před námi,“ smál se Král, „vždyť se jim marně neříká zvědavé pokolení ženské.“

A tak o mladém posvícení, totiž tu neděli po pouti, odpoledne hnaly se děti z kostela rovnou k Bartošům do hospody. Každé mačkalo v ruce krejcar, až byl teplý, jako by ho z trouby vytáhl, některé však nesly i vajíčko, pytlíček mouky, pár míšeňských jablíček nebo hrušek, citrónek, hrnek mléka a Hanýžka předplatila sebe i sestru Marjánku na všechny hry najednou pěkně utřepanou liberkou žlutého másla a džbánkem podmáslí.

Do tří hodin měla paní principálová plné ruce práce, než vybrala vstupné a přivítala všechny matky, které sem přišly na odpolední představení s dět'átky. Vedly je buď za ručky, anebo nesly v náručí, protože navečer nemohou jít, to musí zůstat doma s takovým capartem malým, ospalým, a také večer tu bude plno kouře, vzduch, až by ho krájet mohl.

Večer přijdou muži a chasa, každý s dýmkou v hubě a pytlíkem tmavého tabáku v kapse, po divadle si sedne Kristýnka ke kobyli hlavě, Šmíd k bubínku nebo kytáře, chasa složí prkna a soudky ke stěnám, a až do půlnoci budou při lojové svíče tančit, dokud nenastane advent.

Rázem třetí hodiny ozval se za plachtou zvoneček. V sále to hučelo, šumělo jako v úle za parného dne anebo jako na Dlouhé louce, když podzimní sluníčko mdle svítilo a hřálo, hladový dobytek lačně se pásal, pohůnci chystali se k některé ze svých oblíbených her a hádali se s děvčaty, mají-li si hrát společně anebo každá strana zvlášť. Jako ve škole a na pastvě, tak i zde na komedii sešli se všichni „pastýři i pastýřky otcovských stád“, jak je někdy pan učitel Jindřich oslovoval v biblické hodině. Ten zvoneček zacinkal v nejvyšší čas. Za Královic Hanýžkou seděl totiž vedle Smolíkovic Tomše malý Klika, který opatrně tkalcovským uzlem spojil cípy na babku zavázaných šátků Hanýžce a její susedce Benešovic Dodličce. Obě děvčátka měla hlavičky k sobě skloněné a netušila, co se vzadu děje. Klika už vytahoval páví peří, které nosil v létě za kloboukem a teď v zimě za čepicí, těšil se, jak Hanýžku polechtá na nahém krčku, právě v dolíčku nad krajkovým výkladem^[39], už ji viděl, jak se nejdřív bude ošívát, prstíčkem se poškrabávat, až pozná, že ji tam peříčkem někdo šimrá. Vyskočí, obrátí se, očka jí zlostně zajiskří jako kočce, ale než bude moci zavolat: „Nedáš-li pokoj, Kliko klikatá, tak si pujdu sednout jinam,“ už jí i Dodličce sletí obě babky z hlavy a budou tu stát prostovlasé, v čampulích^[40] jenom, obě hanbou červené, a všecko kolem se bude kuckat smíchy. To všecko viděl neposedný klouček, už i peříčko naslinil, aby více na teplém krčku studilo, když se ozvalo těsně vedle něho: „Hanýžko, Hanýžko, nehýbej se, Martin tě přivázal k Dodličce.“ To zrádce Smolík zkazil Klikovi radost, ale než se nadál, už mu Martin zaplatil za tu jidášskou službu, vyt’al mu beze slova tak mastný pohlavek, až hlavu ohnul k zemi a dal se do hlasitého breku: „Počkej, já to řeknu doma, náš táta ti dá,“ počal naříkat Tomášek, „náš táta neseděl v kriminále jako váš, heč,“ tu se rozpřáhl Martínek podruhé a Smolík dostal ránu přímo do tváře a počal vriskat na celé kolo. „Copak jste na pastvě? Ticho tam, nebo vás vyvedu,“ tenkým, ale ostrým hlasem ozvala se u dveří paní principálová, vtom i zvonek zacinkal a hned spustila kobyli hlava brnkavou předehtu. Už podle prvních taktů uhodla Kristýnka, že Šmíd spustí Mnislava a Bělu. Odkášlala si, otřela ústa, a jak znělo za jevištěm „Nablízku za městem tam spatříš hrob“, hned se připojila vysokým sopránem a po ní chytali se i mladší susedky i děvčátka a chlapci, kteří přiběhli sem v poslední chvíli z opakovací hodiny, jež trvala dnes jen půl hodiny, jenom co si napsali obsah dnešního evangelia a už je Faster pustil, aby také mohli na divadlo:

*Kdo koho miluješ, slzou ho skrop,
Mnislav a Běla v něm spějí.
Štěstí jim nechtělo na světě přát,
smrt však jim popřála pospolu spát.
Jak divné věci se dějí!*

Přezpívali ještě asi dvě sloky, děti na lavičkách se ztišily, jenom Smolík popotahával slzičky, jež se mu draly do nosičku, povzdychával, ačkoli už seděl na sáh daleko od bojovného Kliky, šilhal po něm závistivě, protože ten seděl za Hanýžkou, ručičky v kapsách a zamračen jako malý býček.

„Odejet’ na věčnost lehce,“ opakovaly hlasy mohutným sborem, ale kobyli hlava se už do nového verše nepustila. Brnkala, brnkala, až se utišila, zvoneček v hlubokém tichu zazpíval stříbrným hláskem podruhé, opona se rozhrnula, oba Turci po stranách jeviště namalovaní jako by se rozestoupili a už z kulisy vyskočil Kašpárek, smekl čepičku a vesele zavolal: „I pozdrav Pámbů! Hahahá! Tak abyste o tom věděli, povídám, že už jsme přijeli. Už jsem tu – tutu. A safra! Kdopak to troubí na tu trumpetu? To nějaký rytíř sem na hrad jede, a jen se podívejte, koně si za ocas vede,“ dívá se Kašpárek do protější kulisy, poskakuje, ručkama šermuje, brzy napravo, brzy nalevo se točí, k publiku mluví, až na scénu i s koněm vřítí se rytíř Čechoslav, div že Kašpárka neporazí, hra se rozvinuje a jako ptáky do sítě chytá velké i malé posluchače. Tomášek zapomíná posmrkávat, Klika se přestává mračit, Hanýžka má hubičku pootevřenou, aby jí žádné slovíčko neušlo, Bartošovic sál tajemným kouzlem se mění v rytířský hrad, kam se sjíždějí hrabata a knížata, kde jedí a pijí a radí se, jak osvobodit královskou dceru Vlastu, zakletou do starého lva, který leží v hoře Blaníku přes dvě stě let. Když náhle rytíř Čechoslav zamává nad hlavou mečem a vykřikne: „Tak vzhůru, vzhůru, můj bujný vraníku! Všichni za mnou do hory Blaníku! Konec jídlu! Konec chlastu! Vzhůru osvobodit Vlastu! Konec všechněm řečem! Vzhůru za mnou! Osvobodíme lva českým mečem!“, tu všichni mimovolně i v hledišti vstávají, a kdyby se včas neshrnula opona, nezacinkal zvonek, jistě by se hrnuli ke dveřím a teprve venku na studeném vzduchu snad by se dali do smíchu a řekli: „Ale ne! Jsme to blázni! Vždyť je to jenom hra, a my běžíme, jako by to šlo doopravdy!“

Pan principál si musí odpočinout, napít se, připravit si figury na další jednání, Kristýnka už si uklidila talíř s penězi i košík s dárky, rychle vklouzla za plachtu, natřela kobyli hlavě kolečko kalafunou,^[41]spustila: „Musím pryč odejít na krátký čas,“ a už všichni s ní pokračovali:

„rozmilá Bělínko, však přijdu zas.“ Přestávky nemohou být příliš dlouhé. Venku už se šepí, po odpoledním představení nutno ještě koně nakrmit, večeři uvařit, děti uložit a na deklamaci se připravit a po šesté hodině už se začnou trousit hosté na večerní divadlo, které bude delší, úplnější, a po něm chce pan páter, aby Šmíd deklamoval vlastenecké básně místo tancování. A tak sotva přezpívali další tři sloky nekonečné balady Hněvkovského, už zase cinká zvonek, a když se opona rozhrne, až dech se všem zatají. Na kraji sedí starý, šedivý poustevník, ale za ním se klene ohromná jeskyně, strop i stěny se třpytí samým zlatem, na balvanu uprostřed leží veliký lev s korunou na hlavě a žezlem v přední tlapě a kolem něho na kamenech v kruhu sedí a spí plno korunovaných králů v stříbrných krunýřích, opírají se o štíty a meče, ale než si to mohou diváci všechno jaksepatří prohlédnout, někdo už klepá a hrozně nařiká. Poustevník vstává a ptá se:

„Kdopak to klepá? Co je to za nářek?“

„Jenom otevři rychle, to jsem já, Kašpárek,“ je slyšeti zvenčí hlas, a jako by všechny hedvábným šátkem pohladil, usmívají se diváci, i poustevník hned se také usmívá, otevírá těžké dveře kamenné a volá:

„Tak jen nedělej tolik rámusu a hluku, ať neprobudíš ty spáče, a rychle pověz, kde se tu bereš, kluku. Vždyť jsi mi ještě nepolíbil ruku!“

Kašpárek rychle políbí ruku poustevníkovi a celý udýchaný spustí:

„Pá – pá – páni –“

„Jaképak papání?“ oboří se netrpělivý poustevník, „žádné papání ani bumbání tu není, to jsi měl přijít do Klenčí na posvícení.“

„Neskákej mi do řeči, ty poustevníku člověčí. Abys věděl: páni sem jedou osvobodit ňákou princeznu bledou,“ čertí se Kašpárek, vyskakuje jako křeček, ale vtom jeden ze spáčů pozdvihne hlavu a hlubokým hrobovým hlasem se ozve: „Jaký to tatrmánek trhá nám stoletý spánek? Kdo má dnes stráž? Ty, poustevníku náš? Nuže, je čas?“

„Jakpak by nebyl čas! Už je nejvyšší čas! Už slyším venku jejich hlas. Hned je sem přivedu,“ drmolí Kašpárek, vyskočí ze dveří a rytíř Čechoslav už se sem hrne i s koněm. Teď se ukáže, že tu spí sám svatý Václav a s ním Břetislav, Otakar, Karel IV., Otec vlasti, lev se probudí, zařve, přetrhá pouta a všechno se valí z Blaníku ven.

Blíží se poslední jednání. Jak to dopadne? Nebýt Kašpárka, nikdo by to nepochopil. Ale ten zase hned na počátku všecko náramně pěkně vyloží a vysvětlí. Ten lev, to že je český lev, a ta Vlasta, to že je matka naše, česká vlast, a pak už každé dítě rozumí a ani nedýchá, když ji vedou na trůn, korunují ji, volají „sláva“ a zpívají, a ona dává milému národu svobodu, zrušuje robotu a mluví česky tak pěkným hláskem, jako má paní principálka. Jenom nakonec ještě se zachvějí všecka srdce strašným leknutím. Když už všichni králové a rytíři s Vlastou odejdou a Kašpárek sám a sám se tu ještě ometá, vrazí sem strašlivý drak, má dvě hlavy, z příšerné tlamy mu visí provaz a křičí, až uši zaléhají: „Kde je princezna Vlasta? Já ji musím dostat zpátky a basta!“

„A safraporte,“ rozkročí se Kašpárek před drakem, založí si ruce, smekne čepičku a řekne: „Pěkně vítám! To jsou hosti k nám.“

„Přístup blíž! Kde je princezna, ty to víš!“ oboří se na něho drak.

„Vím, ale nepovím,“ kývne Kašpárek.

„Tak když mi to nepovíš, tož vezmi tento konopný provaz a vyříd' princezně, aby si ho na krk vložila a oběsila napřed sebe a potom tebe. Teď ten rozkaz opakuj mi zhruba, aby ho dobře vyřídila tvá nevymytá huba.“

„Máš napřed oběsit sebe a potom tebe,“ vykřikne Kašpárek, rychle udělá smyčku z provazu, hodí ji přes obě hlavy draku na krk, přitáhne si stoličku ke stěně a za ohromného jásotu všech diváků pověsí ho na hřebík, pokloní se, opona se shrne a je po komedii. Děti vyskakují, tleskají i mávají rukama a ve šťastném smíchu volají „Kašpárek! Kašpárek!“ tak dlouho, až se opona znovu rozhrne, Kašpárek přiskáče až na okraj jeviště, zasměje se a oznámí:

„Od dneška za týden můžete viděti, jak česká Meluzína do Klenčí přiletí. Bude to hra krásná móc a moc! Teď běžte všichni domů – dobrou noc!“

Venku už se šíralo, když od Bartošů ze vrat vyhrnuly se děti. Oči jim zářily, tváře se rděly, „dlouho-li, český lve, ještě chceš spát? Copak nechceš anebo nemůžeš vstát?“ opakovaly si verše Kašpárkovy, pokřikovaly na sebe, smály se šťastným smíchem, letěly domů povědět, co viděly a slyšely, i Klika zapomněl na hroznou urážku a teprve teď, když přiběhl domů a spatřil otce seděti za stolem, jako by znovu slyšel vykřiknout Smolíkovic Tomáška: „Heč, váš táta seděl v Koutě v kriminále a náš ne.“

„Táto,“ postavil se Martínek před otce, „chlapci se mi smáli, že jste seděl v kriminále.“

„Cože? Kdo se ti smál?“ vyskočil hned Klika.

„Tomeš Smolíkovic.“

„Měls mu dát pohlavek.“

„Dal jsem mu ho.“

„Tak jsi hodný. Koupím ti nové housličky.“

U kamen poslouchala matka, zbledla, sepjala ruce a počala naříkat: „Ta hamba! Ta hamba! Prstem budou na nás ukazovat. I děti nám to budou vyčítat. To aby se člověk bál hlavu ze dveří vystrčit.“

„A zrovna ji vystrčíme, a hned. Oblíkej se, půjdeme k Bartošům na divadlo.“

„Prosím tě, muži, buď doma, až se na to zapomene.“

„Povídám, oblíkej se!“

Kliková trnula hrůzou; věděla, že odpor by rozdráždil muže už doma a že bude přece jen lepší, když s ním půjde jako jeho anděl strážce, aby ho krotila i chránila, až by vzplál a počal vyvádět. Čekala, že se jistě najde posměváček, který se Kliky optá, jak se měl o posvícení, jaké pekou v Koutě koláče, jaký tam mají chléb a vodu, věděla, že muž vylítne hned do výše, a nezadrží-li mu ruku, udeří, třeba cínovým džbánkem udeří a neštěstí bude hotovo. Ale tentokrát se přepočítala. Sousedí se chovali ke Klikovi jako k mučedníku.

„Nic si z toho nedělej, Martine,“ přistoupil k nim Král, hned jak vstoupili Klikovic do sálu, „všichni víme, že jsi se obětoval za jiné.“

„Ono to mrzí i Fastra i Jindřicha. Nemyslíli, že to tak dopadne,“ přidávali se hned ostatní a strašný vzdor v srdci Klikově tál jako sněhová koule na sluníčku.

„Nu, což,“ pohodil hlavou, „já už se také na ně nehněvám, chybil jsem také. Mohl jsem jít na ně po dobrém, ale už se stalo. Připijme si na dobrou vůli.“

Bartoš právě postavil před Kliku pěknou holbu s víčkem, sedláci si přitukli a každý v celé hospodě věděl, kdyby se opovážil někdo dobrati si kriminálem Kliku, že by ho nevyhodil z hospody Klika, ale sousedé sami. Když po chvíli přišel k sousedskému stolu pan administrátor Faster s pány učiteli, sám Klika měkce naladěný přistoupil k nim, první natáhl ruku a řekl:

„Tak co jsme si – odpusťme si.“ Faster mu ji radostně zmáčkl, srdečně potřásl a pohnutě řekl:
„Já vím, sousede, že máte dobré srdce, ale jsme oba prudcí, horkokrevní, vy i já.“

„Tak, velebný pane, tak,“ svědčil sedlák vesele a Faster hned točil řeč jinam: „Tak co říkaly děti divadlu? Jak byly spokojeny?“

„Náramně!“ zavelebil Král, „naše Hanýžka s Marjánkou doma opičí se po Kašpárkovi, mluví jako princezny a vykračují po rytířsku.“

„Naše taky, naše taky,“ hned svědčil Vávřík, Hausner, mydlář, a ostatní.

„Je to hra nová, vlastenecká i politická, však uslyšíte,“ a vskutku slyšeli i viděli, a nabažit se nemohli. Až se jim oči zarosily, když na jevišti před osvobozenou princeznou Vlastí poklekli rytíři a králové, páni i kmánové, sedláci i vojáci a zazpívali:

*V pokoji pak kvěsti budeš,
májový ti vzejde čas.
Ty, jež českou zemi sluješ,
synů svých už nepozbudeš,
navrátí se k tobě zas.*

A což teprve po divadle, když se Šmíd vyšvihl na stůl, aby ho všichni nejen slyšeli, ale i viděli. Hlavou se skoro dotýkal začouzeného stropu, levici si opřel v bok, pravici natáhl k hustě obsazeným stolům i lavicím a chvějícím se hlasem optal se všech:

*Znáš krásnou zemi, zpěvu, hudby vlast,
kde včela z lípy mednou saje slast,
kde v horách plodných drahý kov se skví
a rolník hospodaří snaživý?
Znáš-li pak ji?*

A tu vzadu ozval se mohutný hlas učitele Jindřicha a několika zasvěcenců, všichni nadšeně na ty otázky odpovídali:

*Ó znám – ó znám!
Dobře ji, příteli, znám!
Tu krásnou zemi za vlast milou mám.*

Šmíd však nepřestává. Zvědavě se ptá dál: „Znáš starý dům, ba slavných knížat byt? Znáš skalnou horu, na ní pevný hrad? Znáš chrabré muže bojovníky? Kněžnu, jež za chotě oráče si zve? Bílého lva, jenž na praporu vlá?“ A na všechny ty otázky už neodpovídá s mládencem Jindřichem pouze několik hlasů, ale celá hospoda a nejvíce Klika, divoký Klika, který nevydržel sedět, ale vyskočil, v prsa se bije a hned zase ruce do výšky zvedá a plným hrdlem volá: „O znám! O znám! Dobře to, vlastenče, znám.“ Šmíd skočil se stolu, radostí udělal ve vzduchu přemet, ale než se posluchači vzpamatovali, už zazněla u dveří píseň, novonárodní, které zde neznali:

*Necht' velebí Vlach své ráje,
dubové necht' Němec háje:
my chválíme láskou pravou
rodnou vlast svou nad Vltavou,
drahá jesti všem slavná česká zem!*

Jindřichův sbor zní velebně, jako by na věži zvonil největší zvon – Martin –, tak pevně, kovově, jako z ocele a stříbra slity zní verše:

*Aj, kde píd' je české země,
oslavenoť české plémě,
vedeno jen právem k boji:
vydobýti vlasti svojí,
vydobýti národu
právo, čest a svobodu!*

„Vydobýti národu právo, čest a svobodu,“ opakuje poslední verš už zase celá hospoda. Nikdo ani nedýchá, všichni poslouchají v horečném napětí, aby jim ani slůvko neušlo. Jindřich mávl rukou a sálem hřmí:

*My strážníci na západu,
věrni vlasti, věrni právu,
srdce k srdci věrně máme,
na zlost nepřátel nedbáme,
vrátí se k nám zas blahý vlasti čas!*

Píseň zapaluje, podmaňuje si, nadšení jako ohnivé jiskry přeskakuje od zpěváků do řad posluchačstva, nachází živnou půdu, pod staletým popelem doutná dosud vědomí ztracených

privilegií chodských, bolest prohraného zápasu vhnání krvavý ruměnc do tváří, nepomstěná křivda a bezpráví, nevinně prolitá krev na Hrádku, Kozina na plzeňské šibenici, to všecko křísí a volá do života novonárodní píseň, požár živelnou mocí vybuchuje, až se toho Faster leká.

„Ještě jednou, tu poslední sloku ještě jednou,“ křičí Klika, ale nekřičí sám, volá po ní i klidný jindy Král, ba i starý Taračka i forman Kofr, všichni se tlačí kolem Jindřicha, který už se točí po svých zpěvácích a ještě s větším ohněm to bouří:

My strážníci na západu –

Jenom měšťanky sedí dosud na židlích, oči jim sice také září, ústa se usmívají, ale dívají se přitom na muže, mají z nich radost, jak se rozpálili, jak je ta písnička chytla, jich jako by se to netýkalo, ony jako matky a ženy mají patrně jiné starosti. Moudrost káže i je si podmanit, aby doma nesrážely mužů, nehasily v nich ten svatý oheň, kterým dnes zapláli, ale naopak, aby i ony do něho dmychaly, při mužích věrně stály, a kdyby třeba bylo, samy je rozohnily.

Hle, Kristýnka odhrnula plachtu a vešla do sálu ve svých nejpěknějších šatech, ne komediantských, ale hedvábných, jak je nosila o Božích hodech do kostela. Malého Karlíčka pěkně v peřince zavinitého drží v náručí, pan Šmíd jí podal ruku, postavil ke stolu židli a velice uctivě jako královnu na trůn vedl Kristýnku na řečniště. A Kristýnka nenechala se svým mužem přemýtit ani zastínit. Jestliže z deklamace Šmídovy sršelo nadšení a síla, tu z jejích slov vanula taková podmanivá bolest, prosba i smutek, že tomu neodolalo žádné srdce ženské. Už název deklamovánky „Českým ženám“ chytil sousedky. Čekaly něco veselého, vtipného, jak ještě loni a předtím slýchaly od Kristýnky, ale přepočítaly se. „Ženy české, matky české! Slib si dejme a v něm stůjme: pro blaho své drahé vlasti všecky síly obětujme,“ začíná Kristýnka vřele, ale čím dál tím více citu vkládá do svých slov.

„Muž, ach, ten má meč svůj ostrý, rámě, sílu – muž má všecko; ale outlá, slabá žena jen své srdce a své – děcko.“

Zde Kristýnka pozdvihla na loktech své dítě, zahleděla se mu do tvářičky, blaženě se usmála a takovým andělsky čistým a šťastným hlasem řekla prostě: „Dítě! Toto jméno sladké, ženě nebem daný dar! Matky! Nejdražší, co máme, dejme vlasti v její zdar!“

Pane, takhle se dostat někomu přímo do srdce, to každý nedovede. Králová, Kliková, Vávříková a všecky, jak tu seděly v půvĕdkových^[42] šatech, zdvihaly fĕrtuchy k očím, takové

neznámé štěstí rozlilo se jim nitrem, radost i zadostiučinění, že přece někdo ocení jejich mateřství, stoupalo výš až k hrdlu, páliho je v očích, až vyhrklo slzami.

Vždyť ani muži nejsou kamenní. „Čertova ženská,“ myslí si Klika, „ta dovede člověka rozebrat,“ a rychle se dívá pod stůl, aby neviděli sousedé, jak mu oči plovou v slzách, ale ti nevidí ani Kliku, ani Fastra, ba už ani Kristýnku ne, protože se jim dělá mlha v očích, zatínají zuby a bojí se pohnout hlavou, aby se jim nevyhrnuly slzy z důlků na líce.

A báseň pokračuje, nemilosrdně útočí na mateřský cit, a když už všichni jsou jako z vosku, přítulí Kristýnka svého synka k srdci levicí, zdvihne pravici, hlas podbarví se jí slavnostně, ztvrdne a zní to jako rozkaz, jemuž nikdo nesmí se vzepřít:

„Přisahejme, ženy české, matky české: jediná že naše slast, vychovají naše děti pro tu slavnou, českou vlast!“

„Přisaháme,“ vyskočila první Králová chvějící se rozčilením jako osikový list, „ano, přisaháme, přisaháme,“ vyskakovaly ostatní ženy, „přisaháme,“ vstávali i otcové a muži a cosi velebného, slavnostního tiše, neslyšně vznášelo se v té chvíli nad Bartošovic hospodou v Klenčí...

„A víte, kdo tu báseň napsal?“ ozval se za hlubokého ticha FASTER, jemuž se také dojmutím chvěl hlas jako struna, a nečekaje ani na odpověď, vyhrkl prudce: „Ta, kterou jste viděli dnes na ranní v kostele, ta, co seděla v lavičce u sakristie vedle paní rešpicientky^[43] a paní ajnémrové.“

„Paní komisarka z Domažlic?“ vykřikla opět první Králová, která se s ní dobře znala a která právě dnes jí prodala kopu vajíček a nesla jí je do kočárku, když se s mužem vracela z inspekce. Komisař Němec navštívil sice kasárna finanční stráže v Klenčí, zrevidoval předepsané patroly, ale pak sedl a jel sám až na celnici do Haselbachu, kdežto jeho mladá, sličná panička zůstala v Klenčí, navštívila faru, prohlédla si kostel, FASTER ji přivedl ke Králům a tam už zůstala. Bavila se s Hanýžkou i Marjánkou, musily jí vyprávět pohádky a slíbit, že k ní do města přijdou. Uteklo to ovšem jako chvilka a neradi se loučili, když pro paničku přišel pan administrátor se vzkazem, že už se pan komisař vrátil a čeká na ni v panském hostinci u Johánesů.

„Ano, Bohem nadaná vlastenka a spisovatelka česká, paní Božena Němcová,“ pokračoval Faster slavnostním hlasem, „ta tu báseň napsala a nechala vytisknout v Květech^[44] ještě dřív, než k nám přijela a než jsme ji tu osobně poznali.“

Všichni poslouchali a všem se to líbilo. Kobylí hlava odpočívala a nikdo si na tanec ani nevzpomněl. Čas utíkal a venku už ponocný Válek odtroubil i odzpíval desátou, susedky pomalu počaly se ohlížet po zdi, kde visely celé dřevěné hodiny, a nutit muže, aby pamatovali na domov.

Ale ti nechtěli ani slyšet. Platili Šmídovi pivo, do ohně by byli pro něho skočili, když z Vocelovy sbírky Meč a kalich přednesl hrdinské básně, ba i ženy ještě ukovala na chvíli Kristýnka, když jako nešťastná Eliška Přemyslovna v cizině uspává své dítě a zpívá mu o andělu strážci.

„A ty česká země, dobrou noc! Jde ti anděl strážce na pomoc!“ zpívá Kristýnka dojemně, až srdce puká, až to bolí k nevydržení...

„Ne, už dost, už dost,“ vstává Králová, „Kristýnko, tys kouzelnice, do rána by člověk seděl a poslouchal. Ale musíme mít rozum, zítra je zase den, komu se bude chtít ráno vstávat, když tak ponocujeme.“

„Vždyť je zima, můžete si přispat,“ pokouší se ještě Klika zadržet vstávající sedláky, protože se cítí blaženým jako v nebi a ví, jak vykročí ven, že se to všechno rozplyne jako krásný sen.

„Nejde to, Martine,“ směje se Král, „než udeří tuhé mrazy, musíme vymlátit. Ještě nás čeká práce ve stodole na mlatě.“

I Faster se zdvihá, ohlíží se po mládenci Jindřichovi, ale ten sedí za stolem v kroužku zpěváků. Skoro závistivě se dívá kněz a bručí si: „Hodiny nejsou jeho pánem, ale mým ano.“ Také ho to táhne, aby přisedl, dívčí smích se tam ozývá svůdně jako volání hrdliček, ale ne, nesmí to být, a tak putuje sám a sám tichou nocí k uzamčené faře. V hostinci u Johánesů ještě svítili. Faster věděl, že tam sedí postmistr Vorlíček, kaplan Vondroušek, ranhojič Schmied, skláři Ziegler s Wolnerem, městský písař Bílek, celá místní honorace, hrají karty anebo přihlížejí k preferancu jako kibicové a mluví německy. U panského stolu vždycky jen německy, ba když přijeli formani Zieglerovi, i formankou hlaholila němčina.

„To musí přestat,“ zahrozil Faster holí k osvětleným oknům, „tady je pařeniště té národní lhostejnosti. Tady slyší měšťané vzdělance mluvit, a proto posílají své synky Vondrouškoví

na německé hodiny. I na radnici vede se všechno po německu, Bílek i kontrakty i testaments zanáší do knih jen německy,“ rozjímal si administrátor a zle se mračil. Ale vtom si vzpomněl na komedii, deklamaci a na Bartošovic hospodu a celý zazářil. „Šmídovi se nic nestane, titul hry je cenzurou schválen, a co jsme do ní vložili, nikdo nedovede opakovat. Hm, jak to bylo krásné! Jak se probudilo v nich hned národní vědomí, i tam, kde dosud tvrdě spalo! I ženy se probouzejí! Šmíd musí k Johánesům,“ rozhodl se konečně.

U Bartošů mohl už vzduch krájet. Musili otevřít okno a Faster teď zaslechl nočním tichem až k faře:

„Tak zní naše právo, Česko ať je zdrávo –,“ znova se zastavil a blaženě se usmál: „To mládenec Jindřich zpívá národní písně. Snad si při kobyly hlavě i zatancujou. Ale ať tančí třeba až do rána. Už věřím, že to i v Klenčí vyhrájeme.“ Otevřel faru a šťasten zamířil k svému pokojíčku. Šel opatrně, po špičkách, aby neprobudil pana faráře, spí-li náhodou. Ale málokdy se mu podařilo proklouznout bez zastávky. Slepý Strádal se vydřímá ve dne, a proto měl v noci tenký spánek jako pavučinu. Přetřhlo mu jej každé šustnutí ve faře, jemný jeho sluch, už po tom, jak se strkal klíč do zámku, poznal, který z kaplanů se vrací. Volával je k sobě křestními jmény jako děti, a aby mu čas ušel, vyptával se, kdo seděli v hospodě a co povídali nového.

I dnes čekal Faster, že se ozve v pokoji: „Kubíčku, jdou sem na chvilku a povědí mi něco.“ Ba čekal dnes na to pozvání, rád by se dnes rozpovídal o tom, jak už prosakuje vlastenecký ruch až sem, do Klenčí, jak i ženy se dovedou nadchnout zápallem lásky k vlasti. Komediant Šmíd, jaký je to Bohem nadaný umělec, jenom lepší vzdělání kdyby měl, mohl by vystupovat na jevišti třeba v Praze, a což teprve jeho žena Kristýnka, jak ta dovede člověku sáhnout do srdce a rozehrát v něm všechny struny ještě lépe než v kobyly hlavě. To všechno chtěl Faster ještě dnes povědět starému josefinistovi a bývalému knězi řádu svatého Augustina na Pivoňce, který po zrušení kláštera stal se zde farářem a farářuje tu už po čtyřicet let. Chtěl mu i slíbit, že ho od dneška za týden vezme s sebou k Bartošům, to se bude dávat nová vlastenecká hra Oldřich a Božena, také cenzurou schválená, ale zase ji upraví tak, aby zapalovala... Postál proto chvilku za dveřmi, ale když se tam ani myš nehнула, poliboval si, jak pan farář dnes dobře spí, a ani ve snu mu nenapadlo, že farář Strádal už před hodinkou, raněn mrtvicí, usnul navěky. –

V

Zima sice měla letos u nás už hezky ustláno, ale přece se jí jaksi nechtělo k nám. Poprašek sněhový nestál ani za řeč, černé hroudy oranic všude vykukovaly na povrch, a kdyby nebyly spálily mrazy druhou otavu, mohlo se ještě teď po Martině na trávnících pást. Faráře Strádala přijel ve středu do Klenčí pochovat domažlický pan děkan a vikář, bratr administrátora Fastra, sjelo se plno patronátních i okolních kněží, přijeli i němečtí faráři z Meclov, Ronšperka, Šitboru a Pivoňky, ba až z bavorského Lesního Mnichova přivezla pošta tamního děkana, který mezi všemi vynikal nejen tloušťkou, ale i ohromnou postavou a brunátnou, pivní tváří. Hraběte Rudolfa, který byl až dosud pouhým radou dvorské kanceláře ve Vídni, jmenoval starý přítel Stadionů, všemohoucí Metternich, místodržitelem na Moravě, a proto se pan patron nemohl zúčastnit pohřbu osobně. Zato jeho úředníci dostavili se do jednoho. V čele jich krácel pan direktor Melichar a v kostele vyplnili celé oratorium po levé straně hlavního oltáře. Ale hned po pohřbu nasedali do kočárů a odjeli rovnou do Trhanova, na faře se ani nezastavili, tím méně aby zasedli s kněžími k společnému obědu. Pouze pan obrfořt Winkler nejel, ale zastavil se nikoli na faře, nýbrž v hostinci u Johánesů.

„Ještě nestrávili posvícenský oběd,“ naklonil se volmavský farář k maxberskému a bradou ukázal na Melichara, lezoucího hned u hřbitovních vrat do ohromného buřtu, „osolili jsme mu ho s Fastrem, ale Bůh buď teď Jakobovi milostiv, až si podá žádost o faru.“

Takových starostí neměli osadníci, kteří se v hloučcích rozcházeli do svých vesnic. „Slyšíte hučet lesy? Bude jináč!“ upozorňovali se navzájem a oči všech upíraly se na táhlý hřbet haltravský, jenž jako odvěký val leží tu mezi námi a Němci.

„Teď jistě přiletí zima,“ hlásil i Král doma, „vidělas Hanzlíčkův kout? A nad lesy už sedí bouda, do rána nejdýl počne se sypat sníh.“

„A my máme venku ještě trsí, zapadá-li nám,“ vzpomněla si Králová, skládajíc opatrně hedvábný fěrtuch i šátek. Musila dnes obléci ne selské, ale měšťanské šaty, protože také její muž šel v modrém, šosatém kabátě, s chlupatým cylindrem na hlavě jako ostatní, kteří svého duchovního správce nesli ke hrobu. Vyžadovala to čest městečka, když se zde sešlo tolik panstva a přespolního lidu.

„Pojedem hned po obědě,“ rozhodl Král a rychle se převlékl do všedních šatů šerkových.

Králová věděla, že se vrátí z funusu až po poledni, proto si uvařila hrnec kaše hned při snídání, teď jenom ji vytáhla z teplé ještě trouby, omastila, poperníkovala a už prostírala na stůl. Naštěstí v nejvyšší čas přiběhla Hanýžka s Marjánkou, obě hladové jako vlčátka a zimou promodralé. Každá z nich nesla dvoukrejcar, které rozdával po pohřbu mládenec Jindřich všem školákům, aby měli na calatku,^[45] jak to pan farář v poslední vůli napsal.

Hanýžka letěla sice rovnou od školy k pekařovic tetě, ale ta dnes neprodala žádnému klenckému dítěti ani sousta. „Přijď si zítra, dnes by se nedostalo na vesnické a ty mají dál domů než ty.“ A tak přivedl Hanýžku domů hlad a nemohla venku okukovat, jak se kněží hrnuli na faru, učitelé do školy a ostatní panstvo všecko rovnou k Johánesům, kde stálo kočárů a bryček, že na dvoře ani místa neměly a musely se rovnat kolem radnice.

„Mlč, hned jak se najíme, poběžíme se zase podívat,“ těšila Hanýžka Marjánku, které se domů nechtělo. Ale přepočítaly se obě.

„Tak jen se svlíkejte a hezky čerstva,“ přivítala je matka ve dveřích, „pojedeme na zelniště^[46] sekat trsí. Táta prorokuje, že přijdou sněhy, a my nemáme ještě ani košťálku doma. Člověk neví, kde mu starostí hlava stojí.“

Hanýžka se zamračila, ale ani necekla. Věděla, jak začne matka takhle naříkat, že musí mlčet a na slovo poslechnout. Ani oběd jí valně nechutnal a skoro záviděla Marjánce, že musí k Bartošům, kde už od rána Kristýnka opatruje malou Pepku Královic. Všichni totiž chtěli na funus a dítě v peřince nemohli ani s sebou vzít, ani samotné doma nechat. Ale přece zachuchlaná do teplého šátku radostně sedla si po obědě s matkou do prkeňáku, protože se tuze ráda svezla a ještě raději se dívala na otce, jak stojí rozkročen na voze, oprati v jedné, bič v druhé ruce, a jede, až kola vyskakují do výše. „Pomalů! Měj rozum!“ křičela na muže matka a držela se úzkostlivě klanice, ale Hanýžka si myslila: „Jen víc! Ještě víc! Klisna dobře běží, ale valacha by měl táta bičem přetáhnout po zadku, aby se nepozdil,“ měla zlost na mámu, že se jí divoká jízda nelíbí, ale zato by do ohně skočila pro tátu, který se nic nebojí a nechá vyleželé koně vyskočiti si po libosti. Zelniště je až v Dobří, to se Hanýžka proveze!

„Ale teď do toho! Podívejte se na les! Do večera se spustí prášenice,“ komandoval Král, hned jak přijeli na pole, shodil z vozu koše, na koně dal vlněné pokrývky, vypřáhl je z postraňků a sám vzal do ruky ostrou sekerku ručku. U samé země sekal zelné košťály, taktak že mu postačila matka s Hanýžkou odnášet je v košíkách do vozu. To už se zvedal čiperný větřík, ostrý jako nůž, a čečral na voze trsí tak, že musila Hanýžka skočit a sešlapat je důkladně.

Všichni se zapotili, jenom koně ježili chlupy, pofrkávali a hrabali netrpělivě. Každé chvíle ozvalo se přísné Královo: „Oou! Vždyť se dočkáte!“ a nebýt toho přísného hlasu, jistě by se byli rozběhli rovnou do teplé stáje.

„Nevím, nevím, nechá-li nás to dodělat,“ upírala občas Králová starostlivě oči k západnímu nebi, které se rychle potahovalo hustým, temným mrakem.

„Když jsme v tom, tak už nepovolíme,“ zahučel Král a sekera se mu v ruce jen kmitala.

„Vyhráno,“ vykřikl konečně, hodil ručku do vozu a postavil se ke koním. Ale to už jako v létě mouchy poletovaly vzduchem první vločky sněhové, Klenčí ještě bylo zřetelně vidět, ale lesy nad městečkem zmizely v šedé, husté mlze.

„Tak jen čerstva! Čerstva! Už se to žene!“ volal Král, zapřahaje postraňky a rovnaje koním uzdy i chomouty. „Sedněte si zády k lesu a tu máte jednu houni.“ Ve vzduchu už to hučelo, jako když v kostele šlápne Eisenhut na nejhlubší pedál varhan, holé stromy na nedaleké silnici počaly vážně kývat opelichanými korunami, rychle se setmělo a do Klenčí hrčely povozy se smutečními hosty jeden za druhým.

„Mají čas!“ usmál se Král. Sám také zachuchlal se do koňské pokrývky a koníci bystře rozběhli se po vozové cestě. Ale do kopce brzy ulevili. I náklad byl těžší a také už vítr jim šlehal ostré, jako písek zmrzlé krupky sněhové do očí. Musili se vyhýbat kočárům, jež po silnici řítily se proti nim k Hoře, a od Jam vzhůru už bylo třeba i bičem je pobídnout, aby se neklátili jako před pluhem. Hanýžka tulila se k matce, vaseděly si vzadu pohodlný dolík, natáhly si houni přes hlavu a velice si to libovaly. Dobře se jim jelo a Hanýžka si přála, aby to hodně dlouho trvalo a mohla hodně dlouho tak sedět vedle matky, cítit její ruku ovinutou kolem boků, cítit její mateřské teplo i dech, tisknout se k ní a smát se šťastným smíchem.

I Královou měkce naladilo, že se jim podařilo zachránit trsí, radost dobře vykonané práce hrála jí v duši, mačkala k sobě Hanýžku a mluvila uznale: „Vidíš, má děvečko zlatá, jak jsi nám platná. Bez tebe bych dnes nebyla stačila tátovi a jistě by nám to trsí zapadalo, zmrzlo a zjara jsme je mohli všecko zavézt do hnoje. Ale teď je užijeme, sházíme je na mlatě a budeme je krájet kravám, to se podíváš, jak hned přidají a jaké hrnce mléka nadojíme.“

Ta chvála hřeje Hanýžku víc než teplá houně koňská. „Já vím, mámo, že máme ještě dluh,“ počíná teď dcerka vážně mluvit, „že si nemůžete zjednat děvečku a táta pacholka, že to musíme všecko odřít sami, ale až ten dluh zaplatíme, pak se budeme mít dobře, vidíte?“

„Pak zas budeme šetřit, abychom měli pro vás, až vyrostete, věna,“ povzdychla si Králová, „u nás, milé dítě, neodpočine si člověk, jenom až v hrobě.“

Takový neznámý smutek padá přitom z těch slov do dětské duše, že se Hanýžka odmlčela a pomyslíla si: „To se musím ještě víc přičinit, abych mámě ulevila.“

„Hanýžko, běž napřed otevřít vrata,“ ozval se vtom Král.

„Jéjej! To už jsme doma? Jak to uteklo!“ podivila se dcerka a odhodila cíp těžké houně, a ještě víc ji překvapilo, že skočila do sněhu a že všecko kolem zrovna se dusilo sypajícím se sněhem. Ani oči nemohla hned otevřít, jak ji to oslepilo, ale vypískla radostí, nachýlila hlavu proti větru, předběhla koně a pustila se k domovu.

Zdalo se, když Král zajel na mlat, že přivezl domů fůru sněhu do čtyř prken velikou. Selka chtěla hned trsí sházet k perně^[47] do rohu, ale sedlák se na ni obořil: „Máš rozum? Tohle ti neuteče, když už to máme pod střechou. Hned jdi zatopit a vař nějakou ostrou polévku, ať se všichni zahřejeme, vždyť vidíš, že už je večer na krku.“

Sám také vypřáhl koně a počal krmit a poklízet dobytek. Hanýžka ještě nanasla matce vody a dříví a pak se rozběhla k Bartošům pro Marjánku a Pepku. Přivedla je obě rozesmáté, červené jako růžičky a ve dveřích už volala: „Mámo, to už je tam houpanice! Do pasu už jsme se brodily sněhem,“ a očka jí radostí zářila.

Ale venku zdvihal se od hodiny k hodině stále strašnější vítr. Změnil se už ve vichr, který lomcoval okny i dveřmi a rval všecko, co na statku nebylo pevně přibito, opřeno anebo uzamčeno. Náhle se zablesklo a praskavě zahřmělo, až se stavení v základech otřáslo. „Pánbůh s námi, děti, někde uhodilo,“ vykřikla selka a pokřičovala se. Dovnitř vešel Král, celý bílý jako sněhulák, který ještě venku na dvoře přivaloval kameny ke vratům kůlny i stodoly, upevňoval závorami dvířka vepřových chlívků, zastrčil kurník, zavřel pevně ovčín, dřevěnou i železnou lopatu vzal do síně a postavil do kouta na cihlové dláždění, ještě se zamyslíl, nezapomněl-li na nic, a pak teprve spokojen a klidný vstoupil do světnice. Všem se hned uvolnilo a pocit bezpečnosti naplnil ženu i děti. „Zaplat’ Pánbůh, že už jsi tu. To je venku boží dopuštění,“ vydechla žena.

„V lese někde udeřilo, zuří tam hrozná bouře sněhová,“ klidně odpovídal sedlák, svlékaje šerkovou kazajku. Králová hned mu ji vzala z ruky a přehodila přes bidlo nad ohromnými kachlovými kamny, jež dýchala příjemným teplem.

Po loňském strašném suchu a po hladové zimě všichni si vážili letošní velké úrody, ale třáslí se bázní, aby nové neštěstí netrhlo na obec. Jednotlivci lze pomoci, ale když všichni trpí, pak je těžko pomáhat.

„Bouřka jde po lesích, venku je slyšet, jak tam praskají stromy,“ hlásil Král, „ale polom v lesích není žádné neštěstí, vždyť kácíme dříví na šindel a na oheň v kamnech každoročně. Jen aby se mračna nestočila dolů. Pak by nám ta vichřice mohla odnést střechu nad hlavou a teď v zimě –,“ bál se dopovědět, ba i domyslit. Ale jakmile pevně zavřel domovní dveře a teď i dveře ve světnici, všechen strach spadl z Králové i dětí. Venku sice skučel a vyl vichr jako smečka psů puštěná ze řetězu, metelice sněhová vrhala dál spousty sněhu na okna, ale marně se dobývala dovnitř. Muškáty, jež stály za okny ještě o posvícení, odnesla Králová do sklepa už před týdnem, na jejich místo nasypala hezky vysokou vrstvu pilin, pokryla ji jasně zeleným mechem a zapíchala doň kotváčky^[48] jeřábu s plody červenými jako korály. Přes tuhle hráz nepronikne ani nejjemnější prášek sněhový, neprodere se dovnitř ani nejostřejší větříček. Z mohutných trámů smrkových sroubená světnice, suchá a teplá, skýtala rodině zdravý a bezpečný útulek.

Král zapálil na trojnožce v krbu smolnou louč a hned jasné světlo rozletělo se po všech koutech. Selka zastřela ještě plátěnými záclonkami okna a už prostírala na stůl. Dala si dnes záležet, když už oběd měli ošizený, aby to večere nahradila. Vyklopila z pekáče pěkný, do hněda vypečený toč^[49] a na mísu vylila smetanovou omáčku z hub, nakyslou, až se sliny v ústech sbíhaly, jak zavoněla, když ji selka nesla v hrnci od kamen na stůl. A nyní se mohl venku bořit svět, jako v pevném hradu seděla kolem Krále celá jeho rodina, zdravý hlad kořenil jim chutné selské jídlo, radostná, spokojená nálada zračila se v tváři hospodáře i jeho ženy, děti první položily lžice, ale čekaly u stolu, až se nají otec s matkou, slovo vedla Marjánka, která musila povídat, jak se jí vedlo u Bartošů.

„A neplakala Pepka?“ optala se Králová, která držela nejmladší dítě na klíně a sama je krmila.

„I kdepak!“ moudře odpovídala Marjánka, „paní Šmídová nám půjčila panáčky i panenky, jejich Pepíček si s námi hrál, umí to už jako pan Šmíd, také jsem si směla zatočit klikou na kobyli hlavě a od Bartošovic tety jsme dostali pomazánku a napít podmáslí.“

„Copak dnes vrtěla? Vždyť je středa,“ podívala se selka, která věděla, že vrcení je práce sobotní.

„Teta říkala, že mají krávy po telátkách, že jim tak dojí, až se jí smetana nevejde najednou do korbele, musí proto vrtět dvakrát za týden.“

„Slyšíš to?“ obrátila se žena vyčítavě na Krále, „u nás krmíme zrnem a kalením koně, ale u Bartošů krávy.“

„Slyším, slyším,“ usmíval se sedlák, který věděl, že selka sočí na koně a vyčítá jim oves i zadinu i seno, všechno, co žerou, „a vím, kam biješ. Čtyři krávy bychom ještě vyživili, kdyby těch mrch nebylo! Takhle se musím spokojit se třemi. Kdybych jich dojila sedm, to by bylo smetany! To by bylo másla! Dvakrát, ba snad i třikrát v týdnu bych mohla vrtět, tak jako u Bartošů!“ Tohle mi všechno chceš zrovna teď říct, jak vidíš, Marjánko, abych ti uspořil práci, sám si to za tebe opakuji. Ale teď zas ty dej pozor.“

„Zápřežky nám letos vynesly daně i úrok z dluhu,“ dala se teď do smíchu Králová, „za to, že jsem navezl štěrk na silnici, uplatil jsem dvě stovky, které jsme byli dlužni obci, a ještě mám kolik zlatek zamčených tamhle v almárce; to ty bys nikdy za máslo nestržila. Vidíš, že vím, co ty mi zas chceš vykládat.“

„A mimoto jsem s prací v polích hotov, to všechno dokážou koně a nikdy by nesvedli voli a tím méně krávy,“ ukončil hospodář, sáhl po dýmce a míšku, nacpal, šel ke krbečku pro uhlíček, a když první dýmy vypluly mu z úst, posadil se ke kamnům a s láskou zahleděl se na svoji ženu, jež jenom v kanduš^[50] oblečená myla nádobí za celý den nastřádané. Ale všiml si i své dcery Hanýžky, jak zručně je matce podává do dřezu a jak pozorně je utírá. „Z té bude selka,“ zavelebil v duchu, „ať ji postaví na pole nebo do světnice, práce jí v rukou jen hraje,“ ale neutrousil nahlas ani slůvka chvály.

„Letos nám, táto, nebudete číst nahlas?“ ozvala se Hanýžka, která cítila, že se upírají na ni otcovské zraky, a chtěj nechtěj musila se na otce také pěkně podívat.

„Ještě ne, Hanýžko,“ teple jí odpověděl otec, „až začnou u nás zase hyjty a máma snese kolovrat, potom přinesu knížky od pana pátera a myslím, že už mě letos zastaneš.“

„Tak pěkně jako vy já číst neumím; vy, táto, čtete jako pan učitel.“

„Proto se musíš učit, stydět se nesmíš a alespoň stránku nebo dvě přečíst, abych si mohl nacpat a zapálit.“

„Máte vy starosti!“ kárala je matka, „na čtení myslí a já nemám ještě ani všechen len vyklapaný, ani vypočísaný, myslím, že s tím čtením nebude nic, naděju jí kužel koudele a začne se učit příst, aby z ní vyrostla pořádná přadlena. Kolovratu se musí chytat, a ne knížky.“

„Vidíš, Hanýžko, jak jsme spolu nemoudří. Máma má pravdu jako vždycky. Ty jí opravdu letos nesmíš odepřít pomoci, nebo to sama nezmůže, uvedl se jí len až po pás, možná, že i mně strčí do ruky vřeten a nařídí mi příst.“

„A byla by to snad hanba? Nepředou muži? Předou, a jak! Takovou tenkou a rovnou nit nikdy nestočí kolovrat, jako se vytáhne na vřeteně. Nepřede starý Taračka? Přede a nitě prodává krejčímu, takový přástevník to je.“

„Toť se rozumí, že žádná práce nehanobí člověka,“ svědčí hned sedlák, „vždyť forman Kofr uplete si sám vlněné punčochy až nad kolena dlouhé, ale umět to člověk musí.“

„Tak se tomu také nauč.“

„Na to už je, milé divče, pozdě,“ usmál se na ženu Král, „já už zůstanu v zimě věren knížce a fajfce.“

„Alespoň bys mohl na lepence na punebí přebrat hrušky hniličky, hodila bych je po chlebě do pece,“ zlobí selka sedláka.

„Mámo, já je přeberu,“ hned se hlásí malá Marjánka, která si až dosud hrála s Pepkou v kolébce a uspávala ji.

„I ty kozo mlsná,“ uhodla matka hned, proč se tak horlivě hlásí.

„Nu, pročpak ne?“ ušpuluje se i otec, „můžeš je přebírat, můžeš, ale musíš přitom ustavičně zpívat, třeba tu dlouhou písničku o Mnislavu a Běle.“

„Já ji celou ještě neumím.“

„Hanýžka tě ji naučí, ta ji jistě umí, krákorá, kudy chodí, jako slepice.“

„Když se mi tak tuze líbí,“ omlouvá se dcerka, která ví, že otce mrzí, když se při práci zbytečně mluví, a že říká: „U díla má státi celý člověk s duší i tělem a u muziky taky.“

„Tak nám ji zazpívej,“ vybídl Král svoji dcerku, když utřela poslední misku a poklopila do sudnu^[51] poslední hrnek.

„Tak! Ještě ji k tomu měj,“ vadí se matka, „Hanýžko, chceš-li zpívat, tak smíš zazpívat ‚Podvečer tvá čeládka jak k slepici kuřátka‘ nebo ‚Na lože jdouce zbožně se modlíme‘, ale jinou ne, aby nás Pánbůh nepotrestal, jenom poslouchejte, jak tam meluzína vyvádí.“

Venku opravdu to hučelo a skučelo, jako by chtěl vichr celé Klenčí obrátit nohama vzhůru a odnést je až někam do Hory. Všude se lidé tulili ke kamnům, i psy zavolali k sobě pod střechu, nikdo se neodvážil ani nos vystrčit ze dveří. Ale v panském hostinci u Johánesů seděl pan nadlesní Winkler s panem důchodním. Měl cosi projednat s myslivci Pavelkou a Brodským a pozval si je do hostince, kde stál jeho kočár. Projednávali to jaksi důkladně a dlouho. Všichni hosté už se rozjeli, jenom té zelené krvi se nechtělo od červeného piva, které dnes zrovna sládl. Libovali si, že pan Johánes má zcela jiný mok, než jsou ty deputátní slivky, jež jim posílá pan starý, a skoro byli rádi, že se zdvihla ta vánice.

„Počkáme, až se to přežene,“ rozhodl se pan obrfořt.

„Kdopak by se v tom povětrí vydal až na Černou Řeku,“ rozvázně kýval hlavou ramenatý lesní Brodský. Také starý Pavelka se zaradoval. Měl sice doma přísnou paničku, ale dnes musí mlčet, až řekne: „To víš, seděl jsem tam jako na trní, ale když se pan obrfořt nehýbal...“

Zvyk je druhá přirozenost. Zachuchlaní v pláštích a čepice stažené přes uši přišli po večeři i denní hosté a všichni se náramně potěšili, když tu spatřili ještě smuteční hosty.

„Domů nemůžete, na to není ani pomyšlení,“ vykládal horlivě pan postmistr Vorlíček.

„Opravdu ne! Práší se tam, že nelze ani oči otevřít,“ svědčili ranhojič i písař Bílek s Eisenhutem.

„A copak Vondroušek? Ten dnes asi nepříjde? Co?“ sháněl se Vorlíček, mysle na preferanc.^[52]

„Vynechá asi, ono by to příliš křičelo, když ráno šel s Fastrem za rakví,“ vykládal pan učitel, „aby večer šel do hospody.“

„Všiml jsem si. Náramně jim to slušelo a hezké to bylo,“ liboval si Winkler, „jako by otce pochovávali.“

„Proto by mohl přijít,“ myslil postmistr, „prosím vás, jaký smutek? Strádalovi bylo přes osmdesát, osm let už jenom seděl v pokoji a neviděl ani na krok před sebe, všechna možná

jubilea už slavil, všechna vyznamenání a tituly už měl, tak vlastně se už slušelo a patřilo, aby udělal místo mladšímu.“

„Jen řeknou rovně Fastrovi,“ omočil si Pavelka.

„Mno,“ mlaskl jazykem Vorlíček, „v kapse to ještě Faster nemá, patřit mu to, patří, o to není, víme všichni, co se zde za Strádala nadřel, kolik let tu prožil. Ale když je to takový Ultračech. Direktor Melichar mu letošní pout' neodpustí a nezapomene.“

„Faru obsazuje pan hrabě,“ ozval se hlubokým hlasem myslivec Brodský.

„Pan hrabě!“ mávl rukou obrfořt, „ten má, pánové, teď jiné starosti.“

„Myslejí to prezidentství na Moravě?“ optal se nedočkavě postmistr.

„Také, ale mimoto, nevím, ale povídá se, že konečně se zadíval do černých očí nějaké Maďarce.“

„Ale! A to je novina!“ polibovala si hned celá společnost, jako by dal všem do úst sladké cukrátko.

„Důvěrně, pánové, ne abyste to dali snad na buben, jen mezi námi povídám, co vyprávěl komorník. Přijel nedávno do Trhanova pro hraběcí kožichy a svěřil nám, že pan hrabě je víc ve Znojmě než v Brně anebo v Olomouci. Na hony že jezdí, ale stále ve společnosti hraběnky z Futaku.“

„Maďarčky tedy –,“ skočil zas Vorlíček nedočkavě panu obrfořtovi do řeči.

„Ano, Maďarčky, ale krasavice k pohledání. Povídal komorník, že určitě bude svatba.“

„I to se podívejme!“

„I my to cítíme. Pan direktor je teď všemohoucím pánem. Pan hrabě nechce být ničím obtěžován. Všecko zůstává ležet, až přijde na vánoce, ovšem, přijde-li.“

„Nu a Melichar Fastra jistě panu hraběti pro klenckou faru nenavrhne. Už dávno místo páter Jakub říká mu černý jakobín. Tvrdí o něm, že je to frajkajst, on a farář Krejčí z Volmavy že jsou státu nebezpečná individua, já to slyšel při úředním řízení na své vlastní uši,“ svědčil městský písař Bílek.

„Co si udělal, má,“ skoro škodolibě zammul si ruce postmistr, „možná, že teď zmoudří a přestane. Vždyť i Šmída pobláznil. Naše služby i postilióni přišli domů a oči měli navrch hlavy. Mluvili jen o českém lvu, o českém právu, o českém králi a o české vlasti, jak to na komedii slyšeli. A ten potrhlý muzikant, ten Jindřich, učí je zpívat samé ‚fláštenecké‘ písničky. To by mu neměli trpět,“ obrátil se náhle Vorlíček na Eisenhuta.

„Ano, učí je hrát i zpívat, ale to přece není nic zlého,“ pokusil se starý kantor bránit svého milovaného mládence, „je to přece lepší, než když se chasa toulá a místo zpěvu řve a huláká na městečku.“

„Tak, oni to také schvalují? To se podívejme,“ štiplavě se usmál postmistr, který byl všemohoucím pánem v Klenčí a nesnášel odporu od nikoho.

„Cožpak já mohu,“ skoro bolestně zvolal Eisenhut, „pan administrátor si to přeje, sám koupil a rozdal zpěvníčky, Věvec se jmenuje ta sbírka písní.“

„Zase pan administrátor! Vyrostete nám zde pomalu přes hlavu,“ zaškaredil se postmistr, „to by nám tak scházelo, aby se nám zde usadil.“

Všichni mlčeli; Eisenhut v trapných rozpacích lovil v obširné tabatěrcce šňupec, Bílek pokašlával, městský chirurg si pohrával cínovým víčkem na svém džbánu, také pan obrfořt i oba fořti nevěděli, jak se mají tvářit. Všem bylo nepříjemno, a proto s nadšením uvítali pana Johánesa, který se zjevil na prahu kuchyně.

„No, dnes měli horký den? Co?“ zasmál se na něho pan obrfořt.

„Jsme tomu zvyklí,“ přisedal si ke stolu hostinský, mladý ještě a růžolící, „ale tak se mi zdá, že se dnes páni domů nedostanou. Venku se zrovna čerti žení. Už máme pod parkánem naváto na půl sáhu sněhu, jakpak teprve v širém poli! Rybníky jsou jen lehce zamrzlé, a kdyby koně sjeli z cesty, mohlo by se stát neštěstí.“

„Tak počkáme do rána, až uvidíme na cestu, vždyť se nám tu zle nevede,“ rozjařil se černořecký fořt a všichni ochotně svědčili. Sedělo se jim opravdu dobře a ještě lépe bylo, když na stole zašustily karty a Vorlíček rozdal první kolo preferancu. Společnost se rozdělila. Karbaníci sesedli se do užšího kroužku, ale oba fořti šli k prostřednímu stolu, sundali z něho ohromnou javorovou desku, pod ní ve stole ukázalo se plno různých přihrádek, výklenků, kapliček, dveříček, uprostřed válel se dřevěný vlček a kolem plno kuželek krásně vysoustruhovaných z červeného dřeva švestkového.

„Tak sázejte, pánové,“ nedočkavě pobídl ostatní starý Pavelka, vášnivý milovník této zajímavé hry, a už stavěl kuželky na místa označená bílými kolečky. Pak navlhčil nohu hlavatému vlkovi, navinul na ni pevně tenký řemínek, prostrčil jej malinkou dírkou v boku stolu a prudce zatáhl. Vlk se roztočil a rozběhl po tvrdé, jako sklo hladké desce a řádil mezi kuželkami jako pravý vlk. Všichni dychtivě sledovali, jak prochází po stole z jednoho oddělení do druhého, sotva zavadí o příčku, už se uhne, znovu hledá, bzučí jako vosa, kuželky se před ním bojácně krčí ve svých skrýších, ale vlk, jako by měl rozum, jako by ho k nim zrovna něco táhlo, vyhledává je ve výklencích, kácí je bez milosti, až konečně jedna se svalí, podrazí mu nohu a vlk jak dlouhý tak široký se položí na bok, zlostně zavrčí, smykne tělem jednou, dvakrát a ztichne. Hra je stejně zajímavá, ne-li zajímavější než karty. Všichni sledují běh a víření vlka, vidí, jak umdlévá, volají na něho, povzbuzují ho, jiní trnou úzkostí, když se blíží ke kuželce, na kterou mají sazeno, vykřikují radostí, když ji minul, chválí ho i tupí, střídají se ve hře, běhají kolem stolu, sestavují z kuželek nové a nové figury a také karbaníci nesedí tiše jako v kostele. Také je si podmaňuje hráčská vášeň, tváře jim červenají, oči planou, ruce zvedají se při vynášece až nad hlavu, tuhé karty pleskají o stůl, nikdo si nevšímá vichřice, která venku lomcuje stromy, láme se o hřebeny střech, doráží na komíny a štítý domů a ne a ne se nabažít.

Pan obrfořt Winkler i oba fořti vyspali se u Johánesů, už se i nasnídali, ale venku trvá stále boží dopuštění. Zdá se, že sníh nesype se jenom shůry, ale že se zvedá i ze země, z levé i pravé strany, práší se a točí, ale myslivci klidně vstávají, pan obrfořt komanduje zapřahat, pan Johánes se usmívá, radí, jak a kudy jít i jet. Nezdržuje déle hosty, protože ví, jak asi na ně doma čekají, také se o ně ve dne nebojí, neboť do Trhanova i na Výhledy je malá půlhodinka a myslivci nejsou v takové nehodě poprvé.

Teprve v pátek k polednímu došel meluzíně dech i zásoba sněhu. Šedé mraky se zdvihly, protrhly a za nimi ukázalo se mdlé, jako vyhaslé slunce. Ale jen co si provrtalo otvor do té beztvárné spousty oblaků a par, už nepovolilo, prolamovalo se a trhlo bez milosti mračné skály i hradby a v pravém poledni usmálo se na chodskou zemi, oblečenou v sněhobílé roucho, posypanou jiskrami a změněnou k nepoznání.

U Králů sedali právě k obědu, když vstrčil do dveří hlavu obecní strážník a stručně hlásil: „Tak odpoledne koně do pluhu.“

„Dobře, dobře, byl bych jel bez říkání,“ odpověděl hospodář a Hanýžka vypískla hned radostí: „To se s Marjánkou svezem, smíme?“

V kůlně pod radnicí hověl si dřevěný pluh, kterým oralo se u nás jen v zimě. Když totiž sněhová vánice přikryla říšskou silnici takovou vrstvou kyprého sněhu, že ji ani kolo neprokrojilo, ani sáně se na ní neudržely, tu ještě dřív, než se sníh slehl, vyjel z radnice pluh, tažený třeba pěti páry koní, a rozjel se po silnici vzhůru k Výhledům a ještě dále k Černé Řece, kam sahal klencký katastr. Ba často musil proorat silnici až do Haselbachu k bavorským hranicím. Čím měl větší váhu, tím lépe oral kyprý sníh a rozhrnoval jej na obě strany, proto v jeho útrokách válelo se plno žulových kamenů a mimoto dovolovalo staré právo všem dětem, aby si sedly na jeho kostru, pokud místo stačilo, a tím slavnostně zahájily sanici. Sněhových závějí, třeba na tři sáhy vysokých, pluh ovšem nezmoohl, před těmi se zastavil a počkal, až mu další cestu aspoň zhruba proklestily lopaty. Který měšťan nedodal potah, musil sám vzít lopatu a jít prohazovat, aby silnice stala se co nejdříve sjízdnou i schůdnou, neboť po dva dny nemohla se hnouti ani pošta, ani formani. Všecko stálo jako zakleté, u Johánesů za formanským stolem už druhý den seděli formani Korejcl z Březí a Belšán ze Zdanova, před hospodou stály jejich vozy, plné tvrdého živce, který vozili do skláren na Černou Řeku i na Starou Huť, a na stání hrabali netrpělivě těžké koně formanské. Až do Klenčí se dostali, ale dál to nešlo. Musili počkat, až jim pluh proklestí cestu, a zatím překládali náklad z vozu na sáně, které jim ochotně půjčil hostinský Johánes.

Na tohle zvláštní orání se tedy těšily všechny děti a ovšem také Hanýžka. Ale otec jí všecku radost zkazil. „Ovšem že se svezete, ty i Marjánka, ale až po škole. Teď jen seber mošničku a jdi pěkně do školy, aby ses naučila počítat a nebyla bita.“

Chtěla něco namítat, ale matka jí za otcovými zády zahrozila prstem, a tak se jen zamračila a poslechla, byť i tuze nerada. Cesta do školy ji vedla kolem obecní kůlny, dokořán už otevřené a plné dětí. Lezly po pluhu jako čmelíci, snažily se jej vytáhnout z přítmí dřevěné kůlny ven na světlo boží, zapřahaly se samy do oje i do dlouhého a těžkého řetězu, Martínek Klikovic stál nahoře jako generál a volal: „Bíji! Bíji! Bístaha!“, ohromný kolos se ovšem ani nehnul. Ale scházeli se zde pomalu už i sedláci a pacholci, z každého čísla domovního po jednom, a čekali jen na pana cestmistra, anebo alespoň na cestáře, aby je rozdělil na party a zavedl do práce.

„Začneme asi u Mýdlů, tam je závěj tak vysoká jako chalupa, jenom komín z ní vykukuje,“ hlásil švec Formánek, který zůstával v chalupách.

„Zato v ryjdu je silnice, jako když ji zamete, až výš zase proti hrnčíři leží sněhu na sáh vysoko,“ vykládal tkadlec a muzikant na slovo vzatý, Marušák, kterého chytily na vojnu roku

1805 jako mladíka a který se vrátil po dvanácti letech domů pokryt slávou, s válečnou medailí a křížem na prsou. Svým hudebním nadáním dotáhl to tak daleko, že se stal štábním trubačem, v bitvě národů na bojišti u Lipska roku 1813, jak se rád chlubil, 16. i 18. října stál u Lindenavy po boku generála Švarcenberka a zatroubil první signál „K útoku“.

„Když jsem byl na vojně, tenkrát, co tu táhli Rusové –,“ už se zase rozbíhal, aby vylíčil strašnou zimu toho roku, a jak si ji Rusové libovali. Ale vtom kdosi vykřikl: „Pan cestmistr už jde.“ A vskutku ze vrat u Perníkářů vycházel drobný mužíček v kožichu a vysokých botách a za ním cestář Kobes, který ho o dvě hlavy převyšoval.

„Tak rychle, rychle,“ volal cestmistr zdaleka, „než přiřzenou koně, závěj u Mýdlů musí být proházena, aby pluh mohl hned dál,“ a už dělil zástup na dvě party. „My začnem zdola a vy musíte závěj obejít a začít házet proti nám shora,“ komandoval cestou, pilně se ohlížeje, ženou-li už sousedé koně a zapřahají-li do pluhu. První přihnal Král, ale jak zhlédl zástup dětí, zastavil koně a ostře se rozkřikl: „Copak dnes není škola?“ Hanýžka zmizela hned, jak spatřila, že jejich koně vystrkují hlavy ze vrat, také ostatní děti rozběhly se, jako když do vrabců střelí, ale hodný chumáč jich zůstal sedět na pluhu. Ty už vyšly ze školy, a proto se jich přísný rozkaz Královic strýčka netýkal. Sedlák stříhl po nich okem a spatřil nahoře na pluhu sedět obkročmo jako na koni Klikovic Martínka.

„Slyšel jsi, Martine, nebo chceš počkat, až přiřzene koně táta?“

„Já už jsem vyšel ze školy,“ vzdorně odpověděl chlapec.

Ted' si teprve Král vzpomněl, že jeho otec seděl v kriminále jeden den za kostel a druhý za školu. Neříkal už nic, shodil z ramene váh s rozporkami,^[53] a protože první přihnal, tak také první zapřáhl. Za ním přivedli koně Taračka, Vávřík, Klika a Johánesovic pacholek dal své formanské spolehlivé koně na špic. Zvonky i rolničky na kožených postrojích cinkaly vesele a koně naostro okovaní, vyleželi, hrabali bujně a nedočkavě sypký sněh.

„Tak se držte, abyste neslítly, až to trhne anebo skočí,“ ohlédl se ještě Král po dětech a už bral podsedního u hlavy za uzdu. Pluh ohromnou svojí tíží ležel na dvou válcích, aby mu dno neprohnulo, a z těchto válců musil alespoň předkem sjeti přímo na sněh, měli-li jej koně zmoci. Všichni Klenčáci byli formani vyhlášení, protože z Klenčí leze silnice jako na střechu, jezdili stále na zápřežky a starým formanům z povolání mohli odkoukat jejich umění. Každý z nich věděl, jak vzít z místa, jak ovíkat vůz, kdy vzkřiknout, kdy bičem pohrozit, aby koně dali všecku sílu. Jak se náklad jednou dostane do pohybu, už je vyhráno. Bez říkání proto

stavěli se každý k svému spřežení a pozorně dívali se na Krále. Jak zaberou jeho koně, hned vzápětí musí zatahnout Taračkův pár a tak po řadě napnout řetěz až na špic, pak všichni zatočit biči a vykřiknout „Bíji!“ a vyjet jedním karé^[54] na silnici. Nebezpečí spočívalo jedině v tom, až pluh na válcích zabručí, až se sváží a udeří o zem, aby se žádný pár toho nezvyklého rachotu za sebou nelekl, nevzepjal, nestrhl ostatní a aby koně nezačali „dělat plátno“. Proto je drží sedláci u hlav, nakrátce, aby cítili jejich přítomnost a neděsili se.

„Tak spánembohem jedem,“ zavolal Král a jeho pár opřel se o chomouty, až kůže zavržala, řetěz zachrastil, to Taračka zabral, v kůlně to zadunělo, jako by se valil sud, vzduchem zahvzdly biče, pluh dostal se do pohybu, svezl se z válců, zachrastil zlostně na upěchované půdě kůlny a už předkem jako klínem vyrazil ze vrat, zasyčel na sněhu a v celé obludné velikosti zastavil se uprostřed silnice před Johánesovic hostincem.

„Dobře jste vyjeli,“ pochválil je hostinský Johánes, který byl zároveň městským rychtářem, a proto se díval na tento důležitý výkon, aby radou i skutkem byl nápomocen, kdyby potřeba kázala.

Když pluh už zvolna se plazil po silnici do výše a vyorával širokou brázdu v kyprém sněhu, když koně klidně a spolehlivě jako šrouby táhli těžké břemeno, až se z nich kouřilo, zastrčil Král bič pod paždí, ruce schoval do kapes a přitočil se ke Klikovi.

„Poslouchej, souse,“ počal zvolna a přátelsky, „tvůj chlapec sedí na pluhu místo ve škole.“

„Už nechodí do školy, sám jsem mu to zapověděl.“

„Snad ne kvůli té hlouposti, co jsi měl s panem mládencem?“

„Ano, dobře hádáš,“ přisvědčil divoký Klika a z očí už mu sršel oheň, „dám Martina za pohůnka do Šitboru, aby se naučil německy.“

„Nu, dobře, ale to bude až někdy v dubnu nebo v květnu, až se ukáže pastva, přece ho nenecháš do té doby jen tak povalovat doma a běhat po hyjtách.“

„A nechám! Zrovna nechám! Nikdo mě nemůže trestat, Martinovi je dvanáct let pryč a patří už jenom do nedělní školy.“

„Koho tím potrestáš?“ optal se vážně Král, a když Klika neodpovídal, dodal sám s povzdechem: „Jenom chlapce a sebe, ale dělej, jak rozumíš. Hanýžka říkala, že nechodí ani hrát a zpívat, ačkoli pro něho vzkázali ze školy, potřebují ho.“

„Tak vidíš! Sám říkáš: potřebuji ho! Vzkázali pro něho, pravda, zrovna vaše Hanýžka přiběhla k nám s tím vzkazem, zeptej se jí, co jsem já jim vzkázal.“

„Že prýs mu housličky rozšlapal?“

„Na tisíc kusů rozšlapal,“ přisvědčil Klika furiantsky, ale hned se jaksi Krále zastyděl, změkl a rozpovídal se: „Ty housle za mnoho nestály, chtěl jsem mu už dávno koupit nové, kluk se na muziku jenjen třese, je po mně, forman Kofr mu přiveze jiné z Plzně, už slíbil.“

„A co potom? To se bude na ně učit sám?“

„Já ho budu učit.“

„Můžeš se na housle měřit s Jindřichem?“

„To nemůže nikdo po celém okolí.“

„Tak vidíš, a Jindřich ti vzkáže, nehněvá se, zadarmo by Martina učil.“

To už kráčeli spolu při koních nad Klenčím po silnici, lemované pěkně vzrostlými, mechem obalenými řeřáby, v jejichž vrcholcích červenaly se celé trsy scvrklých bobulí. Klika se kysele tvářil, jako by šťovík kousal.

„Čapčapčap,“ ozvalo se náhle vzduchem, sníh z větví sypal se na zem, Klika rychle zdvihl oči a vykřikl vesele, radostně, že může začít o jiném: „I zatra, podívejme se! Kvíčaly přiletěly, no, to budem mít tuhou zimu.“

Všichni se zadívali na hejno šedých ptáků, jež před nimi ze stromu na strom houpavě přeletovalo, klovalo do větví, až drobné jeřabinky jako kapky krve padaly do bílého sněhu.

Vtom na pokraji lesa bouchla rána, zakouřilo se, koně se vzepjali, sedláci hned skočili k otěžím, od stromu odlepil se fořt Pavelka, sebral asi pět kvíčal ze sněhu a nacpal si je do kožené torby.

„Že vás to nemrzí, pane fořt,“ usmál se Král, když k němu došli, „obírat se s ptáčky. Já bych si na nich nepochutnal.“

„Já také ne,“ smál se stařec, „ale panské chuti jsou různé, už o Strádalově funuse připomínal mi a černořeckému pan obrfořt, že všecy kvíčaly musejí letos do Znojma paní hraběnce z Futaku, tam prý jsou velkou vzácností. Služba je služba.“

Tak dojel pluh zvolna až k Pavlově hospodě; kde by byli koně zapadli až po krky, tam jim pomohly lidské ruce, když se brodili jen po břicha, z toho si nic nedělali, zvolna a jistě vykračovali, zanechávající za sebou plochu sněhovou hladkou jako stůl a dva břehy vysoko nahnutého sněhu, rovné, jako by je pravítkem naměřil. Požitek mladých z celé jízdy až dosud nebyl valný, ale seděli trpělivě, vykukovali z pluhu jako z hnízda, kde to šlo závějemi, nabírali rukama sníh, strásali ho z jeřabin, sypali si ho za krk a těšili se na – zpáteční jízdu. Slunce zapadlo a venku se počalo šírat. Před hospodou už stál pan cestmistr s cestářem a hloučkem mužů, pomohli ještě obrátit pluh předkem ke Klenčí a teď, kde kdo byl, i pan cestmistr, i cestář, vylezli k chlapcům nahoru, sedláci sedli na koně a jelo se vesele z kopce domů. Až do Březí přiběhly jim naproti děti i s učením, tak jak vyběhly ze školy. První letěla Hanýžka, poslední klátil se Smolíkovic Tomášek.

„Semhle, Hanýžko, semhle,“ dělal jí ochotně místo Klikovic Martin, natáhl ruce a skoro vysadil k sobě milou spolužačku. Pluh se na chvíli zastavil, děti ucpaly každou skulinu, která ještě zbývala, jenom na Tomáška už se místa nedostalo. Obíhal kolem jako pejsek a nabíral do pláče.

„To sis nemohl pospíšíš, ty lenochu lenošná,“ vadila se s ním Hanýžka z pluhu dolů jako z kazatelny, „tak polez, my se tu zmačkнем.“

„Opovaž se,“ zahrozil mu pěstí Martin. „Hanýžka lže, sami se tu už nemůžem ani hnout.“

„Kliko klikatá neutilá, tak mu udělám sama místo,“ rozhněvalo se děvčátko, a jako obláček už lehce seskočilo přímo do vysoko vyoraného sněhu a zaprosilo: „Táto, prosím vás, posaďte mě na koně, na valacha,“ a už stála na oji mezi spřežením, Král jí jen maličko pomohl, Hanýžka se přikrčila, chytla se ručkou koňské hřívky nad lopatkou a jako kočka vyskočila na široký hřbet náručního koně, ani dřeváček se jí přitom nevyzul, ani mošnička s učením z ruky nevypadla.

„Kupředu, kupředu,“ hartusil cestmistr, „a vy kluci, pokoj! Nebo vás všecky sházím dolů!“ Ta zlá hrozba platila Martinovi, který se držel za vlasy se Smolíkem.

Koně se hnuli, pluh zatížen novou váhou bořil se ještě hlouběji a rovnal ještě důkladněji cestu už jednou vyjetou. Jako živý netvor předpotopní valil se tentokráte bez zastávky z kopce dolů, stromy i lesy sněhem obalené skláněly k zemi své větve, vítr se utišil, nebe se vysoko vyklenulo, nová čtvrt měsíce vylezla nad Hrádek, sem tam jako ohnivá jiskra zamrkala zlatá

hvězda, obzor se zúžil, úbělový kraj se srovnal, uhladil, zmizel, louky i pole, křoví i kamení, cesty i pěšiny, chodská zemička, krasavice, uléhala si ke spánku v sněhobílém úboru...

Zima, zima, bílyj mráz!

Už ste tary! Vítám vás!

zazpíval divoký Klika na koni, radostně zamával beraničkou jako na pozdrav milému hostu a všichni, velcí i malí, rázem vpadli:

My vás tary máme rádi,

vy ste naši kamerádi,

po vás se nám styjskalo,

dyž se v létě blyjskalo!

Koně vesele frkali, až se jim kouřilo od nozder, stříhali ušima, pružně, podle noty si vykračovali, přitáhli pluh před Johánesovic hospodu, zajeli s ním na válce, aby nepřimrzl, a nechali ho stát pod širým nebem, neboť věděli, že si teď častěji zaorou, až se zima rozblázní doopravdy.

Doma čekalo na všechny velké překvapení. Hospodyně stály u kamen, vařily maso a hned ve dveřích hlásily: „Ještě dnes přijedou vojáci.“

„A že tak pozdě? Na samu noc?“

„Zapadli v Týně a nemohli se hnout; teprve ke třetí hodině přijel kaprál na zpoceném koni a hlásil to.“

Ta novina v Klenčí proto překvapila, že už vojáky na zimní pobyt vůbec nečekali. Počítali, že zůstanou letos v kasárnách, ale přepočítali se. Jízda stejně jako jiná léta rozjela se po vesnicích kvůli pící a obroku. V každém gruntě měli „vojenské stání“ pro koně a světničku pro vojáka, ale nikde je ta návštěva netěšila. Nejhorší a nejdivočejší bývali husaři z Uher; nikdo se s nimi nemohl smluvit, drmolili maďarský, chtěli jíst maso a pít víno. Lépe už se chovali huláni, většinou Poláci, kteří se spokojili s každou stravou, jen když jí bylo dost. Ale nejraději měli u nás dragouny a kyrysary, zvláště Čechy, ač málokdy se poštěstilo, aby byl na Chodsku ubytován český pluk. Strkali sem většinou dragouny německé z Rakous a Moravy.

I když nebyla vojna, procházelo a projíždělo Klenčím nahoru i dolů ustavičně vojsko. Buď se vyměňovaly posádky v říšských městech spolkových: Mohuči, Ulmu nebo Raštatu, často se

za nimi vezla munice, jmenovitě vozy s prachem, nebo jezdily štafety, takže v Klenčí na radnici stále ležela pečlivě vedená kniha o příprěžích a ubytování vojska. Městský písař dobře a z paměti věděl, jak umístit třeba celé sto vojáků a koní, na kom je teď řada, aby vzal vojáka, koně nebo oficíra na byt, aby vezl marody a vojenskou „bagage“, „montours- a armatourstransporty“, „fourage“, „medikamenty“ anebo „profesionisty“ a „špitálníky“ s jejich obšírnými zavazadly buď dolů do Horšova Týna, anebo nahoru přes hranice do Lesního Mnichova v Bavořích dvoj, troj, ba i čtverospřeží, to všecko věděla i jeho pravá ruka, obecní strážník Jan Kodrda. Když tedy odevzdal kaprál na radnici lístek, že ještě dnes přijede do Klenčí na zimní kvartýr sedmdesát dragounů, dva oficíři a dvaadevadesát koní, stačilo Bílkovi, že vykřikl na policajta: „Honzo, čísla od prvního až do osmdesátého dostanou ještě dnes vojáka a koně.“

„Dobře,“ odpověděl Kodrda a už se klátil k Benešům, kde počínalo popisné číslování městečka.

Než to selky mužům všecko jaksepatří pověděly, už se ozval v dáli parádní pochod dragounský, kterému rozumělo v Klenčí každé dítě.

Zatrá – zatrá – zatrá – zatrápená vojna dnes!

Včera – včera – včera – včera jsme zkusili jako pes.

Čistým vzduchem třepetaly se ostré zvuky vojenských polnic, jak do nich foukali současně oba trubači, až se jim tváře nadouvaly. Jeli v čele, na bílých koních, hned za důstojníky, a všichni, mužstvo i koně, cítili už blízkost lidských příbytků.

„Jedou, jedou, na zimní kvartýry císařští dragouni jedou,“ oznamovaly trubky a hned dodávaly:

„Vedou, vedou, vedou, z pole na stání chlupaté koníky vedou.“

Před stavení k silnici vybíhaly děti, ale hospodáři klátili se k radnici, aby si přivedli domů přiděleného vojáka i koně.

Teď až okna zadrnčela, jak trubky na samém už náměstí zavřeštěly:

Do hor, do hor, do hor, jedou až od Vídně do hor.

Pozor! Pozor! Pozor! Dejte si, děvčátka, pozor!

Ani hodinu to netrvalo a městečko ztichlo. Na vojenských stáních chrupali koníci selské seno a ve světnicích za stolem při svitu louče pochutnávali si vojáčkové na teplé večeři.

Také Král přivedl si domů jednoho vojáka, ale koně dva, protože měl ve stavení málo bytů, ale zato stájů habaděj. Celý grunt se vším všudy byl stavěn ze dřeva, jenom komín a černá kuchyně s pecí tvořily jaksi kamenné jádro, kolem něhož se vinula z dřevěných trámů důkladně sroubená slupka. Od kuchyně nalevo vcházelo se do velké světnice s komorou a napravo vedly dveře do výměnkářské světničky, teď prázdné, neboť Král ztratil otce dřív, než převzal hospodářství, a matku pochoval před rokem. V tom výměnku líhal voják a nemusil spát jako jinde s koněm v maštali na dřevěné palandě. Proto Král, nepřivedl-li si důstojníka, poddůstojníka měl jistého. Také dnes rozvaloval se u Králů za stolem letitý už strážmistr, Němec tvrdý jako poleno, který mnoho řečí nenadělal, a jak se najedl a napil, už se hrabal do světničky na lože, kam ho sám hospodář napoprvé uvedl.

„Táto, udělejte mně sáňky,“ počala škemrat Hanýžka hned, jak se otec vrátil do velké světnice, sáhl na kamna po smolných, borových loučích, vytáhl ze sudnu ostrý šnycar^[55] a jal se dělat špány.^[56]

„Sáňky?“ usmál se Král na milou dcerku svoji, „a to bych připravil mámě pěkné peklo, musila by tě shánět po klouzačkách a ona tě chce posadit ke kolovratu.“

„Tak je udělejte mně,“ hlásila se hned Marjánka.

„A to se podívejme, možná, že mi o ně řekne i Pepka na kolébce,“ usmíval se otec a dělil dál louče pěkně po letech, aby se špány nezaštíply, ale odlupovaly se hladce a stejně jako karty.

Marjánka začala nabírat, Hanýžka se mračila, a tu se do toho musila vložit matka. „Takové velké kobyly a nestyděly by se vozit na sáňkách,“ počala se vadit zdánlivě přísně, „vždyť se to ani pro děvčata nehodí. Copak vám nestačí dřeváčky na klouzačku? Snad byste se nechtěly klouzat po silnici přes celé Klenčí, aby vás honil policajt a žalovali na vás ve škole? Vždyť víte, že je to zakázáno. Hanýžka se začne učit příst a tobě, Marjánko, nadiju^[57] oka na dráty a ukáži ti, jak se plete ouvazek. A teď hned mlčte, někdo sem jde.“

Venku opravdu ozvaly se kroky na záspi.

„To bude Klika, poznám ho po kroku,“ hádal Král a uhodl.

Klika šel jistě jako domů; ani o dřevák venku nezakopl, kliku na dveřích potmě našel, a jak otevřel, bystře se rozhlédl světnicí a hned křičel: „Tak jsem první, první na první hyjtě,“ a vesele se zasmál.

„Vítáme tě,“ usmála se hospodyně, „všude první, jako vždycky.“

Hostu to zřejmě polichotilo. Nesl pod paži tři zdravé bukové desky, dobře na dva lokty dlouhé a na dva palce silné, na střevíc vysoké; položil je na zem ke kamnům a živě se rozhovořil: „Už jsem je oběhl. Taračka s Vávříkem přijdou jistě. Jen přines stolicí a hoblík. Tohle není žádné světlo,“ a pohrdavě ukázal ke krbečku ve zdi, kde na trojnožce plápolala borová louč, i na Krále, který trpělivě štípal z malého polínka ručně špánek po špánku. „To se hodí na roztápění ženským do kamen, číst se při tom nemůže a já se letos těším na čtení.“

Hospodář vstal, položil nůž do sudnu a přisvědčil ochotně: „Také se těším, pan páter Faster mi slíbil nové knížky.“

„Jenom ať si nechá Čechoslava, a strčí-li ti ho, tak z něho nečti.“ Král se smál, neboť věděl, že Klika nejraději poslouchá Jarohněva z Hrádku, nejraději že má krále Jiříka z Poděbrad a Žižku, ale zato různé „rady hospodářům a zahradníkům“, jak se mají uchránit stromy od hrozných zkázy, která se děje „hausenkami a jinými hmyzem“, ty že se mu z duše protiví, to že hned křičí: „Vynech to, přeskoč to, to sami víme,“ ačkoli ostatní rádi by si poslechli, co myslí a radí jiný rozum. Ale Klika nedal, nepovolil, dokud Král nenašel nějakou historickou povídku, třeba strašidelnou, jen když v ní řinčely zbraně a tekla krev. Tu pracovala jeho živá fantazie, zvedala ho do výše, oči se mu šířily, dech tajil, někdy i pěsti svíral, zuby zatínal, ba přemoci se nemohl, aby i hlasitě nevykřikoval, buď zlostně, anebo radostně, podle toho, jak si hrdina počínal, vyhrával-li nebo prohrával. Nakazil tím i ostatní posluchače, a když Král četl loni Vystěhovance do Brazílie, dovedl pro ně Klika tak upřímně a hlasitě zaplakat, že strhl všechny, i čtenáře, a u Králů na mužské hyjtě toho večera panovala nálada, jako by ležel nebožtík v domě.

„Z Květů budeme čisti, tam si můžeš vybrat,“ konejšil souseda Král a dělal ve světnici místo pro silnou hoblovací stolicí, která se povalovala za komínem i s hoblíkem. Klika mu ji pomohl snést, pevně postavit, hezky srovnat, když zatím přihrnuli se ostatní hyjtáci. Každý přinášel pod pažďí dvě tři bukové desky, Král obtáhl ještě brouskem želízko v hoblíku a už se dali do práce. Klika si sedl na stolicí obkročmo jako na koně, bukovou štěpinu na jednom konci pevně zarazil do vlčího zubu, pak popadl hoblík oběma rukama za klaničky, proti němu

postavili se Král s Vávříkem, starý Taračka desku přidržel, aby se nezvrátila, všechno prohlédl pozorně a zavolal: „Tak jed'te.“

„Sss – smrt“, zasyčel a zabručel hoblík, jak se na dvakrát rozběhl, než se odloupla a odletěla tenká dračka buková.

„Stafra, chlapci, nechcete, abych vám pomohl? Jste nějak slabí!“ usmíval se Taračka a zadrhoval znova desku za železný zub.

„Co, strýče, my a slabí?“ rozkřikl se Klika, „jen počkejte, až se rozpálíme, nestačíte přidržovat,“ a nasadil znova hoblík. „Smrt,“ zabručela teď stolice, světnice se zatřásla a jediným trhnutím vyjela z hoblíku tříška rovná a silná jako pravítko. A dál už to šlo, jako když namaže. „Smrt! Smrt! Smrt!“ sténal hoblík, stolice i deska, dračky vylétaly do výše, Hanýžka je rovnala a muži nepřestali, dokud první deska nebyla sestrouhána. Pak teprve se narovnali, utřeli pot, zapálili dýmky a Taračkovíc strýček je pochválil: „Už jste do toho přišli, už to jde, jako byste strouhali mrkev, a ne buk.“ Všichni věděli, že Klika práci ztěžuje, že příliš si na hoblík lehá a zbytečně. Hoblík že se sám zakusuje, jenom řídit ho musí a tlačit kupředu. Ale nikdo se to neodvážil říci hlasitě, aby nebyl oheň na střeše, aby Klika nevyskočil, nepraštil hoblíkem, nesedl vzdorovitě do kouta a nekřičel: „Tak si hoblujte sami, když tomu lépe rozumíte. Vy jste jaktěživi neviděli tolik třísek, co už já jich nahobloval.“

Tak přímo se na Kliku nesmí. Musí se oklikou. Taračka nasazuje novou desku, sukovitou, a poroučí: „Chlapci, přisedněte si. Klika má z vás největší sílu, s Králem utáhnou za koně, a ty, Vávříku, usedni na Klikovo místo, ať se také naučíš řídit hoblík. Martine, ukaž mu, jak si má počínat.“

Klika vstává a předává hoblík mladému sedláku a teď to teprve jde ráz na ráz, až Hanýžka ani postačit nemůže a musí jí pomoci Králová počítat kopy, vázat je slámou a odnášet na pec.

„Kakrahnáti, vy se činíte,“ ozval se náhle ve dveřích hlas, a když se všichni ohlédli, stál tam soused Smolík, který měl grunt hned vedle Krále a platil za zámožného, protože měl jediné dítě – Tomáška. „Až u nás se třesou okna, jak tu dřete dřevěnou kobylu,“ pokračoval vesele a už bral Královi klaničku z ruky.

„S tebou netáhnou,“ zamračil se Klika, „Vávříku, pusť Tomše a pojď ke mně.“

„Vždyť bych tě nepokousal,“ dobrácky se usmíval Smolík a šel si sednout na Vávříkovo místo.

Divoký Klika neměl Smolíka rád pro jeho klidnou a trochu pohodlnou povahu, a když někdy na hyjtě usnul při čtení, tu Klika jistě mu hned namaloval uhlem vousy pod nosem, nebo ho pokropil studenou vodou, nebo ho šimral stéblem slámy v uchu, ve vlasech, za krkem, Smolík se ve spaní ošklíbal, podrbával, bručel, všichni se dusili smíchem, až vyprskli, Smolík procitl, chvíli se hloupě rozhlížel, než se vzpamatoval, kde sedí, ale nikdy se nerozhněval, jenom dobrácky zahrozil Klikovi prstem, vytáhl z kapsy březovku,^[58] vzal si důkladný šňupec a poslouchal, dokud znovu neusnul.

I Král přinesl z půdy ještě náruč desek, a než ponocný Válek odtroubil a odzpíval venku „Odbila desátá hodina“, už se na peci vršily kopy bukových špánů až ke stropu. Králová hned oprášila dřevěný svícen s kovaným proštípem, napálila na krbu jednu z draček, zasadila ji do skřípce, svícen vytáhla, co nejvíc mohla, škopíček s vodou postavila k němu a všichni se zahleděli na jasné, klidné světlo, jež se šířilo od svícnu celou světnicí.

„Až do vánoc máš pokoj,“ povídal Král hoblovací stolicí, vynášeje ji ven a vyprovázeje hosty až na zásep. Jak vyšli z vytopené světnice, všichni se mimoděk zastavili, zapínali šerkové kazajky a Klika vykřikl: „Pardýje, do rána udeří samec! Máme českýj vítr.“ Jemný, jako nůž ostrý větřík severovýchodní tiše, sotva znatelně vál, ale pronikal až do kostí.

„To dyjchá Sibirýje,“ poliboval si Taračka, „to bude nějaká sanice!“

Vtom se Smolík rozkýchal tak hlučně, že z teplé boudy vyrazil Cikán a počal zuřivě štěkat. Sedláci se dali do hlučného smíchu.

„Ještě vám povím něco na rozloučenou,“ ozval se náhle Klika. „Když jsme letos síkli sena v Rozsoše, tak tuhle Tomeš kýchl, a co byste řekli? Až z Mezlouček u Postřekova ozvalo se ‚Pozdrav Pámbů‘.“

Jako když vystřelí, kýchl Smolík ještě jednou a jako na zavalanou kdosi neznámý vykřikl v dáli: „I pozdrav Pámbů.“

Všichni se znovu rozesmáli jako děti. Jediný Smolík klidně bručel: „To je mráz jako křen, až se mi to v nose lepí,“ a klátil se ze vrat.

Král ještě si prohlédl nad hlavou čistou oblohu, stříbrný měsíc na ní, drobounké hvězdičky jako jiskry a pak se vrátil ke svým.

„Zaplat' Pámbů! Dočkali jsme se šťastně zimy,“ řekl vděčně a radostně ženě, když uléhal na odestlané lože.

VI

Pan administrátor Faster připravil letošní zimy své osadě veliké překvapení a ukazoval jim je kousek po kousku. Když se sešli osadníci na první roráty, tonul celý kostel ve tmě, jenom věčná lampa mrkala před hlavním oltářem a pak u veliké zpovědnice pod kruchtou hořela vosková svíčka, na níž si sousedi i sousedky napalovali sloupky, aby viděli na modlitby. Písničky uměli zpaměti. Přespolní, nesvítil-li měsíc, nosili si lucerny, které nechali hořet i při rorátech, takže v chrámové lodi bývalo světlo jako ve dne. Na hlavním oltáři se rozsvěcovalo šest svíček jako v neděli a mimoto ještě hořela svíčka na nízkém svícínku u polštáře s knihou, aby mohl kněz dobře, pohodlně číst mši svatou.

Na věži už odsezávali, pan regenschori Eisenhut už pokašlával za varhanami a vytahoval nejhluchnější rejstříky, aby preludium prvních rorát znělo co nejslavněji, když konečně vyšel Makasuc Martin ze sakristie a počal rozsvěcovati hlavní oltář. Rozsvítil tři svíčky na straně epištolní, tři na evangelijní, kontury velikého, barokního oltáře vystoupily ze tmy, svatí patronové čeští v nadživotní velikosti zjevili se mezi točenými i hladkými sloupy, ale uprostřed před obrazem svatého Martina, copak to tam stojí letos nového? Kostelník už obchází oltář a rozsvěcuje ve dvou obloucích napíchané lampičky, naplněné čistým máslem až po okraj, a teď už zřetelně všichni vidí pod levým obloukem vznášet se archanděla Gabriela s lilii v ruce a proti němu napravo ve věnci světél klečí Panna Maria, jako živá, jenjen promluvit: „Aj, já děvka Páně!“

Než se osadníci vzpamatovali, už cinkal zvonek u sakristie, už hřmějí varhany, celý vodopád líbezných zvuků v nových a nových obměnách valí se přes zábradlí kruchty, letí kostelem, přímo k oltáři, vzhůru ke stropu i dolů do lodi, všecko volá: „Ejhle, Hospodin přijde a všichni svatí jeho s ním,“ náhle zase tichne, jako by ut'al, na nejnižším stupni oltářním klečí páter Faster a hlasem jako zvon volá: „Anděl Páně zvěstoval Panně Marii,“ všichni mu se stejným nadšením odpovídají: „a ona počala z Ducha svatého,“ a všem se zdá, že ten anděl na oltáři skutečně letí, Panna Maria že se pohybuje, a sotvaže se domodlili pozdravení andělské, hned zase na kůru zaduněl pedál a současně celý kostel jásavě zazpíval:

*Hlásej, písni veselá,
čest, Maria, tobě!
Pánbůh poslal anděla
v mládence podobě.*

A zase se zdá, že i ten anděl i Panna Maria oživli, žluté plaménky na svíčkách i lampičkách krouť se a poskakují, po oltáři míhají se světla i stíny, malí andělíčkové rozlétlí po římsách kazatelny i malých oltářů třepají křidélky radostí, že jim přibyl tak silný anděl, jakým je bez odporu každý archanděl, a zdá se, že volají společně s lidmi:

*Již se vesel, člověče,
v srdci poskoč směle,
zazpívej píseň slavnou
k chvále Spasitele.*

Než se kdo naděje, už je po prvních rorátech, slavných a zpívaných. Nesměle vstává zimní den a skleněnými tabulkami, malými, šestihrannými, zasazenými do olova, dívá se do chrámu, kde utichl zpěv, odmlčely se varhany, pohasla světla, ale lidem se ještě nechce domů, zvědavě se tlačí k oltáři, aby si tu krásu zblízka prohlídli a mohli o ní povídat. V první řadě stojí Hanýžka, a kdyby kostelník nebyl opatrně zavřel oltářní mřížku, jistě by ji byli vytlačili až na samý oltář, ba nejradyji by vylezla až nahoru k tomu kadeřavému andělu, aby s ním potom vešla pod oblouk, kde klečela Panenka Maria. Kostelníkovíc strýček také by nemusil být tak netrpělivý, necinkat kostelními klíči a neříkat už pokolikáté: „Vždyť se na to ještě nahledíte! Zůstane to zde až do vánoc, běžte už domů, nebo vás tu zavru.“

Faster stál v sakristii a usmíval se spokojeně. „A což teprve až spatří o půlnoční mši betlém a za týden nato tři krále,“ těšil se v duchu, neboť jemu samému nesmírně se líbilo, jak to všecko malíř Víniger z Domažlic čistě vymaloval na dřevěné desky a krásně umístil na hlavním oltáři, aby to všichni viděli.

„Už jsi to vyhrál! Všichni půjdou za tebou,“ říkal mu vnitřní sobecký hlas, neboť chtěj nechtěj musil teď ustavičně myslet na nejistou svoji budoucnost. Žádost o klenskou faru už si sice podal do Budějovic i do Trhanova, ale pan direktor ho přijal chladně a upjatě, jako by ho neznal, jako by s ním nikdy nesesádal v zámeckém kasinu. Dosud slyšel to jeho studené „dobře“, když mu přednesl i ústní prosbu, aby jeho žádost podporoval, aby vyložil hraběcí milosti, co se v Klenčí za slepého faráře nalopotil, celý úřad sám vedl, Vondroušek jak si

hledí jen své školy, která mu hodně vynáší, odtáhne se od práce, kde a jak jen může. Melichar ho, pravda, vyslechl, ale stoje, ani ho nevyzval, aby se posadil, a na všechny důvody měl jen to suché a hluché slovíčko „dobře, dobře!“ Ani jiskřičku naděje, ani kapku vlastního uznání a povzbuzení nenechal skanout ze sevřených rtů, až se Fastra dopálil, ač si doma umiňoval, že za všech okolností zachová klidnou mysl, ani nedokončil svoji pečlivě nastudovanou řeč, poklonil se a odešel. A Melichar ho nechal odejít. Ruky mu nepodal, jenom zase tak zabručel stručné „adýje“, až Fastra zrovna mráz obešel. Trn z nohy mu teď mohou vytrhnout jen osadníci. Půjde-li městský rychtář pan Johánes z Klenčí a ostatní rychtáři z vesnic přímo k panu hraběti, až sem o vánocích přijede, a požádají-li jménem celé osady, aby se pan administrátor za své zásluhy, které si zde získal, stal také panem farářem. Ovšem, půjdou-li? Ta starost tuze tížila Fastra, ale teď z něho hned po prvních rorátech spadla. Viděl na své vlastní oči, jak velcí i malí otáčejí po něm vděčně hlavy, usmívají se naň, jako by se mezi nimi jaktěživo nic nebylo přihodilo.

A v tom se Fastra nezklamal.

Zima byla k tomu jako stvořená, aby se probouzel v lidských hlavách zájem také o jiné záležitosti a nejen o hospodářství a rodinu. Práce mnoho nebylo, dobytek krmil se jen dvakrát denně, ráno a večer, formani také seděli raději doma u kamen než se plahočit světem v třesnutých mrazech, jaké teď před vánoci uhodily, a když už vyjeli, zapřahali do saní, které po výborné sanici běžely takřka samy, málokdy přiklátil se podomek z pošty anebo od Johánesů ke Králům, aby jel hospodář na zápřežku, a tak všecko odpočívalo v klidu a míru. Zato však ožily různé schůzky, přástky a hyjty, Šmíd míval v neděli nabito, vyjednávaly se svatby, chodilo se do Hostouně i do Kdyně na dobytčí trhy jen proto, aby se vědělo, „jak to platí“ a „jak to chodí ve světě“, četly se nejen kroniky, knihy a kalendáře, ale i Česká včela, Pražské noviny a Večerní vyrazení, ve škole se pilně zpívalo i muzicírovalo, protože se kvapem blížily vánoce, Šmíd už hrál Žižkův dub, Oldřicha a Boženu, strašného Hraběte Rožmberka, Soběslava, selského knížete, a vždycky s Kristýnkou přednášeli vlastenecké básně. Zvláště teď v adventu, kdy se nesmělo po divadle tančit, slyšeli mnoho krásných a dojemných příběhů, tak pěkně pověděných, až se srdce blahem třáslo a oko slzou kalilo. „Ján – za chrta dán. Báseň od Karla Sudimíra Šnajdra,“ oznámila Kristýnka; ticho jako v hrobě rozložilo se sálem a trvalo ještě, když hlas přednašečky už dávno zmlkl, a všem se dlouho zdálo, když se na věži rozhoupal velký zvon Martin, že volá ta příšerná slova „Ján – za chrta dán“. Kalinův Kšaft, Čelakovského baladu Toman a lesní panna, Mlynářovu dceru od Kamarýta, to všecko slyšeli v těch adventních večerech, a věru byli by se snad báli jít domů, kdyby jim nebyl pan

principál Šmíd na konec přednesl nějakou taškařinu povedenou z Deklamovánek od pana Rubeše anebo jiného vlasteneckého básníka. Také učitelský mládenec pan Jindřich se svým sborem nikdy nescházel, takže bylo na hyjtách o čem mluvit a čemu se divit. Zvláště jedna jeho píseň zatřásla jimi ještě více a zaryla se ještě hlouběji než novonárodní „Necht' velebí Vlach své ráje...“ Všude je od té chvíle provázela chmurná melodie i zoufalá slova:

*Umírá slunéčko, umírá; když padá za hory do Němec, umírá.
Šumava naše zkrvácená; toužebně za sluncem do Němec pozírá.
Klekání nad námi doznívá, klade se navěky do hrobu vlast širá.*

Jeden verš zoufalejší než druhý, až bolestí, strachem i lítostí stydne v žilách krev. Studená ruka sahá na nahé srdce, tiskne je, smrtelná úzkost si všecky podmaňuje... A píseň žalostivě pokračuje:

*Umírá národ můj, umírá! Anjelé strážci odletují. Umírá;
života knihu lidu mému Hospodin navěky, navěky zavírá.*

Jako pláč starozákonních proroků, jako nářek žalmisty Páně, tak zní ta strašná píseň. Vyčítá, žaluje, naříká, modlí se, takřka prstem ukazuje na viníky. Hlavy klesají k prsům, ale v žilách probouzí se cosi jako jed, krev buší v tepnách, hořkost roste v hrdlech, vztek zatíná pěsti mužům.

„Umírá, umírá, umírá,“ pokračuje píseň, jako by umíráčkem vyzváněli, „již padá do Němec za hory – umírá Šumava naše zkrvácená...“

„Neumře, nesmí,“ dal se do pláče Taračkovic dědeček, „co by nám naši předkové řekli? Jakpak bychom jim směli přijít jednou po smrti na oči?“

„Neumře! Nesmí! Nenecháme sluníčko zapadnout, vlast naši umřít,“ vstávají muži rázně a zdá se, že vyrůstají až ke stropu.

„My strážníci na západu,“ zanotoval Klika a ohnivě se přidaly k němu všecky hlasy, hospoda se opět chvěla v základech.

„Tak se na ně musí, znamenitě jste tu melodii komponoval, mně samému se přitom srdce úzkostí svíralo,“ tiskl Faster ruce Jindřichovi. Ale ten skromně, červenaje se jako panenka, odmítal všecku chválu. „Taková slova! Na ta se snadno komponuje, ta dovedou pohnout kamenem, pan Havlíček, to je básník, ten dovede vždycky najít to pravé.“

Hloubaví sedláci tenkrát pochopili, že se počíná probouzet národ z hlubokého spánku, a nemá-li umřít, že se musí domoci svých starých práv ve školách i úřadech, český jazyk že se znovu rozhlaholí a že jím nesmějí mluvit v Klenčí jenom sedláci a chudáci, ale také páni, když i taková paní komisarka Němcová v něm píše básně, jenom tu v Klenčí že ještě němčí každý, kdo nosí lepší kabát a neživí se rukama, a to že musí přestat, kdyby jim měli jazyky vytrhat.

Ale i tato hráz se prolomila.

Pan postmistr Vorlíček jako jiná léta pozval loutkoherce Šmída k Johánesům, aby tam hrál každý čtvrtek před panskou společností. Přijeli na saních trhanovští úředníci i skláři ze Zálesí, sešli se myslivci i jejich mládenci, přijel bohatý majitel papírny pan Firč s paní a dcerami, klencké kasino také se dostavilo, seděli tu i pan administrátor Faster i kaplan Vondroušek, oba dragounští oficíři, pan ajnémr^[59] Hubálek s obrjégrem Kazdou, všichni se hlučně bavili, rozumí se německy, pan postmistr nadšeně vykládal oběma důstojníkům, jak Šmíd hraje i šlechtě na zámcích o honech a jiných příležitostech, ukazoval jim na zastřené dveře do susední místnosti, to že je jeviště, za ním že stojí na židli pan principál a ovládá svoje dřevěné herce. Ještě nebyl ani s celým výkladem hotov, začaly staré dřevěné hodiny na zdi odbíjeti osmou, současně zacinkal zvoneček, květovaný šalup paní hostinské počal se vlnit, jako by oživil, po novém cinknutí zvolna se vytahoval do výše a za ním už se ukázala divoce romantická krajina, plná rozervaných skal a temných lesů, v pozadí tyčí se starý hrad a z něho teď vychází rytíř a povídá rytířce: „Na okraji černé propasti chvěje se noha má a jenom tvůj pohled ji může před zoufalým skokem zastaviti.“

Ale zastavil ji i zuřivý pohled a výkřik Vorlíčkův: „Ja was ist denn das? Pamatujou se, pane Šmíd! Nehrajou dnes u Bartošů, ale u Johánesů.“

„Pst! Pst!“ napomínala společnost rozhněvaného postmistra; všem – i oficírům – bylo celkem jedno, hraje-li se česky nebo německy, hlavně o to jim běželo, aby se hrálo. Na jeviště už hopkoval ze zákulisí Kašpárek a už cestou volal: „Košamstrdýnr! Košamstrdýnr! Kdo se to tak špatně kouká, že si na pana Šmída houká? Tu žádný pan Šmíd není, ale rytíř Bruncvík se tu žení. My se nechcem chlubit, ale umíme všema lidskýma jazykoma mluvit. Anžto však rytíř Bruncvík umí jen česky, tak bude našim mateřským jazykem hovořit hezky. Komu se to nelíbí, ať nás – eh – ať neposlouchá, ale sedí jen a chlastá. Domluvil jsem a basta!“

Strašně uražený principál, že si ho někdo dovolil okřiknout na otevřeném jevišti, necítil se zlostí a sypal verše, jak mu slina na jazyk přinesla.

„Grobheit!“^[60] vyletěl do výše Vorlíček.

„Ano, česky jsem mluvil i s králi a knížaty, s barony, hrabaty. A to si neudělám k ostudě, abych nesměl mluvit česky u Johánesů v hospodě. Tisíc blesků a hromů! Kdo má co proti tomu, ať se hned sebere a běží domů, než udělám konec všem řečem a rozsekám ho na kusy svým pádným mečem.“ To už nemluvil Kašpárek, ale sám Bruncvík stál v popředí jeviště, mával nahoru dolů mečem, otvíral a zavíral ústa, thal sebou zlostně, jenjen seskočit dolů a sekát.

Myslivci se dali do smíchu. Faster vykřikl „výborně“. Vorlíček sklopil napomádovanou hlavu k cínovému víčku sklenice a na jevišti, jakoby nic, zvedla princezna šáteček k ústům a cudně odpovídala Bruncvíkovi: „Nezlob se, krásný rytíři, ale pověz mi, proč chceš zoufalým skokem do té černé propasti skočit?“

Bruncvík hned na všecko jiné zapomíná, obrací se k princezně jako beránek a hra už nerušeně pokračuje. Všichni, obzvláště paničky, po prvním jednání hlasitě si libují, jak všemu rozumějí, a z Dílů fořt, Jakub Smrž, kterému se přezdívalo „Tudleno“ a který žil s němčinou na štíru, naklonil se k panu administrátoru a šeptal mu do ucha: „Velebníčku, tudleno, to je krása!“ a samou radostí vypil svůj džbáněk až do dna. U stolu mluvilo se teď česky, ukázalo se, že i oba oficiři jsou Moravci a dobře mluví po hanácku, rozehráli se lidovou hrou tak, že po divadle musil Šmíd sednout si ke stolu a vyprávět ze svých bohatých zkušeností a známostí zajímavé a veselé události. Ba i pan postmistr Vorlíček si teď pochvaloval a velebil pana principála: „Oni, pane Šmíd, jsou přece jen chlapík. Oni se mohou postavit každému umělci i na velkém divadle.“

„To mohu,“ hrdě přisvědčil loutkoherc a pohladil si dlouhou štětku vousů, takzvanou principálskou bradu, „to mi řekl i sám kníže Švarcenberk, když jsem hrál před panstvem na Vorlíku.“

„A taky česky?“ neudržel se fořt Tudleno.

„Toť! Všude jen česky v českém kraji. Na Vorlíku i v Protivíně, na Vráži i v Nažlovech, v Chudenicích i u Měchurů na Votíně, tam obzvláště.“

Vorlíček poslouchal a kroutil hlavou: „Kdo by tohle řekl! Kdo by si pomyslí!“ bručel v rozpacích.

„To jen tady u hranic se ještě vede všechno po německu, ale dále v Čechách všude panuje mateřská naše řeč.“

„Tak, tak!“ svědčil Faster a litoval, že zde nesedí pan direktor Melichar, že to neslyší...

„To musím povědět panu komisaři a jeho paní,“ ozval se teď ajnémr Hubálek, „tuze je to potěší, jsou oba zapálení vlastenci.“

„Ta to dávno všechno ví,“ usmál se pan administrátor.

„Á, paní komisarka! Také už jsem ji viděl! Paní, krasavice! A mně můžete věřit,“ zahořel hned záletný Vorlíček a mlsně se olízl. Snad by byl dál vykládal, kdyby se vtom nebyl strhl venku na městečku křik, který prorážel i dvojitými okny až ke stolu.

„Patrola! Patrola!“ slyšeli zřetelně uvnitř a kdosi třískal na okno radnice, až sklo drnčelo.

„Tudleno! Že už ho chytli!“ vyskočil první fořt Smrž, hnal se bez klobouku ke dveřím a ostatní v patách za ním.

„Co se děje?“ vykřikl do tmy městský rychtář Johánes mohutným hlasem.

„U Kliků se pere voják,“ hlásil ponocný Válek a svítil lucernou dvěma dragounům, kteří v plné zbroji vyběhli ze strážnice na radnici.

„Divoký Klika zas vyvádí.“

„Já jsem se lekl, že – Pánbůh nás chraň – hoří.“

„To Válek je takový poplacha. Pro maličkost vzbouří hned celé Klenčí,“ sdělovali si své dojmy vyplašení hosté, když teď zasedali znovu v hostinské jizbě ke stolu. Pouze dva členové se nevrátili, fořt Tudleno a dragounský nadporučík. Patrně běželi ke Klikům. Že tam utíkal důstojník, to chápali, protože běží o vojáka. Ale co Smrž? Kam ho tam kozel nesl?

Na vysvětlení dlouho nečekali. Myslivec se vrátil, zrovna zářil radostí a hned ve dveřích počal vyprávět: „Pánové, tudleno, to se povedlo. Pytláka jsme chytli.“

„Pytláka?“ zdvihli hned hlavu černořecký Brodský se starým Pavelkou z Výhledů.

„Klika pytláci?“ podivil se hostinský, kterého jako městského rychtáře, dosazeného na křeslo rychtářské milostivou vrchností, velice zamrzelo, že jeden z měšťanů se tak zapomíná.

„Také jsem myslil, na Kliku jsem, tudleno, hádal, ale prohádál jsem, všechno vám povím, ale napít se musím,“ vykládal Smrž, který se stal rázem hrdinou večera. Postavili před něj napěněný džbánek, foť se do něho podíval tak hluboko, až spatřil dno, pak si utřel vousy a pokračoval: „Tak, tudleno, jdu dnes ještě za světla z domova, projdu si revír, libuji si, jak ulehlý sníh pěkně nese, představuji si, jak krásně vyjdeme za nějaký týden na zaječí hon, stáčí se pomalu ke Klenčí, projdu Šimanovic mlýnem a zamířím rovnou přes trávníky, abych se sem dostal zadem. Počalo se už šírat, těším se na dobrou večeři i zábavu, ale vtom si všimnu, že se na sněhu něco žlutne. Sehnu se a vidím natroušený oves, jenom tak několik zrněk, o krok dál zas a zas, až ke Klikovic sadu, tam vidím u samé země odtrženou samosličku,^[61] v otvoru krásně nalíčené zaječí oko z mosazného drátu a za ním hrstičku sena.“

„Himlhergot, že tam leží dragoun Saleman!“ vybuchl vtom dragounský rytmistr. Myslivec, jako by neslyšel, vypravuje dál: „Tudleno, povídám si, máš škodnou v revíru a ani o ní nevíš. Myslíš si, žeš vymlátil všechny lišky, kuny a tchoře, a zatím se ti ztrácejí zajíci před nosem. Už jsem chtěl oko utrhnout, donést je na kancelář a žalovat, ale vtom mi napadlo: Chyť do toho oka pytláka! Vrátil jsem se zadem do chalup rovnou k našemu hajnému a povídám mu: ‚Hadamče, hned se seber, běž pro mého mládence, mám pro vás práci. Počkám tu na vás‘. Můžete si, tudleno, pomyslit, jak mi byla dlouhou ta hodina, než se oba přihnali až z Dílů. Pak to šlo rychle. Povídám jim: ‚Tudleno, u Kliků v sadě nějaký lump políkl zaječí oko. Do půlnoci se do něho zajíc chytí, toho obětujte, ale toho, kdo jej zvedne, přivedete na radnici živého nebo mrtvého. Já jdu do hospody k Johánesům‘. Vyšlapoval jsem si pěkně po Klenčí dolů, vojáci troubili, krmili i napájeli, schválně jsem se zastavil před gruntem, promluvil pár slov s hospodářem, který šel někam na hyjtu, a pak jsem tu seděl jako na trní.“

„Tak přece pověz konečně, kdo pytláci? Koho chytili?“ ozval se netrpělivý Pavelka.

„Tudleno, to se podivíš, až to dopovím,“ zase tak rozvláčně rozjížděl se Smrž. „Hajný Hadamec se v Klenčí narodil a zná tu každý hřebík. Ten odtrhl u Klikovic stodoly prkno a vlezl si do sena. Mládenci půjčila hajná bílou prostírku, ten si sedl k plotu, přikryl se a čekali. Matěj přiskákal hned po desáté, vlezl do oka jako slepý, zachrčel, skočil kupředu, dozadu, ale čím víc sebou mlátil, tím víc se oko svíralo, až se natáhl a ani nezívl.“

„Ty to povídáš jako babám,“ prudce vybuchl Brodský, „snad jsme jakživi neviděli zajíce v oku? Jak můžeš vědět, co zajíc dělal? Nekřičel v poslední chvíli ‚Kněz, kněz‘? Nedával ti předním během sbohem? Neodkázal ti nic? Tu všecku latinu si nech a vylož, kdo ho upytlačil.“

„Dočkáš se, jen poslouchej,“ škodolibě se zasmál Smrž. „Hajný s mládencem slyší troubit a vyvolávat desátou, poslouchají, jak se rozcházejí hyjtáci i přástky, hospodář už se vrátil domů, psi pomalu přestali štěkat, zalezli do bud, svaté ticho rozložilo se městečkem, ani myška se nikde nehnula, hodiny na věži odbíjely jedenáctou, když u Kliků na dvoře zachrupal sníh a kroky blížily se k sadu. Dvířka u stodoly ani nevrzla, hajný se dívá vypadlým sukem, vidí sedláka Kliku vysvlečeného, v punčochách, jak se shýbá k zemi, něco tam kutí, jistě vytahuje ušáka, dále nečekal, vyskočil, zařval ‚stát ani hnout‘ a namířil na něho bouchačkou. Myslil si: Kliška se lekne, vykřikne a začne prosit. Ale pak vstane mládenec, odhodí prostírku a přihlásí se za svědka. Tak si to všecko Hadamec maloval, když ležel v teple na seně, ale, tudleno, dopadlo to zcela jinak.“

Smrž dopil, zaklepal víčkem a čtverácky se podíval po celé společnosti. Všichni dychtivě poslouchali, jenom Brodský s Pavelkou dýmali vztekle, ale teď přece obrátili hlavy k Smržovi, neboť cítili, že se blíží konec.

„Sám měsíček vylezl si nad Haltrav alespoň kouskem se na to podívat a hvězdité nebe skrze holé stromy mrkalo na to, co se teď v sadě odehrálo.“

„Ježíšmarjá, to je k zbláznění,“ zoufale si povzdychl starý Pavelka, jehož zvědavost byla napnuta jako na skřipci, „pověz přece, byl to Kliška nebo nebyl?“

„Jenom, tudleno, ještě drobátko počkej. Kdepak jsem přestal? Tak tedy Hadamec vyskočí, křikne, namíří, a už také leží ve sněhu, chlap jako hora klečí mu na prsou a páčí mu z ruky pušku. Znáte mého mládence? To je liška, a ne člověk. Ví, střelit nesmí, protože očkař nemá střelné zbraně, je sám na dva, tu hanbu si myslivec neudělá, aby střílel pro strach jenom do větru; škoda prachu! Ale Hadamec není myslivec, je jenom hajný, cítí, že sám nevyhraje, mládenec pod prostírkou snad usnul nebo zmrzl, možná, že i utekl a stojí teď někde u okénka, za kterým spí Krutinovic Hanče, děvče jako květ. Strach ho popadl a on se rozeřval, že odpustíte, jako kráva, ačkoli už mládenec strhl pytláka, držel se s ním v křížku, váleli se spolu ve sněhu, Hadamec stál obrácen ke Klenčí a jenom řval svoje ‚pomóc – pomóóóó!‘“

„Kdo může tohle poslouchat?“ vyplivl se zlostně Brodský pod stůl, jako by seděl ve formance mezi dřevaři, a ne v extrapokoji mezi členy kasina.

„Tak to neposlouchej a jdi domů,“ štířil se Smrž, „já ti to dopovím až zítra u Křížku, kde se naše revíry stýkají.“

„Dál, pane lesní, dál,“ ozývaly se hned netrpělivé hlasy. „Tak ať mě, tudleno, černořecký nezdržuje a neskáče do řeči. Jak Hadamec ponejprv vykřikl, strhl se poprask. Psi se rozštěkali jako diví, ponocný slyší volat o pomoc, ale k divokému Klikovi sám se neodvažuje, letí na radnici, my jsme také vyběhli, a já věděl, kolik uhodilo. Rozběhl jsem se rovnou ke Klikům a tam, páni, slyším až na dvůr křičet sedláka: ‚Pusťte ho! Rozvažte ho! Smilujte se a odpusťte mu! Považte, co ho čeká!‘ Běžím po hlase a u stodoly už vlekou mládenec s hajným řemeny spoutaného pytláka. ‚Pro zajíce! Tohleto pro zajíce!‘ vykřikuje Klika, ‚já byl vojákem, já vím, co ho čeká.‘ Ale už bylo pozdě. Už tu stáli oba dragouni s karabinami, a tuhle pan nadporučík má teď slovo.“

Mezi řečí Smržovou vrátil se i nadporučík k Joháněmům a tiše a stručně oznámil rytmistru celou příhodu a klidně poslouchal. Místo něho ozval se sám rytmistr. „Pánové, vyložím vám to. Dragoun Salcman, rodem Tyrolák, sloužil u císařských střelců. Pro pytláctví běžel už ulicí a přeložili ho k našemu pluku, aby neměl příležitost hověti své vášni. Ale sotva se zde ohřál, sotva spatřil hory a lesy, stará vášeň propukla v něm patrně znovu. Nevím, podaří-li se nám utlouci ji v něm. Zítra mu vysadí jeho kaprál před radnicí pětadvacet rákoskou. Stačí vám to, pane lesní?“

Smrž se začervenal jako chlapec. „Tudleno! Tudleno!“ začal se v rozpacích tahat za vousy, „pro zajíčka takový trest! Neměl se bránit! Mohl říci, že je voják, mohli jsme to zakřídovat. Já myslel, nějaký selský synek, nebo sám Klika že dostal chuť na pečení a kůžičku, kdež bych si pomyslel na vojáka!“

„Potrestán být musí kvůli kázni. Ale chcete-li to udat úřadům, musím to i já udat a poslat ho hned ráno do Plzně k vojenskému soudu.“

„Ale ne! Jen to ne!“ volali hned všichni, a když se rozcházeli, smutně se dívali na radnici, kde venku pod lucernou přecházela vojenská stráž a uvnitř na dřevěné lavici seděl spoutaný dragoun Salcman.

Ráno o deváté hodině mělo Klenčí smutné divadlo. Všichni vojáci stáli v řadě bez koní a zbraně proti soše svatého Jana, kde na čistě umeteném místě bělela se dlouhá dřevěná lavice, na které jindy policajtky mandlovaly v radnici prádlo. Postavil ji sem na rozkaz pana městského rychtáře sám její muž, když před chvílí vynesl disciplinární soud svůj ortel nad dragounem a pytlákem Salcmanem. Soud zasedal v prvním poschodí dřevěné radnice, byl k němu přibrán rychtář Johánes, písař Bílek a ranhojič dr. Schmied a trval sotva čtvrt hodinky. Voják se ke všemu přiznal, ničeho nenamítal proti trestu, jediný myslivec Smrž málem by to byl pokazil; počal náhle po německu těžce koktat, že ten zajíček, tudleno, za to nestojí a že by mohli vojáčka pustit, když by slíbil, že už mu nepříjde nikdy víc chuť na zaječí pečínku.

Ale pan rytmistr přeťal mu tu obhajobu v půli. „To nejde,“ rozkřikl se na celé kolo, „mohli jste ho pustit vy, ale nesmíme ho pardonovat my, nechceme-li, aby celá škadrona pytlačila.“

Toho si nepřál ani fořt Tudleno, a tak už mlčel a hrnul se s celým soudem k svatému Janu. Přál si, aby v té chvíli zkameněl jako ten světec a nemusil hledět na to, jak budou bít bezbranného člověka. Za řadou vojáků už se černalo plno hlav. Přes celou šíři silnice až k Johánesům tlačili se zvědaví Klenčáci, štěbetali jako husy, vyprávěli si, jakého zločinu se Klikovic voják dopustil, a všichni byli přesvědčeni, že kvůli zajíci přece nebudou bít člověka. Vtom nastalo hrobové ticho. Dva dragouni v plné zbroji vyváděli na smrt bledého Salcmana. Měl na sobě jen košili, kalhoty a boty bez ostruh.

Nadporučík zavelel „Pozor“, písař Bílek chvějícím se hlasem přečetl rozsudek, a jak dočetl, odsouzený poslušně jako dítě už si lehal na dlouhou, širokou lavici. Oba vojáci přivázali ho k ní řemeny od šavlí pod koleny a pak kolem prsou a rukou připažených k tělu.

„Už ho vážou – jako beránka – Ježíši Kriste,“ vykřikovaly ženské, zakrývaly si fěrtuchy oči, ale přitom natahovaly krky a vystupovaly na špičky, aby lépe viděly.

Ranhojič Schmied vzal olověnou kulku, jakou nabíjeli do karabin, a strčil ji Salcmanovi do úst, aby zaťal do ní zuby a bolestí si snad nepřekousl jazyk. Ke středu lavice postavil se kaprál. V ruce už držel rákosku, tutéž, kterou nosíval zavěšenou na prsou na knoflíku, když projížděl svého valacha. Rytmistr pokynul rukou, trubač za řadou vojáků zatroubil, kaprál natočil si řemínek kolem zápěstí, zvedl rákosku do výše, palec sevřené ruky natáhl podél hůlky, aby rána byla hodně pádná, ozvalo se komando „Jedna“, krátký hvizd vzduchem a na lavici nataženým tělem to trhlo, až se lavice zakolísala... Oba vojáci hned skočili a přimáčkli ji k zemi na obou koncích.

„Dvě,“ počítal kdosi a zase takové hvízdnutí a bolestné syknutí. Při desáté ráně vystříkla krev, ale diváci – ani v řadě vojáci, ani za nimi se tlačící civilisté – ji neviděli. Po dvacáté ráně vypadla Salcmanovi z úst kulka překousnutá na dvě půlky a on ztratil vědomí. Ranhojič Schmied zakázal další bití a kaprál posledních pět ran švihl nad Salcmanem do vzduchu.

Městský kriminál na radnici proměnil se ve špitál. Na Salcmana hodili plášť a odnesli ho do radnice, kde už ranhojič máčel v ledové vodě obklady, na okně u postele stála láhev kořalky, nůžky, kelímek s nějakou mastí a veliký obvaz. Salcman se brzy vzpamatoval, nadlidskou silou vytrpěl i prostřihnutí puchýřů, vypil do poslední kapky kořalku, položil se pak na břicho a usnul.

Ale neusnula tak brzy vzpomínka na tu strašnou exekuci. Na mužské hyjtě u Králů toho večera zůstaly Květy zavřeny, ač hyjtáci měli rozečtenu právě navýsost zajímavou povídku od Josefa Kajetána Tyla, která už svým titulem „Dekret kutnohorský“ vábila a dráždila. Dnes musili ustoupit mistři Boček, Anselm, student Kuchyňka, ba i sám král Václav před dragounem Salcmanem a divoký Klika měl sólo. „Pro zajíce takhle ztřískat člověka!“ vykřikoval zlostně mávaje oběma rukama nad hlavou, „a čí je ten zajíc? Náš! Komu ho upytlačil ten dragoun? Nám! Zajíci, srnci, koroptve, všecka zvěř se pase na našem, ale lovit a pojídat ji smějí pouze páni. Je to právo a spravedlnost?“

„Není,“ zakroutili souhlasně hlavou i Král i Taračka, Vávřík s Houdlem i Frýdákem.

„Ať mluví tuhle strýček Taračka,“ bouřil Klika jako pominutý, „čí bylo všecko kolem, hory i lesy, pole i luka, potoky i rybníky, cesty i pastviny? Naše! Naše!“ bil se do prsou, až to dunělo.

„Bylo to královské,“ prudce vykřikl stařec, „ale král nám to daroval a my jsme to věrně střežili. Nekáceli jsme lesů, nevysušovali bažiny, neprosekávali cesty do Němec, královský hvozd byl naší hradbou.“

„Ale král nás prodal, jako dobytek prodal,“ zuřil Klika.

„Rakouský císař nás prodal, a žádný český král,“ stejně prudce vybuchl Taračka, „Lomikarovi nás prodal. Ten se stal naší vrchností, usadil se v našem hradě v Domažlicích, zavedl robotu, desátky, posnopné,^[62] dosazoval rychtáře a posílal na nás dráby.“

„A vede se nám líp za Stadionů?“ optal se teď vážně domácí hospodář, kterému se také rděly tváře a zlověstně svítily oči, „přestalo se chytat na vojnu? Nemusejí si naše děti před svatbou

chodit pro povolení na zámek? Smíme si volit městskou radu a poroučet v městečku? Pustili páni z ruky karabáč?“

„Svatá pravda,“ kývali všichni, „ale co dělat? Jak si pomoci?“

„Čekany do ruky, cepy a kosy,“ – vyskočil do výše Klika – „novou rebelii –“

„A nové šibenice?“ postavil se před něho Král, „co pomohla našim rebelie? Rebelii nesmí dělat jedenáct vesnic, tu by musil dělat celý národ.“

„Tak se zdvihne celý národ! Bít se nedáme,“ křičel horkokrevný sedlák, jako by on byl dostal pětadvacet ran, a ne voják a Němec Salcman. Tak lidsky zdravě cítil nejen Klika, ale všichni sedláci potupu spáchanou na veřejném náměstí a žhavě zatoužili po pomstě. Jako jiskry pod popelem doutnaly v nich staré vzpomínky na ztracenou svobodu a teď se zdálo, že se zdvihá vítr, odfukuje popel, z řeřavých jisker že už vyšlehují plaménky, šíří se a protahují do výše a starý Taračka hází na ně celé náruče dobře vyschlých, polozapomenutých událostí. „V našem rodě máme zdravý kořen,“ počíná kazatelským tónem vykládat, „mně je přes osmdesát let, při jízdách sedávám na kozlíku, ale kdyby to musilo být, udržel bych se v sedle jako každý mladík. Můj nebožtík táta, dej mu věčnou slávu, v sedmdesáti letech ovdověl a znovu se oženil, já jsem jeho nejmladší syn. Dožil se plného sta let a celé Klenčí ví, on že byl poslední, který jako sedmiletý chlapec stál v Plzni pod šibenicí a na své vlastní oči viděl věšet Kozinu.“

Smutné ticho rozložilo se světnicí. Bukový špán, zaražený do železného skřípce, slabě praskal a čadil, řeřavé oharky na něm nikdo neulamoval, kroutily se chvíli, až samy odpadly a zasyčely ve škopíku plném vody, který stál pod svícnem. Všichni se odmlčeli.

„Stokrát jsme to slyšeli,“ ozval se náhle Král, „ale dnes to chceme slyšet znovu. Prosím vás, strýčku, vypravujte.“

„Ano, vypravujte,“ pobídli kmeta všichni hyjtáci sborem.

„Dědečku, prosím vás, vypravujte,“ ozval se na peci hlásek jeho pravnučky Taračkovice Madlenky, která tam seděla s Královic dětmi, Klikovic Martínkem a Smolíkovice Tomšem. Váleli tam chleby, pouštěli myšku, vařili kašičku, třepali ručičky, počítali prsty, kovali kovářička, dávali si hádanky, učili se vyslovit „Šla Prokopka pro Prokopa“, škádlili se posměšnými říkadly a všelijakými počítadly, a když selka jako dnes odešla na přástky buď ke Klikům, nebo k Smolíkům, Král, když nečetl, nepouštěl jich z očí, sám je učil různým koledám a písničkám, ba i pohádky a pověsti jim vyprávěl, ale při čtení musili sedět tiše jako

pěny a poslouchat. Dnes všichni na ně zapomněli. Ale na peci děti samy cítily, že dole ve světlici se odehrává cosi slavnostního, zmlkly tentokrát bez říkání, sedly si jako ptáčekové až na samý okraj pece, bosé nožičky spustily přes zídku dolů a poslouchaly.

Když na peci zazvonil hlásek Madlenčin, ohlédli se hned všichni po dětech. Taračkovice dědeček za stolem se na ně smutně usmál a řekl neobyčejně vážným hlasem: „Tak, děti, tak. Dobře, že tu jste. Do nejděší smrti si pamatujte, co uslyšíte. Václave, nasad' nové světlo, abychom nebyli ničím rušeni.“ Král hned poslušně vstal, vybral z otýpky zvláště povedený špán, hladký, bez suku, napálil ho, zmačkl železný skřípec na svícnu, vyhodil zbytek starého a nasadil nový, který vesele zapraskal.

„Můj nebožtík otec říkával,“ začal teď stařec bez dalšího prosení, „že Lomikar měl za ušima, že to byl chytrák všemi mastmi mazaný. On zavola sem rybníkáře, založil rybníky a vysušil bahna pod Klenčím od Chodova až k Papírně. Postavil pec na železnou rudu a hamry na železo, vařil pivo, měnil toky vod, měřil jejich spády a zakládal na nich nové mlýny a pily. Nutil sedláky vozit železnou rudu až od Lhoty a Pocinovic, směli pít pouze jeho pivo, kupovat jeho železo a mlít na jeho mlýnech. Bral jim obecní pastviny, měnil je v luka i pole, panské dvory stavěly se na selském majetku a sedláci musili vozit na ně dříví a kámen. Honil je do kostela a dosazoval jim německé kněze, zřizoval po lesích fořtovny a usazoval v nich německé fořty, kteří jako dravci střežili les i zvěř. A to dráždilo sedláky víc než robota. S tou se již smířili, když viděli, že se robotuje po všech panstvích, ta že je neškrť a neochuzuje, ale to je žralo, že nenasytný Lomikar je zotročuje víc, než zákon káže, že je okrádá o grunt, nakládá na ně nová břemena a vysává je jako pijavice. Proto se bouřili a hrozili, žalovali a prosili.“

„Zabít ho měli hned, než bulo pozdě,“ neudržel se Klika.

„Ticho,“ okřikl ho rázně Král, „neskákej strýčkovi do řeči.“

„Ba měli,“ povzdychl Taračka, „ale když on šel na ně zchytra. Našel si v každé vsi několik miláčků, nadlehčil jim robotu, odpustil jim letní i zimní platy, kuřata, vejce i sýry, a ti mu pak nadmetali. Šenkýři daroval krčemné, mlynáři potočné, formanům mýto ze silnice klencké, hirštajnské i brodské, dělal si přátele z mamony a obzvláště v Klenčí spojil se s tehdejším postmistrem Sehem, s výběrčím mýt a hostinským Hózem a Hofmeisterem, nasadil sem jako vši do kozichu řezníka Maltzra, truhláře Taubra i jiné německé rodiny a konečně si umínil povýšit Klenčí na městečko. Nikdo se ho o tu čest neprosil; Klenčáci cítili, že je chce

odtrhnout od ostatních bratří, že se mají dopustit zrady, a to se jim smrti rovnalo. Znáte všichni formana Etzla, jinak Kofra, a sedláka Brychtu, jejich dědové to byli, Jakub Brychta s Adamem Etzlem, kteří jménem Kleneckých chodili k společným poradám na Stráž, do Mrákova a jinam, ba jeli s ostatními pěti zvolenci chodskými do Prahy žalovat na Lomikara a do Klenčí se víckrát nevrátili. Naposled je viděl nebožtík táta jako chlapec stát v Plzni pod šibenicí. Ruce měli spoutané řetězem a na pravé noze vlíkli olověnou kouli dobře deset liber těžkou. Na rozkaz vrchnosti museli z Klenčí do Plzně všichni od Etlů, Brychtů, Králů a pak od nás. Tuhle Václavův dědek zapřáhl do vozu, protože toho roku nebylo ještě po sněhu ani památky. Staří měli kožichy a děti seděly v poduškách. Sjeli se všichni v Koutě. Správec Koš s mušketýry na koních jel před nimi, jedenáct selských vozů za ním, a aby se nikdo neztratil, doprovázelo vozy celou cestou vojsko na koních. Čím přijížděli blíže k Plzni, tím se tam valilo víc lidí. Šli pěšky, šli na noc, aby ráno o nic nepřišli a jaksepatří všecko viděli, až budou všet sedláka Kozinu. Mnoho jich šlo dobrovolně, ale mnoho jich hnali mušketýři a drábové, neboť ortel nad Kozinou prohlášen nejen v Praze, ale i ve všech krajských městech, ba i vytisknout jej dali s hrubým obrázkem popravky a na všech panstvích po celé zemi rozdávali jej mezi lid.“

Dusno k zalknutí zdálo se všem hyjtákům, dřevěná světnice Královic jako by se proměnila v ohnivou pec. Všichni dýchali těžce, pot se jim perlil na čele, mimovolně rozpínali kovové knoflíky na kazajkách i vestách, ale nikdo – ani děti, ani dospělí – neodvážili se ani zakašlat, aby Taračku nerušili. Ten jako by stál v ohni, zvedl se teď za stolem, nevydržel sedět, zvedla ho bolest i lítost, a kdyby se nebyl styděl, nejraději by byl poklekl a kleče vypravoval další události.

„Naši lidé věděli, že jedou na funus. Na újezdském voze seděla Kozinova žena Dorotka se svými chlapci, sedmiletým Jiříkem, desítiletým Hadamem a malým Matýskem, kterému bylo šest let. Přes dva roky už neviděli tátu a můžem si pomyslit, jak jim bylo. Vezli s sebou pro něho uzel prádla a šatů, jablka i hrušky a také bochník domácího chleba a homolky, aby ho potěšili a nepřišli k němu s prázdnýma rukama. Můj dědek byl vyhlášený zpěvák, strčil do slámy ve voze černý prapor, a jak vyjeli z Kouta, rozvinul prapor, zarazil ho za lišeň na předku vozu a zanotoval: ‚Kdo ochrany Nejvyššího užívá.‘ Všichni hned vpadli: ‚Ten v stínu Všemohoucího bezpečně odpočívá.‘ Purkrabí Koš nařídil prapor strhnouti, ale huby sedlákům zacpat nemohl. Modlili se a zpívali celou cestou, v tom jim vojáci nebránili. Advent začínal, právě se to ročí. Den byl jako píď. Dorazili do Plzně za prvního šíráni a jeli rovnou k městské

šatlavě, kde odsouzenci seděli. Kola hrčela, podkovy klapaly, ale osmašedesát našich sedláků postavilo se ve vozích a spustilo:

Pánbůh jest má síla i doufání, potěšení.

Starý Taračka unesen citem a nevěda ani zahlaholil ten první verš staré písně bratrské. Jako na povel vstali všichni hyjtáci, Král sepjal ruce, divoký Klika je zdvihl do výše, Vávřík, Houdl i Frýdák svésili hlavy a jako v kostele zbožně pokračovali:

*Ve všem mém zarmoucení:
jáť v jeho moci, ve dne, také v noci,
hledám pomoci.*

Zpěv je všechny dojal, rozpálil, i děti klečely na kolínkách na peci a poslouchaly nadšeně, jak jejich otcové volají:

*V něm jsa živ, smrti se nic nebojím,
tím se kojím, že vždy při něm ostojím:
neumruť věčně, tím jsem jist bezpečně,
stojím statečně.*

Nepovolili, dokud nepřezpívali celý ten velebný chorál, a pak zas, jakoby nic, Taračkovice strýček pokračoval: „Naši lidé se těšili, že budou smět navštívit všechny, celé poselstvo, z Újezda Ziku, Etzla a Brychtu z Klenčí, chodovského Peče i Němce z Mrákova, ale chyba lávky. Jediná Kozinka s dětmi směla se jít rozloučit s mužem a ostatní chtěli hnát všechny zpátky k vozům. ‚Počkáme na ni,‘ řekli sedláci a nehnuli se. Cítili, že ji nelze opustit v té chvíli a nechat ji mezi cizími lidmi. Tu noc Plzeň nespala. Několik setnin vojska přitáhlo sem z Rokycan a odjinud kvůli pořádku a pokoji a veliká vlna lidstva valila se už teď ulicemi i náměstím. Z daleka široka přivedla je sem ne pouhá zvědavost, ale i soustrast křesťanská s nevinným člověkem, se kterým se jednalo hůř než s lupičem a vrahem. Déle než hodinu nesměla se Kozinová a děti loučit s mužem a otcem. Vyvedli ji ze žaláře na smrt bledou, ale neplakala. Jenom chlapani utírali si slzičky. Rozplakala a rozželeda se teprve, až se vrátila v kruhu svých k vozům, jež stály seřaděny u městských hradeb. Vypřažené koně chrupali seno, sedláci odtlačili vozy od zdi, natáhli plachty, z prken a fasuňků sestavili boudu, která je chránila před nočním mrazem. Děti usnuly, ale dospělí oka nezamhouřili, těšili Kozinku, modlili se a zpívali až do bílého rána. Všichni se postili, nikdo z nich nesnídal a všichni si také odpárali červené pentličky, šňůrky i vyšívané květy ze širáků i županů a kožichů. Vojsko

je hlídalo celou noc a ráno je odvedlo před žalář. Lidí všude jako much, ale přitom pořádek a přísná kázeň. Naši se ještě ani nevzpamatovali, už se na věži rozklínal zvoneček, z vysokých vrat vyšel soud a za ním hned – Kozina.“

Taračka si musil odpočinout, utřít si pot a usednout, protože se pod ním roztřásla kolena. Také hlas mu selhával a snad dým z dohořívajícího špánu štípal ho do očí, až oslel. Král vstal opravit světlo, ale stařec ho popadl za ruku: „Ne, Václave, ne! Dopovím to raději potmě,“ sám zmačkl skřipec, zbytek špánu sletěl do škopíku, zasyčel jako had ve studené vodě a tma rázem zalehla celou světnici.

„Nebožtík táta říkával, že vidí před sebou Kozinu jako živého,“ zazněl znovu chraptivý hlas ze tmy. „Viděl ho tak, jak ho vyváděli z kriminálu, a ne jak visel na šibenici. Šel s hlavou nepokrytou, dlouhé vlasy měl pentličkou svázané, konopnou košili na krku rozhalenou, koženky a vysoké boty. Šel spoutaný, ve dveřích se zastavil, rozhlídl se, a když spatřil zástup svých bratří ze všech vesnic, usmál se na ně radostně a rozložitá ramena sebou trhla, jako by chtěl ruce rozhodit a všechny je obejmout. Po jedné straně jeho šel františkánský kněz a po druhé kat, který měl na něho právo. Hned za ním musila jít žena s dětmi a pak teprve my. Vedli nás náměstím a ulicí ke bráně, z brány ven na doubravskou cestu a po ní k městské spravedlnosti, k šibenici, která stála za městem v těch místech, kde se dnes říká Na Vídni. Po nebi honily se šedé mraky, po zemi válely se šedé mlhy, holé kostry topolů provázely ten pohřební průvod s živým mrtvým. Zvoneček klínal, páter františkán předříkával růženec, ale krky všech, jako by už teď škrtila oprátka. Tu náhle pohodil Kozina hlavou a jako ocel jasným hlasem zazpíval: ‚Svatý Václave, vévodo české země‘. Všem se rázem ulevilo. Kozina sám a sám přezpíval úvod písně, ale pak všichni naši lidé i cizí vpadli: ‚Ty jsi dědic české země, rozpomeň se na své plémě, nedej zahynouti nám ni budoucím, svatý Václave! Kriste elejson,‘ zpívali ji tak, jako ji zpívali, když ještě chodívali na hlídky a do bitev. Než tu píseň dozpívali, už stáli u šibenice a žebříku. Žena s dětmi pověsily se mu na krk, ale vojáci je odtrhli. A tu teprve naši lidé spatřili, že pod šibenicí stojí celé jejich poselstvo, Brychta, Etlz, Forst, Hans Sellner, všichni i s advokátem Tunklem; schází tu jen dražinovský rychtář Kryštof Hrubý, který zemřel v Praze v žaláři a tak si trest první vytrpěl. Všichni stojí v železech zakutí a olověnou kouli vlekou na řetízku za sebou při každém hnutí. Taky sluníčko si provrtalo do mraků skulinu a dívalo se na ně. Než se diváci vzpamatovali, hle, Kozina už stojí na žebříku. Ale kam to upírá žhavé svoje oči? Co vidí? Všichni chtějí nechtějí musejí se tím směrem ohlédnout a tam jen několik kroků od nich stojí hřebec žemlové barvy a na něm s posupným úsměvem na rtech sedí Lomikar. Vtom ozval se strašný hlas, až do kostí řezal,

všecky ohromil, překvapil. To Kozina ze žebříku jako z kazatelny vykřikl: „Lomikare! Nevěšíš otroka, hale proroka: vod tutý chvíli budeš schnout: do dne ha do roka — zvu tě na boží soud!“ Hrůza obešla všecky, i soudce, i kněze, i kata, který se první vzpamatoval, podtrhl žebřík, a Kozina visel. Páter františkán se začal modlit, ale naši lidé se nemodlili. Nemohli. Odnášeli Dorotku, která pod šibenicí omdlela, odváděli její tři synky a všichni jim ustupovali z cesty. A jak ji tak nesli, kdekdo ji litoval, i pláč se ozval a už i stříbrné groše přšely do fěrtuchu. Složili ji u cesty na volnějším místě, třeli jí spánky a omývali ji studenou vodou. Procitla jako z těžkého spánku, rozhlédla se kolem, viděla, jak její muž se klátí na šibenici, odtrhla zraky od toho strašného divadla, sklopila je do klína, spatřila tam plno stříbrných i měděných peněz, jako hadem uštknuta vyskočila, popadla fěrtuch za oba cípy, rozehnala se, rozhodila peníze půlkruhem a zvolala zoufale: „Nechte si svý peníze! Hale prosím vás pro Boha – pro Krista Pána – vraťte mi muže – vraťte mi máho Jána.“

„Nevrátí, Dorotko, nepros,“ to křikl Zíka z Újezda, kterého tu vedli s ostatními od popravy zpět do žaláře a pak dál do Komárna a do Rábu v Uhrách, aby tam v poutech naváželi pevnostní hradby, a odkud, jak víme, nikdo z nich se nevrátil. Ano, tak a nejinak skončila rebelie, kterou se odvážilo dělat několik vesnic,“ skončil Taračka zlomeným hlasem.

Chvíli vládlo světnicí ponuré ticho. Děti na peci se bály i tmy i toho náhlého ticha a daly se do hlasitého pláče. Plakal i srdnatý Martínek Klikovic, plakala i Hanýžka, ač nevěděli vlastně proč. Slyšeli poprvé v životě cele, úplně a pravdivě vypravovat krvavou událost, ze které až dosud znali jen úryvky a jež na ně působila víc strašidelně než citově. Ale teď v té souvislosti, jak to Taračkovice dědoušek vyprávěl, pocítili v dětském srdéčku strašnou křivdu, která se stala nejen Kozinovi, ale i Brychtovic a Etzlovic strýčkům, co musili s koulí na noze až do Uher, hrozná lítost zaplavila jim celé nitro a dali se do usedavého pláče.

„Rozsvěť, Václave,“ ozval se Taračka, „rozsvěť, ať na sebe vidíme.“

Král beze slova vstal, vytáhl dlouhý špejl na jednom konci omočený v síře, zakutil s ním na krbečku v horkém popelu, až modře vzplanul, napálil čerstvý špán a zaskřípl jej do svícnu.

Bledý jako smrt, s pěstmi i zuby zaťatými seděl u zdi Klika, seděli tak i ostatní sedláci a slzy jako hrachy padaly jim po hladkých lících na šerkové kazajky.

Jediný Král se ovládal. Usedl na své místo a chvějícím se hlasem zaprosil: „Dopovězte, strýčku.“

„Co mám ještě povědět? Konec znáte všichni.“

„Známe, ale chce se nám ho znovu slyšet kvůli dětem.“

„V hodině smrti každý člověk vidí jasně před sebe. Kozina dobře prorokoval, ale Lomikar byl nevěřící pes. Pyšný a hrdý zdvihal hlavu do výše a šlapal dál po nás. Všecko se mu dařilo. Jeho mlýny mlely, jeho pec tavila rudu, jeho hamry kuly železo, jeho pivovar vařil pivo, jeho drábové vodili v poutech bezbranné sedláky a bili je holemi jako dnes toho vojáka před svatým Janem. Nikdo se neodvážil ani hlesnout, Klenčí přece povýšeno na městečko, ale za trest, že se zúčastnilo rebelie, musilo znovu odpřisáhnout poslušnost a poddanství Lomikarovi i všem jeho nástupcům, slíbit, že všichni budou římskokatolického náboženství a žádné jiné víry stoupenci, že strpí, aby se zde směli usazovat služebníci pánovi, že dovezou ročně padesát sáhů polenového dříví do trhanovského zámku, dodají potřebné povozy rybní při lovu klenckého rybníka, pomohou tělem i potahem při stavbě nového zámku a místo ostatní roboty ročně tři sta a padesát zlatých rýnských společně do panského důchodu zaplatí. Od této dávky osvobodil Lomikar jenom Němce v Klenčí osazené: Pachmajera, Hofmeistra, Maltzra, Behra a Taubra, ba za Pachmajery a Hofmeistry, za jejich dědice a domy musíme platiti – jak dobře víte – i všechny císařské dávky a kontribucí. Tak draze nám přišla měšťanská čest, ba i štólu na faře máme dražší než ostatní osadníci. Nikoho tak netrestal Lomikar jako nás. Všecky už nechal s pokojem, jenom nám zakázal i kroj i řeč. Školu nám dal, ale německou, městskou pečet' nám dal místo staré chodské, ale německou, do německých kabátů nás oblékl. Dvacet let se tomu Klenčí bránilo, dvacet let odmítalo měšťanskou čest, ale teď jako beránci poslechli, ba musili se jít za to i Lomikaru do Trhanova na zámek poděkovat. Zdálo se, že Lomikar vyhrává i nad Kozinou, ba i nad samým Pánembohem. Sám se modlit nemusil, neboť konečně nařídil, že se měšťané musejí i modlit za něho po všechny budoucí časy zbožně a neúnavně, a všichni víme, že v kostele při veřejném modlení ještě dnes každou neděli a svátek kněz na prvním místě jmenuje – milostivou vrchnost.“

„Já se za ni nemodlím,“ vybuchl Klika.

„Tak hřešíš,“ usmál se trpce stařec, „ale sekerou jsi rozsekal dveře, když nechtěl Faster dovolit zvonit proti mračnům. Ty nevíš patrně, proč se zvoní. To nařídil Lomikar. Jakmile se vyvalily sivé mraky na obzor, hned se musily rozklinkat všechny zvonečky po vesnicích, musili se sejít poddaní a modlit se za milostivou vrchnost, aby do ní hrom neudeřil a kroupy nepotloukly její obilí. Naše, selské, mohl čert vzít. Můj nebožtík táta ještě pamatoval, jak je

sháněl do kostela městský biřic a jak se předmodlival v klenckém kostele městský rychtář. Tuhle potupnou památku chce Faster odstranit a ty se za ni pereš.“

Tisíc sáhů pod zem chtěl by se Klika propadnout, jak se stydí. Jako žáček sedí zahanbeně, ale Taračka, jako by ho neviděl, vypravuje dál: „Tak šidil Lomikar Pánaboha, ba opovážil se trestat Kozinu i po smrti. Po celém panství, po všech chodských vesnicích dal vyhlásit, že Kozinu nesmí nikdo pochovat, za to své proroctví že zůstane viset v Plzni na šibenici, až sám spadne, a pak teprve že ho shodí i kat a zahrabe pod šibenicí. Panští mušketýři a drábové, písaři i správcové posmívali se nám na robotách, dráždili nás, vyprávěli, jak havrani lítají z Dražinovské a Újezdské hory až do Plzně pochutnat si na Kozinovi, jak ten sedlák drží pohromadě, tvář i ruce že má už na kost oklované, ale že visí a nespádl dosud... Také naši se o tom na vlastní oči přesvědčili. Řekli, že jdou do Klatov na pouť, ale zaměřili k Plzni a tam vskutku viděli Kozinu houpat se po větru. Konopěná košile, koženky i vlněné punčochy nepovolily a držely tělo pohromadě, které na vzduchu vyschlo a zčernalo. Vrátili se domů plni zoufalství. Ten strašný pohled provázel je všude a umínili si, že jeho tělo pochovají děj se co děj. Rozhodli se, že se smluví se sedláky z Doubravky u Plzně, za jejich pomoci že v noci tajně odříznou Kozinu a pochovají na hřbitově u Svatého Jiří. Vypravili se tam o svátku Všech svatých, aby o Dušičkách ráno nebyl Kozina opuštěn, aby také pod ním někdo klečel a modlil se, aby věděl, že Chodsko vzpomíná. Chtěla s nimi i jeho žena Dorotka, ale nepustili ji. Šel můj dědek z Klenčí, dražinovský Podestát a újezdský Krutina, sami tři; žádná ženská nesměla s nimi, ba ani vlastní syny Kozinovy nevzali s sebou, aby nespátřili to příšerné divadlo, zbytečně nenařikali a nepřekáželi. Zmizeli tiše, ani všichni sedláci nevěděli, kam a proč odešli. V Klenčí tenkrát ještě jsme měli hřbitov okolo kostela, dnes na tom místě se zelenají zahrady pana ranhojiče Schmieda a školní. O Dušičkách ráno přišla sem na hřbitov vdova Kozinka s chlapci pomodlit se na hrobečkách svých mrtvých dětí, oplakat i muže i jeho rodiče, kteří tu také leží pochováni. Šedivé mlhy zahalovaly celý kraj jako režný rubáš. V kostele napřed kázal kněz, pak sloužil černou mší, pak odříkával dušičkové modlení a už táhlo pomalu na desátou, než vyšel z kostela na hřbitov kropit hroby.“

„Farářoval tu tehdy Lenk, že ano, strýčku?“ optal se pro jistotu Král.

„Dobře, chlapče, Lenk. Celý ten rod Lenků usadil zde Lomikar. Dnešní písař trhanovský, kterému přezdíváme Sádlo, pochází ještě z toho rodu. Ten kněz tedy obchází kostel, listopadová mlha prořídla, lidé klečí na svých hrobech, hlasitě pláčí, mluví se svými nebožtíky, vypravují jim o svých bolestech, stěžují si a nařikají. Klečí tam i Kozinka se svými

chlupci. Náhle cítí, že ji nejmladší chlapec Matějček tahá za šerku, ohlédne se po něm a už ho i slyší volat: „Mámo, podívejte se, tamhle jde náš táta.“ Od Trhanova po chodovské cestě opravdu kráčí sem Kozina. Vidí ho vystupovat z mlhy i Jiřík s Hadámkem, poznávají ho i ostatní újezdští sedláci a selky, protírají si oči, ukazují si rukama, ale bojí se promluvit, vykřiknout, aby vidění nezmizelo... Kozina už vešel na hřbitov, plátěnou košili má rozhalenu, kolem krku krvavý pruh od oprátky, na těle koženky, nohy ve vysokých botách, usmívá se spokojeně, na své konopěné oprátce vede si černého psa, druhou ruku svobodně zvedá do výše, pentlička kolem vlasů na jeho hlavě září jako zlatý obrouček a všichni zřetelně slyší, jak zavolal: „Boží soud!“ Od Haltravu přivalilo se náhle mlhové mračno, husté a vlhké, pohltilo hřbitov, kostel, kněze, Kozinu se psem, všechno živé i mrtvé, na dva kroky před sebe nebylo vidět, z dřevěných křížů i z holých větví starých stromů klenových, jež lemovaly hřbitov, počaly padat dešťové kapky jako slzy, hřbitovem ozval se náhle pláč a hlasitý nářek, „Náš mučedník! Náš svatý mučedník se nám zjevil,“ křičely neviditelné hlasy, lidé pobíhali zmateně po hřbitově, vráželi do sebe, hledali Kozinu. „Tuhle stál, u zadních vrat stál, já jsem ho viděl“, „vedl černého psa na provaze“, „usmíval se“, „zář měl okolo hlavy jako svatí na oltáři“, „to něco znamená“, prorážely mlhou výkřiky ze všech stran. Země zaduněla náhle pod kopyty koně. Po chodovské cestě letěl sem jezdec v plném cvalu. „Zvoňte hodinku! Lomikar umřel! Šlak ho přetrhl,“ – to volal s koně tehdejší právní poslíček trhanovský Tomáš Rajter, náš člověk, ale v panských službách a na panském chlebě. Poznali ho po hlase, protože jezdíval po vesnicích ohlašovat roboty i vybírat platy. Vítr zavál, rozptýlil v té chvíli mlhu, vyjasnilo se. Na smrt bledý posel slézal s koně a farář Lenk v černém pluviálu spěchal k němu. „Pan purkrabí Behr mě posílá, pan purkrabí nařizuje zvonit,“ vykládá posel a vypravuje, jak Lomikar po snídani náhle jako bleskem zasažen padl a víc nevstal. Posvátná hrůza padla na všecky. I kněz sepjál ruce a zašeptal: „Boží soud.“

Třetího dne pochovávali v Klenčí Lomikara, ne na hřbitově, ale do krypty v kostele. Sjelo se kněží a panstva z daleka široka. Před rakví šli augustiniáni z kláštera na Pivoňce i františkáni z Domažlic, kněží vůkolní i cizí, až z Týna, Ronšperka, Bělé a Ujezda u svatého Kříže. Vypravuje se o tom podnes, jak ho nemohli dostat do kostela, jak nemohli otevřít dveře, povídá se mnoho o tom, jak Lomikar po smrti strašil.“

„– a ještě straší,“ vykřikl Klika.

„– já nevím. O tom nebožtík otec nepovídal. Já vám dnes pověděl – snad už naposled – jenom svatou pravdu, jak jsem ji slýchal od očitých svědků. I to říkal táta, jak se vrátili naši sedláci

týž den o Dušičkách z Plzně domů a ještě pozdě večer rozneslo se po vesnicích, že Kozina došel pokoje. Jeho tělo spadlo samo ze šibenice právě v té chvíli, kdy ráno pod ní poklekli můj dědek s Podestátem a Krutinou. Můj dědek svlékl župan, zabalili do něho Kozinovo tělo a odnesli je k Svatému Jiří na hřbitov, kde podnes odpočívá. Více nevím a lhát na stará kolena nebudu,“ zvedal se Taračka k odchodu.

„Zplat' vám to Pánbůh, strýče,“ vstal Král, vstali ostatní hyjtáci, seskočily i děti s pece, všichni spokojeni, usmířeni, že Bůh sám pomstil Kozinu.

Hyjta se rozcházela.

„Ona žádná zpupnost neroste až do nebe. Pravda vždycky vítězí,“ kázal Taračka ještě ve dveřích, „to trýznění vojáků také přestane, já už ne, ale vy se toho jistě dočkáte.“

Ve vratech potkali selku Královou, vracející se z přástek. Před radnicí vytruboval Válek desátou a hodiny na kostelní věži ji zvolna odbíjely.

„To jsme se dnes zdržely,“ omlouvala se Marjánka svému muži, který hyjtáky vyprovázal až na zásep, „ale seděla s námi Kristýnka a Houdlovic bába jí musila vyprávět o Kozinovi. Všechny jsme poslouchaly a naplakaly jsme se jako o funuse.“

„Vidiš, také my jsme dnes nečetli, i práce odpočívala. Nevázali jsme ani košťata, ani jsme nepletli punčochy, ani nepředli na vřetenech. Mám ti udělat novou lopatu na chléb, stará už je napůl spálená, bylo by třeba vyříznout nákou měchařku, vystrouhnout asi tisíc šindele, ale na nic jsem ani nesáhl. Nám zase vyprávěl strýček Taračka a také o Kozinovi.“

„To jako bychom si řekli. Taková náhoda,“ podivila se Králová.

„To není náhoda, milá Marjánko,“ vážně vykládal Král, „tu v ten čas se to ročí, co Kozinu nevinně popravili; to v nás dosud neshnilo, ale hlásí se ustavičně k životu.“

„A děti ještě nespí?“ optala se Marjánka, když zaslechla ze světlice Hanýžčin stříbrný hlásek zpívat:

*Pán Ježíš stojí nám v hlavách,
Panna Maria v nohách,
andělíčkové boží
okolo našich loží
na všech všudy stranách.*

VII

Taková podivná nálada zmocňovala se letošní zimy našich sedláků, jako by to ani sedláci nebyli. Žádná zimní práce jim nevoněla. Měli plést provazy, kroutit houžve na líšně, dělat do zásoby na léto násady a topůrka, opravit žebřiny, ale do ničeho se jim nechtělo. I ve dne chodili po hyjtách, četli anebo poslouchali, přeli se a hádali, rozumovali, staré vzpomínky křísili, toulali se po trzích i sousedních vesnicích pod všelijakou planou záminkou, vrozený cit pro právo a spravedlnost se v nich rozpaloval, počali přemýšlet o tom, co jim kázal Faster v kostele, komediant Šmíd u Bartošů v hospodě, co četl Král z novin a knížek na mužských hyjtách. Opouštěla je tupá lhostejnost, budil se zájem o veřejné záležitosti a události, nevědomky probouzelo se v nich selské sebevědomí, křísila se k životu ubitá národní hrdost, počínali zkrátka politicky myslet a žít, ač si to dosud neuvědomili. Nad vyprahlým, podupaným krajem, kde v suchopáru vadly a hynuly všechny květy života, kde pomalu zmíral už i jazyk mateřský, kde se jen roztahoval cizopasný plevel, počal se srážeti a vystupovati na obzor temný mrak. Tlačili ho do výše nejen Faster svými řečmi, ale i učitelský mládenec svým zpěvem a tím hlavně. Muzice na Chodsku otvírali všude dveře i srdce dokořán a po té ušlapané cestičce dostal se k nim každý. Když starý učitel Eisenhut sestavoval si před lety v Klenčí kapelu, aby se městečko přece lišilo i hudbou od vesnic, kde panovaly jenom dudy s houslemi, když naučil hrát Krutinu na violu, Jehlíka na flétnu, Kubíkovice Kubu na klarinet, Marušáka na basu a Maršíky na plechový roh, když s nimi nacvičil štajryše, polky a mazurky, když se pak dával u Joháněsů první „burgerbál“, tak šla ta muzika do noh, že se nikomu z hospody nechtělo, a trvala tři dny, ba kdyby to muzikanti vydrželi, snad by byla trvala celý týden. Nesmělo se při ní, pravda, zpívat ani výskat jako o vesnické muzice, ale ten zákaz platil jen první den. Druhého dne už opadal městský nátěr a zdravá přirozenost i starý zvyk se hlásil k svému právu. Ale během let přece jen se Klenci vychovávalo na město, dívalo se na pány a opičilo se po nich. Měšťané chodili dokonce i v cylindrech a šosatých kabátech, vázali si na krky černé hedvábné šátky, ženským šila panská švadlena v Trhanově dlouhé hedvábné sukně a jupky místo červených šerek a pestrých živůtků, počali se po městsku nejen nosit, ale i chovat. Žádný z nich už se teď neodvážil v tanci zavýskat, postavit se před muzikanty a zazpívat, zatancovat „dokolečka“ anebo „od země“, a aby nebyli uvedeni v pokušení, také hudba jim nikdy nezahrála ani „houváreček“, ani „vavřínečka“, ale hrála z not samé cizí a neznámé kousky.

Až sem teď přišel nový učitelský mládenec Jindřich se svými očarovanými housličkami, principál Eisenhut přenechal mu rád kapelu, protože sám už měl práce i starostí plnou hlavu,

nevěděl, kde dřív by měl být, ve škole, v kostele, na radnici nebo na poli, a Jindřich to hned chytil za pravý konec. Netrápil se se starými muzikanty, kteří už neradi chodili na průby a dívali se spatra na vlasatého mládence, nechal je vyhrávat jejich polky a mazurky, ale sám pomalu sestavil si dětskou kapelu i pěvecký sbor, sám pro ně psal noty a vybíral jim písničky, smyčcem je klepal přes prsty za každý falešný hmat a kotníkem prostředního prstu rozdával jim klofce za každý falešně vzatý tón. Jednou, dvakrát, ba třeba desetkrát to musil zpěvák opakovat sám a sám, bez průvodu, až to vzal jistě, i kdyby ho byli ze spaní probudili.

Hanýžka přiběhla ze školy celá divoká.

„Mámo, mámo,“ křičela ve dveřích ještě dřív, než dala křesťanské pozdravení, „já budu zpívat sólo.“

„Zbláznila ses, Hanýžko?“ okřikla ji hned matka, „copak nevidíš, že Pepka spí? Křičíš jako na horách, kdopak tě celou pobláznil? Mluv přece moudře, vždyť už nejsi přece žádný blázeček.“

„Mámo, nehněvejte se. Ale když mám takovou radost! Byl u nás pan páter Faster, řekl nám, že letos o vánocích budeme my hrát a zpívat, pan učitel že nás to naučí. A potom hned jsme měli zkoušku. Jako Mrázovic Retka a učitelovic Léna i já už jsem kostelní zpěvačkou. Také Klikovic Martin má nové housle a přišel na zkoušku, pan učitel mě pro něho poslal a přivedla jsem ho.“ Hubička jela Hanýžce jako po čerstvém másle, očka jí hrála a byla by vykládala až do večera, kdyby ji byla matka poslouchala.

„Táta seká pod kůlnou dříví,“ přetrhla jí řeč v nejlepším, „pěkně je přines a srovnej pod kamny, potom mi skočíš pro vodu a ke kupci, zakolíbáš Pepku, nakrmíš ji, uspíš a potom si sedneš ke kolovratu, nemáš ještě ani podvazek napředený, myslíš jenom na písničky a na muziku. Kampak by to vedlo?“

Žádná řeč není s matkou. Hanýžka popadla do ruky vdolek, zakousla se do něho a letěla rovnou k otci, který pod kůlnou kálal^[63] pařezy. Ten ji vyslechl už mnohem trpělivěji a s mnohem větším zájmem, protože sám hrával na kůru i na koni, když jezdíval jako postilión s diligencí.^[64] Jeho trubka nehrála, ale zrovna zpívala lidskou řečí, a Hanýžka byla zpěvačkou po otci. Po něm zdědila hudební sluch i krásný hlas i celou podobu.

„A česky že budete zpívat v kostele? To snad ne, Hanýžko?“ zapochyboval otec, „v kostele se vede všechno latinsky.“

„Ale my budeme zpívat česky, celou mši česky, pan učitel Jindřich to řekl.“

„Když to řekl, tak to bude pravda,“ přisvědčil hned otec, „jen jestli to svedete! Zpívat v kostele! Jen si to představ! Tolik lidí bude poslouchat! A ta hanba, kdybys to vzala falešně! To se musíš, Hanýžko, hodně přičinit, dávat na pana učitele tuze pozor. Ale teď si naber náruč dříví a odnes je, aby se matka nehněvala.“

Hanýžce se ulevilo. Vysypala svoji novinu a nyní běhala a točila se jako čamrda.

„Tak, děvečko,“ pochválila ji matka, když už smolně vonělo světlicí čerstvě naštípané dříví a kamnovec^[65] byl plný vody, div nepřetékal, „vezmi si v sudnu z hrnečku dva krejcary, skoč mi ještě ke kupečkovi pro koření a tátovi pro tabák k tabáčníkovi.“

Sukénka za ní jen zavlála a nohy vklouzly takřka samy do dřeváčků, jak ochotně Hanýžka běžela. Hnala ji naděje, že se bude moci sklouznout alespoň po kopečku od Kramářů dolů. Sama sáňky nemá, ale někdo ji přece svez. Viděla oknem Smolíkovíc Tomše, jak táhne za provázek nové sáňky, pěkné, bukové, pro dva je na nich místa až nazbyt! Vyběhla na Klenci, a než se jaksepatří rozhlédla, zahvízdlo to za ní a jako šipka proletěl těsně kolem ní, divže ji neporazil, Klikovic Martínek na saních. Závist jí zaplavila srdíčko. „Máš vykřiknout: stranou! Copak kdybys mě podrazil?“ zavolala za ním zlostně.

Chlapec už zarážel vši silou rozjeté sáňky. Okované podpatky dřeváčků tlačil do země, až se mu podařilo sjet z jízdni dráhy, hladké a tvrdé jako cín, stranou do sněhu. Vyskočil hned, obrátil se a zasmál se vesele: „Hanýžko, nechceš, já tě svezu?“

Jakpak by Hanýžka nechtěla! Jako jezdí Martínek Klikovic, tak neletí ani pták!

„Chtěla bych, ale jenom od Kramářů dolů k nám.“

„To nestojí za to! To není žádná klouzačka. Já jezdím až od Tomšů v chalupách. Pojd', Hanýžko, a pospěš si.“

„Musím přinést mámě koření a tátovi tabák,“ připomíná si ještě Hanýžka a mačká ve dlani dvoukrejcarák.

„To je toho,“ mávl rukou pohrdavě Martínek, „mne také poslali naši do mlýna zeptat se, kdy si můžem přijít nasypat naše obilí; vždyť se sklouznem jenom jednou.“

Nabídka zní tak svůdně, že by jí ani anděl neodolal.

„Tak ale čerstva,“ svolila Hanýžka a už se rozběhla do kopce vzhůru. Martínek se sáňkami v patách za ní. Oba udýcháni a rozpáleni během zastavili se až nahoře před Tomšovic chalupou. Tomšák – važka přes rameno – klátil se s dřevěnými vědry ke kašně pro vodu. Jak spatřil celou tu trojici, totiž sáňky, Martínka a Hanýžku, začal láteřit: „Haranti zatracení, dělají si klouzačku na veřejné cestě, člověk se může zabít, ale počkejte, já vás –“

„Sedej, Hanýžko,“ vykřikl Klika a už cítil její dech v týle. „Nakloň se dozadu,“ zavelel a sáňky se hnuly v nejvyšší čas. Ujeli rozkacenému chalupníkovi zrovna před nosem, takže mohl za nimi vyslat jen zbožné přání: „Hlavu si srazte, divoši!“ Ale sám také nemohl odolat, musil se zastavit a dívat se na tu smělou jízdu Martínkovu. Sáňky se rozletěly po příkrém svahu a letěly jako ze střechy. Odrážely se od země, vyskakovaly do výše, nahýbaly se vpravo vlevo, už – už se zdálo, že vrazí rovnou Hřebenářům do vrat, ale na krok před nimi se uhnuly vpravo a objely krásnou křivkou. „Ale teď se musí rozbít o kamenný patník u Boudů,“ hádá Tomšák a až na bobek usedá i s vážky a vědry, aby lépe viděl, ale Martínek se nahnul vlevo, o patník ani nezavadil, přeletěl na silnici a okolo Boučků, Svatošů řítily se sáňky teď bezpečně dolů ke Králům. Hanýžce až dech se zatajil při tom letu. Přivřela jenom očka, když se jí zdálo, že vrazí do zdi, chytila se Martínka za ramena, ale hned si oddychla, když překážka šťastně se mihla kolem, než se nadála, už letěly kolem ní dozadu dlouhé parapety silniční a sáňky se zastavily těsně u špitálu. Prožila v té chvíli něco tak opojně krásného, že sama vyskočila a vykřikla: „Martine, ještě jednou.“ Venku klouzalo se plno dětí, protože v Klenčí je plno kopečků, svahů a strání, příkrých i mírných, ale kopec tu stojí jenom jeden a chlapec tu žije také jenom jeden, který se odváží z něho sjeti, přejeti tak celé Klenčí odhora až dolů, a tím hrdinou je Martin Klika.

„Ještě jednou!“ vypískl radostí Martínek a vyskočil jako hříbátko oběma nohama do výše. Venku se šerí, mráz jako křen ostrý štípe do očí, zalézá za nehty, spaluje uši, obě děti však červené jako v červenci pospíchají vesele do chalup na kopec.

„Tomšákuc a Škampákuc strýčkové nás nesmějí vidět, rozbili by nám sáňky,“ upozornil včas Martínek na nepřítele, „běž se napřed podívat, nestojí-li venku.“ Ne, nikdo tam nestojí, Hanýžka nikoho nevidí, mohl by, pravda, být schován za vrátky anebo ve dříví, ale než vyběhne, to už mu ujedou. Nikdo také na ně nečihá za zídkou, ale zato klouzačka je sekerou rozsekána a pískem poházena.

„Tak pojedeme od Náhlíků okolo Ševčíků dolů,“ rozhoduje hned Klika, „to je ještě krásnější. Jenom se, Hanýžko, nic neboj, drž se mne a nepouštěj, ať se děje co děje. Bude to s námi

házet napravo nalevo, vyskakovat nahoru dolů, protože tam leží kameny jako hlavy a cesta křivá, ale já umím ryjdovat.“

„Ty hloupý Martine,“ hněvá se Hanýžka, „snad nemyslíš, že se bojím, i kdybych si modřiny natloukla, pojedu s tebou,“ a už sedá a zahrnuje sukýnku na kolena. Martin jako forman chytil provázek do obou ruček, naklonil se dozadu, sáňky se šťastně odlepily a hlubokou cestou jako korytem řítily se dolů okolo Nyklů, Linzrů rovnou k Prokopíčkům. Tam hrozilo největší nebezpečí. Tam v tom koutě ohýbala se cesta v pravém úhlu na erární silnici a Martínek musil rukama nohama, celým tělem pomáhat, aby šťastně objel roh a nenarazil na protější zeď. Štěstí, že vezl Hanýžku, která jako by srostla s Martinem, nakláněla se přesně s ním nalevo napravo, jenom nožičkou nemohla mu pomáhat, protože měla dřeváčky bez opatku a bála se, aby je neztratila.

Martin radostí zavýskl na sáňkách, když vyrazili na silnici, sáňky se srovnaly a letěly teď silnicí rovnou jako stůl. „Faster!“ slyšel najednou Martínek bolestný vzdech za hlavou, ustrašený jako pípnutí lapeného ptáčka. Podíval se před sebe, a opravdu! Od fary po silnici vzhůru ve vysokých botách vykračoval si pan administrátor, opatrně opíral se o hůl, ale bystře otáčel hlavu na všechny strany. I Klikovi v té chvíli střelil hlavou přísný zákaz klouzati se po erární silnici, nad nímž bděl nejen policajt Kodrda, nejen učitelé, ale i oba kněží, Faster s Vondrouškem. Což jen Vondroušek kdyby šel po silnici, Hanýžce by do pláče nebylo. Ten se stará o své studenty, chodí do postřekovské školy, klenkové chlapce i děvčata zná jen od vidění, nikoli podle jmen, ale Faster! U toho má vroubek ještě od loňska! „Horia, Domine, robota nám pomine!“ zní jí v uchu. To všechno jí letí hlavičkou, a než se rozhodla skočit ze saní, už slyší přísný výkřik „Stát!“, ale už se také kmitl Faster jako černá čárka kolem ní, zmizel kamsi dozadu, jako by ho odfoukl, sáňky letěly dál, ale za nimi letěla i jejich jména: „Klika a Králová!“ Ano, Faster je poznal. Martínek sice hned nad parapety zarejdoval kolem radnice za kamenný dům městského tajemníka a kupce Bílka, kde se směly děti klouzat, zamíchali se mezi ně, sjeli až dolů k poště a tam teprve se ustrašeně na sebe podívali.

„Hanýžko, budeš ve škole bita,“ usmál se škodolibě Martínek.

„Aťsi, ve škole to není hanba. Ale ty budeš bit na radnici!“ odsekla mu hned Hanýžka, otočila se na patě a letěla ke kupci i k tabáčníkovi. Na to Martin Klika nevzpomněl. Do školy, pravda, už nechodí, jenom hrát ho posílá táta k panu Jindřichovi, ale klouzat se na silnici, to nesmějí ani chasníci; dají-li se chytit, zavrou je za to na radnici do kriminálu, pokutu musí platit, veřejnou robotu nějakou dělat, v chodovské skále klepat šterk, sekát dříví nebo vydrhnout

schody a podlahu na radnici. Klika patří do nedělní školy, nedělní žák smí dostat pardus, jenomže mu ho nevysadí pan učitel, ale policajt před městským rychtářem a rodiči. Svatošovic Jirka dostal loni rákoskou na ruce za to, že slídí po ptácích v lese i na poli a vybírá jim hnízda. Když si to všechno Martin rozvážil, vzal sáňky za provázek, kajícně je táhl za sebou a šel se optat do dolejšího mlýna, kdy může přijít táta na samomletí.

Tato událost vážně ohrozila Rybovu Českou mši, kterou pilně cvičil pan učitel Jindřich a jež měla být s novým betlémem velkým a radostným překvapením celé osadě.

Zhorka nakvašený Faster přihnal se druhého dne do školy a hned si zavolal před lavicí Královou.

„Pověz, kdo tě včera kvečeru vozil na sáňkách?“ spustil přísně pan administrátor. Hanýžka si oddychla. Kámen jí spadl ze srdce. Klikovic Martin už nebude na radnici bit a ona už mu nic nezůstane dlužna.

„Nebyl to Martin Klika?“ dotíral Faster naléhavě.

„Nebyl,“ pozdvihla Hanýžka hlavu a směle se podívala knězi do očí.

„Mně se zdálo, že jsem ho poznal. Tak kdo to byl?“

„To byl – to byl – já to neřeknu, kdo to byl, já žalovat nebudu,“ vyhrklo náhle z Hanýžky, sklopila oči a zarytě mlčela. Domlouval jí Faster, domlouval jí Jindřich, vytáhli na pomoc černou knihu, vytáhli březovou metlu, ale všechno marné.

„Když to nepovíš, tak nesmíš v kostele zpívat,“ prohlásil konečně páter Faster a poslal Hanýžku sednout si na její místo.

Sedla si poslušně, zvedla fěrtoušek k očím, položila si hlavičku na lavici a dala se do usedavého pláče. Plakala po celou tu hodinu, co trvalo náboženství, plakala, když po hodině vešel do třídy pan učitel, plakala cestou k domovu, plakala i doma.

„Tak to pověz,“ smála se jí matka, když jí pověděla celý svůj zármutek.

„Ale když já to nesmím povědět,“ naříkala si Hanýžka.

„Pročpak bys nesměla?“

„Protože on taky na mě nepověděl, když jsem zpívala tu novou písničku.“

„Jakou písničku?“

Ach, teď teprve sedí Hanýžka v pěkné kaši! Tak se do těch lží zapletla, že neví teď kudy kam. Už má pravdu pan učitel, že lež má krátké nohy a daleko nedojde. Co zbývá Hanýžce jiného než vzít pěkně matku okolo krku a vyzpovídat se jí ze všeho, jak vzal Klika na sebe tu nešťastnou písničku a jak nyní ona nemůže na něho povědět a svědčit, že se klouzal na silnici.

„Tak vidíš, jaký bič sis na sebe upletla,“ hladí matka Hanýžku po hlavičce, „lhát člověk nikdy nesmí. Musíš teď jít k panu páteru Fastrovi a tuze ho prosit.“

„Mámo, nešla byste se mnou? Já se sama na faru bojím,“ vyjednává Hanýžka.

„Ty máš, Hanýžko, tvrdou hlavu,“ hrozí jí matka, „ty nechceš prosit, já ti vidím až do duše, ale jiné pomoci není.“

„Když musím, tak půjdu,“ povzdechla si Hanýžka, „jen abych se už zbavila těch strachů, ten paličatý Martin dávno za to nestojí,“ a pocítila takovou zlost na Klika za to, že ji včera svedl na tu klouzačku, že zapomněla na všecku zažitou krásu i opojnost té chvíle, a kdyby ho tu měla, jistě by se s ním poprala. I kdyby nad ním nevyhrála, poškrábala by ho jako kočka...

„Podívej se, pan páter jde k nám,“ vyrušila ji náhle matka, a vskutku! Okolo oken už se černá na bílém sněhu ramenatá postava Fastrova, už je slyšet, jak si venku odupává sníh, klepá na dveře, už stojí ve dveřích a směje se:

„Jdu k vám na oběd. Copak dnes vaříte dobrého?“

„A to by vám, velebný pane, nechutnalo, vy budete mít doma něco lepšího,“ usmívá se i Králová, vítá kněze, utírá fěrtuchem čistou židličku, zve ho, aby se posadil, a poroučí:

„Skoč, Hanýžko, pro tátu a pověz mu, jak máme vzácného hosta.“

Jako šipka vyletělo ze dveří hned děvčátko, zardělé až po vlásky a celé šťastné, že alespoň neuslyší, až pan páter bude na ně žalovat!

Ale Faster nežaloval, měl už zas plnou hlavu jiných starostí.

„Já nejsem u vás žádným vzácným hostem, vždyť jsem tu jako doma, ale přivedu vám hosta vpravdě vzácného. Paní komisarka Němcová z Domažlic mi vzkázala po panu ajnémrovi, že přijede zase v neděli, že by ráda viděla Lucky,^[66] přástky, Barborky a jiné zvyky, abychom jí

pozvali i zpěvačky a báby pohádkářky, že se těší na tu besedu. Kampak ji mám jinam vést než k vám.“

„Jenom dovedem-li s takovou učenou paní mluvit, abychom ji neurazili, vedem to všecko tuze postaru, až se nám ostatní smějí,“ omlouvala se Králová.

„To právě ona hledá,“ hned horlivě pokračoval Faster, usmívaje se na hospodáře, který právě vstupoval do dveří, „zapisuje staré zvyky, sbírá staré pohádky, prohlíží si naše staré kroje, píše o tom do novin i do knih, tak ji v Klenčí nemohu jinam vést než k vám.“

„To mluvíte jistě o paní komisarce,“ ozval se Král, „to je Bohem nadaná paní, kterou musíme na rukou nosit už za tu báseň, co napsala, ‚Českým ženám‘. Všecko pro ni uděláme, jen ať poroučí. Už to je krásné, že nechodí po pánech a paničkách, jmenuje se Němcová, ale německy jako by neuměla, i s pány a paními jen česky mluví, nás – sedláky— vyhledává a navštěvuje, neposmívá se nám, neuráží nás, ale mluví a cítí s námi. Všecka čest jí.“

Faster se zdvihal k odchodu.

„Marjánko, zavolej Hanýžku,“ vzpomněla si náhle Králová, „ten náš divoch zase něco vyvedl,“ obrátila se k muži, „Hanýžka rozhněvala tuhle velebného pána.“

„Tak? Copak zase vyvedla?“ vytáhl obočí do výše překvapením otec.

„Vidíte, vidíte! Jako na smrt bych byl zapomněl,“ ťukl se do čela Faster, „když já mám těch starostí, div mi hlava nepraskne. Ano, Hanýžce roste náramně vzdorovitá a tvrdá hlava. Klouzala se včera po silnici s nějakým klukem, všecko se mi zdá, že s Klikovic Martínkem, a ne a ne se přiznat.“

„Zavolej sem Hanýžku,“ přísně se ozval Král, až se matka lekla. Když muž se ozve takhle suše, ach, to bývá zle. Nutno mráček zažehnat. „Už jsem pro ni vzkázala, už se mi také ze všeho vyzpovídala, ano, byl to Klika, byl. Ale když on vzal jindy jiný hřích na sebe, myslila si, že ho teď nesmí prozradit. Takové dětské rozumy,“ měkce, sladce, jako když hladí, mluvila Králová, tím měkčeji, čím víc se blížily ke dveřím šoulavé kroky dětské. Marjánka přiváděla hřišnici Hanýžku, které se na soud nechtělo. Ale dopadl tentokrát náramně dobře.

„Hned odprosíš velebného pána,“ prudce rozkřikl se otec.

Dva plamínky kmitly se v černých očkách Hanýžčiných.

„Tak odpros, děvečko moje, odpros,“ hasila je hned matka. Děvčátko sehnulo hlavičku a pokorně jako ovečka šlo k panu páteru. Ale ten jí vyšel sám vstříc. „Já vím, že tě svedl ten uličník,“ pohladil ji po vláskách, vzal ji i za bradičku, pozdvihl jí hlavu, zahrozil bílým prstem a řekl jí vážně: „Hanýžko, neměj nic s tím Martinem, to je zlý chlapec! A o vánocích budeš v kostele zpívat.“

Jako růžička začervenala se znovu Hanýžka, bez říkání políbila teď velebnému pánu ruku a byla přesvědčena v té chvíli, že je nejhodnějším člověkem na světě, ale Martin Klika že je největším darebákem, se kterým už do smrti nejdelší nebude mluvit...

Král vyprovázel Fastra, venku se s ním ještě zastavil a optal se, ví-li, kdy přijede pan hrabě na vánoce.

„Nemohu se nic určitého dozvědět. Dívají se na mne všichni skrze prsty, protože vědí, jak se na mne mračí pan direktor.“

„U nás na hyjtě už jsme se smluvili,“ řekl vážně a vroucně Král, „co bude našeho možného, všecko uděláme, abyste z Klenčí nešel, ale zůstal tu s námi.“

„Dejž to Pánbůh, Králi! Ale nevím!“ krčil rameny kněz, „jak slyším, bude mnoho žadatelů, žádá i nemanický farář Rejžek, ten předtím farářoval v Trhanově, s panem hrabětem zná se ještě mnohem líp než já, o politiku se nestará a vlastenčit v Nemanicích také nemůže. Vidíte, jak mnoho trumfů má v ruce, tak se mi zdá, že to prohrajem.“

„To snad ne,“ lekl se Král.

„Ach co! Všude chleba o dvou kůrkách,“ zasmál se Faster potřásaje hospodáři rukou, „a pro jedno kvítí slunce nesvítlí. Buďte zdráv!“ Venku zvonili poledne. Král se sice pokřičoval, modlil se popaměti, ale na modlitbu nemyslel. Na Fastra myslel a na to, co mu řekl o Rejžkovi. Pověděl o těch obavách Fastrových i ostatním hyjtákům, když se večer sešli, a jako by oleje do ohně nalil.

„Všecko nám vzali. O všecka práva nás připravili. My smíme jen v kostele poslouchat, všecko věřit, co se nám k věření předkládá, za všecko na faře platit, dávat desátky a sypat ospy^[67] faráři i kantoru, ale když dojde jednou za čas k jeho volbě, nesmíme ani pípnout, ale trpělivě čekat a spokojit se s tím, koho nám sem milostivý pan patron pošle. To už aby do toho hrom uhodil,“ a Klika uhodil zlostí do javorového stolu, div mu roh neurazil. Všichni sedláci mu dávali za pravdu.

„To nebývalo. Kněze jsme si vždycky na Chodsku volívali. My jsme bývali patroni.“

„Ještě dnes máte na plášti zvonů do bronzu vylito, kdo se tu starali o kostel.“

„V Domažlicích na našem kostele u Svatých až pod střechou nahoře je do kamene vytesáno, kdo se o ten kostel starali.“

„My chceme Fastra, a dost,“ bouchl znovu do stolu Klika, „na to bychom se podívali. Napřed to řeknem hraběti po dobrém, a nepovolí-li, tak sem jiného nepustíme.“

„Toho si Faster, jak ho znám, ani sám nebude přát,“ ozval se vážně Král, „mluvil jsem s ním dnes. Vyprávěl, že nás tu navštíví paní komisarka Němcová. Chodí prý po vesnicích a sbírá staré naše zvyky. Hlavně v Chrastavicích, Újezdě, v Dražinově a Mrákově je prý už jako doma.“

„Tuhle Taračka by jí měl vyprávět o Lomikarovi, to by bylo něco pro ni. Mohla by celou knihu o tom napsat,“ s chutí připomínal Vavřík.

Ale kmet zakroutil hlavou. „Už ne, chlapci, už to letos nebudu vypravovat, a cizím uším už teprve ne.“

„Ta paní je jako naše,“ pokusil se Král zlomit odpor Řehoře Taračky, ale marně.

„Každý cítí nejlíp svou bolest,“ odpovídal vážně stařec, „v rebeliích postříleli a pověsili sedláků jako vrabců, nikdo cizí nemůže pochopit, proč my tak na Kozinu vzpomínáme. Musil by znát, jak se tu žilo před Kozinou, číst naše privileje královské a srovnat, jak tu na hranicích žijeme dnes. Vidět, jak se tu roztahuje němčina, jak tu všude Němci poroučí, němečtí vojáci, úřady, školy, všecko všudy, a to právě tam, kde pro vlast a krále – na stráži stále – stáli naši otcové, kde ze svých kostí a prsou tvořili po věky věkův živou hradbu proti cizině. – Ach – to bolí,“ zesmutněl stařec.

„Všecko to vymlátit,“ vybuchl Klika znovu jako sopka.

„Krátký rozum!“ mávl rukou Taračka, „lehce se řekne: vymlátit! Vymlátili jsme kolikrát Němce, když lezli na nás přes Čerchov a Haltrav. Ale vymlat' je dnes, když se derou k nám od Prahy a Vídně. Kam je vymlátíme? Vždyť jsou to naši lidé, také naše krev, ovšem zpronevěřilá a zotročilá.“

„Všichni Němci nejsou zlí,“ mírně počal Král, „naši Němci snášejí se s námi dobře ve škole i v kostele.“

„Ba právě, dobře s nimi vycházíme,“ hned se zas přidával ke Královi Klika, který už našel v Šitboři místo svému Martínkovi u největšího sedláka Vogeltanze.

„Ti nás nechtějí poněmčit,“ pokračoval Král, „jsou sami větší chudáci než my. Dnes tu chodili Capartičtí, člověku je jich až líto.“

„U nás také hráli a zpívali.“

„U nás také,“ volali všichni hyjtáci.

„K nám ještě nepřišli,“ připomenul Houdl, „jakpak to mají letos obsazeno?“

„Jako loni. Starý Hones zase hraje Pánaboha, jeho syn zpívá Hadama, jeho dcera Evu, a kdo dělal d'ábla, ani jsem nemohl poznat.“

„To by měl Faster ukázat paní komisarce. To jistě jaktěživa neviděla ani neslyšela. Ale Lucky, Barborky, koledníci, foroťáci, Řehoři^[68] a fanfrnoši, ti chodí snad všude po celém světě,“ usmíval se Taračka už zcela usmířen pouhou vzpomínkou na tu adventní hru, prostou, ale plnou půvabu a ryzího citu náboženského, kterým dojímala i ty, kdož zpěvu nerozuměli.

„Pravda, pravda, to musím připomenout Fastrovi, aby je na neděli určitě pozval,“ hned se rozhodl Král, kterému tuze na tom záleželo, aby se paní Boženě u nich líbilo a aby byla spokojena.

Finanční strážnice byly tehdy mnohem hustěji rozloženy než dnes. V Klenčí odedávna stála ohromná dřevěná kůlna s váhou, kam se mohlo zajetí i s celým vozem, sem se také vodívali pašeráci a nosily při útěku odhozené paše, neboť byl zde c. k. důchodní kontrolní úřad pohraniční stráž, ale mimoto finanční stráž měla kasárny i na Peci, ba i v Pařezově, takže se zde cesty i pěšinky finančníky zrovna hýbaly. Všichni jim říkali zkrátka auséři, protože jejich jména ustavičně měnili, jednou se jmenovali grencvache, pak zase gefelenvache, potom financvache, až se z toho slova „vach“, které se všude opakovalo, utvořilo valach, jenž v pašerácké hantýrce znamenal finančního strážníka. V Klenčí zůstávali z vysokých šarží jenom pan vrchní respicient, kterého také někdy titulovali slovem komisař, ba snad býval některý z nich i titulárním komisařem, ten jezdíval na koni, a pak pan ajnémr, kterého služba poutala na domov a na kancelář. Měl tedy pan komisař Němec z Domažlic pod vrchním dozorem plno

stanic i mužstva, a chtěl-li, aby služba alespoň poněkud pečlivě se vedla, aby se patroly dodržovaly a pašeráci neběhali přes hranice za bílého dne po erární silnici, musil sedět víc ve svém kočárku než doma. Službu mu ztěžovaly i anonymní listy, plné různých udání a sdělení o tom, kde a jak se financvalaši sčuchli s pašeráky, kolik vybírají z jedné hlavy a cesty, jak s nimi hrají v karty a projednávají, kdy a koho smějí chytit pro jméno, aby se neřeklo, že špatně hlídají... Komisař Němec to všecko sám věděl, omlouval to bídými platy mužstva, které bralo úplatky, aby mělo pár grošů na útratu v hostinci, přivíral obě oči, jenom se staral, aby to příliš nekřičelo. Rád na ty kontroly nejezdil, protože doma nechával mladou svoji ženu s dětmi, často i v noci samotné, neboť služba ho volala i v noci, ba hlavně v noci přesvědčit se, chodí-li mužstvo po předepsaných patrolách, nesedí-li v hospodě nebo s mleči někde ve mlýně. Jak jen trochu mohl, brával do kočárku i svoji paní a ta ráda jela. Nejraději do hor a lesů, na úpatí Čerchova a Haltravu, na své zamilované místo na Výhledech. Tam se rozloučila s mužem. Ten jel pokaždé sám dál na hranici až do celnice na Haselbachu, ale jeho paní dlouho stála a hleděla k východu. Přes celé Čechy letěly její oči a před duševním zrakem vystupoval jí jiný kraj. Neviděla Domažlice a Klenčí, ale Náchod, Branku a Skalici, neviděla Chodov a Trhanov, ale Staré bělidlo, Dobenín, Vrchmezí a Ratibořice... Oči se jí zarosily, když pomalu sama a sama anebo se svými synky Hynkem a Karlem kráčela nádhernou silnicí od Výhledů dolů ke Klenčí. Tam teprve zapomněla, rozpovídala se s paní ajnémrovou Hubálkovou, upřímnou Češkou, s páterem Fastrem anebo s učitelským mládencem Jindřichem, vytáhla tužičku a zápisník, vyptávala se a psala, pobledlé tváře jí zrůměnily, oči zaplály, celá zkrásněla, takže se na ni dívali selky i sedláci zbožně jako na svatý obrázek. Utekl jí čas jako voda, až se jí často ani domů nechtělo, když přišel ausér se vzkazem, že se pan komisař už vrátil, že sedí a čeká u Johánesů...

I dnes pilně zapisuje paní komisarka všecko, co vidí a slyší u Králů, vyptává se na mnoho věcí a podrobností, prohlíží si selčiny talíře a misky, obrázky na skle malované, vyšívané pleny, čepce vejkladky, jak je chová v truhle ještě po babičce, jde s Královou do kostela na požehnání, zpívá, modlí se, ale oči má na všem a nic její pozornosti neujde.

Všimla si v kostele hloučku lidí, klečících hned u dveří kolem smrčku zaraženého do dřevěného špalíku a ověšeného ze dřeva vyřezanými a žlutě i červeně pomalovanými jablky a hruškami. Králová se na ně usmála, zakývala jim na pozdrav hlavou, pokropila se svícenou vodou z kamenné kroupky a vedla vzácného hosta do ženských lavic. Požehnání měl páter Vondroušek, kdežto Faster učil v nedělní škole. Ve tři hodiny skončila škola i kostel a všecko se hrnulo domů.

„Kdopak to jsou a pročpak nosí ten stromeček?“ optala se paní komisarová hned před kostelem.

„Jenom počkejte, vzácná paní,“ usmála se Králová, „a pospěšme si, abychom nepřišly pozdě, čekají asi na pana pátera Fastra a potom přijdou k nám.“

„Tak pojďme! To jistě uvidím i uslyším zase něco nového,“ zatěšila se hned panička, rozběhla se okolo Pekařů po příkrém kopečku dolů od kostela a kousek cesty se i sklouzla.

„Vidět, že paní umí chodit po ledě,“ pochválila ji selka, která jí sotva stačila. Jenom doma odložily teplé kabáty, už cupaly po kamenné záspi těžké kroky, otevřely se dveře a s hlasitým „Pochválen Pán Ježíš Kristus“ vešel dovnitř starý Hones z Capartic, nesl v ruce smrček tak vysoký, jako byl sám, postavil ho doprostřed světnice, syn s dcerou stoupli si k němu.

„To jsou Němci?“ trochu zklamaně optala se paní komisarová.

„Ano, z Capartic. Chodí teď v adventě krajem a hrají nám o Adamovi a Evě,“ vykládá vzácnému hostu sám hospodář.

„A rozumíte jim?“

„Jakpak bychom jim nerozuměli! Rozumí jim každý, i když neumí německy, protože hrajou a zpívají.“

Hones mezitím odepjal si z hadrů ušitého hada, kterého měl pod kabátem ovinutého kolem těla, pověsil ho na smrček, jeho syn svlékl kabát, rozepjal řemen a už tu stál Adam s obnaženou hlavou, holým krkem, oblečený v dlouhou košili, natřenou žlutou hlinkou; jeho sestra shodila s hlavy šalup a vyloupila se z ní Eva, oděná jako jeptiška. A nyní prostičkým způsobem se odehrávala ona strašná scéna, která se nazývá „pád prvních lidí“ a Písmo svaté klade ji do kolébky lidstva. Všichni ve velké světnici u Králů ztichli, ženské sepjaly ruce, muži přestali kouřit a vstali, děti vylezly na pec. Hones začíná zpívat třaslavým hlasem, a hle – světnice už není světnicí, ale je rájem, ze smrčku stává se zapovězený strom, Adam s Evou se okolo něho procházejí, na něm nevisí dřevěné hruštičky a jablátka, ale jakési rajské ovoce nevídané krásy i chuti, takže Eva se na ně dívá, olizuje se, ale Adam jí hrozí, ukazuje na Pánaboha, který se hrozně mračí ukryt za smrčkem tak, že ho Eva viděti nemůže. Vtom venku na síni zařinčí řetěz, dveře se rozletí a do světnice vrazí d'ábel. Přes hlavu i tvář má nataženou bavorskou čepičku s růžky, červené oči, z červených rtů vyplazuje jazyk, na krku mu visí kus přetrženého řetězu a volá česky příšerným hlasem, až mráz běží po kůži:

Brrrr! Už jsem se dostal do rajského sadu.

*Ted' se udělám podobným hadu,
příplazím se po mém břichu,
svedu Evu k zlému hříchu,*

a už se vrhá na zem, kroutí se jako červ, válí se a plazí, skrčí se pod stromeček, nad ním visí z hadrů ušitý had, tlustý jako ruka, a všichni slyší, jak had syčí a mluví:

*Kssss! Sněž ty, Evo, sněž to jabko,
což jest po něm velmi sladko.*

Ďábelská ruka podává Evě skutečné jablko, ta se hned do něho zakusuje, pomlaskává rty, jak jí chutná, libuje si, blaženě se usmívá a podává ohryzek Adamovi, který už nedočkavě se naň dívá a chtivě ho spolkně, až se zakucká, a ukazuje, že mu zůstal vězet v krku.^[69] Vtom vyskočí do výše had, ovine Adama i Evu řetězem, táhne je ke dveřím, diváci už trnou strachem, že je opravdu odvede, když v poslední chvíli ozve se Bůh přísně a velitelsky: „Halt! Pack dich weg, Satan, du Höllenhund!“^[70] Ďábel vyrazí ze dveří, všichni si oddechnou a také všichni, Češi i Němci, jako na povel spustí: „Šel jest Pánbůh, šel do ráje, Adam za ním poklekaje,“ a nepovolí, dokud nepřezpívají tuto starou českobratrskou legendu náboženskou. Pak teprve zvedá se Král, bere slaměnou košinku a přináší ji vrchovatou žita. Už ne Bůh otec, ale starý Hones z Capartic nastavuje pytel, ostatní herci se oblíkají, děkují, seberou smrček a putují o čísla dále, ale ve světnici panuje dosud až posvátná nálada, kterou tu zanechala prostá lidová hra, vytrysklá přímo z ryzího citu náboženského.

„Jak jste spokojena?“ poklonil se před paní Boženou páter Faster, který po celou hru stál mezi muži.

„Je to tak zvláštní, podivné! Jejich pohyby, výraz tváří, vzrušené oči, zanícený hlas, to všecko mluví víc než slova,“ zasněně, pro sebe, jako by se probouzela z libého snu, odpovídá paní komisarová a všichni se na ni usmívají šťastni, že se jí to líbilo, že se mohli něčím pochlubit, co dosud nikde neviděla, a teď jeden přes druhého horlivě vykládají, jak se už jedině v rodině Honesů v Caparticích udržuje tato adventní hra, ale čerta že si musí vydlužit, toho že dělá šenkýře Pavla syn, který umí česky jako německy, a dobře že ho dělá, chlapík že je, mrštný a pružný jako březový prut.

„Tohle, co jsme viděli, tvoří jenom část veliké hry vánoční,“ ujal se slova Faster.

„Nebožtík pan farář Strádal mi často vypravoval o té hře, jakou ji ještě pamatoval, když před padesáti lety farářoval v Trhanově. Znával otce Honesova, kterému říkali Khones. Ten neuměl číst ani psát, ale v jeho paměti celá dlouhá hra byla vryta jako v ocelové desce. Vystupovalo asi deset osob, všichni herci musili vést přísný a bohabojný život, nesměli se večer toulat za děvčaty, tancovat, opíjet se, ba nesměli ani zpívat světské písničky, ale musili denně chodit ke Khonesovi na zkoušky a denně se modlit růženec. Kdo se prohřešil z nich proti tomu zákonu, toho potrestal Khones vlastnoručně, a měl prý pádnou ruku jako půlcentový perlík.“

„A vy je znáte osobně?“ obrátila se Němcová na hyjtáky.

„Jakpak bychom neznali Caparty!“ zasmáli se sedláci, „vždyť chodili s námi do školy, patří k nám do obce.“

„Jak je to tedy možné, že jsou Němci?“

Jediný člověk v Klenčí dovedl tehdy na tuto otázku odpovědět a ten tu naštěstí seděl. Páter Jakub Faster dobře znal historii tohoto podivného kraje, i když o tom nemluvil a tím se nechlubil. Mlčel jako hrob, ačkoli dobře věděl o hnutí náboženském, které jako požár zachvátilo celé Chodsko, věděl, že Milič z Kroměříže vzdal se kanovnictví a kaplanoval v Horšově Týně, tehdy ovšem českém a arcibiskupském. Faster, když kráčel lesy, cítil zápach krve německých křižáků, která v nich byla prolita, slyšel vřavu bitev, živě viděl celý odboj svobodné, selské duše proti Lomikarovi, znal jeho úsilí zlomit tvrdou šíjí tohoto lidu, stopoval v matrikách, jak on a po něm Stadionové volali sem hutníky, horníky i skláře německé, usazovali je zde, jak se těšili, že se smísí s domácí krví, ale všechno to staleté úsilí že nepomohlo.

„V koutském archivu jsem našel zprávu,“ ochotně se rozpovídal Faster, „že r. 1706 zavolal hrabě Jindřich Stadion čtrnáct německých rodin z Horní Falce. V lese Nepomuku na klenckém katastru postavil jim čtrnáct chalup ze dřeva a nařídil jim kácet lesy pro sklárny, jež zde vyrůstaly jako houby po dešti. Každému přidělil jen malý kousek, pouhý capart políčka a loučky, a proto naši sedláci, jejichž lán měřil sedmdesát korců, počali jim říkat Caparti a jejich vsi Capartice. Takových jmen zde máme víc. Nad Postřekovem leží Nuzarov. Za lesy sedí Nemanice, a všude tam už žijí Němci. Dva světy se u nás srážejí, dvě vlny se tu o sebe tříští, dvě rasy lidské – ani sám nevím, počínají-li zde anebo končí. Pokud lidská paměť – psaná i zkazkami udržovaná – sahá, na nejzazším západě našeho království žijí zde po celé

věky v nejtěsnějším sousedství dva světy: slovanský a germánský. Ten dřevěný sloup nad fořtovnou na Výhledech tvoří mezník mezi těmito světy. Lidé se tu dnes rodí, žijí, umírají a po celý život jim ani na mysl nepřijde, aby se navzájem počestili anebo poněmčili. Pokládají za samozřejmou povinnost umřít v tom, v čem se narodili. Nosí si své kroje, zpívají si své písně, my se smějem ‚hloupým Němcům‘ a Němci ‚hloupým Čechům‘, chodíme do společné školy, kde se vyučuje česky i německy, chodíme do společného kostela, kde se čte evangelium česky i německy, a klademe své nebožtíky na společný hřbitov. My putujeme do Němce k Ježíškovi na Brodě a k Boží Krvi v Nových Kostelích. Němci z Preneru a Maxbergu chodí na pouti do Klenčí k Sv. Martinu a k Dobré Vodě u Dražinova. Naši sedláci kupují a prodávají dobytek v německé Hostouni a Bavoráci chodí na dobytčí trhy do Kdyně. O muzikách dojde často k řeži mezi námi a Němci, ale to jsou pouhé samčí zápasy, které se odehrávají i v ryze českých anebo německých vsích. Přivede-li si náš člověk ženu z Němce, hned druhý den začne mluvit česky, vychovává děti po česku a obléká se jako Češka. A zase naopak, přižení-li se někdo do německé vsi, ví, že čelem zeď neprorazí, a kdo chce s vlky být, že musí s nimi výt.“

„To je strašné,“ zalomila rukama náhle Božena Němcová, až se všichni lekli, „kam se podělo národní uvědomění? Což tu necítíte hrozné nebezpečí, jež se na vás valí?“

„Jak bychom necítili,“ volal Faster a oči i tváře mu zaplály i v šeru, jež se vkrádalo do selské světnice. „Dokud se úřady nemíchaly mezi nás, nebylo zde žádného nebezpečí. Zděděný charakter národní chránil nás všecky jako krunýř. Ale od císaře Josefa cítíme my Češi zde politický útlak nejen od své vrchnosti v Trhanově a Koutě, ale i od své vlády. Naši lidé vidí, že se přeje Němcům ne někde v Bavořích, ale i v Praze. Němčina se vyvyšuje nad češtinu a hrozí nám nebezpečí, že slaboši podlehnou, a to tím více, když i vzdělanci odhazují mateřský jazyk a prostý lid se opičí po pánech.“

U krbečku seděla Králová a přikládala pilně vyschlou, smolnou louč na oheň, která praskala, svítila, voněla i hrála světnicí. Ale teď přinesl hospodář dřevěný svícen ke stolu, napálil na krbu bukový špán, a jak ho nesl na svícen, slyšel ta poslední slova Fastrova, zastavil se, zamával tím špánem nad hlavou jako pochodní a zavolal: „Už ne, už jsme prohlédli a procitli. I když umíme německy, a když je třeba, i mluvíme, svou mateřskou řeč nedáme si hanobit a tím méně už vyrvat ze srdce.“

„Výborně, hospodáři,“ vstala i paní komisarová, podávajíc sedlákovi ruku. Král potřásl jí hebkou, jako sametovou ručičkou, prudce zarazil špán do železného skřípce a pokračoval:

„Pan páter Faster, jeho knížky a noviny, učitelský mládenec Jindřich i principál Šmíd otevřeli nám oči. Žádný postmistr Vorlíček a žádný direktor Melichar už nás nepředělá. Horká krev našich otců koluje v našich žilách. My vymeteme to německví z městečka, za to ručíme.“

„Co? Vymeteme? Vymlátíme je!“ vykřikl Klika prudce.

Božena Němcová se mírně usmála. „Jakpak je vymlátíme,“ obrátila se ke Klikoví přímo, „když právě vy, sousede, chcete dát svého chlapce sloužit, aby se naučil německy.“

„To vám pošeptal pan páter,“ rozhněval se Klika.

„Ano, pošeptal, aby ukázal, jak je to vaše nadšení plané.“

„Ale co si máme počít? I když zůstaneme dobrými Čechy, německy musíme umět, alespoň chlapci, už kvůli formanům.“

„Také kvůli vojně. Bez němčiny nikam se nedostaneme.“

„Němcům prodáváme, od Němců kupujeme,“ vykládali vážně sedláci.

„Ale děti svých neotravujte jedem německým,“ vzplanula jako pochodeň vznětlivá paní komisarová, „což nechápete, jaký hrozný hřích pášete na dítěti, když je posíláte ,na handl‘ anebo přímo do služby k německým sedlákům? Necítíte, že to dítě má růsti na domácí půdě, chodit do domácí školy, žít se krásou vašich pověstí a pohádek, hasit duševní žízeň čistým zdrojem vašich písní národních, zvyků a obyčejů. Teprve až doroste a vyspěje, ať se podívá do světa. Pak neublíží vašim synům, půjdou-li se podívat, jak hospodaří jinde, ani vašim dcerám, přijmou-li službu v městě. Pak už se vám nezmrzačí na těle ani na duchu, ale vrátí se domů obohaceni zkušeností. Ale tak, jak vy to děláte zde i v jiných obcích, ubíjíte sami národní cítění a vrozenou lásku k vlasti. Vaše děti slyší nejen cizí řeč, ale zpívají cizí písně, modlí se cizím jazykem, milují cizí hry, slyší cizí pohádky, jejich duše je měkká jako vosk, všecko se do ní vrývá lehce a hluboko. Na službu jde Honzíček, ale vrátí se Hanzl, místo Hančičky vrátí se Nanyňka, místo Jirky Kirgl, z Kačenky stane se Kati, z Barušky Bábička a z Mikuláše Nikl. Mezi vámi a Němci tyčí se věkovitá hradba, jmenuje se Haltrav. Ale jako vlhko zdivem, tak prosakuje sem tou hradbou německé cítění a smýšlení. Všichni mluvíte česky, ale v té vaší řeči už je plno německých slov a jmen. Velké ryby polykají malé. Podléháte německému vlivu nevědomky, stáváte se zkrátka česky mluvícími Němci. Když to pozorují, krvavé slzy bych lítostí někdy plakala, žluč by mi někdy zlostí pukla.“

Všichni mlčeli jako pěny a dívali se na Boženu Němcovou, jež neseděla, ale stála za stolem, celá zkrásnělá vnitřním ohněm, svatým nadšením a horoucí láskou. Hlas její zvroucněl, zněl plně a zvučně, chvěl se hlubokou pravdou a poctivým přesvědčením. Jeho čaromoci podlehl všichni a nejvíce – Faster. Jak krásně a jasně pověděla ta Bohem nadaná paní, co on jen cítil, ale do slov vtěliti nedovedl! On jednal víc pudově, vnitřní nutkání hnalo ho do práce buditelské, nutilo ho stavěti se proti pověrám, šířiti tisk, podporovati školu, pěstovati zpěv a hudbu, plno překážek kupilo se mu přitom v cestu, plno nepříjemností zažil, s Klikou se soudil, do kriminálu ho posadil, direktora Melichara na sebe poštvál, darmo hledal cestu k srdci svých osadníků. Jednotlivci, jako Král anebo učitel Jindřich, měli ho upřímně rádi, ale ostatní více se ho báli, než aby ho milovali...

„Děkuji vám srdečně,“ rozhovořil se pak Faster, když tmavým večerem vyprovázela paní Boženu k Joháněsům, „velmi vám děkuji, že jste se na hyjtě tak krásně rozhovořila. Lituji, že vás neslyšeli všichni moji osadníci a že jim to tak krásně nedovedu pověděti sám. Cítím stále, že mi osadníci nevěří, ač si nedovedu vysvětliti proč. Co proti mně mají?“

„Tak vám to, velebníčku, vyložím. Mezi vámi a osadou jako mrak visí vaše kněžství. Víc se vás bojí, než vás milují. Líbají vám ruce, ale nezapomínají, že ty ruce mohly by je rdousit, nemohou uvěřit, že byste to s nimi myslil upřímně. Nedůvěřují vám, ač sami dobře nevědí proč. Mají se před kněžími na pozoru, jako když hladí kočku, aby je, i když spokojeně přede, náhle neškrábla,“ hořce se usmála paní komisarová.

„Stíny minulosti! Nešťastná historie tohohle kraje!“ povzdychl si před sebe do tmy mladý kněz a Němcová mu mlčky stiskla ruku. Teprve po chvíli se ozvala: „Domažlický pan děkan je váš bratr?“

„Ano, krevní bratr, ale v mnohém si nerozumíme. Kazí ho město a společnost. Není spokojen a utápí se v pivě a karbanu.“

„Slyšela jsem, že před týdnem na Kubici vsadil koně i s kočárem do karet, prohrál je a musil domů pěšky.“

„Prohrál,“ přisvědčil Faster, „to je naše krev. Nemůžeme za sebe. Neznáte snad našeho bratrance Petra Fastra v Praze?“

Němcová se zastavila. „Kavárníka z Královských lázní?“ optala se překvapeně, „jak bych ho neznala! Má jedinou českou kavárnu v Praze, stýská se mi po ní a po Praze! V té kavárně

scházejí se skoro všichni čeští vlastenci, literáti i studenti. Ach, velebníčku, ani netušíte zde, jak se tam dýchá!“ zavelebila mladá paní a pozdvihla oči k hvězdám, jež plály a třpytily se jí nad hlavou. „Jaro nového života jsem tam cítila v každé kapce své krve, rozkvétala jsem nadějami a plány jako strom v máji, ale zde se mi zdá někdy, že jsem jako ratolest uťatá, oddělená od stromu plného mízy a šťávy. Ohlížím se zoufale kolem a bijí se s poměry, pokud mé síly stačí, ale jsem sama!“

„Nejste sama,“ osmělil se zašeptat uctivě kaplan, „viděla jste u Králů, jak hořely duše všech pro vás.“

„Vy mi nerozumíte,“ smutně potřásla Němcová hlavou, „a snad mi ani nemůžete rozumět. Já nechci jen rozdávat, ale cítím také já duševní hlad a žízeň, a čím ji zde ukojit? I já cítím, že bych měla být vedena, a o kterou ruku se zde opřít? Kde se ohřát, cítíte-li zimu v duši i srdci? Kde se posílit, chvějete-li se někdy strachem a bázní? O, Praha, Praha! Kdo mi ji nahradí?“ A Fastrovi se zdálo, že vidí v očích rozteskněné, vzpomínkami bolně dojaté paní horké slzy.

„Bůh vás sem poslal v hodině dvanácté,“ zase tak uctivě se ozval, „stáváte se našemu lidu kněžkou, věštkyní lepších časů.“

„Ach, ano! Našla jsem cestu k němu a on mě přijímá s otevřenou náručí. V těch vašich vískách zapadlých, velebníčku, tam jediné zapomínám na Prahu. Jadrná řeč vašich starců, jejich písně a pohádky, vaše tance a přástky, křty, svatby i pohřby, všecko mě zajímá, ale strašně bolí, vidím-li vaši chudobu hmotnou i duševní, a kdybych mohla, věřte mi, svou krví bych vykoupila a přinesla tomu lidu především vzdělání a pak svobodu.“

Faster smekl kastorový klobouk, sehnul se a beze slova políbil Boženě Němcové ruku. Promluvit nemohl, tak měl hrdlo sevřené a zuby zaťaté.

Od Johánesů vyšel podomek Matouš, chromý od těch dob, co mu přerazil Zieglerův hřebec nohu.

„Už se vrátil pan komisař?“ optala se ho Němcová.

„Ano, vrátil,“ přisvědčil hovorný Matouš, „ale u nás stojí jenom kůň a sánky, pán sedí v kasárnách a inšpicíruje dosud finančníky.“

„Tak pojd'te, projdeme se v podvečer,“ ozvala se Němcová, jejíž duše toužila po sdílnosti, podléhala kouzlu tichého, krásného večera zimního a nechtělo se jí do hostinské jizby, kde by se jistě setkala s němčícími formany.

„Kavárník Faster je tedy váš bratranec,“ navazovala hned zase se živým zájmem přetrhnutou nit hovoru, „vypravujte mi o něm, prosím vás.“

Kráčeli spolu silnicí vzhůru kolem fary a kaplan vyprávěl o malém Petříkovi, jak studoval v Klatovech, jak ho vyloučili z gymnasia, protože roztrhal a pošlapal signum s oslí hlavou, jež mu zavěsili na krk za to, že promluvil ve třídě na spolužáka česky, jak se pak vyučil mlynářskému řemeslu, pustil se do světa s husou na rameni jako krajánek, a víc o něm nevěděl. Zato Němcová se teď rozhovořila, jaký je to žhavý vlastenec a výborný člověk, nadšený, zapálený pro vlast, jak teď u něho v kavárně zrodila se Měšťanská beseda, jak stanovy pro ni vypracovali mladí právníci Rieger s Trojanem podle hesla „rovnost a svornost“ a jak se v ní scházejí všichni bez rozdílu, vlastenečtí kněží v čele s páterem Arnoldem, řemeslníci, obchodníci, advokáti, šlechtici, úředníci, všichni – pán nepán – chodí do Uršulinské ulice, kde se upravují nádherné místnosti, jak jistě četl kaplan v novinách. Taková Beseda že by se měla založit i v Domažlicích, aby i tam měli vlastenci nějaké středisko a přestal ten planý život po hospodách, kde bují jen v tabákovém dýmu klepy, pivo a karban.

Náhle v půli řeči zastavila se Němcová, zahleděla se vpravo, kde nad Mikulášovic dvorem přestaly domky a ozvalo se hluboké šumění, jako by v dáli mohutný proud vodní padal přes jez.

„Co je to?“ naslouchala chvíli paní komisarová, „zní to jako u nás Úpa na splavu.“

„Nikoli,“ usmál se Faster, „to šumí královský hvozď náš, proto se mu říká Šumava.“

Jako zkamenělá stála Němcová a naslouchala té smutné hudbě, která chvílemi slábla a znovu zas rostla, jako oddychování spícího obra. Sála do sebe ty tajemné zvuky jako nejkrásnější melodii a teprve po chvíli se znovu optala:

„A šeptají si stále tak ty vaše černé lesy?“

„Nikoli,“ usmál se Faster, „pouze časem, a to hlásí vždycky změnu počasí.“

„Že jsem si toho dosud nevšimla!“

„Za dne to člověk snadno přeslechne, to je kraj plný jiných zvuků a pozornost je rozptýlena. Ale navečer a v noci, kdy tma pohltí celý kraj, kdy mizejí hory a doly, vesnice i jednoty, tu jako dech rodné země slyšíme šumět lesy a cítíme, že nejsme sami. Teď je to sladce krásné, ale nepřál bych vám to slyšet, když před bouří rozletí se přes Haltrav k Čerchovu vichřice, začne k zemi ohýbat koruny buků, jedlí a smrků, obloučit štíhlé břízy a jilmy. Pak je to hrůzostrašné.“

„Ale jistě i pak velebné. A tam pod lesy sedí asi nějaká vesnička?“ natáhla Němcová ruku a ukázala vzhůru do tmy, kde se kmitala světélka jako bludičky.

„Tam leží Díly, asi padesát chalup rozházených po okraji lesa pod Haltravem.“

„Tam tedy jsou Díly. Já už se ptala po nich, ale nikdo o nich ve městě nevěděl, ani muž je nemohl nalézt na mapě.“

„Ovšem, protože se té obci tak jenom přezdívá. Správně se jmenuje Nový Postřekov, německy Gibacht a z toho pak je české Kýbocht.“

„Tam se musím podívat jednou,“ náhle, všecka radostně vzrušená, ozvala se Němcová, „znáte tam rodinu Řezníčků?“

„Znám, říká se tam U Zedníků.“

„Velmi dobře. Ano, U Zedníků. A což Buršíky také znáte?“

„Ovšem. Ale divím se –“

„A teprve se podíváte, ale teď se vraťme, aby muž nečekal. Povím vám to cestou,“ zasmála se čtverácky Němcová.

Faster poslušně se obrátil a dychtivě naslouchal, když se hned rozpovídala: „Já jsem o zdejších kraji slýchala už dávno, když jsem se ani ve snu nenadála, že mě sem vítr zavane.“

„Jak je to možné?“

„To je zajímavá a dlouhá historie a patří k mým nejkrásnějším vzpomínkám. Povím vám ji zatím několika větami. Kdepak mám jen začít? Nejlíp bude, začnu-li hned od Adama. Když se stavěla pevnost Ples, dnešní Josefov, to víte, že každá vrchnost ze svých panství musila tam poslat zedníky?“

„Ovšem, také od nás tam šli. Právě z Dílů šel tam zedník Daniel Řezníček se synem Vondrou, nedávno jsem o tom našel přípis v archivu,“ přisvědčil kněz a zbystril pozornost.

„Zcela správně,“ usmála se Němcová, „ale další osudy těch lidí patrně neznáte. Toho Vondru u nás odvedli jako zedníka k sapérům a dotáhl to v napoleonských válkách až na šikovatele. Jeho pluk ležel v Olomouci a on se už smířil s myšlenkou, že se s vojnou nerozloučí, když se naň u nás usmálo štěstí. Naše učená, ale přitom hodně výstřední Vilemína vévodkyně Zaháňská potřebovala pro naše náchodské panství spolehlivého stavitele, který by jen přísně prováděl plány, jež objednávala si od slavných architektů ve Vídni i Paříži, a hlavně pečoval o staré budovy zámecké, patronátní kostely, fary a školy, o panské dvory a domy. Požádala o radu velitele sapérského pluku a ten jí doporučil šikovatele Ondřeje Řezníčka. Zámecký stavitel Řezníček hned se v Olomouci oženil, přistěhoval se k nám a usadil se v České Skalici. Práce měl plné ruce, a když domácí síly nestačily, vzpomněl si na rodný kraj, psal sem své sestře a nezklamal se. Asi šest zedníků vydalo se na cestu k Náchodu a s nimi putoval i synek Řezníčkovy sestry, malý Jirka Buršík, aby se u strýce vyučil zedničině. Jirkovi se u nás zalíbilo, zůstal v České Skalici, i když jeho krajané vraceli se na zimu domů, strýček si ho oblíbil, nechal si ho po vyučení, zaměstnával ho víc jako dozorce než zedníka, až se milý Jirka asi před desíti roky oženil a vzal si Mančinku Ruffrovic z České Skalice, která u nás, už když jí bylo asi deset let, sloužila jako chůvička a vodila mě za ručičku. Měla jsem ji ráda, a když jsem později chodila do Skalice do školy, bývala jsem u Ruffrů jako doma a šla jsem také Mančince na svatbu jako družička. O té svatbě viděla jsem poprvé váš kraj a slyšela jsem vaše zpěvavé nářečí. Zamilovala jsem se do ženichovy matky, která přišla na svatbu pěšky odtud až k nám, celé Čechy přešla. Chci ji navštívit. Doprovodíte mě k ní? Jsem zvědavá, pozná-li mě.“

„Nepozná,“ vážně odpověděl Faster, „ale doprovodím vás k ní, není odtud daleko, letos po jaře jsem ji pochovával na hřbitově.“

„Nu ovšem! Vždyť už je tomu nejmíň deset let! Bože, jak ta léta utíkají!“ povzdychla si paní komisarová.

Vtom potkali dva finančníky. Sám vrchní respicient Černý ještě s jedním mužem šli po silnici vzhůru na patrolu ke Křížku.

„Pan komisař vzkazuje, že už čeká,“ salutovala hlídka.

„Děkuji,“ usmála se paní Božena, „pospěšme si, aby mi muž nezmrzl,“ a už se rozběhla vesele, radostně k Johánesovic hospodě, kde před ozářeným průjezdem projížděly se sánky, tažené jedním koníkem...

VIII

Jako v Římě musí stát velechram a ten musí být zasvěcen jen svatému Petrovi, tak v jediném městečku chodském — v Klenčí — musí stát starobylý chodský kostel a ten nesmí a nemůže být zasvěcen žádnému jinému než svatému Martinu. Důvodů k tomu máme plné náručí. Jako první a hlavní důvod uvádíme, že svatý Martin má po boku meč, na těle krunýř i přilbu na hlavě. Je to tedy silný svatý, který u Pánaboha něco zmůže, a žádný takový chudáček, co jedl na poušti kořínky a mrskal se někde v jeskyni důtkami. Chodové jaktěživi konali těžkou a přísnou službu vojenskou. Chodili na hlídky ovšem pěšky, neboť koňmo by se na haltravskou strážnici nedostali, ale jejich páni, čeští králové, jezdili na koních a bez koně nelze si krále vůbec představit. Proto i jejich svatý patron v nebi musí sedět na koni. V Klenčí kdekdo chová koně, slušno tudíž, aby i v kostele stál kůň, nejhezčí a nejbujnější, zrovna takový, jak ho malíř na oltáři vymaloval.

Měli-li se naši sedláci cítit v kostele jako doma, musili tam vidět i ostatní svoje čistá a milá zvířátka boží. Pán Ježíš nad kazatelnu nese na svých ramenech pěkného kudrnatého beránka; svatému Vítu na knize stojí kohout jako živý, jenjen otevřít zobák a zakokrhat. Nad hlavním oltářem jako z budníku vylétá holubička, celá stříbrná, křídla rozpíná, hlavičku natahuje, rýdovací péra v ocasu rozkládá do krásného vějíře, takže malý Jiřík Svatošovic, po tátovi ptáčník a holubář, musí na tu holubici v kostele ustavičně se dívat a přemýšlet, je-li to bublák nebo stavák. I rohatého ďábla, podobného páchnoucímu kozlu, drží tam svatý Prokop na železném řetězu, jednou rukou ho drží, ale v druhé ruce třímá ještě pro jistotu pořádnou hůl opatskou, kdyby se mu ten zmetek chtěl vytrhnout, aby ho hned mohl přetáhnout a zkrotit.

Proto se nemohl pan páter Faster ničím tak zavděčit osadě, než když o vánocích pustil na hlavní oltář pastýře a hned celá stáda ovcí, berany, psa, dva červené volky, všecko hezky vykrmené, čisté, zkrátka jako živé. Panyňka Marie, svatý Josef i Ježíšek ovšem také se dívali z toho betlémského chléva dolů na děti i dospělé, ale sedláci si především prohlédli ten krásný dobytek vzorného chovu, který se tam pásal i poskakoval jako na louce. Už když šli dnes na půlnoční, tušili, že je čeká v kostele nějaké velké překvapení, že ten anděl s Pannou Marií, co

stáli na oltáři po celý advent, nemohou tam zůstat i přes vánoce. Oblouky že nenechá jistě Faster prázdné a malíř Víninger z Domažlic že také asi nežije nadarmo v Klenčí víc než doma. Ale to, co spatřili v kostele, převýšilo všechno jejich očekávání. Jak kostelník v jedenáct hodin v noci kostel otevřel, už se tam nahrnuli starší osadníci, aby jim nikdo nezasedl místo v lavicích a nemusili přes celý jitřin^[71] stát. Jako když plátno vleče, netrhla se od té chvíle cesta do kostela. Lehký poprašek sněhový spadl hned ráno na širý kraj, aby také on měl o svátcích čistou kmentovou košili, kvečeru vyběhlo na nebe plno hvězdiček, takže selky už cestou na jitřin si libovaly, jak je hvězdito, to že letos ponesou slepice. A sedláci radostně svědčili, že se dá čekat vskutku úrodný rok podle staré pranostiky: světlé vánoce, tmavé stodoly. Jako paprsky velikého kruhu černaly se cesty z vesnic ke kostelu. Nejvíc chodců měla cesta postřekovská, protože po ní šli i Mlýnečtí. Od Zdanova a Dražinova táhla se silnice jenom tak potroušená lidmi. Zato Chodovští nemohli zapomenout, že u nás leží jejich nebožtíci, nemohli zvyknout novému kostelu v Trhanově a staří šmahem táhli k Sv. Martinu do Klenci, kam je vábila i pěkná chrámová hudba se zpěvem. Pouze Dílští a Capartičtí nesli s sebou lucerny i smolné pochodně, ježto šli lesem a báli se, aby se dnes neukopli o kořen a nemusili do roka umřít. Kostelník Makásek ještě nesezváněl a kostel už byl namlácený lidmi až k prasknutí. V měšťanských lavičkách na kůru zmačknuti jako sledí v sudě tísnili se v první lavičce mlynáři, za nimi rodiny perníkáře a mydláře, dál dozadu barvířovic a pekařovic. Na protější straně dělili se o místa šenkýři, řezníci a kolář s kovářem. Jenom uprostřed laťové zábradlí z obou stran chránilo místo pro zpěváky a hudebníky. Za hracím stolem varhan na vyvýšeném místě seděl jako král na trůnu pan principál Eisenhut, kdežto mládenec Jindřich rovnal a usazoval zpěváčky, rozdával partesy, ladil housle a jiné nástroje hudební. Dole v kostele šlo skoro o život. V lavičkách u hlavního oltáře seděl městský rychtář pan Johánes s celou městskou radou, nad nimi z panské oratoře se vykláněl, div že nepřepadl, pan postmistr Vorlíček v čele místní honorace, v chrámové lodi od hlavních dveří k oltáři hlava na hlavě a každé chvíle odzadu ještě zvedla se vlna a běžela kupředu. To pozdní příchozí cpali se násilím dovnitř a nutili všechny, co stáli před nimi, aby se hnuli alespoň o krok. Faster už otevřel i oltární mřížku a pustil děti k oltáři i za oltář a všechno to nestačilo. Vzadu už i hádka se strhla, takže musil vstát sám pan rychtář, přísně zasyčet i rukou pohrozit, aby nedošlo na posvátném místě k pranici. Venku sice stál u dveří policajt Kodrda, prosil i hrozil, ale z toho nikdo si nic nedělal. Až zase přiběhl Faster a odvedl všechny, co se tlačili venku, do sakristie, pak teprve nastalo ticho.

Podle starého zvyku před půlnoční mší zpívali kněží u oltáře a učitelé na kůru z latinského breviáře hodinky, takzvané nokturny, kterým nikdo nerozuměl a kvůli nimž by také nikdo do kostela nebyl šel v noci a třeba hodinu cesty daleko. Jednotvárné žalmy střídavě zpívané unavovaly kdekoho, sem tam si při nich v lavicích chůzí unavení i vykřehlí dědouškové a babičky i zdřímli, ale jakmile při třetím nokturnu začal Makáskovic Martin rozsvěcovat oltáře, přešla rázem všecky ospalost.

Hned jak zaplála první lampička, už pod ní prokoukl širák selský, právě takový, jako nosili chodští sedláci. A jak se ty lampičky jedna po druhé rozzařovaly, nové zázraky nořily se ze tmy. To jako by všichni pastýři z celého Chodska dali si dnes o půlnoční na oltáři dostaveníčko. Ovšem nic není na světě bez chyby a chyba se tu také stala. Ti pastýři přece jen z Chodska nebudou, protože ženou stáda před sebou a troubí na pastýřské trouby, kdežto naši pastýři smějí jen práskat biči od té chvíle, co jeden z nich zatroubil spícímu svatému Vojtěchu v Milavči do ucha. Ohluchl hned na tom místě, a ohluchl by ještě dnes každý pastýř, který by se odvážil vzít lýčenou troubu do ruky a zatroubit si pastýřskou melodii.

Taktak že je Makásek hotov s rozsvěcováním... V kostele už je větší jasno než ve dne. Kde jaká svíčka, lucerna nebo svícen, všude sedí žlutý plamének, kroučí se a svítí. Po opocených oknech tekou potůčky sražené páry, lesknou se jako roztavené stříbro, varhany už doprovázejí poslední „amen“, Faster vstává ve svém pluvíálu z rudého křesla, kráčí před oltář doprostřed, kaplan Vondroušek v sněhobílé rochetce ho doprovází, chvíli tam stojí oba kněží, varhany slabounce a slad'ounce preludují, náhle zmlknou docela a zřetelně je slyšet, jak venku na vysoké věži tlukou hodiny čtvrti, teď začaly tlouci na velký zvon celé, každý v duchu počítá ty rány, počítá je venku i ponocný Válek s ohromným rohem v ruce, a sotva udeřila dvanáctá, nasadil v otevřených dveřích chrámových roh k ústům a přes hlavy věřících letělo přímo k oltáři „hůt! – hůt!“

Teď nejpozorněji ze všech počítá pan administrátor Faster, a jakmile doznělo dvanácté „hůt“, rozpřáhl ruce a hlasem krásnějším než zvon, mohutnějším než roh ponůcky zazpíval: „Narodil se Kristus Pán – radujme se, veselme se!“ Jak stoupal v té písni hlasem, tak zvedal i ruce, a přece to neuráželo, naopak, patřilo to k věci právě tak, jako když chasník před muzikou zazpívá si písničku a zašermuje rukama nad hlavou. Ničím nemohl Faster dodat svým slovům krásnějšího výrazu než tím velebným, blaženým, až posvátným rozpřažením náručí, jako by chtěl všecky obejmout při tom pozvání k radosti a veselí. Ani dokončit nemohl, netrpělivě, nedočkavě už mu vpadly do noty varhany a s nimi kdekdo. „Z růže kvítek vykvet nám,“ jásal

kostel a díval se na ozářený obraz nad svatostánkem, kde v jesličkách na seně usmíval se Ježíšek a za ním rýsovaly se rohaté hlavy dvou červených volků, právě takových, jací v každém gruntě odpočívali v té chvíli v teplých stájích... Píseň hřměla dál krásným kostelem barokovým, nikdo ani nepozoroval, že kněží odešli od oltáře, že se Faster obléká v sakristii do nádherného mešního roucha, ušitého z vdávacích šatů brokátových hraběnky Marie Anny, choti napoleonského státníka Filipa Jana ze Stadionu, kterou teprve před čtyřmi roky pochovali do krypty pod hlavním oltářem. Nadšeně, tělem duší zpíval celý kostel, a sotva dozpíval, cinkl u sakristie zvoneček a Faster ve velké parádě vyšel k oltáři sloužit mši svatou. Eisenhut zastrčil na hracím stole varhan principál s mixturou,^[72] vytáhl zato ty nejjemnější rejstříky, bílé prsty rozběhly se mu po obou klávesnicích nahore, nohy roztancovaly se mu po dřevěných pedálech a všem se zdálo, jako by se sešli dudáci z celého kraje, zavátými cestami blížili se ke kostelu a hráli své nejsladší a nejveselejší písničky. Na ta preludia dudácká, jež tak mistrně hrál kantor Eisenhut v době vánoční při každé mši, těšili se nejen osadníci zdejší, ale jezdili sem na velké mše o Božím hodě, o koledě, o Novém roce a o Třech králich až z Horšova Týna a bavorského Lesního Mnichova páni i paničky, ctitelé chrámové hudby, a nikdy toho nelitovali. I dnes jako by nehrály varhany pianissimo, ale dudáci z dálky jdou... Už stojí na kopečku před farou, už stojí před kostelem venku, už vcházejí do chrámové předsíně a teď vešli do kostela. Eisenhut vytahoval nové a nové rejstříky, síla i krása tónů rostla, melodie nabývala jasnosti a určitosti, „pleno,^[73] poručil Eisenhut a mládenec Jindřich jako jeho pobočník sáhl do rejstříků tak prudce, až zachrastily, a kostelem zaperlil se vodotrysk jásavých tónů, až srdce blahem usedalo, scvrklé babičky nadnášely se v lavicích, mužští přešlapovali z nohy na nohu, nikdo nevydržel klidně sedět ani stát, všichni se vrtěli, blaženě povzdychávali, a když se zdálo, že užuž i dřevění andělíčkové a světci na oltářích se počínají kroutit a natřásat, švihl mládenec Jindřich na kůru černou taktovkou jako kouzelným proutkem, varhany zkrotly, dudáci zmlkli, smyčce kmitly se nad hlavami hudebníků a mladý Hadam Krutina zavolal čistým tenorem: „Hej, mistře! Vstaň bystře! Vzhlédni na jasnost, nebes švarnost! Krásu uhlídáš v tento noční čas. Hvězdy jsou dnes krásnější, obloha jest jasnější, měsíc krásně plápolá, svítí ním sad, stodola. Denice již vychází, z hájů zůve zvěř, štěbetáním přelíbezným ptáčeků zvučí keř.“ Česky, česky zpívá Hadam Krutina! Každému slovu posluchači rozumějí, žádná latina, ale sladká řeč mateřská velebně se ozývá nad hlavami osadníků a z kůru letí přímo k oltáři božímu... Hadam dozpíval a housličky s violou i basou, fléta s klarinetem, lesní roh s fagotem se rozehrály a varhany si blaženě pobručovaly, že to zní krásněji než „štěbetání přelíbezné ptáčeků“. Do bílého rána by poslouchali tu rajskou muziku.

Ale kouzelník opět švihl svojí hůlkou a všechno se naráz mění. Ptáčkové tichnou, jako by se báli, lístky na keři přestávají šelestit, bublavý potůček zmlkl, měsíček zašel, hvězdy pobledly, jenom basa bručí a s ní se ptá přísně Mikulášovic Honzík: „Nununu! Proč mi nedáš v spaní pokoje? Proč mě lekáš? Řekni, copak je? Po celý den jsem v práci byl, až do potu se lopotil, takže se nemohu ani hnout. A tu, když si mám odpočinout, ty mně nedáš spáti. Řekni, řekni, copak medle to má znamenati?“ Ještě chvílku bručí basa, bručí pedály varhan, ustrašeně poslouchají teď velcí i malí, co se z toho vyklube... Ale mládenec Jindřich teď bere sám do ruky své drahé housličky, za krček je bere, ke krku pod bradu si je tiskne, smyčcem je hladí, prsty je na strunách polechtává a housličky se rozesmály takovým dětským, blaženým smíchem, šťastným a nakažlivým, že mu podléhá kdekdo. Krutina se nemůže opanovat a hned volá: „Slyším za horou tam zvuk jak zefýru jemný hluk!“ Také Mikuláš zapomíná rychle na všecku únavu a ptá se zvědavě: „Co jest to za libé hraní, nebeský zpěv a plesání?“ Již se zdá, že jim na tu otázku nikdo neodpoví. Jedna dvě vteřiny hlubokého ticha minou, na kůru jako by všechno oněmělo, dole jako by všichni zkameněli. Jediný mládenec Jindřich mává smyčcem, tiše počítá pauzu: „Jedna – dvě,“ a jak šeptl „tři“, taktak že mu stačil čas nasadit housle, a už se ozval sladký zpěv sopránů a altů: „Vstaňte rychle, pastýřové! Zanechte bud, sprost'áčkové, vyved'te svá stáda ven a žeňte je na Betlém.“ A v tu chvíli stal se zázrak. I Faster u oltáře i osadníci v lodi chrámové přivřeli oči, nadpozemská blaženost je všechny objala, pochopili, že to nezpívá ani Mikulášovic Honzík s Krutinovic Hadamem, ani Královic Hanýžka s Klikovic Martínkem a jinými školáčky, ale že tam na kůru probouzejí andělé boží betlémské pastýře. Pan administrátor u oltáře zazpíval jásavé „Gloria in excelsis Deo“ a náboženská hra nerušeně pokračovala v druhém jednání. Nejstarší pastýř ujímá se velení a hned přísným basem rozkazuje: „Jakub svolá všecku chasu a jí vyřídí, aby vzali housle, basu, to jí nařídí. Martine, ty běž hned za háj vzbudit celý zálesní kraj. A ty, Janku, běž na horu, kde kácejí dřeva v boru, pozvi všechny dřevorubce, láterníky,^[74] dobré hudce, zpěváky a hodné trubce. Půjdem tak k Betlému s hlučnou muzikou, k tomu místu šťastnému s chutí velikou.“ Druhý pastýř křišťálovým hlasem se rozjásá: „Všecky všude svoláme, na cestu se vydáme, k Betlému teď půjdeme, Boha slavit budeme.“ Andělíčkové je sborem povzbuzují: „Trouby zvučte hlučně dnes, vděčný zpěv se k Bohu nes.“ A před duševním zrakem posluchačů už se řadí průvod pastýřů, dudáků, kejdařů, ovčích stád a všecko se to valí k betlémskému chlévu na oltáři a už se to tam řadí po obou stranách, zleva i zprava svatostánku, už nehrajou a nezpívají na kůru, ale před nimi na oltáři živnou ti malovaní a ze dřeva vyřezaní pastýři, ten šedivý, nejstarší zcela zřetelně rozkazuje: „Nalad'te si hudby jasně, ať vám to zní všecko

krásně. A teď řádně do toho, hrajte, co je slušného, nechme se všichni vidět, ať se nemusíme stydět.“

Tak se zdá, že od toho okamžiku také Jindřich přestal býti učitelským mládencem, Eisenhut principálem, Kubíkuc Kuba klarinetistou, Jehlík flautistou, Marušák trubačem, Maršík basistou, neznámé, tajemné nadšení jako řídká mlha všecky je měkce zahalilo a unášelo kamsi do nadpozemských světů. Černá noc tlačí se na okna a poslouchá, zlaté hvězdy přestaly na obloze mrkat a poslouchají, měsíc se zastavil nad kostelní věží, lesy se ztišily a všecko poslouchá úžasně krásný Agnus vánoční mše, kterou složil Jan Jakub Ryba, rožmitálský kantor, a kterou hrají dnes poprvé v klenckém kostele. Ani nejslavnější opera světa nebyla nikdy hrána s větším nadšením a poslouchána s větší láskou a obdivem než tato prostičká hra náboženská. Zpěváci i hudebníci i posluchači tvořili jediný celek. Svatý zápal je všecky rozehřál, roztavil, takže splynuli vjedno a dali se unésti citem do nadpozemských světů předtím nikdy netušené krásy a blaženosti...

Všecko má svůj konec, i jitřin v klenckém kostele. Křepelka už dozpívávala svých „pět peněz“, hrdlička přestala Ježíškovi cukrovat, kukačka kukat, laštovička šveholit, pan páter Faster se od oltáře obrátil k lidu a jasnými, určitými slovy pověděl důvod toho nadšení a radosti. Přečetl totiž sváteční evangelium ze svatého Lukáše o tom, jak „vyšlo vyrčení od císaře Augusta, aby byl popsán všecek svět“, jak vyšel proto i Josef z Galileje do města Davidova, kteréž slove Betlém, aby se tam dal zapsat s Marií, zasnoubenou sobě manželkou těhotnou. „I stalo se, že tam Panna Marie porodila syna svého prvorozeného, plénkami ho obvinula a položila v jesle. Byli pak v té krajině pastýři ponocující a stráž držíce nad stádem svým. A aj, anděl Páně stál vedle nich a řekl: „Zvěstuji vám radost velikou! Narodil se vám dnes Spasitel, jenž jest Kristus Pán v městě Davidově.““ Nikdo ani nedýchá, dokud pan páter nedočetl a nepolíbil tu svatou knížku, kde je to všecko tak prostě a krátce pověděno. Ale nyní obrací Faster listy a čte totéž i německy pro osadníky z Mlýnce, Zdanova a Capartic. Kouzlo rázem pomínulo. Všichni si oddychli, jako by je z pout osvobodil, babičky v lavicích se rozkašlaly, děti u mřížky počaly šeptat, chasníci ohlížet se po děvčatech a na kůru vylovil z dlouhého šosatého kabátu pan učitel Eisenhut stříbrnou tabatěrku, ohlazenou a lesklou, tvář se mu blahem usmívala, oči zářily, kývl prstem na Klikovic Martínka, dal mu pikslíčku do ruky a ukázal prstem na zpěváky a hudebníky. Martínek se usmál a obnášel šňupec po celém kůru. Nejdříve nechal šňupnout učitelského mládence Jindřicha, pak Krutinovic Hadama a Mikulášovic Honzika, potom obešel muzikanty, podržel pikslu pod nosíčkem i Hanýžce Královic, Mrázovic Retce i učitelovic Lence, donesl ji Tomši Smolíkovic, aby neusnul, i Svatošovic

Jirkovi, a než ji vrátil poloprázdnou panu principálovi, sám si na ni poklepal kotníkem, jak to viděl u starých šňupáků, vzal si šňupeček a pak teprve ji podal Eisenhutovi. Ten se na Martínka usmál, pohladil ho po štětinaté hlavě a teď on si nabral šňupec vpravdě královský a labužnický ho vtáhl do obširného nosu. Všechny na kůru hrálo vědomí, že je s nimi jejich generál jak náleží spokojen, protože je tak vyznamenal i odměnil...

Páter FASTER dočetl i německé evangelium, nasadil si kvadrátek^[75] na hlavu, poklonil se před oltářem betlému a odcházel do sakristie, ale nikomu se domů z kostela nechtělo. Lidé se zadýchali, milé teploučko cítili na těle i duši, kožichy páchly ovčí vlnou i plesnivinou, jako doma za kamny, tak útulno bylo dnes v ozářeném kostele. Ale nic platno, do rána tu sedět nemohou, nutno je tudíž z kostela vyprovodit. A teď si usedá učitelský mládenec Jindřich na vysokou lavičku k hracímu stolu varhan, zabořil prsty do klávesů a kostel až v základech se zachvěl. Jindřich slyší v duši slavnou, velebnou větu evangelia: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle.“ Sklonil hlavu k varhanám a v mohutném postludiu^[76] zahřmělo chrámem velebné „sláva Bohu“. To pastýři a dudáci a hudebníci a zpěváci, tak jak přišli, seřazují se opět a odcházejí. Na dudy, píšťaly i flétny hrají „sláva! sláva!“ Vzdalují se, už stojí ve dveřích, už vyšli ven do jasné mrazivé noci, všichni odcházejí za nimi, kostelník Makásek už leze po oltáři a zhasíná lampičku po lampičce, šero vystupuje z chrámových koutů a varhany už jen sladce lkají, šeptají „sláva“, až zmlknou docela a kostel je prázdný.

Poslední vychází Klika, divoký Klika. Nezkrocená radost bouří mu nitrem, nemůže ji opanovat, přemoci. Na kostelním prahu se zastavuje, širákem zamávne, zavolá na Krále: „Václave! Je to radost, co! Juch! Juch! Juchuchúúú!“ Tak zavýskal prudce, nespoutaně, živelně, že tím rázem nakazil svobodnou chasu, která už běžela po silnici nahoru i dolů ke svým domovům, šťastný a radostný jásos naplnil kraj, který slavil vpravdě veselé vánoční hody. U nás má všechno svůj čas, práce, radost i žalost. Když dělat, tak dřít, až se tváří k zemi padá, a když se radovat, tak to musí být taková čistá a silná radost, až člověka od země pozdvihuje a k nebi povznáší. Nic polovičatého se netrpí. Advent patří Pánubohu stejně jako půst. Ženské oblékají modré šerky, bílé fěrtuchy a bílé pleny, šaty vysokých barev se uklidí do truhel, chodí se na roráty, zpívají se pobožné písničky, dudy nesmějí ani kviknout a nohám ani nenapadne, aby si poskočily. Ale nic netrvá věčně, ani adventní a postní očištec ne. Než se nadějí, rozkvetou děvčatům třešňové větvičky ve vodě, které se tam máčejí už od svaté panny Barbory, koudel i pučky i pačesy jsou spředeny, jako stříbro čistý, hladký len navine se na

kuzele, svatá Lucie upije noci, mlhy zmizí, zima utvrdne a vánoční výzva „radujme se, veselme se!“ bouří krajem. Blíží se masopust. –

Rybova slavná mše opakuje se ještě o velké na Boží hod, o Novém roce a o Třech kráľích. O ničem jiném se nemluví než o těch zpěvech a koledách, o hudbě, jež je doprovází, a o betlému, jenž stojí na hlavním oltáři. Radost a veselí pomalu šíří se z kostela po celé osadě. Nejdříve chytá děti. Už o koledě rozběhly se Královic Hanýžka s Marjánkou až do Chodova k Berouškovice kmotře zazpívat koledu, kterou zpívala Hanýžka sama v kostele u jesliček. Vrátily se s rancem ořechů, o které měli v Klenčí bídu a teprve je sázeli do země, kdežto v Chodově u Beroušků stál u stodoly ořech velký jako Smolíkovic lípy před Trhanovem. Po koledě vůbec běhají jen děvčátka, kluci dívají se na ně spatra a nanejvýš u známých zakoledovali na přímé vyzvání buď „Koleda, koleda, Štěpánku, co to neseš ve džbánu?“, anebo „Koledníci, o půlnoci přistupte ke dvoru!“ Jejich chvíle ještě nepřišla, ale připravovali se na ni už dávno.

Všecka zvířata na zimu línají a oblékají si novou srst a koně také. Pouštějí i dlouhé žíně z ocasů a právě na ty žíně se chlapci jen třesou. Dělají z nich nejen oka na vrabce a strnady, nenosí je pouze Marušovic strýčkovi, který jimi potahuje smyčce na housle, violy i basy, ale potřebují jich hlavně na fanfrnoch,^[77] se kterým o Novém roce rozběhnou se po Klenčí.

Klíkovice Martínek už jich má hodnou přehoušel, ale přece kde může, přitocí se před Johánesovic hospodou k formanským koním a vytrhne jim alespoň dvě tři vlásiny. Doma směl sbírat jenom ty, co jejich koně ztratí, protože táta je tuze pyšný na ocasy svých koní, které se jim plouhají skoro až po zemi. Ale Martínek doma vlásiny nesbírá, neboť doma mají šimly, a on chce žíně černé jako smůla. Lehké to není, protože kůň pravidelně zadkem vyhodí, jakmile ho v ocasu štípne, ale Martínek se umí k tomu tak šikovně postavit, že koňská noha jako střela kmitne se mimo a udeří do rozporoky anebo do váhu. Toho se Martínek nebojí. Ale bojí se podomka, chromého Matouše, který se tu ustavičně mezi saněmi motá, Martinka dobře zná a jistě by na něho žaloval. K tomu nesmí dojít; doma by se rozhněvali, matka by mu nepůjčila ten největší džbán, ve kterém nosívá na pole žencům kyselé mléko, a otec by mu zakázal vůbec s fanfrnochem chodit. Kuličku vosku už má dávno schovanou, jak ji vybral v mezi na poli samotářky, a kus kůže ze starého chomoutu leží na punebí ještě od loňska. Smolíkovic Tomeš a Svatošovic Jiříček chodili s ním loni a půjdou letos zase, už si písničku přezpívali a jde jim to dobře.

A tak o Novém roce hned po ranní mši svatě vyrazí od Kliků tři kluci. Martin vleče ohromný džbán, jehož kulatý otvor je pečlivě převázán koží, ze které právě uprostřed vlaje dlouhý drdol z koňských žíní, černých jako uhel. Tomášek nese hrnek vlažné vody a Svatošovic Jiřík hází prázdnou školní mošnou a mačká v ruce kuličku vosku, aby změkla. U Kliků už odzpívali a teď letí rovnou ke Králům, pak ještě půjdou k Smolíkům a Svatošům, stačí-li jim čas, zastaví se ještě u Frýdů a na faře. Za hodinu to musejí všechno olítat, a jak se odsezává na velkou, stát už zase na kruchtě u varhan, aby nerozhněvali pana mládence Jindřicha.

„Tak pojd'te jen do světnice, koledníčkové,“ otvírá dveře selka u Králů, jak na síni zadupaly jejich kroky. Kluci zčervenali, nechtělo se jim dovnitř všem na oči. Zde za dveřmi bylo by se jim zpívalo mnohem lépe. Chvíli přešlapovali v rozpacích, až je pozval hospodář přísně: „Tak polezte, kluci, polezte! Naběhne nám sem zima. Nenechte se zvat jako trhanovská vrchnost.“

„Martine, neboj se a pojd',“ pozvala je i Hanýžka a fanfrnoši v čele s Klikou hned se hrnuli dovnitř. Martin a bát se! Dokáže té žábě vlasaté, že se nebojí.

„Tomši, dobře drž,“ už rozkazuje jako doma, namáčí si ručky v teplé vodě, žihon už doma navoskoval, že stojí jako roh, rozkročil se. Smolík sevřel džbán oběma koleny, držel ho oběma rukama, Martínek oběma rukama střídavě, jako když dojí, počal tahati svazek žíní, ty mu v rukou klouzaly, vrzaly, kůže na džbánu napjatá se rozehvěla, hrnčený džbán se rozhučel, až ho Smolík v kolenou cítil, jako by mu tam lezli mravenci. Klikla náhle kývl hlavou tak, jak to viděl u mládence Jindřicha, a všichni rázem spustili předehtu: „Fanfrfanfrfanfrnoch! Nastává nám nový rok, nový rok nám nastává, koledy se nandává – hou, hou, haleluja!“ Po tomto úvodu dvakrát třikrát zabručel fanfrnoch naprázdno a pak teprve přišla vlastní koleda „vo pošouc krávě“. S citem a nadšením spustili jednohlasně:

Vandrovali tři řezníci, dřili krávu při měsíci,

hou, hou, haleluja.

Jeren praví: „Kráva živá,“ druhý praví: „Vocas zvihá,“

třetí praví: „Dřete přece, hajť nám kráva nehuteče.“

Kráva začla harcovati, na řezníky žalovati:

„To jsou rasí, ne řezníci, nepuste je do vesnici,

nabijte jim byjčí žilou, že vodřili krávu živou.“

Zkažte vy tám Nyklouc Důře, že huž krávě nepomůže,

zkažte vy tám Nyklouc Káči, že huž kráva na pekáči,

zkažte vy tám pošouc paní, že huž kráva zas na stání.

Po každém verši zpěváci opakovali „hou – hou – haleluja“, a když dozpívali, pochválil je hospodář: „Stafra, chlapci, vy jste náci zpěváci! A fanfrnoch máte jako zvon, hučí, až sklo v oknech drnčí. Zasloužíte si pěknou koledu,“ a hospodyně už tu stojí a vybírá z klína jablka, hrušky a přidala každému i po třech oříškách chodovských. Svatoš nastavuje mošnu, ale Martin už si znovu namáčí ruce. Za tu chválu musí přidat ještě alespoň jednu koledu. Ale kterou? Buď o mlynáři, který mele mouku v bílém klobouku, nebo o mlynářce, která mele krupici „v hušatý čepici“, nebo o slepici, která hrabala v pšenici, – všechny mu letí hlavou — až padl na tu pravou. Hned se chopil žíní, fanfrnoch zabručel a Martínek jako kapelník rozkazuje: „Zazpíváme ještě ‚Pantátu‘.“ A hned začíná:

*Pantáta šafář je panckyj taškář,
dvě léta huž, co je vdovec,
hukrád pánom tři sta vovec.
Dyž je páni chtíli zpátky,
tak to sváděl na sedláky.
Dyž je páni hledali, sedláci se nedali,
rozběhli se na šafáře, po poli ho honili
ha potom ho bez rychtáře do rymíka^[78] hodili.*

„Dobře se mu stalo,“ libuje si Král za stolem starou koledu, kterou sám jako chlapec zpíval, „a krásně zpíváte, ale nesmíte se zdržovat; musíte ještě jiné sousedy potěšit, tak běžte, abyste nic nezmeškali.“

Kluci září radostí a upalují rovnou k Smolíčkům, potkávají cestou jiné trojice, fanfrnoch ozývá se na všech stranách, až ho přehluší zvon Martin. To už zvoní na velkou poprvé a lidé pomalu se počínají trousit do kostela. Hospodyně litují, že musejí zůstat doma vařit oběd, a vyhánějí chasu i děti, aby čerstva šly a nepřišly pozdě. Před kostelem roste zástup sedláků z Klenčí i Postřekova, ba dnes přišli Dražinovští a Chodovští, neboť už se rozkřiklo krajem, jak krásnou mši v Klenčí zpívají, každému slovíčku že je rozumět, protože zpívají česky, a na oltáři že stojí betlém jako živý, plný pastýřů a oveček.

„Teprve dnes tam oči necháte,“ vykládá starý Taračka, který už byl na ranní a vypravil se znovu na velkou, aby té podívané hodně užil. „Ježíšek už neleží v plenkách, ale Panna Marie ho chová na klíně a také prý zavítají k nám na Chodsko po dlouhém čase zase jednou králové.“

„Co to povídáš?“ diví se postřekovský Tábor.

„Kolik jich má přijet?“

„A odkud?“

„Kam pojedou?“ otázky jen prší a v hlavách živnou staré vzpomínky, jak tudy jezdívali vskutku čeští králové a posledně asi před čtyřiceti roky sám ruský car zastavil se v Klenčí, když táhl na Napoleona.

Zábavu jim přerušil pan páter Faster, který už šel na velkou a zastavil se tu před kostelem. Všichni hned smekali, usmívali se na něho a chválili si, jak pěkné vánoce jim letos připravil, jak jde po celé osadě jedna řeč o betlémě a o té české mši.

Pan administrátor se usmíval, kýval hlavou, lahodilo mu to uznání, jako by ho hedvábným šátkem hladil.

„Ale vy jste boháč, pane páter,“ usmíval se na Fastra Klika, už docela s ním smířen.

„Jak to myslíte?“ zvažněl Faster.

„Taková stáda ovcí a dobytka mít, to není maličkost.“

„Ovšem, ovšem, to mám,“ směje se kněz.

„A jaké kusy pěkné! Všecko tlusté, vykrmené.“

„Čisté jako sklo, vykartáčované a vyhřebelcované.“

„Ani jeden takový kus nestojí u nás na stání.“

„Vzorný dobytek! Poklízet se nemusí.“

„Krmit a napájet také ne.“

„Tak si ho ode mne kupte, hned po Třech králích ho prodám a přidám slona a velblouda k němu,“ nabízí vážně Faster.

„Kdepak bychom vzali tolik peněz. Teď to na trzích tuze platí. Počkáme, až z dobytka spadne.“

„To si počkáte! Moje stáda na ceně nikdy neztratí, a abyste neřekli, že jsem lakomec, nechám vám je zde na památku, i když bych musil od vás odejít.“

„Ó, ne! To se nestane!“

„To se nesmí stát!“

„To my nepřipustíme,“ jako když vstříkne do ohně, všichni se hned zvedali, a pana administrátora dojala ta jejich láska tak, že se rychle musil odvrátit a beze slova pospíchal k sakristii.

„Snad přece! Snad přece!“ šeptal mu svůdný hlas v duši, neboť jeho naděje byla valně otřesena, když hrabě Rudolf nepřijel dosud do Trhanova a trávil svátky ve Znojmě. Pan nadlesní Winkler mu sice svěřil, že určitě přijede, protože chce mít v masopustě svatbu, celý zámek že se bude uvnitř i zvenčí opravovat, že přijedou malíři až z Vídně a pan hrabě osobně jim nařídí, co a jak si přeje.

„Pak ho musíte chytnout, neboť jakmile odjede, nevrátí se, až někdy v létě. Po svatbě odjede do Itálie, možná, že ještě dál, až do Svaté země snad pojedou novomanželé. Musejí tam, víme, ona ta nevěsta je vlastně rozvedená paní, čert tomu rozumí, jak to co je. Ani biskup prý nechtěl tu svatbu povolit, musilo se až do Říma, papež prý to konečně povolil, ale uložil jim hrozné pokání nějaké.“

To všecko nosil v hlavě Faster a na hraběte sázel jako na poslední kartu. Žádosti ještě leží v Budějovicích, ale konkurs už uplynul, každé chvíle může konzistoř sestavit terno a předložit je patronátnímu úřadu, aby si jednoho ze žadatelů vybral. Melichar se to neodvází bez hraběte udělat. Hrabě musí osobně podepsat dekret, kterým jmenuje nového faráře v Klenčí, jenom o to běží, aby osadníci s hrabětem mluvili dřív než Melichar a aby ho našli v dobré náladě, aby jim to slíbil: řekne-li jednou ano, pak ani tisíc Melicharů nic nezmůže...

To ovšem Faster netušil, že v tu chvíli, co lezl na kazatelnu, zastavily v Trhanově před bytem pana direktora knížecí sáně z Horšova Týna, z nich vystoupil štíhlý elegantní pán, lokaj mu pomohl z teplého cestovního kočichu, on sám pak velice uctivě pomáhal dámě vymotati se ze spousty kožešin, podal jí ruku a vedl ji rovnou do vrchnostenské kanceláře, kde bylo shromážděno veškeré úřednictvo lesní i hospodářské, všichni hajní, šafáři i poklasní ze všech dvorů, aby zde přednesli uctivé novoroční přání a pak šli rovnou do kostela pomodlit se za svoji milostivou vrchnost.

Direktor Melichar stál právě u psacího stolu a prstem ukazoval, kam se má kdo podepsat na krasopisně provedenou gratulaci, když se otevřely dveře, lokaj zavolal: „Jeho Excelence nejmilostivější pan hrabě,“ uskočil, do dveří vešla vysoká dáma, hrdě se rozhlédla kolem a za ní s úsměvem na rtech pospíchal hrabě Rudolf. Melicharovi vypadlo z ruky pero a až zakopl, jak se rozběhl ke dveřím vstříc jasnému chleboďárci. Hrabě Rudolf svoji společníci nikomu nepředstavil, ale všichni si řekli v duchu: „To je ona!“ A nemýlili se. Hraběnka přijala pozvání týnské kněžny, své budoucí sousedky, a hrabě jako stín ji doprovázel. Dnes povolila jeho prosbám a jsouc v nejlepším rozmaru rozhodla se prohlédnout si své příští sídlo – trhanovský zámek, ovšem „v nejpřísnějším inkognitu“.

„Nic tam nebude připraveno, pokoje nevytopeny,“ lekal se hrabě.

„Tak zůstanem doma a zítra se vrátíme do Prahy,“ otočila se rozmarná nevěsta na patě.

„Ach nikoli, prosím, vřele prosím,“ lezl hrabě Rudolf hned do prosa, „pojedu, jak si račte přát, jen abyste zhlédla své příští salóny alespoň a vyslovila přání, jak mají být upraveny.“

A na nic jiného času ani nezbyvalo. Hrabě, sotva přijal osobně novoroční přání, už spěchal s ředitelem a příští velitelkou do zámku. Prohlédli jej důkladně od přízemí až k půdě, chvíli zdrželi se v zámecké oratoři, aby slyšeli alespoň kousek zpívané mše svaté, zastavili se ještě na faře a zase zmizeli tiše a nenápadně jako zjevení.

Faster se to dozvěděl ještě téhož dne večer. Vyprávěl mu to dílský fořt Tudleno, který se vracel z Trhanova a zastavil se u Bartošů v hospodě. Nešel schválně k Joháněm, aby se vyhnul kasinu, ale sem zapadl poslechnout si Šmída ještě jednou, než se s Klenčím rozloučí. Principál Šmíd měl totiž jemný čich a uhodl vždycky pravou chvíli, kdy přijít a kdy se ztratit. Věděl, že svátkem svatých Tří králů počíná masopust a do toho dne že nutno vyklidit sál u Bartošů. Na Chodsko přistěhují se hudba, zpěv a tanec, opanují každou vesnici a podmaní si každou duši lidskou. Všecko před nimi musí ustoupit. Zapomene se na nemoc, bídu, trampoty a svízele života, mladí, staří, všichni bez rozdílu myslí jen na muziku, na svatby a taneční veselí. Jako oheň červené šerky, šátky a fěrtuchy proměňavých barev, hedvábné stuhy, sněhobílé vykládky a vyšívané rukávce už po celé vánoce hořely nedočkavou touhou na všech děvčatech i vdaných ženách, ženské lavice v kostele o ranní i velké podobaly se záhonům, posázeným samým pestrým kvítím, a chlapci i za třeskutých mrazů vykročovali si v nízkých střevících, vlněných punčochách, v koženkách až po kolena, vesty zapjaté jen na dva nejspodnější knoflíky, aby bylo vidět vyšívané náprsenky a límečky košil, krátké kazajky plné

kovových knoflíků lítáků, lesklých, jakoby z ryzího zlata ulitých, a na hlavě furiantsky k uchu nasazené vydrovky, anebo kloboučky s pávím peřím a kytkou zhotovenou ze skleněných perliček, drcků^[79] a nadrobno nastříhaných a nakroucených brků. Všem svítily oči vnitřním žářem a mladickou bujností, odpočali si po letním i podzimním dření na polích, lukách i v lese, mládí hlásilo se k svému právu a chtělo vyplýtvat přebytek svých kypících sil. I ta chrámová hudba, laškovné koledy, radostné zpěvy, jásavé housličky, štěbetavý klarinet, to všecko jítřilo v nich a bouřilo touhu, aby už si mohli po svém zabouřit, zavýskat si v hospodě, zazpívat, zadupat a s dívčí v náručí pustit se do kola...

Masopust se blíží a principál Šmíd cítí, že mu musí ustoupit, a proto dává dnes – o Novém roce – představení na rozloučenou. Kobylí hlava brnká nějak mrzutě, klikou točí nejstarší synek Šmídův, Pepík, který po celý advent chodil v Klenčí do školy, hrál i zpíval s ostatními kluky i na kůru, a kalí mu náladu pomyšlení, že zítra nebo pozítří pojedou do Ronšperka, budou se tlouci po německých vesnicích až do jara a on i s bratrem budou chodit do německých škol... Kristýnka pomáhá za oponou panu principálovi, protože se hraje dnes „Hrabě Rožmberk, vlastenecký příběh, který se stal ke konci švejdské války“, a to je hra pro dva, ženské role musí odříkávat Kristýnka, neboť Šmíd by nevydržel tak dlouho mluvit fistulovým hlasem. S dětmi se už rozloučili odpoledne, zahráli jim pohádku o Rýbrcoulovi a Kašpárek jim slíbil, budou-li hodné, že jim pošle komáří sádlo, ptačí mléko a z kobyly hlavy maso, aby se měly po celý rok dobře. Ale teď nastávalo loučení s dospělými, na kterém velice záleželo, neboť konec korunuje dílo. Šmíd i Kristýnka vytahují proto nejkrásnější figury, nejnádhernější roucha, mluví s takovým citem a nadšením, že brzy nastává hrobové ticho a trvá až do konce hry, kdy na jeviště přijel Kašpárek na koni „jako rytíř vyšprunclovaný“, přál všem šťastný a veselý nový rok, aby ho ve zdraví strávili a nového se dočkali. Poděkoval za hojnou návštěvu jménem všech „princezen, princů i hraběte Rožmberka, kteří se teď odstěhují z Klenčí do Ronšperka“. Ba poděkoval i za koníčka, že „pro jeho hladovou a mlsnou tlamu darovali ovísek, seno i slámu“, dřevěný koník přitom pod Kašpárkem se ukláněl, ba i na přední kolena klekl, až ho bylo sedlákům líto, viděli před sebou živého a umiňovali si, že mu ještě na cestu dají obroku, aby na Klenčí nezapomněl. Těšilo je, že se tu koníček zvelebil, žebra že mu zarostla, a když s ním pan principál vyjel s ostatními vozit dříví, že si bujně vyskakoval a radostně pořehtával. „Aby se vám po nás nestýskalo u Bartošu v sále,“ končil Kašpárek, „tak sem pošleme tři slavné a svaté krále: mého patrona Kašpara, a jeho bratřím Melicharu a Baltazaru rozkážeme, když jste byli tak hodní, aby vám za to přivezli na trataru zlato.“

„To bychom potřebovali,“ smáli se posluchači. Kristýnka už seděla sama u kobyly hlavy, otočila kličkou a Kašpárek spustil smutným hláskem: „Loučení, loučení, jak je to těžká věc...“ Všichni hned vpadli: „Ó, jak srdce bolest cítí, když se musí rozloučiti s panenkou mládenec.“ Než dozpívali a znovu pozdvihli hlavy a protřeli si zarosené oči, hle, Kašpárek zmizel, opona spadla, světla na jevišti zhasla a pan Šmíd se širákem a pérem na hlavě ve velké principálské paradě už seděl za stolem mezi sousedy, ptal se na cestu, může-li se pustit přes Postřekov a Mlýnec rovnou na Kramolín a Vlkanov.

„Kampak byste se tam drápal,“ smál se starý Taračka, „tam jsou úzké cesty i v létě a máte vůz jako chalupu.“

„Tak jak se tam dostaneme?“ staral se Šmíd, ačkoli dobře věděl, jak to dopadne.

„Dobře se tam dostanete,“ vložil se do toho Král, „spřáhnem dvoje saně, vůz na ně uklínujeme, pojedeme přes Červený Mlýn k Pařezovu a Podhamří, to je naše starost. Zítřka to naložíme a pozítří vás odvezu, koně už beztoho mohou roztřískat stání.“

„Pánbůh vám to zaplat', pantatínku, ať se vám do dne a do roka narodí syn,“ posmekl Šmíd svůj širák na čupřinaté hlavě.

„To kdyby Pánbůh dal,“ vesele odpověděl Král.

„No, chůvičky už máš tři,“ štířil se Klika, „tak teď už by měl přijít pacholíček.“ –

Po celou tu dobu seděl Faster jako zařezaný. Neměl žádného požitku ze slavnostního představení Šmídova, ani z deklamací Kristýnčiných, ani z Jindřichových zpěvů. Seděl bez jiskry a ohně, kterým jindy sálala celá jeho bytost, usmíval se sice, přikyvoval, ale všichni viděli, že se myšlenkami toulá jinde, nějaká těžká starost že mu sedí v týle a dusí ho.

Dílský fořt Smrž sedí vedle něho a důvěrně si spolu šeptají. Ať si šeptají, to nemůže ostatním kalit radost a zábavu.

„A vy jste jim při odjezdu udělali špalír?“ optal se náhle Faster s větším zájmem pana lesního.

„Tudleno, udělali. Z parkánu až do lipek dvěma řadami jsme se postavili a to se té hraběnce náramně líbilo. Usmála se na nás myslivce a takhle nám ze saní ručkou kynula. Dobře jsem si jí všiml. Nedivím se excelencpánu, že se do ní zakoukal. Víme, tudleno, naše nádlesňová má také figuru a tvářičky jako malované. Ale ta jí nesmí ani ruky podat, tak je ta Uherka vykynulá. A očima střílí na všechny strany, všecko vidí a všeho si všimne. Myslím, že se jí u

nás zalíbilo. Jak šli ze zámku na faru, zastavila hraběte a rukou mu ukázala na Haltrav. Excelencpán ji ještě kousek popovedl, aby viděla i Čerchov, a pak jí dlouze něco vykládal. Toť víme, tudleno, že se chlubil, revíry jí ukazoval, odkud až kam je všecko stadionské.“

„A Melichar, povídáte, s nimi všude chodil?“

„Všude ne, hned na faru s nimi nesměl. Jenom ke dveřím je doprovodil, ale, tudleno, víme, nehnul se od nich. Jako psík stál u farských dveří a čekal, až vyjdou. Očima slídlil, uši nastavoval a písáře proháněl, co a jak mají zařídit. Hleděl se zachovat všemožně, i pohostinství nabídl, obědem nebo kávou alespoň že by posloužil. Ale ta Uherka nechtěla, zakroutila hlavou a sama zaměřila do konírny, kde se vlastně nejdéle zdrželi.“

„To jste zkusili hladu.“

„A žízně, velebníčku! Ani se neptají. Do dvou hodin nepít, nejíst, běhat sem tam v tomhle mrazu, tudleno, to je co říct. Ale pak nám to direktor bohatě vynahradil, všecka čest. Do kasina nás zavedl, k nám si přisedl, nůši jitrnic a jelítek, dvě šunky, zvěřinu nechal z domova přinést a pan starý musil narazit březňák, pivo jako malvazí. Melichar, tudleno, víme, mezi námi řečeno, chodí nadutý jako páv, ale v té první radosti změkkl jako vosk, pil a vyprávěl, důvěrně se svěřoval, bradu ovšem zdvíhal, když si klepal na prsa a opakoval několikrát: ‚Můj milý Melichare,‘ tak mi řekl excelencpán, ‚můj milý Melichare, máš plnou moc moji. Tys teď hrabětem. Nic mi nepiš, ničím mě neobtěžuj, jenom na peníze nezapomeň, ty ať jsou brzy, a čím víc tím líp.‘“

Faster kýval hlavou a jaksi nerad se optal: „Což na Klenčí, na uprázdněnou faru, nestočila se řeč v kasině?“

„Také jim to svěřím, velebníčku, protože jich mám rád, tudleno, aby věděli, jak to s nima stojí. Když po požehnání přišel mezi nás trhanovský pan farář a pověděl, že pan hrabě mluvil s ním na faře už o ohláškách a o dispenzi^[80] od nich, potřepal mu pan direktor na rameno a řekl mu rozjařené: ‚Voni mají rozum, velebníčku, škoda, že nejsou o pár let déle na patronáte. Jim bych přál klenckou faru, protože nejsou žádný frajgajst ani Ultračech jako ten ztřeštěný Faster.‘“

„To že řekl?“ vytáhl do výše obočí kaplan.

„Jak tu před Bohem stojím. Slovíčko nelžu. ‚Ztřeštěný Faster‘ řekl, knihy a noviny jim vyčítal, o všem věděl, Šmída že pobláznili i Jindřicha, českou mši že zpívají na kůru v Klenčí,

ale to že udá, u konzistoře udá a oni že ostrouhají, že se do návrhu na faru ani nedostanou. Tudleno, to nesmějí tak nechat, musejí se bránit. Lidi jich tu mají rádi, kdo hubu má, každý jich chválí.“

„Každý, pane lesní?“ podíval se Faster na fořta.

„Nu, skoro každý,“ slevoval Smrž, „tudleno, takový Němčour Vorlíček, pravda, ne.“

„Nu tak vidíte! Ostatně – lidská přízeň! To je aprílové počasí, hned hosana, hned ukřížuj. Fara mi patří po právu. Máme s Rejžkem stejně patronátních let, ale já zde působím osm roků, kdežto Rejžek zde nepřeložil stébla.“

„Tak to musejí vyhrát, tudleno, to by v tom musili vžet všichni rohatí, a dejme si ještě jednu, ale na inštalaci mě musejí pozvat.“

„Jistě pozvu,“ přikývl Faster a připil si se Smržem.

„Tak, tak! Jenom nikdy nezahazovat flintu do žita. Tudleno, víme, hrabě je hrabě. Direktor si může mluvit, co chce, ale hrabě může dělat, co chce,“ těšil Smrž pana administrátora ještě ve dveřích, když už se rozloučil s Kristýnkou a principála Šmída pozval ještě k sobě na faru. Faster odcházel dříve než jindy, do půlnoci scházela ještě celá hodina, ale toužil po samotě, po tichém pokoji, aby si všecko v hlavě promyslel a urovnal. Šel i kolem ozářených oken Johánesovic hospody s hlavou sklopenou, nevšiml si ani ponůcky – starého Válka –, který ho poznal a pozdravil. Nebál se o sebe, ale o jiné mu běželo a v první řadě o učitelského mládence Jindřicha. Toho má direktor Melichar v hrsti a může ho přeložit z Klenčí někam na německou školu, potrestat ho, ale bez vikáře tak učinit nemůže. Kdo je vikářem? Jeho bratr přece, domažlický děkan. S tím musí promluvit hned zítra, vyložit mu, co řekl direktor, čím hrozí, zajde si i k paní komisarce Němcové postěžovat si i potěšit se. Jako stébla chytil se té myšlenky a hned se mu ulevilo.

Jakmile odešel Faster z hospody, dílského fořta už tam nic netěšilo. Nikdo ze sedláků nebyl zvědav na jeho novinky a on také byl pln zažitých dojmů v Trhanově, takže nevnímal dnes žádnou jinou zábavu. Zaplatil proto a bez loučení vytratil se od Bartošů k domovu. Když šel okolo Kliků, vzpomněl si na vojáka Salcmana i na to, jak ho pan nadlesní Winkler pochválil, že tak věrně hlídá hraběcí zajíce.

Smrže tuze ta chvála netěšila a byl rád, že už dragoun zase je zdravý a jezdí na kobyly, jako by jakživ nebyl dostal pardus. Schválně se na něho dnes poptal sedláka Kliky a ten vojáčka

chválil, jaký je to tichý, domácí člověk, že sedá s dětmi večer ve světnici, vyřezává jim ze dřeva roztodivné hračky a hlavně kluk Martin že je do vojáka zamilován, krmí s ním koně, cítí šavli i karabinu a jenjen se třese na sedlo. To že bude koňář, až vyroste.

„A že si rozumějí spolu?“ podivil se fořt.

„Nasmál byste se jim,“ vykládal soused, „ukazují si rukama i očima, melou to česky i německy a mají se rádi, jako by se odjakživa znali.“

Ale brzy zapomněl na vojáka i na sedláka a zase se mu zjevila před očima nová paní hraběnka. Kráčel lesem, opíral se o silnou dubovku, tmoucí tma ho obklopovala, hůl s okovaným koncem zazvonila chvílemi o kámen, zasněžené koruny smrků bolestně vzdychaly, ale rozjařený Smrž stále viděl bujnou krasavici v přilehlém kožíšku s čapkou na hlavě, ohnivé oči jí svítí, jak se usmála, zaleskly se jí v rudých rtech perleťové zoubky, vlasy černé jako smůla vlní se jí kolem jasného čela, v uších jí hoří démantové náušnice a na sněhobílém, hladkém, jakoby mramorovém krku blýská se jí šňůra krvavých granátů, ba snad i vzácnějších ještě drahokamů. Pan direktor řekl, to že je dar excelencpána, do důchodu že poslal klenotník účet a že naň praskla celá buková myť letošní.

„Tudleno! To je co říct! Za pár kamínků vyhodit takovou ránu peněz,“ zlobí se Smrž a Uherka přestává se mu líbit. Co on se těch bouček naopatruje, aby se mu žádný neztratil, a pro koho vlastně? Štěstí, že už les řídne, pěkně obílená Zvoníkovice chalupa bělá se i ve tmě, za ní jako slepice na hřadu sedí ostatní chalupy, hezky k zemi přikrčené, dřívím obložené, aby se do nich nedostal jedovatý větřík, jemný jako břitva, který pofukuje už asi čtrnáct dní od východu. Ani pes se nikde neozval a přece už fořt kráčí k myslivně. Zalezli také do boudy, zahrabali se do slámy a jsou líní vyskočit z teplého pelechu. Až z Klenčí je sem slyšet odbíjet půlnoc a teď i ponůčka ji vytrubuje. Smrž už bere za kliku, opírá se o dveře, ale co to? Kdo to sem pověsil?

„To je zajíc,“ zaklel fořt a prudce otevřel dveře. Žena se probudila, ptala se, co se stalo, ale Smrž hrabal špánem v doutnajícím popelu tak dlouho, až mu vzplanul, pak beze slova vyšel ven posvítit si na dveře. Tam visel na klíce zajíc jako jehně veliký, drátěné oko svíralo mu krk a konec drátu byl pevně natočený na kliku.

„To ten voják! Nikdo jiný než ten voják,“ rozkřikl se fořt vztekle, „ale kdy to udělal?“

„Asi před hodinou štěkali psi a doráželi na vrata.“

„Je už doma mládenec?“

„Nevím – neslyšela jsem ho.“

„Je-li doma, tudleho,“ a už tloukl na jeho dveře, ale marně, nikdo se neozýval. Smrž si vztekle odplívl, zabručel: „Ať se také potěší,“ pověsil zajíce znovu na kliku a šel svléct parádní uniformu.

Kousek moudré řeči s ním nebylo. Zvědavá fořtka marně čekala, že muž utrousí slovíčko o tom, kde celý den byl a co slyšel, ale marně. Jenom klel a bručel, tak se obrátila tváří ke zdi a znovu usnula. –

IX

O svátku svatých Tří králů chodili po Klenčí hned časně ráno „tří králové“. Tři chudí chlapi^[81] v bílých mužských košilích nosili v ruce „motovítko“ se zlatou hvězdou a zpívali společně:

*My tři králové deme k vám,
štěstí, zdraví vinčovat vám;
štěstí, zdraví, dlouhý leta,
my jsem k vám přišli z daleka.*

Tu se černý král obrátil k druhým dvěma a optal se jich:

*O vy dva slavný králové,
z kerýpa zemi jedete?*

A ti mu hned odpověděli:

*Od východu je příchod náš,
jak řek prorok Jeremiáš.
Ale co ty, černý, co ty vzadu
vystrkuješ na nás bradu?*

Tu se nadmul černý král a zazpíval:

*Já se k tomu znám,
že sem mouřenínskýj král,*

*že sem z mouřenínský země,
nemusíte mít strach ze mě.*

Oba jeho kamarádi ptají se dál:

*Proč si ty, králi, tak černý,
jako sou lesy večerní?*

*Slunce je toho příčina,
že je má tvář vopálená,*

vykládá hrdě mouřenínský král. Ale bílí králové mu vytýkají:

*Kdybys na slunce nechodil,
nebyl bysi se vopálil.*

Moudrý mouřenín však jim připomíná:

*Slunce je drahý koření,
vod Pánaboha stvořený,
slunce je drahý kamení,
z něho nám život pramení,
slunce je naše znamení
vod Božího narození.*

Když se tři králové domluvili, navzájem se představili a všechno si vysvětlili, postavili se okolo motovítka s hvězdou, jeden z kralů počal točit kličkou, hvězda vyskakovala do výše, třásla se, houpala a všichni se dali do zpěvu:

*Nám třem se hvězda zjevila,
kerá jakživa nebyla.
Jak sme tu hvězdu viděli,
hned sme si koně sedlali
a do Betléma se brali.
Herodes král z vokna kouká,
vidí tři krále z daleka.
„Daleká-li cesta vaše?“*

Do Betléma mysl naše.

*„Co je v Betlémě nového,
že pospícháte do něho?“*

*Narodil se tám spasitel,
všeho světa vykupitel.*

*„To já tam musím taky jít
to malý dítě pozdravit.“*

*Zbudil se Josef ze spaní,
vzel to díd'átko s Marií.
Vorešel s nima do Ejipta,
tám přebýval po tři líta,
haž humřil král Herodes,
tak je zase zpátky vodvez.*

Hospodyně už u nich stála s talířem obilí, černý král nastavil pytel, bílý napsal svěcenou křídou na dveře, jak vysoko dosáhl, tři křížky, třetí držel motovítko a na rozloučenou ještě zazpívali:

*Íčko huž pusťte tři krále,
haby mohli jít vo dům dále.
Z toho daru vám děkujem,
novýho líta vinčujem,
bychom přes rok zas k vám přišli,
vás ve zdraví tu vynašli!*

Tohle všecko zní ještě v uších osadníků, když se ubírají vážně do kostela, a hle, sotva překročili jeho práh, vidí, že i tam přijeli tři mudrci od východu.

Pastýři se svými stády jim ochotně ustoupili a na jejich místech usadili se Kašpar a Melichar s Baltazarem. Toto královské poselstvo přijelo na slonech, velbloudech a koních a jeden král, černý jako uhel, opravdu vystrkuje vzadu černou svoji bradu. Plno sluhů jde v jejich průvodu a místo andělíčka houpá se na drátku nad betlémem hvězda velká jako kometa. Velcí i malí osadníci pilně si ty vzácné hosty prohlížejí, obdivují se jejich čepicím, pláštěm i botám, všímají se darů, které nesou, usmívají se na ně vesele, ale celkem zůstávají chladní. Ba

zmocňují se jich při tom podívání i hříšné myšlenky. Klikovic Martínek si umiňuje, že letos v masopustě už půjde v průvodu s maškarami, že si načerní tvář a posadí si na hlavu také takový kornout, jako má ten zadní král, a Hanýžce napadá, že jsou to snad vousaté ženské, protože nemají kalhoty, ale jsou oblečeni v sukních. Mládenec Jindřich musil je klepnout smyčcem, aby mlčeli, přestali si šeptat a smát se, dřív než si toho všimne Faster, který na kazatelně horlivě vykládal už asi půl hodiny o zlatě, kadidlu a myrze a tak šikovně to zatočil nakonec, že všichni posluchači, i když už řekl „amen“, stáli dál jako přimražení a teprve po chvíli zvolali: „Dejž to nebeský Pánbůh!“ To se jim v tvrdých palicích teprve rozležela ta slova, že i my čekáme na svého spasitele, který by i nás a naši vlast pozemskou vysvobodil z otroctví hříchů a nepravosti, ten vykupitel že už se blíží, že jistě přijde a že mu musíme už teď chystat dary: zlato své lásky, kadidlo svých modliteb a vonnou mast dobrých skutků na všecky rány a bolesti, přivítat ho, věrně při něm stát a všude ho následovat, kam nás povede...

Páter Faster ani netušil, že za ním v lavičce sedí paní komisarová, která přišla sakristií už před chvílí, pilně poslouchá, a teď horlivě kývá hlavou, div že nevykřikne „výborně“.

Paní komisarová však neví, že nad ní v oratoři sedí i stojí klencká honorace. Postmistr Vorlíček že se tam vyklání ven, taktak že nepřepadne přes zábradlíčko pokryté krásnými štukovými ozdobami jako krajkou, poslouchá také, aby mu ani slovíčko neušlo, oba oficiři dragounští že si tam nakrucují jako jehly ostré frňousy pod nosem a baví se s paničkami, starý fořt Pavelka z Výhledů že si tam šeptá se Smržem z Dílů o tom, jak se vzdmáhá pytláctví a že i jemu nějaký lump přibíl na myslivnu srnčí růžky i s kostí osmeráka s nádhernými perlami. Jenom pan ajnémr Hubálek, hned jak spatřil paní komisarku, sebral čáku a rychle zmizel z oratoře. Jeho panička však setrvala až do konce, čekala na paní komisarovou, která všecka nadšená českou mší nemohla se před kostelem ani rozejít s Fastrem a učitelským mládencem Jindřichem. Smlouvali cestu do Postřekova k Švejdům, aby paní Božena viděla rodiště Buršíkovic Jirky, co si u nich ve Skalici vzal Ruffrovic Mančičku, její chůvičku, ale že si musejí pospíšet, protože už nikdo neudrží Klenčáky a hned po požehnání že začne u Bartošů v sále první masopustní veselí. Že přijdou jistě i sousedé a sousedky; v krojích že přijdou, aby ukázali, že o „bürgerbál“ nestojí, nikdo že jim nemá co poroučet, jak mají tancovat, smějí-li si před muzikanty zavýskat a zadupat...

Páter Faster sice zval vzácného hosta na faru na oběd, ale tu čest si nedala vzít paní ajnémrová, a tak šel s panem administrátorem jenom mládenec Jindřich, který se také vzpíral, Faster ho však popadl za ruku, a ať chtěl nebo nechtěl, musil s ním.

Hned po obědě vyšli, neboť dnes o svátku nedělní škola nebyla a při požehnání hrála i jindy na varhany učitelovic Léna, po otci muzikantka každou kapkou krve. Zimní den rozhořel se po poledni, až oči přecházely. Od lesů k lesům táhly se ohromné pláně sněhové, jiskřící, jako by je poházel drahokamy, ušlapané cesty a pěšiny je protínaly, vedly všechny k vesnicím a samotám k zemi přitisknutým, jakoby schouleným před zimou a mrazem. Čistě a mile usmívala se jasná obloha nad hlavou, škoda jen, že ani z postřekovských vrchů neotevírala se vyhlídka do kraje. Kolem dokola halil se obzor v šedé mlhy a s bídou mohli ukázati Němcové Sedmihoří a Ronšperk.

Zato Postřekov uvítal je velice slavně. Houdek s dudáčem tam stáli na pavlači před hospodou u Kaškýtků a zrovna vyhrávali masopustu první tři kousky. Venku natrásala se svobodná chasa a zástup dětí, na které se Faster zaškaredil. „Bez vás by se to neobešlo,“ zabručel nevrle, když ho sborem pozdravily. Ale Božena Němcová se zastavila a mile se zahleděla na ten pestrý obrázek. Všecka děvčátka měla půvděkový obleč, stála tu totiž pouze v rukávcích a pantoflíčkách, bez kabátků a střevců, také chlapci přišli k muzice vysvlečení, jako by pálilo na nebi červencové slunce.

„A není jim zima?“ starala se paní komisarová.

„Mladá krev na ledě se zahřeje,“ smál se mládenec Jindřich a poslouchal, jak houdek^[82] hraje v tak vysokých polohách, že prsty sahá téměř až ke kobylice.

„Musíme si pospíšit, aby nám Švejdouc neodešli,“ upozorňoval pan administrátor a první vykročil. Před vraty gruntů i chalup stáli hospodáři, sem tam i selka některá chovající na ruce anebo v peřince dítě v červené čepičce.

„Kampak? Kampak?“ volali důvěrně na kněze.

„K Švejdům na hyjtu,“ odpovídal Faster a jmenoval Němcové jednotlivé dvory, jak se postaru jmenovaly: „U Sokolů! U Táborů! U Zemanů! U Václavů! U Honzátů! U Psůtků!“

„Samá krásná jména staročeská,“ chválila paní komisarová a rozhlížela se dlouho návsí po kamenných, vysokých sklepech s úzkými, dlouhými okénky jako střílnami, při nichž klenou se důkladná vrata s menší brankou po boku a kapličkami zasklenými, ve kterých stojí dřevěná soška svatého Floriána, ochránce před ohněm. Od každých vrat k sousednímu statku pak táhnou se planky vroubené z mohutných trámů a přikryté dvoustrannou stříškou, aby nemokla

a nezahnívala. Holé koruny stromů vykukují nad šindelové střechy a zvědavě se rozhlížejí zasněženou krajinou.

„A kde mají, prosím vás, ostávací stavení?“ optala se Němcová.

„Hned za sklepem; v jedné řadě podél široké a dlážděné záspi táhnou se dozadu budovy, jež musí pojmouti všecko živé, lidi, koňský i hovězí dobytek, kurníky i holubníky, ovčín, kůlna i řezárna stojí tam a tvoří na první pohled jedno stavení.“

„Vždyť nevidí ani na návěs.“

„Ovšem že ne, ale také není vidět k nim z návsi.“

„Opravdu, jako pevnost stojí ty grunty řadou.“

„Nedivte se a nezapomínejte, že jste v kraji hraničářů, kteří tvořili ‚vlasti hráz‘.“

Božena Němcová uprostřed mezi oběma pány došla už až k potoku, který tak prudce tekł, že ani nezamrzl a jenom ledová tříšť tvořila se podél něho jako stříbrné paprsky. Kousek cesty za ním, co by kamenem dohodil, táhla se nová řádka nízkých domků. Na ty ukázal Faster prstem, usmál se a řekl: „Tamhle zůstávají už Němci.“

„Jak to, což je to jiná ves?“

„Ovšem, jiná ves i panství. Jmenuje se Mlýnec, patří sice do Klenčí osadou, ale poddaní jsou k Ronšperku.“

„A kam chodí do školy?“

„Sem, do Postřekova,“ ozval se Jindřich skromně.

„Tak se učí česky.“

„Nikoli, německy.“

„Jak je to možné?“

„Jako my v Klenčí, tak i zde v Postřekově učíme Čechy česky a Němce německy.“

„Současně?“

„Ovšem. Pouze já беру si na čtení německé děti z Capartic zvláště, protože je jich málo, ale psát a počítat musejí společně.“

Vtom právě proti nim okolo Švejdouc chalupy vyrazili „tři králové“ bez motovítka, ale v košilích a každý s pytlíkem v ruce. Přeskočili potok, cestu a zmizeli na dvorku protějšího stavení.

„Někdo je honí, to jistě zas něco vyvedli,“ hněval se Faster, a opravdu, za chalupou už se ozval dupot a dva grenčejgři v plné zbroji rozhlíželi se návsí. Byli z Pařezova a našťestí nepoznali paní komisarovou.

„Kam se schovali?“ prudce se optal kaprál divokou honbou celý zpocený, ale zastavil se, protože věděl, když je nechtyl na trávníkách, ve vesnici že se mu schovají jako blecha v košili a nikdo že jich neprozradí.

„Proč je honíte? Vždyť jsou to koledníci!“ přísně se na ně obořila Němcová.

„Žádní koledníci – pašeráci to jsou,“ odsekl kaprál.

„Děti! Co by pašovaly?“

„Sůl! Honíme je až z Dílů – čert aby vzal takovou službu,“ hodil pušku přes rameno a mrzutě odcházel zpátky k Mlýnci. Druhý strážník, patrně nováček, mlčky ho doprovázel. Němcová hleděla za nimi bolestně. „Je to kříž,“ povzdychla si po chvíli, „stát by měl zrušit solnou daň, vždy sůl přece patří k nutným potřebám života, a tohle všechno by přestalo. Odkud to, prosím vás, ty děti nesly?“ obrátila se na své průvodce.

„Z Dílů, ten finančník měl pravdu; ta sůl není pašována, je to naše sůl, kterou stát prodává v pohraničním pásmu za stejnou cenu a v stejné jakosti jako v Bavorsku, jen aby zamezil pašování.“

„Tak proč je honili?“

„Protože se ta sůl smí prodávat na Dílich, ale v Klenčí a Postřekově už musejí solit solí homolovou, haličskou, mnohem dražší a tak tvrdou, že se strouhá strouháčem kdežto hraničná sůl je krystalová, sypká, o hodně lehčí a slanější a dopravuje se v soudkách. Proto se u nás sůl dnes opravdu nepašuje z Bavor, ale z našeho pohraničního pásma.“

„Tedy od nás k nám?“ zasmála se Němcová.

„Ano, pouze v Nemanicích, kde má kupec sklad naší soli, nosí mu ji bavorští pašeráci a od něho ji pak přebírají kramáři na Černé Řece, ve Staré Huti a na Dílích. Kontrola, jak jste viděla, je přísná, tresty veliké, ale pro groš tu často lidé nasadí i život.“

„Muž říká, že se tu nepašuje pro zisk, pašerák že by si více vydělal jako láterník v lese, ale že ty lidi žene k tomu řemeslu právě to nebezpečí, se kterým je spojeno, že je dráždí a rozčiluje jenom myšlenka, jak obelstít úřady, jak se uhnouti nastražené pasti, ba často i smrti.“

„Ovšem,“ souhlasil Faster, „nikdo také v pašování nevidí zde nic hříšného, stejně jako v pytláctví, o lesní krádeži ani nemluví. Pašerák a pytlák platí za hrdiny, které každý všemožně kryje a podporuje.“

„Chápu to,“ usmála se paní komisarová, „dobrodružný život hor a lesů má v sobě mnoho půvabu. Každé zapovězené ovoce dráždí, a zač by stál muž, který by se neodvážil je utrhnout.“

Venku stálo plno lidí a také přetřásali živě honbu na malé pašeráky.

„Vytřeli jim zrak. Zmizeli jako myši. Já jim otevřel stodůlku, aby mohli zadem ven,“ vykládal Kapíc a smál se radostně.

„Ale na Dílích u Zvoníků bude teď zle. Ti dva kocouři se tam jistě vrátí. Zvoník se bude musit zpovídat, komu a mnoho-li prodal, potom začnou vážit soudky, souhlasí-li to, a po staveních chodit, kdo sůl koupil; celé Díly vzbouří.“

„No a bude to souhlasit. Jistě bude. Na Zvoníka si nepřijdou. To není letošní zajíc, ale liška vyskákaná. Ten ji klukům jistě ze soudků v krámu nenabíral,“ mávl bezstarostně rukou mladý muž, černovlasý, s jiskrným okem a vznosné postavy.

Němcová se na něho zahleděla, sama přistoupila k němu a optala se s úsměvem: „Příteli, nemáte bratra v České Skalici?“

„To mám, a strýčka také,“ zasmál se Martin Buršík, který hospodařil na Švejdouc chalupě, „vy je znáte? A jak jste mě poznala?“

„Protože znám Jirku a vy jste mu podoben, jako byste mu z oka vypadl.“

„Nebožka máma to taky říkávali, ale pojd'te dál, pojd'te k nám, já jsem už bratra dávno neviděl,“ uváděl hned Martin hosty do světnice a dychtivě naslouchal novým zprávám, jež mu

paní komisarová ochotně vykládala. Před ní na stole ležel nůž, calta^[83] a košíček míšeňských jablek. Martinova žena stála u kamen, přemýšlela, čím by vzácné hosty ještě mohla uctít. Vytratila se a přinesla ještě hrudku másla s medem na pěkně malovaném talíři. Toho se hned Němcová všimla.

„Kdepak kupujete takové talíře s růžemi jako živými? To je majolika?“

„V Klenčí u Majrů dělají talíři. Tam je majoliková fabrika,“ ochotně vykládala řečná chalupnice, „a hrnčír tam sedí na hrnčírí, všechno nádobí tam kupujeme.“

Němcová vstala a přistoupila k sudnu^[84] u zdi, plnému hrnců i hrnků, džbánů, misek a talířů, čistých, pěkně srovnaných.

„A ty sklenice jsou také z Klenčí?“ ukázala na suden nahoru, kde svítilo sklo jako oheň červené.

„I toto! Kdepak z Klenčí! Odněkud z hutí jsou a sám Pánbůh ví, jak staré.“

Němcová natáhla ruku po řádce sklenic, sundala jednu a prohlížela ji proti světlu. „To je podjímané sklo křišťálové, krásně broušené,“ zavelebila náhle, „mám podobnou po své babičce, která ji přinesla z Nového Světa.“

„Tak vidíte, jak mnoho známých tu nacházíte,“ usmál se Faster, „naše sklářství, hutě i brusírny musíte si prohlédnout.“

„Kdyby se vám, paní, ta sklenička líbila –,“ ozval se Buršík.

„Ach, nikoli,“ nenechala ho Němcová ani domluvit a hned stavěla skleničku na suden, jako by ji v ruce páčila.

„Na památku jen,“ vysvětloval chalupník starostlivě, aby zahladil nepříjemný dojem, „zde bída o ně není. Brusiči je nabízejí za mouku, když tam kupujeme popel, a Zieglerové to nepoznají. Neublíží jim to.“

„Ale je to krádež, stejně jako pytláctví a pašeráctví,“ zpřísněla paní komisarová.

„Přijde na to,“ vyskočil za stolem Faster, „nemyslete si, že bych jako kněz schvaloval anebo chránil krádež. Ale já znám platy těch lidí, znám zmrzačené láterníky, rtuť otrávené skláře, lidi okrádané o zdraví, o práci, a kdo se jich zastane?“

„Vy máte tu povinnost a pan učitel tuhle,“ klidně řekla paní komisarová.

„Ovšem, ale –,“ zchladl Faster, nedopověděl, jen mávl rukou a po chvíli dodal: „ne, ti lidé nehřeší,“ a klidně si usedl.

„A Jirka vyprávěl, že také bílíte plátna, proto asi chodíte do skláren pro popel,“ přisedla si ke stolu Němcová a načínala rychle z jiného soudku.

„Ovšem, ovšem,“ svědčil hned Buršík, „bílíme a také prodáváme, jezdíme s bratrancem, Kašpárek mu přezdívají, na trhy, ale víc jen svážíme hrubá plátna a rozvážíme vybílená.“

Němcová se odmlčela a zamyslíla. Po chvíli vstala a zřejmě dojatá se loučila. „Je to zvláštní! Čím zde mezi vámi déle žiji, tím více se mi zdá, jako bych byla doma. O, hory! Hory! Jen kdybych ve městě – v Domažlicích – nemusela se rozčilovat.“ Zůstala už vážnou, až smutnou, i když vyšli ven, na náves. Buršík je vyprovázel až k hospodě, ve které už se točily páry tanečníků a otevřenými dveřmi valil se ven nejen tabákový kouř, ale i výskot a zpěv.

„Mohli bychom se na chvíli zastavit,“ ozval se nesměle mládenec Jindřich, který stříhal ušima a chytil vysoké tóny housliček. Ten houdek ho tam táhl, hrající všecko z paměti, bez not, a přece tak čistě a krásně.

„Už se válem šírá,“ procitla ze svého zadumání paní komisarová, „což kdyby muž byl dříve hotov a vrátil se z Haselbachu před šestou?“

„Zde byste vskutku viděla pravou chodskou muziku,“ pokusil se ji zdržet i Faster. Ale Němcové scházela v tom okamžiku chuť i nálada.

„Až v Klenčí,“ odmítla úsečně pozvání a vykročila první k Hojdouc cestě. Sluníčko už opravdu zapadlo za Sádek a modravé šero kladlo se jako závoj po zasněženém kraji. První hvězdy rozsvěcovaly se po temné obloze a haltravské lesy rozšuměly se večerní modlitbou. Všichni mlčeli, podléhajíce tichu velebného večera, který se tajemně blížil, jako by vycházel z černých hvozdů na bílé pláň sněhové...

Na zadních vrchách se paní komisarová zastavila. V průhledném stínu rýsoval se proti nebi na obzoru homolovitý Hrádek, Dmout, zelenovské lesy i klikatý hřbet Čerchova a v kotlině dole bělal se trhanovský zámek s řadou Lomikarových lip.

„Miluji světlo a nenávidím tmou,“ zřejmě se zachvěla Němcová, „dusí mě stesk a smutek, pospěšme si někam k světlu a teplu.“

Fastra mrzelo, že se vycházka do Postřekova tak zakalila. I mládenec Jindřich nakazil se tím smutkem a tak pospíchali ke Klenčí, jako by šli z funusu. Tam vedle Zámečnicků pod mlýnem v ulici k Postřekovu klouzala se sama a sama Hanýžka Královic. Vyběhla vždycky nahoru k dřevěnému můstku přes potok, sedla si na bobek a sjela dolů až za Zámečnickovic chalupu. Tam si schovala ruce pod fěrtoušek a zadívala se ven do zavátých polí a luk. Už ji to pomalu omrzelo, když konečně spatřila tři temné postavy kráčet ke Klenčí.

„Už jdou,“ zaplesalo jí srdéčko a rozběhla se jim vstříc.

„Paní, hledala vás u nás z pošty Dodla, co nosí psaní do Domažlic^[85], máte jít k nám.“

„A ty zde na nás čekáš?“ vzala ji za ručičku Němcová a hned takovou čistou radost pocítila, jako by ke kvítku přivoněla.

„Táta řekl, abych vás nepropásla, tak jsme se klouzali na kopečku u Zámečnicků, všichni už odešli, ale já jsem na vás počkala.“

„To jsi hodná,“ zmačkla jí ručičku paní komisarová, „a není ti zima?“

„Já jsem se klouzala. Na klouzačce nikdy nezebe,“ vykládala rozšafně Hanýžka, až paní Boženu rozesmála.

Král už krmil koně a poklízal dobytku. Zavíral právě maštal a zaslechl veselý smích i hovor. Po řeči poznal paní komisarovou a vyšel jí až před grunt vstříc.

„Poslice je naše příbuzná,“ doplňoval hned vzkaz své dcerky, „nechce se jí nést těžký balík a myslí, že by si ho paní mohla vzít na kočárek. Je už stará, nelze se jí divit,“ omlouval starou Dodlu, vdovu po postiliónu, která místo penze zastávala službu listonoše. V mládí chodívala až do Starého Sedliště, osm hodin cesty daleko, s psaními, teď se kolébala s nůši na zádech denně do domažlické sběrný poštovní u kupce Ibšera, který dodání dopisů i novin už sám v městě obstaral.

„Naopak, hospodáři, jsem tomu velice ráda, budou to asi knihy, čekám na ně netrpělivě. Nechala poslice balík u vás?“

„U nás, u nás, jen pojd'te dál a prohlídněte si tu zásilku.“

Faster s učitelským mládencem netrpělivě přešlapovali. Těšili se, že alespoň k večeri zavedou paní komisarovou na faru, a zatím jistě teď zůstane u Králů.

„A copak pan učitel s velebným pánem se k nám nepodívá?“ obrátil se po nich hospodář.

Také selka vyšla na práh. Hanýžka už jí pověděla, jací hosté stojí venku.

„Tak nestůjte tady a pojd'te se ohřát do světnice,“ zvala upřímně.

„Až jindy, dnes už je pozdě,“ odmítl Faster a dost nevrle, „těšili jsme se, že se sejdeme dnes u Bartošů.“

„Kdyby chtěla jít paní s námi, velkou čest i radost by všem prokázala. Sousedé ji viděli ráno v kostele a Klika sem přiběhl na zvědy, bude-li odpoledne hyjta, že by paničku pozvali, aby šla s námi navečer k muzice,“ nesměle a uctivě vykládala Králová.

„Kdopak hraje?“ optal se Jindřich.

„Ó, Bartoš se vyznamenal, vzal napoprvé Marušáky. Naše Hanýžka musí být všude. Přiběhla od Bartošů a vyprávěla, že chasa tancuje už od požehnání a muzikantů že je plná kruchtička. Tak se všichni těšíme na dnešní večer.“

„Podívám se tam s vámi ráda,“ vesele svolovala Němcová, „zvláště bude-li tam i zpěv.“

„Muzika bez písniček – to je chléb bez soli,“ usmál se Král.

„Sláva!“ hned ožil Faster, „– tak všichni na shledanou u Bartošů,“ a radostně odcházel s učitelským mládencem k faře.

„Poslouchejte, Jindříšku,“ počal teď cestou i potom při večeři, „nesmíme si dnes v Klenčí uříznout kus ostudy. Taková paní bude se dívat a poslouchat! Vy musíte vzít Marušáky navečer sám do ruky a držet je na uzdě, aby jim nenapadlo hrát jejich štajryše a šotyše. Chasa se už vyskákala, večer tam budou sousedi, tak vytáhněte své písničky, jak jste si je upravil, a uvidíte, jak se rozpálí i starý Taračka. A paní komisarová něco uvidí a uslyší, nač tak hned nezapomene.“

„Bez starosti, sám se na to těším,“ mnul si Jindřich nedočkavě ruce, „teď je u Bartošů přestávka, ale hned po večeři tam půjdu a sám si mezi ně sednu.“

„Ovšem s housličkami?“ pro jistotu optal se Faster.

„Ano, kvůli paní Boženě své vlastní housle si přinesu.“

„Tak mám po starosti,“ oddychl si kněz.

Paní Božena našla v balíčku u Králů druhý díl svých Národních báchorek a pověstí, první to knihu, kterou samostatně vydala. Radost i hrdost naplnila jí něžné srdce, hřálo jí vědomí, že vykonala kus poctivé práce, rozjasnila se celá a zkrásněla.

„Sepsala a vydala jsem knížku, Hanýžko,“ obrátila se k děvčátku, „zde máš jeden výtisk ode mne na památku.“

Hanýžka dychtivě natáhla obě ručky po podávané knize.

„Jakpak se říká,“ ozvala se hned přísně Králová.

„Zaplat' Pánbůh,“ hlesla Hanýžka, a její matka pokračovala:

„Ale, paní, takovou škodu si s námi děláte, vždyť si to nezasloužíme. To jsou jistě Národní báchorky a pověsti, poznávám tu milou knížku podle obálky. Pan páter nám ji půjčili a náš sedlák ji četl na hyjtě. Muži, ženské, velcí, malí, nikdo ani nedýchal, takové pohádky jsme jaktěživi neslyšeli.“

„To jsem ráda, že se vám líbily,“ řekla upřímně Němcová; pálila ji nepříznivá kritika, kterou o knize přinesly Květy, a ta prostá chvála ze selčíných úst působila proto jako balzám, „už zapisuji i vaše pohádky, i ty, co jsem zde u vás slyšela, o chytré Mance^[86], a o Popelce, všecky je vytisknu.“

„Jejej! Jistě?“ zaradovala se selka.

„Tak si, Hanýžko, tu knížku pěkně schovej, abys měla památku, až vyrosteš a pochopíš, kdo ti tu knížku daroval,“ vážně promluvil Král.

Hanýžku teď teprve trklo, že asi dost pěkně nepoděkovala, když táta mluví tak přísně. Skočila k paní Boženě, a než se tato nadála, políbila jí pravou ruku.

„Hanýžko! Co to děláš?“ překvapením zvolala Němcová, sehnula se, objala dívenku, přitulila si ji k srdci a políbila na čelo.

„Jenom ji nechte, paní,“ stejně vážně pokračoval Král, „vy byste si zasloužili, abychom vám všichni zlíbali ruku, která píše pro nás tak pěkné čtení.“

Paní Božena zřejmě dojata popošla k oknu a zahleděla se do tmy. Král viděl, jak si utírá bílým šátečkem oči, tak aby to zamluvil, spustil hned vesele:

„A copak nám, matko, nedáš nic k večeři? S hladovým žaludkem by se nám špatně skákalo. Paní nepohrdne a povečeří s námi.“

„Ano, ráda,“ přijala pozvání paní komisarová, „ale kdybych směla prosit, jen trochu svařeného mléka s chlebem.“

„Dnes je svátek,“ ozvala se od krbu hospodyně, „ohřívám knedlíky a zelí s vepřovým, jak nám zbylo od oběda.“

„Ach, kdybych byla zdráva!“ povzdychla si Němcová, „bývalo to i mým zamilovaným jídlem, ale teď se živím jen mlékem a vajíčky. Lékaři mi nařizují, že musím do lázní.“ Všichni se soustrastně zahleděli na pobledlé tváře krásné paní, jež tu seděla v plné záři bukového španu a jejíž oči svítily jako dvě tmavé hvězdy. Světnicí jako by přešel temný stín, smutek si podmanil na chvíli všechny.

„Nemoc – hořký host a někdy ke hrobu most,“ ozval se Král, „ale to platí v stáří, že jsem tak smělý, kolipak čítáte let?“

„Hádejte,“ usmála se Němcová.

„Tak asi třicet.“

„Prohrál jste. Jsem o celých pět let mladší.“

Krále to zamrzelo, a proto se omlouval upřímně: „To ta nemoc, tu musíte vyhnat. U nás je zdrávo. Jen co přijde jaro, rozkvetete jako růžička.“

Králová převažovala dojení mléka a jako by se té řeči u stolu nevšímala, ale ani slůvko jí neušlo. „Chudinka paní,“ litovala ji v duchu, „v pětadvaceti letech mít čtyři děti! Já je mám ve třiceti, a co zkusím!“ a jaksi ještě vroucněji si ji zamilovala.

Po večeři chystali se všichni k muzice. Králová v kroji po nebožce bábě, statná a růžová ve tváři jenjen zářila radostí i touhou po muzice a tanci. Krotila se a mírnila, ale Němcové přece neušlo, jak v ní každá žilka hraje.

„Tančíte ráda?“ optala se jí už cestou k Bartošům.

„V létě mi to ani nenapadne,“ přiznávala se selka, „práce na polích, lukách i v lese udře člověka, že lehne večer a spí jako dřevo. Ale v zimě si odpočineme. Celý advent sedíme jen a předeme. Uvařit a poklidit doma, to je hračka, a tak se nedivte, že to s námi hraje a nemůžeme

se masopustu ani dočkat.“ Šly samy dvě, Král ještě se doma okouněl, čekal na vojáka, aby mu řekl, že nebudou doma, tak aby hlídal, slíbil donést k Johánesům balíček knih, přidal k nim košíček panenských jablíček, nařídil podomku Matoušovi, aby to dal panu komisarovi do kočárku, pěkně pod seno, aby jablíčka nezmrzla, aby mu vyřídil, že panička sedí u Bartošů a že by sousedy těšilo, kdyby se za ně nestyděl a také mezi ně přišel, a pak teprve zamířil k hospodě. Přišel tak o vzácnou podívanou. Jakmile Králová otevřela dveře v Bartošovic sále a pustila tam před sebou paní komisarovou, přestala hrát hned muzika, jako když utne, páry tanečnicků rozstoupily se na dvě strany, na kruchtice vztyčil se mládenec Jindřich, k paní Boženě přitočil se pan administrátor, ujal ji uctivě za ruku a vedl ji od prahu ke kruchtice, kde všichni muzikanti stoje zahráli „nahoru“. Hráli totiž slavnostní tuš, který hrávali jen v kostele a o vzácných příležitostech a jen nejvzácnějším hostům. Vytáhli jásavou melodii třikrát po sobě, vždy výš a výš, a když potřetí třepaly se drobné tóny ve výšce jako trylky skřivánci, zabouřilo celou hospodou:

Dej jen Pámbů zdraví v tom kodovském kraji,

dej jen Pámbů zdraví vám!

My vás rádi máme, pěkně vás vítáme,

pěkně vás vítáme k nám.

Mladý sedlák Vávřík podal hostu napěněný džbánec, paní Božena, rozpaky červená jako růžička, usmála se, kývla hlavičkou, ulízla trochu pěny a vrátila džbánec. Sáh po něm páter FASTER a Vávřík, záře radostí, ohlásil nadšeně: „Paní, íčko je vaše muzika, máte sólo, jak dlouho budete chtít.“

„Děkuji vám,“ chtěla říct Němcová a vzdát se té pocty. Před očima však kmitl se jí smyčec, muzikanti spustili polku, takovou houpavou, neodolatelnou, chasa zazpívala:

Štýry koně ve dvoře, žádnýj s nima nevoře,

kinky, břinky, podkovinky, žádnýj s nima nevoře,

paní komisarová ani nevěděla jak, a už se točila s Vávříkem po sále. Oči přivřené jako ve snu, poslouchá štěbetavou hudbu, jež hraje mezihru, než si ujasnila, co to ti muzikanti hrají, rozlétá se už druhá strofa:

Voře s nima Jeníček, řehtá vraný koníček,

ach bože, ach bože, řehtá vraný koníček.

K srdci sahá ta písnička! Do noh vjíždí ta muzika! Není to sousedská, není to polka, ale je to kouzelný tanec nějaký, který dovede si podmanit a očarovat.

*Když houvratě dovorál, dovorál, na svou milou zavolal,
ach bože, ach bože, na svou milou zavolal.*

„Dost,“ zastavila se najednou tanečnice po třetí sloce. Násilím musila protrhnout to kouzelné kolo, vymanit se z té čaromoci hudby a zpěvu, vzpamatovat se...

„Děkuji vám všem,“ usmála se, „jen tancujte sami, a tím mě nejvíc potěšíte,“ rozhlédla se kolem, zahlédla Fastra, který jí šel vstříc, a dala se odvésti ke stolu. V patách za nimi už se roztáčely páry mladých i starých tanečníků. U stolu seděli s panem administrátorem dílský fořt Smrž i starý Pavelka z Výhledů, kupec Mráz, mydlář Hausner a všichni hned uctivě vstali a vítali paní komisarku. Chválili, jak lehce tančí, po špičkách jen jako pírkó se vznáší, ale že toho málo užila, celý kousek že měla přetancit, ale kdyby si přála, že stačí jen slovíčko a Marušáci hned zas vyvolají sólo, aby se nemusila v kole tlačit.

Všecka ta řeč táhne kolem uší Boženy Němcové naplano, sedí sice a usmívá se, ale v duši slyší hrát housličky a zpívat písničku. „Ach bože, ach bože, na svou milou zavolal –,“ jako ozvěna táhne jí nitrem smutný hlas, a srdce se jí třese v těle sladkou bolestí.

Když po chvíli vešel Král do sálu a usedl si mezi sousedy, ke Klikovi, Houdlovi, Taračkovi a Frýdákovi, zamračila se na něho jeho žena i pěstí zahrozila: „Že už přec někdy něco jdeš, ty kunibale. Kdepak se tak dlouho loudáš? Přišel jsi o mnoho. Paní komisarka měla sólo.“

Král otočil hlavu k panskému stolu, v jehož čele paní Božena seděla, a sotva ji poznával, jaká proměna se s ní stala. Bledé tváře podbarvily se jí krví, oči planuly vnitřním žářem, na rtech jí seděl takový zvláštní úsměv, že Král nevěděl, usmívá se radostí či bolestí? Vysoké, bílé čelo její lemované záplavou temných vlasů lesklo se jako z mramoru.

„Jako svatá na oltáři,“ kmitla se hlavou Královou hříšná myšlenka, čerstva odtrhl oči od toho obrázku a upřel je na svoji ženu.

„Nebruč, Marjánko, nebruč,“ usmál se na ni laskavě, „vytancuješ se dnes, až se ti hlava zatočí.“

„Jenom moc nepij, aby se ti nepletly nohy,“ zahrozila muži Marjánka, když viděla, jak dychtivě sáhl po džbánku, dal jí připít, ale pak sám se do něho podíval tak hluboko, až viděl dno.

Vtom se na kruchtice ozvala hudba. Král nazdvihl hlavu, vteřinu dvě bystře poslouchal, aby z předehty už poznal písničku, náhle, jako by ho cosi bodlo, vyskočil, zatleskal rukama, rozpřáhl je, vykřikl: „To je baborák, pojd', Marjánko.“ Králová vletěla mu do náruče, chvíli se spolu drželi za ruce, kolébali se na jednom místě do taktu, přešlapovali netrpělivě, hudba schválně, jako by je chtěla rozdráždit, hrála z partesů něco, co se písničce navlas podobalo a přece písničkou to nebylo, užuž chtějí se páry zatočit, ale hudba je drží, lechtá a šimrá, celým tělem jim projíždí, jako husí kůže by jim naskakovala, až když už se zdá, že to nelze déle vydržet, všechny instrumenty se srovnají, zaberou jasně melodii, z hrdel vytryskne písnička:

*Ztratila má milá sýkorku,
nechtěla mi ji dát za stotku –*

a už se tančí baborák, až se okna třesou.

Jakmile se ozvala hudba, rázem pominulo podivné zasnění paní Boženy. Z místa, na kterém seděla, mohla dobře přehlédnouti celý sál. Oči její padly na Krále a jeho ženu, jak se drží spolu kolem pasu, pohupují se a jak jim planou tváře a září oči nedočkavou touhou i radostí. Páter Faster viděl, kam se dívá Němcová, zahleděl se také tím směrem, a když spatřil Krále, usmál se šibalsky a řekl: „Mně se zdá, že to dnes na Krále sedá.“

„Na Královou také,“ přisvědčil hned fořt Smrž, „jen se, tudleno, podívejte, jak jí to v těle hraje, jako by jí bylo sedmnáct let.“

Božena Němcová nemohla tu změnu ani pochopit. Před chvílí doma pečlivý hospodář, vážný a usedlý, starostlivá hospodyně a matka, a hle, jak se spolu točí, výskají a zpívají, na celý svět zapomínají, na děti doma i na hospodářství, na všecky starosti i trampoty života...

„Kéž bych i já to mohla!“ vzdychla si v duchu, ale oči z nich nemohla spustit. „Krásně tančí Král,“ pochválila ho nahlas.

„Teprve to začíná,“ zálibně se usmíval fořt Pavelka a pod šedivým obočím malá očka jenjen mu hrála, „široko daleko není tak slavného tanečníka ani tanečnice, jako je Král s jeho ženou, přijdou-li do ohně. Já je pamatuji z časů jejich svobody, kdy Král chodil za Marjánkou do

Kodova k Berouškům. Tenkrát se postavila na Výhledech hospoda, k první muzice přišla chasa z Klenčí i Kodova, ale přišli i Němci z Capartic a z Černé Řeky skláři.

„Česká bude muzika,“ stoupl si Král před muzikanty, „my vám zaplatíme.“

„Německy budete hrát,“ poroučel černořecký Šustrfranc. Nu, nač to dlouho vykládat? Poprali se, Češi vyhráli, obsadili hospodu a Král vyváděl divy. To je nezmar člověk. Dobrý jako dítě, šumný jako víno, v radosti vznětlivý jako prach, ale v bolesti tvrdý jako suk.“

„Nechme mu zahrát sólo,“ navrhla Němcová, kterou zřejmě těšil pohled na tančícího sedláka.

„Ještě ne,“ bránil jí Faster, „necháme ho vypít ještě džbánek piva a pak řekneme Jindřichovi, aby zahráli Dvanácte trubačů, a to se Král neudrží.“

Mezitím přišel k Bartošům pan komisař Němec. Tvrdá služba, vyžadující často bezohlednou přísnost, jevila se v celém jeho zevnějšku. Věděl, že v tomhle kraji všichni jsou na straně pašeráků a kryjí je všemožně. Už to vědomí odcizovalo ho trochu sedlákům i chalupníkům a stavělo se před něho jak zeď. Čechem byl upřímným, ale také svědomitým a horlivým úředníkem, který nezapomínal na svoji služební přísahu. To zas bránilo lidem, aby se k němu chovali jinak než uctivě a nedůvěřivě, jako ke všem úředníkům. Jako hořká slupka obalovalo to dobré a zdravé jádro Němcovo a velice trápilo jeho něžnou a citlivou paní.

I teď usedl si unaveně ke stolu a bez zájmu i pochopení hleděl na venkovskou muziku, jež stávala se každým okamžikem ohnivější a bouřlivější. Divoký Klika si zatancoval první sólo se svojí ženou, už je odtančil i Vávřík, pan komisař se vrtěl nepokojně na židli, jeho oči říkaly: „Jakpak se tohle může někomu líbit,“ až se konečně obrátil na paní Boženu s otázkou: „Nepojedeme ještě?“

„Hned, pane komisaři,“ vstal teď pan administrátor, „dovolte jen malou chvíli,“ kývl na Jindřicha a něco mu šeptal. Pan učitel se usmál a už se hrnul na kruchtíčku. Tanečníci rychle se sháněli po pivě a šenkýř Bartoš právě podával Králi jeho džbánek čerstvě natočený, když Jindřich zaklepal smyčcem na spodní desku housliček a první tóny ozvaly se z kruchtíčky.

Král se zastavil v půli cesty. Vztyčil hlavu, jako by věřil, v tom okamžiku jako blesk kmitla se mu hlavou jeho písnička, zaslechl už první takty, „sólo!“ vykřikl z místa, na kterém stál, levičkou vytáhl z kapsy u vesty stříbrný dvacetník, položil ho na cínový talíř na kruchtíče a už stál s džbánkem v ruce před muzikanty.

„Vidíte,“ usmál se Faster, usmívala se i Němcová, i starý Pavelka se Smržem, jenom pan komisař dál vážně rozmlouval s kupcem Mrázem a mydlářem Hausnerem. „My to víme, že pašují pro vás hedvábí, sůl, tabák, ale nemůžeme se jim dostat na kobytku.“

„Račte se mýlit, rozhodně se mýlíte,“ ježil se kupec Mráz, člověk malý, drobounké postavy, ale velice bystrý, opatrný a hladký jako úhoř.

*Dvanáct mi trubačů troubilo
– dvanáct mě divčátek loudilo,*

zazpíval náhle kovový hlas před muzikanty sám a sám –

*já sem si vybral jedinou –
ha to mou Marjánku rozmilou.*

Hudba teď jásavě vpadla, Král vypil džbáněk jedním tahem, založil ruku za hlavu, zavýskal a zadupal radostí, dlaní o dlaň třikrát udeřil, jako by z pistole vystřelil, jako by si je chtěl oprášit a utřít, rozepjal náruč a jeho žena jako srna letěla k němu. Objali se a jako by splynuli v jedinou bytost. Slovíčka spolu nepromluvili, ale jediný pocit, jediná vůle, jediná závratná radost je spojovala. Král, o celou hlavu vyšší než jeho žena, přivíral blažeností oči, nohy v přiléhavých, žlutých koženkách hrály pod ním podle taktu, podupával chvíli netrpělivě na jednom místě, jako by půda pod ním pálila, ramena nazdvihoval, v bocích se prolamoval, dokud muzikanti nepřehráli jeho písničku. Konečně jsou hotovi a teď zabrali k tanci. Otěže povolily a lze se rozletět. Ohromnou silou sevřel v pasu Marjánku, vyhodil ji do výše jako pířko, chytil ji v letu a zatočil se s ní, až se šerka kolem ní zatočila jako vějíř a plaménky na lojových svíčkách na kruchtice radostí se zatřásly.

V té chvíli vstoupilo Marjance do srdce čisté veselí, jakého nepocítila od svých dívčích let. Jásavá radost celou si ji podmanila. Oči se jí blahem rozzářily, rty naběhly jí krví, bílé zoubky se zaleskly ve šťastném úsměvu, tělo její se vzpřímilo a prohnulo jako prut, cípy šátku a stuhy fěrtuchu vlály kolem ní, až se staré výměnkářky, sedící u dveří na soudné stolici, pošťuchovaly lokty, bradou ukazovaly na tančící pár a šeptaly závistivě: „Jen se podívejte na tu Králku, zahanbí každou mladici.“ Ale všecko bylo Marjance v té chvíli lhostejno, nikoho neviděla, jen svého muže Václava, nikoho neslyšela, než muziku na kruchtice. Kubíkuc Kuba tam píská klarinet, Maršík tam dře basu, Marušáci hrají na violu, flautu, na všechny nástroje snad, ale Jindřichovy housličky tam zpívají jako v kostele. Ano, to je nebeská ptačí hudba a nadpozemské blaho zmocňuje se proto Marjánky. To nehraje klarinet, ale

sedmihlášek tam prozpěvuje, to nepíská fléta, ale kos hvízdá své májové, nejkrásnější trylky, to nebručí basa, ale divoký holub doupnák sedí v koruně staré jedle a vrká tam své holubici, slavíka drží v ruce mládenec Jindřich a nechá ho zpívat, až srdce blahem usedá...

„Vod zemí“ dovede v Klenčí každý tancovat, ale nikdo tak bujaře jako Král se svojí ženou. Za panským stolem vstávají páni, paní Božena první se pozdvihla, aby lépe viděla na tančící nohy, vstal páter Faster, vstal pan Mráz s mydlářem Hausnerem, vstal konečně i pan komisař Němec. Od ostatních stolů vstávají sedláci, ode zdí odlupují se staré babičky i svobodná děvčátka, s otevřenou hubou stojí tu chasníci u dveří a dívají se, jak ohnivě tančí sedlák Král „vod zemí“ a nasytit se nemůže, nasytit se nemohou diváci, nasytit se nemůže ani hudba. Přehrála už celý kousek, vyhrála všechny sloky písničky, „da capo,“ vykřikl učitelský mládenec Jindřich a muziky hrají starou písničku znova, ale rychlejším tempem. Také Král hned přidal ohně, zadupal, z opatků na špičky se postavil, tanečníci nadnesl, až se mihla červená šerka kolem ní jako živý plamen, hle, i muzikanti podléhají kouzlu toho spanilého tance. Už nehrají z partesů, ale z paměti, už nesedí, ale stojí, přes kruchtíčku se vyklánějí, očima tančící pár a sluchem písničku sledují. I jich se zmocňuje divoká radost, pot perlí se jim na čele, tváře se nadouvají, ruce se kmitají. „Da capo,“ vykřikl zase Jindřich, přitlačil smyčcem na housličky, špičkou nohy zataktoval, hlavou na muzikanty kývl, až se mu vlasy na čelo svezly. Svého primariusu následují všechny instrumenty, i kdyby se ztrhat měly. Jaktěživy nehrály tak divoce, ale jaktěživy neviděly tak tancovat sólo. To by bylo, aby nepřemohly Krále s Královou! To by bylo, aby Král nestačil muzikám! Pustil tanečníci, potřetí si zavýskal, zadupal, rukama jako dítě zatleskal a potřetí mu vletěla Marjánka do náručí. Vítr se od nich zdvihal, až svíčky na svícnech plápolaly, jako vřeteno se roztočili, až nebylo možno rozeznat tanečníka od tanečnice, barvu od barvy, hlavu od hlavy, nohu od nohy, tak spolu v tom závratném kole splynuli.

„Da capo,“ znovu poručil Jindřich opojen krásou hudby i tance, ale co to? Nikdo ho neposlouchá. Maršíkům už došel dech. Marušákům ztuhly únavou prsty jako roubíky, teď utichla basa, teď umlkla fléta s klarinetem, ale housličky mládence Jindřicha zpívají dál, nasytit se nemohou, také sólo teď mají a všechnu krásu i radost života chtějí vyzpívat. Jindřich je drží pod bradou, tiskne je k hrudi, aby mu nevyskočily, hladí je smyčcem, lechtá je na krčku a housličky samy a samy se smějí, výskají a zpívají, blahem se rozplývají, radostí plesají, až to vydržet nemohou. Ostrá rána se náhle ozvala, Jindřich zkřivil bolestí tvář a housličky oněměly.

„Praskla mu struna,“ nezdržel se a vykřikl Kubíkuc Kuba, klarinetista, který nespustil očí z pana primariusu.

„To je škoda, že ta struna praskla,“ zastavil se Král před kruchtíčkou, kolébal se ještě v taktu z nohy na nohu a liboval si: „Pěkně jste nám zahráli, pěkně jsme si zatancovali. Bartoši, naley muzikantům pivo.“

Hospoda se rozšuměla chválou i obdivem.

„Lidičky, viděli jste to jaktěživi? Slyšeli jste tak hrát jaktěživi?“ křičel starý Taračka rozjařeně, jako by on byl to sólo tancoval. Všichni hleděli na Krále, který skromně vzal svůj prázdný džbáněk, jak si ho byl postavil na okno, a šel si dát natočit nový a zaplatit muzikantům několik mázů.

Božena Němcová plála nadšením jako pochodeň. „Už se nic nedivím, že byste duši pustili kvůli tanci,“ usmála se šťastně, „vaše písničky podmaní si každého, vaší muzice nikdo neodolá.“

„Musíme pomýšlet na domov,“ ozval se kysele pan komisař a vstával a jeho paní hned jako by studenou sprchou polil.

„Ještě chvíli, pane komisaři,“ prosil Faster, „aspoň až zatancují ještě kolečko, furianta a votavičku.“

„Ráda bych ty tance poznala,“ přiznala se panička.

„Pomysli na Dorinku,“ podíval se na ni přísně muž a jeho paní jako prutem šlehnutá hned vstávala a sháněla se po kožišku. Muzika i tanec, Bartošův sál a všecko veselí v něm rázem se propadlo kamsi do propasti a před jejím duševním zrakem zjevily se jí její děti. Neviděla v té chvíli své tři zdravé hochy, Hynka, Karlíka, ani malého Jaroslávka, ale dcerka Bohdanka, jak ona Dorince říkala, usmívala se na ni bolestně z bílých peřin, kvasící boule i červené jizvy na krčku, bledé tvářičky kmitly se jí před očima, rázem probudila se v ní matka.

„Ano pojedeme,“ hned souhlasila a rychle se oblékala

„Kampak už? Kampak?“ přišel se rozloučit Král.

„Copak se paní naše muzika nelíbí?“ přišla se optat i Králová.

„Jápak by se mi nelíbila,“ nutila se do řeči Němcová, „ta se musí líbit každému, ale nesmím zapomenout na domov, na děti.“

„Vždyť máte doma věrnou chůvu, Nanyнку Bělohradskou, na tu se můžete spolehnout, tu já znám. U nás hlídá jenom Hanýžka a nebojím se.“

„Hanýžka vaše, do zlata ji zasadit,“ zavelebila paní komisarová a už ruku podávala. Ani si nevšimla, že Faster odběhl ke kruchtice a muzikanti že už se slézají a stavějí do řady.

Jak pokročila ke dveřím, ozvala se za ní hudba a vzápětí nato i písnička:

Na rozloučení, mý potěšení, postavím pod okny máj.

Pan komisař se zamračil a jeho paní hned se zastavila a řekla prosebně: „Ale ne, to ne! Ať nás nevyprovázejí.“ Její hlas však zanikl jako kapka v moři, jenom pan administrátor zaslechl tu prosbu, ale usmál se jidášsky, pokrčil rameny a řekl: „Ta pocta vám patří, nelze jim to zapovídat.“

*Ptáček neseje, zpívá vesele: má milá, nevdávej se!
Esli ty se vdáš, na mě nepočkáš, huvidíš – vošidíš se!*

slyší za sebou paní Božena; ledový mrazivý dech temné noci ji ovanul, zachvěla se a nikdo nespatrił, jak jí teď horké slzy vytryskly bolestí z očí... To ta písnička nevědomky ji tak bolestně ranila... ,

*Panskýj pacholku, puč mi pistolku, já si dám jednu ranku,
aby věděli falešný lidi, že sem měl divči v zámku,*

muziky dohrávají před Bartošovic hospodou ještě, když už sánky skřípají po sněhu a rolničky vesele zvoní po silnici od Klenčí k Týnu, hrajou už zase na kruchtice dokola, ovšem samy bez pana mládence Jindřicha, ten se teď točí v kole, nic se nemračí, ale spokojeně se usmívá, hodiny utíkají jako voda, veselí stoupá, páter Faster už odešel, netřeba se na nikoho ohlížet, radost se stává bezuzdnou, závratnou, spící vášně se probouzejí a nikdo víc nevzpomíná na sánky ujíždějící smutnou Horou přes Dražinov a rejkovický kopec k Domažlicům. Unavený a vyčerpaný pan komisař Němec sedí v nich a podřimuje, ale jeho paní krčí se v rohu jako v pasti polapený ptáček, srdce pod teplým kožíškem bije jí nepokojně a duši převalují se silné dojmy, které dnes prožila... Slyší znovu Fastra nadšeně kázat, putuje k Postřekovu přes dva vrchy, před očima přeletí jí tři králové pašující sůl, u Švejdů sedí za stolem, vzpomíná na

Českou Skalici, Ratibořice a Staré bělidlo a celý ten drahý kraj, kde vyrostla a prožila šťastné dětství svoje. Mluvit se jí chce, nitro dokořán otevřít, ulevit si! „Domove!“ povzdychla si Božena, sklonila hlavu a sevřela rty, aby nezaštkala hlasitě. Srdce se jí sevřelo steskem i bolestí. Pocítila v té tmavé noci náhle, že její mládí vlastně už minulo, předčasně a nenávratně a bez radosti. Jenom dětství stálo před ní a usmívalo se na ni jako hvězdička na tmavém nebi.

„A jak bude dál?“ ozvala se jí v hlavě myšlenka. „Ptáček neseje, zpívá vesele, má milá, nevdávej se! Esli ty se vdáš, na mě nepočkáš, huvidíš, vošidíš se,“ ozvala se jí v srdci písnička.

Do černé tmy ujíždějí sáňky, z rejkovického kopce dolů letí jako šipka, až jim koník nestačí, kožený návojník vpředu napíná se jako struna, ale kočí drží pevně oprati, aby nesjeli z vyjetých kolejí...

Černé město, ponořené v hlubokou tmou, vyvalilo se konečně před nimi.

Za klášterem, v domě U pozamentýrů, svítilo do tmy ozářené okno.

„Děti, moje děti!“ zašeptala paní Božena Němcová, a sotva se sáňky zastavily, vyskočila z nich pružně a letěla k tomu osvětlenému oknu jako ke své spáse...

Kluci i nemocná Bohdanka spali, jenom Nanyňka seděla u olejové lampy a dočítala si pohádky.

Hlásný na věži děkanského kostela a ponůcka po městě vyvolávali jedenáctou hodinu.

„Jděte si lehnout, Nanyňko, zůstanu u dětí sama až do rána,“ vlídně se ozvala paní komisarová, odkládajíc kožíšek i teplý vlnák, kterým si halila ruce i nohy.

Víc nepromluvila. Ale vytáhla ze stolku čistý arch papíru, usedla ke stolečku, napsala v jeho čelo „Domácí nemoc“ a pak se její ruka rozběhla po papíře, písmeno po písmenu, řádka po řádce rostly, jako když je rozměří a rozsází...

X

Asi za týden po Třech králich ráno vyšel z nemanické fary farář Šimon Rejžek, zahrnul vlevo k Šmalcgrubnu, a když se dostal na erární silnici v Haselbachu, zamířil po ní ke Klenčí. Věděl, že si zachází. Přes Starou Hut' a Sádek nadešel by si dobrou hodinu, kdyby kolem zářilo léto

nebo alespoň podzim. Teď se tam plazí lesem pěšina hladká jako sklo, odvažují se však na ni vkročit jen lesáci a pašeráci. Na té by si mohl dnes lehce zlomit ruku nebo nohu a jakpak by se do Klenčí dostal? A on tam musí, protože pod burnusem v náprsní kapse má složenou prezentaci na klenskou faru a jde se dnes na ni podívat. Strádal byl řadu let slepý a slepý hospodář – žádný hospodář. Hospodařili kaplani Faster s Vondrouškem a všichni věděli jak! Šindelové střechy na stájích jsou už jako z perníku, omítka opadalá, takže zdivo svítí nahým tělem. Ba sama farní budova by zasluhovala nový kabát. Strádal nemohl vidět, jak obraz svatého Martina nad vchodem do fary pelichá, a patronátní úřad trhanovský se také s opravami nevnucoval. Ten hořký oříšek čeká na nového faráře, a má-li ho rozkousnout, nutno se do něho pustit hned. Sepsat potřebné opravy, promluvit s trhanovským architektem, aby jejich neodkladnost uznal, získat si pana důchodního, pak se poklonit panu direktorovi a přednésti pokornou prosbu, to všecko naň čeká ještě před instalací. Naštěstí má času dost. Hůř by bylo, kdyby se o svém jmenování dozvěděl až před samým stěhováním. Ale dva měsíce to jistě potrvá, než hraběcí prezentaci potvrdí vysoké gubernium v Praze a pan biskup v Budějovicích. Pak ho teprve pozve konzistoř k přísaze, pojedje tam tak asi počátkem března, to už by se mohlo s opravami začít, a jak se začne, hned se do Klenčí postěhuje, aby je osobně řídil, aby se práce nekonaly jen tak halabala, jak je to na panském zvykem...

„Ale co Faster?“ vyskočila mu náhle v hlavě otázka, až se jí lekl jako strašidla a zastavil se. Sundal s hlavy vydrovku, utřel si pot a oddychl si. Minul už řadu Zieglerových brusíren, černořecká huť dýmala kousek cesty od silnice, potkával sáně i vozy zakryté pečlivě plachtami, dvě řady mechem zarostlých jeřábů lemovaly tvrdě ujetou silnici a za nimi černal se jako zeď hustý les. Hejna kvíchal popolétala před ním ze stromu na strom, černé vrány i nažloutlí strnadi poskakovali v kolejích a vítali koně radostně jako své živitele, ale toho všeho si Rejžek nevšímal.

„Ano, co řekne Faster? Jak ho přijme?“ optal se znovu sama sebe a už ho ta starost neopouštěla. Od Černé Řeky k Pavlově hospodě stoupá silnice, tam se prokouše tvrdými skalami haltravskými, převalí se do Čech a běží dolů ke Klenčí jako ze střechy. Do kopce kráčí teď Rejžek těžce oddychuje. Tváře mu zbrunátněly a kapky potu rosily mu čelo. Faster je horká hlava a nebojácný člověk. O pouti slyšel na vlastní uši, jak se chytil se svým direktorem. „Já, já sám se o to postarám, abyste se na našem panství nikde a nikdy nestal farářem,“ slyší Rejžek křičet direktora, vidí ho nafouklého jako krocana, vidí ho hrozit pěstí Fastrovi, všecko to vidí, jako by to dnes bylo. Chudák Strádal snad měl z toho smrt a pan administrátor, co si nadrobil, má. Nemůže nikoho vinit, než sama sebe. Ano, tak to Fastrovi

řekne, kdyby chtěl křičet a mluvit o nespravedlnosti a křivdě, jež se mu děje. On, Rejžek, za to nemůže. Mohl chodit do kasina, sedat s direktorem i hrabětem, ale poslouchat a mlčet. Nestrkat nos, do čeho mu nic není, nehasit, co ho nepálí. On je kněz pro všechny, pro Čechy i Němce, dnes sedí na české, zítra může přijít na německou faru a není radno rozlít si ocet s nikým, neboť nevíme, koho a kdy budem potřebovat.

Ostrý větřík jako břitva ovanul náhle rozpaleného Rejžka.

„A safra, už jsem na kopci, to mi to uteklo,“ vzpamatoval se a rychle zapínal knoflíky svého burnusu, i límec si vyhrnul a čepici do čela vtiskl. „Tady to vždycky protahuje jako v komínu. Jen co budu mít Výhledy za patama.“

Před hospodou u Pavla vyprahali asi dva sedláčkové z Klenčí koně. Právě sem vytáhli formany. Oba zachuchlaní, čepice na uších, koně celí ojínění, pospíchali, aby už z té sibérie se dostali, a ani se faráře nevšimli, snad ho nepoznali, neboť měl také vlněný šál omotaný kolem krku, takže šmelcový kolárek nebylo vidět. Teprve když koně obrátili ke Klenčí a spatřili kus cesty před sebou po rovince vykračovat černou, vysokou a ramenatou postavu, ukázal na ni Král bičem, jak ho v ruce držel, a optal se: „Martine, nejde to tamhle pan farář Rejžek z Nemanic?“

Klika se chvíli díval, i oči si zastínil rukou naditou ve velké rukavici s palcem a řekl po chvíli: „Mohl by to být on. Takový krok má.“ Oba sedláci pamatovali se naň ještě z těch dob, kdy farářoval v Trhanově a býval v Klenčí častým hostem nejen o poutích a vizitacích, ale i u Johánesů v kasině. Vědělo se o něm, že je to tichý člověk, přísný kněz a slavný piják, který se nikdy neopije, kdyby třeba tři dni v hospodě seděl a sud piva vypil. Jediný člověk v celém okolí se mu v tom vyrovnal, a to byl sedlák Václav z Postřekova, který vydržel pít celý týden a neopil se.

„Jde asi do Trhanova,“ myslí si Král a nespouští očí z černé postavy, jež se zřetelně odrážela na bělostném sněhu. Rejžek minul už myslivnu, minul i novou hospodu postavenou těsně u myslivny, teď má zahnout na cestu vpravo k Chodovu a Trhanovu.

„Jde k nám do Klenčí,“ obrátil se Klika od svých koní dozadu na Krále, který už také viděl, že kněz míří dál ke Stoupě a ke Březí. „To není s dobrým,“ myslí si Král, „v tom něco vězí, pro nic a za nic by do Klenčí nešel,“ a zmocňuje se ho nepokoj.

Koně se klidně klátili z kopce dolů, váh s rozporkami nesli připjatý pod chomouty, postraňky zavázané na pohřbetnicích, uzdy povolené a lezli jako raci.

„Pobídni, Martine, ať nám neuteče, ať vidíme, kam zajde,“ ozval se Král a sám také svému páru přitáhl otěže a vykročil bystřeji. Viděli po chvíli, jak Rejžek drží se silnice, nenadešel si chalupami, jak se rozhlíží vpravo vlevo a jak konečně zahýbá do fary.

Před Johánesovic hospodou už na ně kýval podomek Matouš. Belšán ze Zdanova i Korejcl z Březí, plné vozy živce, stáli tam a čekali na zápřežku. Nechtěli patrně nikoho jiného než svoje známé, Kliku a Krále, znali nejenom oba sedláky, ale znali i jejich spolehlivé koně, které by vydřeli vůz i s nákladem třeba na věž, kdyby to musilo být. Oba sousedé znova přitáhli k oji svoje koníky, dali se do řeči s formany a brzy zapomněli na Rejžka i faru. Odpoledne řezal si Král řezanku do zásoby, míchal ji s otavou a připravoval krmení, aby mohla Hanýžka sama spravit dobytek, kdyby musil jet do Mnichova anebo Horšova Týna s extrapoštou, když přišel za ním do řezárny pan administrátor Faster. Nesl v ruce Květy, první číslo nového ročníku, a hned začal smutně:

„Tak, Králi, už vám to čtení dlouho nosit nebudu.“

„Pročpak ne? Stalo se něco?“ zdvihl sedlák hlavu od řezací stolice, do které nakládal vrstvu ječné slámy, aby mu otava lépe lezla pod nůž. Ta návštěva Rejžkova kmitla se mu teď opět hlavou.

„Do Klenčí je ustanoven nový farář.“

„Jak je to možné? Vždyť tu hrabě ještě ani nebyl!“

„Byl i nebyl. Dal Melicharovi plnou moc a podepsal slepě, co mu předložili.“

„To my tak nenecháme,“ rozpaloval se Král, „taková křivda se nesmí stát.“

„Už se stala,“ bolestně se usmál Faster, „a ani deset Králů to nenapraví.“

„Na to bychom se podívali. Půjdeme k hraběti, a když to nepomůže, půjdeme až k panu biskupu do Budějovic.“

„K panu hraběti? A kam? Někam na Moravu? Do Brna? Do Znojma? Nebo až do Uher? Pan hrabě se žení, ten má v hlavě něco jiného než Fastra a faru v Klenčí. A do Budějovic? To pust'te z hlavy!“ mávl rukou beznadějně pan administrátor a hořkost zaplavila mu rázem duši.

Opustil ho všechen vynucený klid, neovládl se více, ale jeho prudká povaha propukla bezuzdně a divoce.

„Králi,“ pozdvihl ruku se zařatou pěstí a zahrozil proti prkennému pření směrem k Trhanovu, „za víc to všechno nestojí, než to naložit do té stolice tady, přišlápnout to a rozřezat na nudle. Odrodilci to jsou, Němci, jež porodila česká matka. Všichni ti Melicharové, Renžpurští, Sádlové, Vorlíčkové, Bílkové, Eisenhutové i s Johánese, všichni jsou zrádci našeho národa, pijavice tohoto kraje, panské stvůry, kteří na váš účet se obohacují, jedí maso a vám házejí kosti pod stůl, pijí víno a vám čepují slivky, klidí zrno a vám nechávají plevy. Nafukují se, roztahují a poroučejí, všechno se jim klaní a před nimi se třese, protože se jich každý bojí. Vzepřete se vy, anebo Klika, a uvidíte, že vám postmistr Vorlíček, anebo jak se píše Worlitscheck, nedopřeje ani jedinou jízdu do Mnichova, pan Johánes ani jedinou záprežku, pan Melichar vás nenechá nahrabat ani koš stlaní v lese, ožebračí vás, nebudete-li ležet před nimi na břiše. Já jsem měl tu odvalu zvednout před nimi hlavu, říci otevřeně pravdu, nebojácně a do očí, a proto – Králi – proto musím z Klenčí. To není vinen Rejžek, ale já, já sám jsem to vinen, já jsem nosil noviny, půjčoval knihy, hádal se s direktorem, odporoval v kasině hraběti, psal se Šmídem české hry, stýkám se s paní komisarovou, mluvím všude a před každým česky, každému vykám a neonikám, já jsem ‚fláštenec‘, jak se mi smějí i s Vondrouškem u Johánese, já jsem ‚frajgajst‘ a ‚jakobín‘, já bych jim to mohl v Klenčí všechno obrátit vzhůru nohama, a proto musím pryč, pryč z Klenci, pryč z patronátu, a kdyby mohli, pryč ze světa by mě odklidili.“ Prudce, až se zadýchal, chrлил ze sebe Faster své obžaloby, hrozby i bolesti. Uražené právo i zlost kladly mu je na jazyk a Král by ho byl poslouchal až do rána. Znal Fastra dobře, ale tak bezohledného, tak rozčileného nespátřil a neslyšel ho dosud nikdy.

„My vás odtud nepustíme,“ vykřikl sedlák, také už nakažený tou prudkostí.

„Mlčte, Králi, proboha vás prosím, mlčte a nechte se mě vymluvit,“ vpadl mu znovu do řeči Faster, „nebo se zalknu. Před vámi mohu otevřít své srdce i svá ústa dokořán. Víím, že mě máte upřímně rád. Jinde by se mi škodolibě vysmáli a v sobě tu křivdu strávit nemohu. Vy nesmíte pro mě ani prstem hnout, nesnesl bych myšlenku, že jste si kvůli mně pohněvali kohokoli a že se vám a vašim rodinám kvůli mně mstí. Já, já sám“ – bušil se Faster do prsou – „se s nimi vyrovnám. Nad tímhle krajem visí už dvě stě let černý mrak. Nepomstěná smrt Kozinova, pošlapaná svoboda, zhanobené právo a spravedlnost, ukradené lesy, luka i pole — to všechno volá o pomstu. Na západě zvedá se už víchř a táhne Evropou. Konstituce, pokrok,

svoboda ozývá se nad hlavami národů a mou starostí je, aby tohle nové učení doletělo až sem, až k nám do našich hor. Vy sami nic nezmůžete, jako jste nezmohli v selské rebelii před dvěma sty lety. Ale národ se zdvihne – rozumíte – celý národ a my tady s ním a potom uvidíme,“ šerموval Faster rukama a celý se rozhořel.

„Velebný pane, kéž by to Pánbůh dal!“ sepjal sedlák ruce.

„Dá, Králi, dá, jakože se Faster jmenuji. Dějiny nás učí, že nikdy křivda nezůstala nepomstěna, hřích nepotrestán, bezpráví neodčiněno. Na Chodsku spáchaný hřích volá ještě dnes do nebe o pomstu. Já sám hodím sem planoucí pochodeň vzpoury, a ne vy, anebo Klika, anebo Taračka, ale všichni – rozumíte – všichni jako jeden muž vstanete, setřesete staleté okovy a pozdvihnete hlavu. V celém národě probudí se skryté síly, které v něm až dosud dřímají, zakřiknutá, podupaná a ubíjená politická svoboda našeho lidu procitne, zpřeráží pouta a smete všechny tyrany i tyránky. Zdvihne se, zdvihne starý český lev!“ Jako prorok stál tu mladý kněz, ruce zvedal k půvalovému stropu, plnému pavučin a prachu, z očí mu sršel oheň svatého nadšení a tvář planula horoucím zápalem.

„A kdy už to začne?“ chvěl se nedočkavostí sedlák a krev v jeho žilách počínala se vařit, „a budeme mít zas svého krále v Praze na Hradčanech? Vrábí se nám naše řeč do úřadů, do škol, do farních matrik, na radnici, na poštu a všude tam, kde na ni dnes plivají, odkud ji vyhazují?“

„Vrábí! Slavně se vrábí, ba už se vracet začíná. Vy na podzim pole zoráte, osejete, zrno vzklíčí i pod sněhem, roste na jaře, v létě je požnete, vymlátíte, do mlýna odnesete, celý rok to trvá, než z něho jíte chléb. Svoboda národa, jeho jazyk a práva, jeho slavná minulost, jeho utrpení a pokoření – to všecko se stává zrnem, které pilné ruce rozsévaly a rozsévají po českých vlastech. V tomhle zapadlém koutě stojím jako rozsévač já, Bůh nám sem loni už poslal paní Boženu Němcovou, učitelský mládenec Jindřich, komediant Šmíd s Kristýnkou, knihy, časopisy a noviny, to všecko nám pomáhá, takže na hyjtách u vás, v hospodě u Bartošů o zábavách, o svatbách a křtech klíčí to svaté símě, roste, zelená se, a nepřijde-li náhlá pohroma, vymetá se a uzraje brzy. Ale nutno stále půdu kypřit, plevel ničit, úrodu opatrovat, a nedej Bože – kdyby metající už obilí kroupy rozbily anebo svežené do stodol požár zničil, ani pak nezoufat, ale znova trpělivě pracovat. Dočkáme se žní, když ne vy, tedy vaše děti. Naše zrní v téhle zemi už neztrouchníví, neshnije, naše setba nepřestane, padne-li jeden rozsévač, dva stoupnou si na jeho místo, zmizí-li jeden orač z pole, dva vyjedou s pluhy na rodnou dědinu.“

„Ale vy nás nesmíte opustit,“ vybuchl Král prosebně.

„Neopustím, příteli,“ dojat i potěšen sliboval Faster, „dobrý půl roku tu s vámi ještě pobudu a pak se odstěhuji do Domažlic k bratru. Kdyby mě i jinam nutili, vzepnu se a neposlechnu. Neznají ještě fastrovskou krev!“ znovu tak zařatou pěstí zahrozil.

V řezárně už se šíralo, dvakrát už sem přišla selka podívat se, co tu tak dlouho dnes Král dělá, neslyšela vzdychat stolicí-klekačku, neslyšela řezací nůž chrupat slámu a otavu, neslyšela šustit, jako když prší, drobnou řezanku, ale slyšela Fastra kázat, křičet jako na kazatelně a dvakrát se odplížila do teplé světnice ke kolovratu. Ale když se teď zjevil ve dveřích policajt Kodrda s rozkazem, že má Král všeho nechat a jít hned na radnici, městský rychtář že pro něho vzkazuje, už chtěla říci: „Jdi, Honzo, do řezárny a vyříd' mu to sám,“ ale napadlo ji, což kdyby strážník se zastavil u kůlny, poslouchal, zaslechl Fastra kázat a něco někde vyzvonil? Hned sama vstala, sama vzkázala, že muž přijde, jen co se obleče, a šla do řezárny potřetí. Sedlák už vyprovázel pana administrátora, slyšeli také vrznout dvířka, a jak spatřili selku, optal se jí přísně Král: „Marjánko, kdopak to od nás odcházel?“

„Policajt Kodrda přišel se vzkazem, že máš jít hned na radnici. Sám rychtář pro tebe posílá.“

„A co mi chce?“ mrzutě se optal sedlák.

„Jsi přece přisedícím v radě,“ šetrně mu připomenula selka, „a mně se nesluší, abych se ptala a míchala do vašich záležitostí. Smáli by se mi, jako se smějou postřekovské rychtáře, že když se u nich v neděli sejde obecní rada, ona že u kamen rukama vaří knedlíky, ale jazykem u stolu řídí celou radu.“

„A dobře ji řídí,“ usmál se Faster už zase napohled ve své míře, „protože je moudřejší než celý rychtář. Tuhle se tam pohádali zadní Mikuláš s předním. Přihnali se před rychtáře, aby je rozsoudil. ‚Tak mluv,‘ povídá přednosta a ukázal na předního. Ten vyložil celý spor, rychtář poslouchá, a když skončil, zakýval hlavou a řekl: ‚Máš pravdu, teď mluv ty,‘ poručil zadnímu a zase poslouchá, a když skončil zadní, zakýval zase moudře hlavou a řekl: ‚Máš pravdu.‘ Tu se ozvala od kamen rychtářka: ‚Ale muži, jakpak to soudíš? Copak mohou mít oba pravdu?‘ Rychtář se zamyslel, zakýval potřetí hlavou a pronesl: ‚Víš, ženo, ty máš taky pravdu.‘“

Všichni se zasmáli a Faster už se loučil. Měl ten způsob, že vždycky na rozloučenou něco veselého propověděl, byl-li v dobré náladě a byl-li s návštěvou spokojen.

„Počkejte, velebný pane,“ zaprosil Král, „jenom co shodím zástěru a natáhnu si boty, půjdu s vámi, abych vás ještě drobet užil,“ a zmizel v síni.

„Tak tak,“ volá za ním Faster, „aby se nesmáli klenckým měšťanům, že chodí v dřevácích na radnici a rychtář že se pozná podle bot.“

„No, zkusíme pro tu měšťanskou čest,“ povzdychla si Marjánka, která ze slušnosti zůstala u kněze, než se muž vrátí, „ač jsme se – jak slyším od starých – o ni nedrali. Ba vnutili nám ji a draze prodali.“

„To závist, sousedko, to všecko závist,“ usmíval se Faster, ve kterém hrála veselím každá žilka a který, jak se stává, z jedné krajnosti upadl do druhé, „závidí vám, že smíte nosit šosaté kabáty s píšťalovými rukávy. Lomikar by měl z vás dnes radost, celá městská rada už rukuje dnes v kabátech a cylindrech o Božím těle, císařských narozeninách, hraběcích mších a jiných parádách.“^[87]

„I to se změní,“ ozval se na prahu sedlák, který zaslechl poslední kousavou poznámku Fastrovu.

„To se už nezmění,“ odporoval mu cestou k radnici klidně pan administrátor, „vás několik sousedů to nepředělá, vy budete nosit dál šerku, dokud budete síti len a chovat ovce. Ale myslíte, že cajchmachři, majolikáři, cechmistři, tuchmistři, mistři a tovaryši rozsekají své soukenné pantalony a koupí si praštěnky^[88]? Jejich ženy že rozpárou a rozstříhají krinolíny a jupky a koupí si místo čepců pleny na hlavu, kožichy a kožíšky s polštářičkem? To byste musil vyhodit do povětří kdyňskou fabriku, která ty líbivé hadříčky vyrábí. Móda, toť také takový upír, který dáví Chodsko.“ Stiskl Královi ruku a s hlavou vztyčenou odcházel k faře. Král se za ním chvíli díval. „Přece jen by nás neměl opouštět,“ pomyslíl si a zahnul ze silnice k radnici. Tam řádil nadlesní Winkler, až se okna třásla, klel a nadával, div radnice od těch hromů a blesků nechytila. Už za dveřmi ho slyšel Král volat: „A kůži, celou srnčí kůži i parůžky pověsí na fořtamt – na kliku zrovna –, aby se nám ti hnojaři vedle^[89] mohli smát. Za nos nás vodí od té chvíle, co jsme tu nasolili tomu dragounovi pětadvacet za zajíčka. Naše pytláky známe. Šlapali jsme jim na paty tak dlouho, až jim zašla chuť na zvěřinu. Pekelník podnes nosí ránu broků pod kůží. Tohle tropí jiný tchoř. Ale dostaneme-li ho...,“ nedořekl nadlesní, jenom vousy naježil a krásně řezanou dubovkou zahrozil.

„A kdo by se odvážil –,“ chtěl se optat rychtář a hostinský Johánes.

„Kdo?“ skočil mu do řeči Winkler, „vojáci. Nikdo jiný než vojáci, ba snad i ženská nebo divče některá jim pomáhá. Našli jsme konečně stopu, obalují si v lese nohy hadrem, ale můj pes šel po stopě, moje fena našla místo, kde srnce vyvrhli, tam ztratili anebo si odvázáli hadry, ušlapanou cestou šli dál už v botách a tam ztratila Diana vítr. Do Klenčí šli s masem, do Trhanova s kůží. Bojí se ji prodat, aby se neprozradili.“

„Co by dělali s tolika masem?“

„Co? Snědli je! U Bendů v kořalně, abyste věděli, už se mi to doneslo, tam si je v peci pekou i vaří. Proto jsem přišel pěšky a půjdete se mnou hned, než něco zvětří, tu boudu tam převrátíme nohama vzhůru, a najdu-li tam jenom zaječí chlup, podívá se rytmistr, jak mu zahraju.“

„Půjdeme, proč bychom nešli,“ svoloval hned pan Johánes. Král mlčel, mrzelo ho, že právě pro něho si poslali.

Za Harlasovic stodolou krčil se v tu chvíli fořt Smrž z Dílů a za hruškou v Kolářovic sadě stál starý Pavelka. Oba necítily zimy. Tak je rozpalovala zlost, že hleděli jako ostříži, aby se od Bendů zadem nedostala ani blecha do polí. Z uličky u kostela vyšli dva myslivečtí mládenci a přidali se k panu nadlesnímu, který s městským právem mířil k Bendům. Pekař a kořalečník Hernauf v Klenčí dlouho ještě nežil. Teprve nedávno koupil pekárnu od Bendy, otevřel si i kořalnu, odebíral kořalku z trhanovské palovny, pekl vojenský chléb a rozvážel ho až do Klatov. Ten přijal hosty neobyčejně vlídně, rozsvítil hned lucernu a doprovázel vzácnou návštěvu celým domem. Do pece jim posvítit, popel z kamen vyšťáral, všecko před nimi otevřel, do sklepa je zavedl, na půdu s nimi vylezl, spoustu černých švábů vyplašili, myši před nimi uskakovaly do děr, pekař se dušoval, že vidí zajíce a srnce, jenom když jede do lesa pro dříví, vojáci že u něho jedí jen slané rohlíky, bandury, housky a pijí kmínku nebo samožitnou, to že má a dost, aby se páni podívali, a zavedl je do krámu. Tam na pultu v proutěných koších žloutlo se pečivo, po oknech červenal se chléb, na okně v čtverhranných i okrouhlých lahvích, velkých i malých, ohnivě svítily rosolky^[90] a kořalky, bílé jako voda i barevné, červené jako krev i zelené jako tráva. Skleněné odlívky i plechové půlzejdlíky, špinavé, otlučené, stály na prkénku před oknem a u zdi na nízkém kantnýři^[91] leželo asi pět soudků. Z každého trčela dřevěná pípa a nad ní měl soudek jako na čele napsáno křídou nějaké klikyháky nečitelné. Protivná směs vůně čerstvého pečiva i zápachu lihovin, plísně a špíny naplňovala krámek. Nadlesní Winkler nabral si té směsi dvakrát třikrát plný nos, rozhlédl se krámkem, zaklel a už

mířil ke dveřím, nad nimiž klátil se důkladný zvonec, aby s nepořízenou odešel i s celou komisí.

Když došel až k těm soudkům, náhle se zastavil, zase tak popotáhl nosem, odplivl si, ukázal nohou v důkladné juchtovici na sudy a optal se: „Co máte v těch sudech?“

„Kořalku, co bych tam jiného měl? Z nich ji stáčím do lahví a z lahví nalévám do skleniček.“

„Hm,“ zabručel Winkler, zaklepal holí na krajní sud, až zazvonil. „Zdá se, že je prázdný.“

„Hnedle ho vytočím. Ale pár žejdlíků rumu v něm ještě bude.“

„Natočte mi šampri.“

Kořalečník sáhl kamsi pod pult, vytáhl čistou, pěkně broušenou skleničku a sahal po láhvi.

„Natočte mi přímo ze soudku.“

„To bych přelil,“ usmál se pekař, „pípa je velkého vrtání, takový náprstek na ni nestačí.“

„A co máte v tom posledním?“ ukázal hůlkou nadlesní na sud u samé zdi.

„V tom? V tom není nic. Ten je prázdný. Zítra ho naloží forman Beneš a odveze do Prahy. Byla v něm pražská kořalka od Halánků,“ vykládal kořalečník ledabyle, obrátil se k oknu a stavěl láhev i s kalíškem na prkénko.

„Ó, ten není prázdný,“ vykřikl Winkler, a jak se Hernauf prudce obrátil, viděl, že jej drží nadlesní oběma rukama a pozdvihuje ho.

„Ano, ano, přehlídl jsem se. Kořalka je v něm, žitná kořalka z Trhanova. Právě dnes jsem ho narazil.“

Než se mohl kořalečník vzpamatovat, už sáhl Winkler na pípu, otočil kohoutek v ní, a hle, ze sudu ani neukáplo. Jako slídícího psa, když udeří na stopu, nic neudrží, aby po ní nešel, tak nadlesní bez dalšího slova popadl za pípu, vši silou ji vytrhl, ale s ní vyletělo i dno a za ním vypadla srnčí plec, pěkně jalovcem a chvojí proložená. Král se lekl, také rychtář Johánes zbledl, policajt Kodrda vykřikl: „A sakra!“, ale Winkler se zasmál radostně jako malé dítě, když najde ztracenou hračku, a zvolal:

„Ten soudek už Beneš neodveze, ale tebe, ty lumpe, odvedeme do Kouta ještě dnes.“

„Jak se to tam dostalo?“ sepjál ruce pekař a koktal: „Já, pánové, o ničem nevím, já myslil, že je tam kořalka, jak jsem řekl, žitná kořalka, ano, samožitná.“

„Vždyť ty si vzpomeneš, v zámku ti pomohou. Svažte ho,“ obrátil se k mládencům, „a ty sežeň někde nějaký tratar,“ poručil Kodrdovi.

„Ten stojí pod kůlnou,“ hlásil hned strážník.

Pekař prosil jenom, aby se směl about a obléci si nějaký teplý kabát. Obojí mu musila přinést uplakaná žena a pak si dal svázat ruce řemenem dozadu jako beránek. Soudek vynesli, naložili, nadlesní vytáhl z kapsy malou trubičku, dvakrát na ni zatroubil; přiběhli Pavelka se Smržem a nyní celý průvod hrnul se okolo kostela po kopečku dolů k radnici.

Venku už vládla tmoucí tma. Na věži pomalu odbíjely hodiny šestou, sem tam ještě vrzla páka pumpy, jak vojáci ještě napájeli nakrmené i poklizené už koně, chalupy zabořené do závějí dívaly se osvětlenými okny překvapeně a ustrašeně do černé tmy, jinak nikde ani myš se nehnula. Lidé večereli a pomalu se chystali na večerní přástky a hyjty –

Tichým městem ozvaly se náhle třepetavé zvuky vojenské polnice. Trubač stál před radnicí a otáčeje se třikrát po sobě troubil na tři strany signál „K raportu“. V malé chvíli už dupaly kroky, cvrnkaly ostruhy a šik dragounů stál před radnicí napjatě očekávaje, co jim bude asi pan rytmistr v tak pozdní chvíli chtít. Zahnali je všechny do přízemní světnice v radnici napravo, kde se scházela ke schůzím městská rada, a odtud je odváděl kaprál po pěti do prvního patra, kde úřadoval jindy městský listovní a tajemník Bílek, ale kde dnes seděli za stolem rytmistr, nadlesní, rychtář a přisedící radní. Před Winklerem ležela míra, vojáci musili se zout hned u dveří, každý vzít do ruky svůj pár důkladných jezdeckých bot, obrátit je podrážkami vzhůru a podržet pěkně u světla, aby si pan nadlesní mohl podešvy pohodlně prohlédnout. Šlo to dost rychle, dřevěné schody radnice ustavičně duněly pod těžkými kroky dragounů, oba fořti, Pavelka i Smrž, bděli, aby se vojáci cestou nepotkávali, poddůstojníci se železnou přísností řadili znovu do šiku prohlédnuté už vojáky, venku si jich nikdo nevšímal, neboť nebylo to žádnou vzácností; vojáci stáli před radnicí každou chvíli, vyplácel se jim tam žold, vydával komisárek, udělovaly se rozkazy, střídala se stráž, a tak se ani pes u nich nezastavil, když se rojili na úzkém prostoru mezi Bílkovým a radním domem.

„Dragoun Salcman,“ hlásil kaprál, když přistoupil ke stolu zavalitý voják, a Winkler zabodl doň hned oči jako dvě dýky. Ale dragoun ten pohled vydržel, ani brvou nehnul, jenom němě nastrkoval pár čistě vyleštěných bot, z jich holínek vyčuhovala kožená ouška a šířil se

nepříjemný zápach. Ale pan nadlesní v té chvíli na nic nedbal, nic necítil, ničeho se neštít. Popadl pravou botu, podržel ji těsně u světla a měřil i prohlížel ji tak důkladně, jako by ji chtěl koupit, i nůž se stříenkami z jeleních parohů vytáhl z kapsy, pozorně seškrábal z podešvu stopy hnoje a písku, zase botu v rukách obracel, k lampě ji přistrkoval i odtahoval, až konečně zakroutil hlavou, zlostně ji hodil na zem a optal se rytmistra, neměl-li tento voják dnes nebo včera u ševce boty.

„Zavolej sem našeho ševce,“ rozkázal hned rytmistr kaprálovi. Přiběhl malý, drobný voják, který neměl koně, vozil se na voze s bednami, jež vojáky doprovázely, ale zato celé škadroně, rozložené na zimním kvartýru v Klenci, Postřekově, Dražinově a Chodově, přibíjel a přišíval přištíčky, aby jí neteklo do bot. Salutoval před rytmistrem, natáhl se jako struna a čekal.

„Tys včera opravoval tuhle dragounovi Salcmanovi boty,“ přísně spustil rytmistr.

„Nespravoval; on má nové boty, dostal je ze skladiště, než jsme sem jeli.“

„Taks mu je spravoval dnes.“

„Také ne.“

„On to řekl.“

„Tak lhal.“

„Vezmi tuhle botu a prohlédni ji.“

Vojenský švec otáčel ji v rukou hezkou chvíli, pak ji klidně postavil na zem a čekal.

„Cos na té botě viděl?“

„Nic.“

„Na té botě byl přibit pěti hřebíky přištípek a zase utržen.“

„Já ho nepřibíjel ani netrhal.“

„Ptám se tě, byl-li tam přibit, čili nic?“

„To nelze říct, protože celý podešev je oškrábaný. Měl jsem dostat botu do ruky dřív, než ji někdo oškrábal.“

Nadlesní Winkler potichu zaklel. Rytmistr komandoval odstoupit, švec zasalutoval a rychle vyšel.

Celá prohlídka skončila bezvýsledně, ale Salcmana si páni přece podrželi. Stál u dveří klidně, lhostejně, i když oba myslivečtí mládenci s puškami na ramenou předvedli nakonec kořalečnicka Hernaufa.

„Znáš ho?“ zavolal si rytmistr vojáka ke stolu.

„Poslušně hlásím, znám,“ srazil paty hned Salcman.

„Tak je dobře. Pověz pravdu, tím si polehčíš. Copak ti dal za toho srnce?“

„Žádného srnce jsem mu neprodal.“

„Nezapírej! Hernauf řekl, žes mu ho včera v noci přinesl, my jsme ho tam našli.“

„Tak Hernauf lže.“

Rytmistr vyletěl do výšky, div hlavou strop neprorazil, a zařval: „Ty lžeš. Všecko víme. Scházíte se v kořalně, pečete si tam zajíce a zvěřinu. Nezapírej!“

„Já tam nechodím. Já kořalku nepiju,“ stál dragoun jako z kamene vytesán a nehnul ani brvou.

„Mluvte, Hernaufe,“ ozval se teď Winkler po dobrém, „my víme, že tenhle srnec není první, ale jistě je poslední. Kde jste ho koupil?“

„Jak je Bůh nade mnou,“ ozval se pekař a pot se mu zaleskl na čele, „mluvím svatou pravdu, já jsem toho člověka neznal.“

„I ty lumpe!“ neovládl se nadlesní, „tohle říci mně a do očí?“

„Prosím, pane óbrfořt, ten člověk přišel v noci a mnoho mě prosil, abych to maso koupil. Ptal jsem se ho, odkud je a jak se jmenuje? On jenom něco zabručel a tuze pospíchal. Já měl v peci chléb, taky jsem měl málo času, dal jsem mu zlatku šajnu a on, jak přišel, tak zase jako duch se ztratil.“

„Ty ho znáš! Mluv, kdo to byl?“ dotíral naň nadlesní, „ušetříš si bití, nezdržuj nás.“

„Já nejsem voják. Mě nikdo nesmí bít. Mě můžete zavřít, pokutovat, ale tlouct mě nesmíte.“

„My se tě budeme ptát!“ ušklíbl se potichu starý Pavelka, který i se Smržem přišli se ohřát do soudní síně a stáli spolu u kamen.

„Bit budeš a jako žito, když nepovíš,“ zahrozil Winkler, „jen až tě v zámku vezmou do parády mušketýři, ti tě naučí zpívat, nejen mluvit.“

„Nechtějte, abych mluvil,“ usmál se náhle Hernauf d'ábelsky, „budu-li musit mluvit, zapotí se mnoho vašich lidí. Co jsem v Klenčí, kupuji zvěřinu a posílám ji do Prahy i do Plzně. Kupuji i dříví do pece, i obilí, žito na chléb, pšenici na rohlíky. Neptejte se, od koho a zač kupuji.“

Winkler zbledl a oba fořti u kamen nepokojně přešlápli z nohy na nohu. „Tudleno, řekněme, klove se ven špinavé prádlo,“ šeptal Smrž do ucha Pavelkovi, „s tím by se nemělo hýbat.“

Sedlák Král, sedící na konci stolu, počal stříhat ušima. Šuškal se leccos o tom, jak bídné platy mají trhanovští úředníci, jak šetří hrabě Rudolf, ale jak ho zato šatí a pomáhají si, jak mohou, a nejvíc direktor, ten že má spletky i se židy, dobytek že jim prodává i od nich kupuje, ale nikdo se neodvážil po tom pátrat, strkat prsty do toho ohně, aby se nespálil.

Také po Královi ohlédl se Winkler nejdříve a rázem zchladl.

„Dobře; dělejte, jak rozumíte,“ počal hned zase Hernaufovi vykat, „nám do toho dál nic není. Vykonali jsme jen svou povinnost a to ostatní je věcí justiciára v Koutě, ke kterému vás hned teď odvedou.“

„Já mám koně. Nařid'te, aby mě odvezli, nebo nařid'te, aby mi rozvázali ruce a dali do ruky hůl. Cesta je kluzká.“

„Tak vás tam odvezou,“ vstal Winkler a s ním celá vyšetřovací komise. Všichni pocítili, že je bolí hlava a v kanceláři že je vzduch horší než ve chlívě.

„Když se tu zouvá a obouvá půl škadrony vojáků,“ huboval policajt, sotvaže mu páni před odchodem nařídili, aby otevřel okna a důkladně provětral, „tak to tu nemůže vonět jako v apatyce.“

Všichni zamířili k Johánesům, kde stál zabavený soudek zvěřiny a kde se už pekl v troubě celý srnčí hřbet. Nadlesní ji vycenil na pět zlatých a za ten peníz ji koupil rychtář hned na radnici, neboť od oka odhadl, že si v soudku hová alespoň tři srnci.

Jediný Král nemíchal se dál mezi pány a pospíchal k domovu. Měl plnou hlavu němčiny a všeho, co slyšel a viděl.

„Kdepak tak dlouho chodíš?“ přivítali ho hyjtáci hned ve dveřích, „copak se to dělo na radnici, že jste k tomu potřebovali vojáky?“

„Už ho vezou,“ zastavil se Král na prahu a zvedl ruku do výše, aby mlčeli a poslouchali. Pravidelný dupot koňského páru a cinkot rolniček zapadl temně až do světnice.

„Koho a kam?“

„Benduc kořalečnicka do kriminálu v Koutě a Winkler hrozí, že to přijde až do Klatov ke krajskému soudu,“ rozpovídal se Král.

„Tak se napřed navečeř, světím to na kamnech už od šesti hodin,“ bručela selka, vylévajíc na mísu kyselou polévku a sypajíc na slaměné kolo brambory.

„Mohl jsem jíst zvěřinu,“ zasmál se Král, „kdybych se byl držel pánů. No, tyhle koroptve, motykou střílené, mi chutnají lépe, protože jsou moje a nejsou kradené.“

Celá mužská hyjta u Králů jednomyslně usoudila, že se tomu Němci Hernaufovi nezkříví ani vlásku na hlavě, že se z toho vytáhne jako liška ze želez, protože má pány v hrsti. Musil by si k němu do chládku sednout pan správčí s panem obročním, pan důchodní s písařem, všichni hajní, ba možná i fořti.

„Jenom pan Winkler ne,“ ozval se vážně Král.

„Ten jediný ne,“ svědčili hned všichni, „ten má čisté ruce. Nadělá se lidem dost dobrodiní, ale od nikoho nic, ani co by za nehet vlezlo, nevezme. Takových kdyby bylo!“

„Ale také nic nemá,“ rozkřikl se Klika zlostně, „podívejte se na pana direktora, na pana správce a na všechny ty pány i paňáky, jak si jezdí, vyšlapují, z kopýtek vyhazují, a chudák Winkler jen se tluče po těch lesích v kožíšku, o holi, lituje koně víc než sebe.“

„Hrabě ho má rád,“ vážně se ozval Taračka, „viděl jsem to na své vlastní oči, jak mu pochvalně klepal na rameno.“

„To mu v kapse nepřibude,“ vedl si svou Klika, „hlupák je Winkler, že se dře a spoří, lesy drancuje, zvěř střeží a prodává, aby mohl hrabě rozhazovat. Ať to dělá jako Melichar, napřed ať pokropí sebe, a zbude-li něco, pokropíme i hraběte.“

Sedláci hádali dobře. Asi po týdnu vrátil se Hernauf z Kouta, kde zaplatil asi dvacet šajnu pokuty, a vojáci dostali rozkaz, aby se z Klenčí stěhovali. Odjeli ráno do Křenové u Staňkov a odtamtud přijeli po poledni do Klenčí noví dragouni, kteří se tam u muziky porvali a za trest musili si také vyměnit místo.

Dragouna Salcmana od té chvíle nikdo v Klenčí ani okem nespátril, nikomu se po něm nestýskalo, nikdo na něho nevzpomínal. A přece někdo! Klikovic Martínkovi zapadl tak hluboko do srdéčka, že naň dlouho zapomenouti nemohl. Zanechal mu po sobě milou památku: prkenný budník^[92] v dřevěném štítu nad vojenskou maštalí a v něm dva páry pěkných vlaštovčích holubů, jaké choval v Klenčí jenom pan Johánes. Pod žlabem pak udělal Salcman Martínkovi králíčí kotec, přivlékl do něho březí samici, šedivou jako zajíc, která asi po týdnu vrhla osm malých králíčat, holých a slepých, malých jako myši, ukázal mu je, ale pak mu vyložil německo-českou, zbrusu novou řečí, že se nesmí na ně podívat, až po osmi dnech, až sami už polezou z měkkého, teplého pelíšku. Výklady své provázel kletbami a hrozbami, šermoval Martínkovi rukou kolem hlavy, až pochopil, jak je to přísný zákaz, a poslouchal dragouna líp než vlastního otce. Do ohně by byl pro něho skočil, a kdyby ho byli kolem lámali, nebyl by pověděl, kde má jejich voják schovaný drát na zaječí i srncí oka, ani že umí mečet jako rdoušený zajíc, plakat jako zaběhlý kolouch, že dovede i lišku obelstít, kunu i tchoře do želez chytit. Miloval dragouna Salcmana, učil se od něho, nápodobil ho, ba umiňoval si, že se dá jednou na vojnu k dragounům, aby se měl tak dobře jako tichý a mírný Němec, dragoun Salcman. Tělem i duší byl mu Martínek oddán a běžel ochotně a nadšeně tam, kam se ani voják neodvážil. Za bílého dne letěl k lesu, řezal tam kudličkou březové proutí na košťata, otýpku jich pro jméno nesl pod paží, ale proslídil všechen podrost na okraji lesů, kde rostlo ořeší, olší, jíví, řežábí a jiné křoví, jehož kůru i větvičky hlodali v zimě nejen zajíci, ale i srnci, a věrně pověděl Salcmanovi, co viděl, našel i slyšel...

Nic není tak vnímavého ani plodného jako mladá duše lidská. Semínko, které do ní zapadne a ujme se, samo potom roste, zapouští kořeny a někdy se už ani vytrhnout nedá, i kdyby je člověk rval sebevíc. Jakpak by tedy mohl Martínek zapomenout, že petrželový kořen cítí zajíc ze všech vůní nejraději, a ukrojí-li se ho jen kousek, že přivábí zajíce do oka jistěji než náruč sena a pytel ovsa. Hrstka pšenice že stačí na celé hejno koroptví i bažantí. Který holub zapadl jednou do Martínkova budníku, už mu zůstal věren až do smrti, protože celý budník byl vymazán hlínou, smíchanou s fenyklem, a té vůni fenyklové že žádný holub neodolá. Když letos o vánocích nemohli sedláci lovit, protože na rybnících ležel led jako povor silný, a starý Klika už se chystal jít pro rybu do Trhanova, kde se jich prohánělo v sádkách a haltýřích na

kopy, nabídl se voják, že se pokusí v jejich rybníce chytit nějakého kapra. Sedlák poslal s ním synka, aby mu ukázal rybník na Ždíře. Prosekali do ledu okenici, chvilku počkali, pobíhali po rybníku sem tam, pak vytáhl Salcman z kapsy malou dřevěnou škatulku, plnou nějaké nažloutlé masti, potřel chlapci ruce a poručil mu, aby je strčil do vody. Netrvalo to ani pět minut a kapři už ťukali Martínkovi do prstů, div že mu je neukousli. Dva se mu podařilo popadnout za žábry a vyhodit na led, a co mu jich uklouzlo! Když to doma vyprávěl, kroutil otec hlavou a koupil od vojáka tu kouzelnou mast.

„Ale podruhé ji nekupujte,“ smál se Salcman, strkaje dvacetník do váčku, „ale až na jaře sem přiletí rackové, chyt'te si jednoho nebo dva. Každý racek má pod krkem sádlo a to je v té krabičce.“ To i starý Klika otvíral oči a nastavoval uši, neboť jaktěživ něco podobného neslyšel. Jakkpak teprve Martínek neměl poslouchat a pamatovat si takové důležité pokyny pro život.

Ale na všechno na světě se zapomene, zvláště když světem vládne tak veselý patron, jako je pan masopust. I Martínkovi vykouřil se z ježaté hlavy stesk po dragounu Salcmanovi, nevzpomněl si na něho, ani když krmil králíky, ani když házel holubům viku, s novým vojákem se už tak nespřátelil, naopak, vyčíhal ho, jak krade jejich koním oves i seno a svoje odnáší Bendům. Tím rázem upadl do jeho nemilosti, neboť sedlák Klika popadl vojenský pytel ovsu, vysypal si ho do své truhly, na maštal pověsil zámek jako bačkoru velký, a voják se neodvážil ani pípnout, neboť věděl, že se hospodář nelekne ani čerta, natož dragouna.

Ba rychle se zapomnělo i na tak velkou novinu, jaká se rozletěla městečkem, že se stal farářem v Klenčí nemanický Rejžek a pan administrátor Faster že si musí utřít suchou hubu, ač si na faru dělal zuby a myslel, že mu ji nemůže nikdo přebrat. Tato novinka šířila se od Johánesů, vyprávěl ji všude kaplan Vondroušek, který nového faráře po Klenčí vodil, na poště s ním byl, na radnici, ve škole i potom k domovu ho vyprovázel, až na Výhledy ho dovedl a tam ještě za ním rukou kýval a několikrát „Tak na shledanou! Na brzkou shledanou!“ zavolal. Viděl i slyšel to myslivec Pavelka, který stál přitisknut ke smrku na pokraji lesa a rozuměl každému slovu. Litoval Fastra, neboť žhavě znovu pocítil, jak to sám těžce nesl, když mu před mnoha lety takřka od huby utrhli myslivnu, která mu patřila; jak musil dál mládencovat a co mu vyváděla tenkrát jeho Rézinka, za kterou už asi pět let chodil do černořecké myslivny. Ono to kaplanování také omrzí a lepší by bylo, kdyby si už mohl Faster vzít za hospodyně učitelovic Lenu a usadit se ve farářských pokojích. Přál by jim to oběma ze srdce, protože si to zaslouhují pro svoji dobrotu...

Tak Fastra všichni politovali, i na Leninku dívali se soustrastně, ale pak se jim i to vykouřilo z hlavy a na faru si nikdo nevzpomněl. Ještě dnes se říká na Chodsku: „Příslaví praví: muzika – půl zdraví! Muzika a zpěv – celý zdraví — a to je to pravý!“ Kdož by tedy myslel na starost a žalost, když masopust rozdává veselí a radost! Čas nestojí, ale utíká. Než se nadějeme, máme Popelec na krku a půst. Jaro se otevře, práce polní začnou, po Provodní neděli až tak asi k Božímu tělu možno si ještě zatancovat, ale jakmile odkvete obilí, začnou večer pobožnosti za úrodu zemskou a sbohem muziky až do posvícení.

Svoje žně teď mají muzikanti a ve žních nutno se přičinit. V neděli se hraje v hospodě, ale všedního dne odpoledne se chodí hrát po dvorech. Chodí v Klenčí Marušáci s housličkami, violou a klarinetem, chodí po Postřekově dudák Matějdl s houslíkem Kubernácem. Přijdou brzy po obědě, posadí se za stůl a spustí. Kolovraty hned se stěhují ke zdi, první si zatancuje sedlák se selkou, vyskakují do výšky, aby se povedlo obilí a len, a než přetancí, už se trouší chasa. Tancují bosí, neboť hovězí kůže je drahá, ale lidská nic nestojí. Sem tam si, pravda, nějaký nešika zadře třísku, ale tu mu selka u okna vyrýpne jehlou a nohy se točí vesele dál. Někdy se chlapeč praští přes kapsu, pošlou pro kořalku, dají pít i muzikantům a rozpoutá se bezuzdné veselí. Trvalo by třeba do rána, kdyby neměl hospodář rozum, neřekl v šírání: „Dost pro dnes, zítra je zase den.“ Vezme chlební košíku a jde nabrat muzikantům vrchovatou žita. Vysype jim je do pytle, ti poděkují, strkají se k domovu a zítra stěhují se k sousedu. Vynechají jen toho, kde mají smutek, odkud vynesli mrtvého a kde od té chvíle neuplynul dosud plný rok. Číslo po čísle tak obejdou, až si vyhrajou na celý rok chleba. Pak se pustí do Zálesí mezi skláře i sedláky. Znají už svá místa, vybírají tam len a koudel, celý týden zůstanou v jedné vsi a tak dovedou rozdovádět Němce i Němkyně, že i staří dědkové skáčou, jodlují a vyvádějí jako chasníci.

Tančí-li velcí, jakpak by netančily děti? Ne pro školu, ale pro život se učíme. Proto kantor Eisenhut jako jiná léta i letos určil, že příští neděli bude u Bartošů dětská muzika, každý chlapec aby přinesl šesták a každá žákyně tři groše pro muzikanty a na útratu.

Učitelský mládenec kroutil sice hlavou, ale Faster jen pokrčil rameny a řekl nějak trpce: „Mně už je to lhostejno. Myslíval jsem si, že to musím zlomit, ale věřte si nebo nevěřte, pravdu má paní komisarka, když říká, že pro tanec na Chodsku obětují všechno, často i zdraví, ba i život. Vidíte, jak už děti se jenjen třesou, slyší-li o tanci. Bez tance nelze si tu myslet žádnou zábavu, žádné veselí, žádnou svatbu, ba ani – funus. Umře-li svobodný chlapec nebo divče, vede muzika družby a družky rovnou od hrobu do hospody. Jako pohané tančí nad mohylou, ale

pomozte si! Ještě kdybych zde zůstal, pokusili bychom se spolu o leccos, ale já odejdu, za nic zde nezůstanu.“

Jindřich chvíli přešlapoval ve zřejmých rozpacích, ale náhle se zamračil, zajel si rukou do vlasů a skoro zlostně vybuchl: „A co tím dokážete? Nic, než že zde zůstane Vondroušek s celou svojí školou, že bude dál dávat německé hodiny měšťanským synkům, nejen těm, co půjdou na klatovské gymnasium, ale i těm, kteří zde zůstanou a obec jednou povedou. Okrádá mě o sobotáles.“

„Vím, že jsem starší, ba nejstarší kaplan na patronátě, Vondroušek to také ví, a nehnu-li se, že poletí on jako mladší kaplan napřed za administrátora do Nemanic a pak na místo toho, kdo dostane nemanickou faru. Počítá, že ji dostanu já a on že se sem vrátí. Ale přepočítá se. Já do Němec nepůjdu, o faru v Nemanicích si nezažádám, ale zde, příteli, zde také nezůstanu.“

„Tak se Vondroušek nepřepočítá,“ zasmál se Jindřich.

„Ovšem, to mi ani nenapadlo,“ zamyslíl se Faster, „vrátí se, určitě se vrátí na mé místo. Ale ať! Ne, ani za tu cenu zde nezůstanu. Cítím, že jsem otráven, odstrčen a pokořen. Nechci a nemohu se stýkat dál ani s Worlitschckem, ani s panem Johánesem, ani s ranhojičem Schmiedem, kteří už dnes se dívají na mě posměšně, přes rameno a div že mi nestrouhají mrkvičku.“

„To přejde, to se za krátký čas změní. Čtete přece noviny. Slovanstvo vstává, Praha se hýbe. Pan Havlíček v České včele a v Žihadle už řeže do těch odrodilců, až z nich chlupy lítají. Slyšel jste paní komisarovou, jak nadšeně nám tiskla ruce a volala: Již se ta naše lípa zelená, již stojí v plném květu!“

„Rozmyslím si to, mám na to času nejméně dva měsíce,“ řekl konečně Faster a už se staral zas jako dřív o děti a jejich zábavu. „Přece nesmíme připustit, aby to bylo zas samé trdlování. Děti musejí něco zazpívat, sborem i sólově, také přednesou básničky, které jste je naučil. I jen se nestyďte a pochlubte se. Tanec omezíme na nejmenší míru, a jak zazvoní klekání, musí být konec. Ničím se nedáme pohnout, ani přemluvit; ne aby se to protáhlo jako loni až přes devět navečer.“

„To se nestane, řeknu muzikantům a ti sami vstanou a odejdou.“

„Tak, to bude nejkratší,“ poliboval si Faster a odcházal ze školy spokojen.

V neděli po obědě všechny děti z obou tříd svátečně ustrojené scházely se ve škole. Celá kapela Marušáků už tu stála, oba učitelé řadili děti na chodbách nahoře i dole, v jednu hodinu sezváněli už na věži, muzika spustila a vedla děti pěkně v průvodu do kostela na požehnání. Nestála sice ta pobožnost ani za šňupec tabáku, protože děti místo na litanie a modlení myslily na tanec a muziku, ale starý zvyk musil být zachován. Kaplan Vondroušek také dnes požehnání neprotahoval, ani deset minut to netrvalo a už zase před kostelem stáli muzikanti a čekali, až mládenec Jindřich zexecíruje své těkavé svěřence. Konečně objevil se s prvním párem ve dveřích, Marušák hned trhl hlavou, řízný pochod se ozval a táhlo se k Bartošům. Po celém náměstí stály venku před domem šťastné matky i zvědavé sousedky, ukazovaly si v řadách své děti a trousily se v patách za nimi do hospody. Každá nesla v košíčku kus buchty, pár jablíček nebo hrušek a v srdci celou záplavu mateřské lásky, radosti a pýchy. Všecko se dalo tak jako u pravé muziky. Marušáci seděli na kruchtice, Bartoš v bílé zástěře naléval ve výčepu do skleniček cukrovou vodu, matky seděly na lavici přibité ke zdi kolem celého sálu, děvčátka se před nimi natřásala, chlapci se opičili po velkých, brali je k tanci a nosili jim připíjet.

Jediný Tomášek Smolíkovíc držel se matčiných sukni a nesměle se rozhlížel sálem.

„Jdi, Tomášku, jdi a vezmi si k tanci tuhle Královic Hanýžku,“ nutila ho matka a strčila mu takřka děvčátko do rukou.

„Nevím, co z toho našeho chlapce bude,“ postěžovala si Smolíková Králové, „roste jako z vody, chasník se už pomalu z něho dělá, pořád ho do té školy posíláme, ač už tam dávno nepatří, máme jen jeho, chtěli bychom přece, aby se měl k světu, a ono nám z něho roste čím dál tím větší nemehlo.“

„Jen se nestarejte, sousedko,“ těšila ji hned Králová, „jen až to na něho sedne, rozváže potom, až vás to třeba bude mrzet.“

Obě matky zahleděly se šťastné na své děti a musily se smát, jak Hanýžka držela Tomáška, jako by sama byla chasník, a točila s ním, až hekal a funěl. „Nesmíte se pořád točit, také musíte chvílku rýdovat,“ poučovala Králová svoji dcerku, když se párek k ní přitočil, a ta hned poslušně počala podupávat brzy vpravo, brzy vlevo, až si Tomášek oddychl. Marušáci to nabrali od podlahy. Hanýžka se déle neudržela, dupla si nožkou a už se zas točila jako vřeten a Smolík při ní těžce, jako by měl nohy svázané, pot se z něho jen lil a otevřenými ústy lupal dech jako kapr na blátě. „Já už nemohu,“ vzdychal v kole. Hanýžka hned polevila, pevně ho

držela v rukou, aby se nesvalil, rýdovala s ním pomaloučku a šeptala mu: „Přece mě nepostavíš v kole a neutečeš ode mne, hanbáři! Že se nestydíš, nevydržeš přetancovat kousek až do konce! To jsi mužský? Já bych mohla tancovat celý den.“

Naštěstí Marušák zaklepal smyčcem na spodní desku houslí, asi po třech taktech hudba přestala hrát a děti tančit. Polomrtvý potácel se Smolík k matce, která mu hned strkala do dlaně groš a nařizovala: „Jdi, kup tam sklenici té cukrové vody a přines Hanýžce napít.“ Jako ovečka šel Tomášek poslušně a všecko to vykonal, jak mu matka nařídila. „Potřebuje někoho, kdo by ho strkal,“ stýskala si znovu Smolíková, „nedej Pánbůh, aby měl upadnout jednou do špatných rukou.“

„Vždyť ho máte na očích,“ usmála se Králová, „a nedáte mu ublížit. Dobrák je a už asi dobrým zůstane. Až vyroste, však on si už proslape cestičku k svému životnímu štěstí. Tamhle Klikovic Martínek by mu mohl dát půl svého ohně a měli by oba dost,“ ukázala bradou, aby to nebylo nápadné, na chlapce, který stál před muzikanty s čepicí furiantsky k uchu nasazenou, ruce v kapsách, a směle se rozhlížel sálem, jako by mu ta hospoda i s muzikou patřila. Kolem něho už se stavěli chlapci z druhé třídy i z nedělní školy, přišel učitelský mládenec Jindřich, stoupl si před ně jako komandant před vojáky, všichni rázem ztichli, všichni, i Klikovic Martínek, musili sundat čepice, pak zvedl pan učitel ruku ke stropu, a jak s ní pohnul, ozvalo se rázem:

Kde domov můj – kde domov můj?

Prostá píseň Tylova zazněla tehdy poprvé v Klenčí, a když ji chlapci dozpívali, utíraly si selky oči a nevěděly vlastně proč. Tak jim ta písnička zapadla do srdcí, že už na ni nemohly zapomenout, zněla jim v uších a nepovolily doma, dokud se jí od dětí nenaučily...

Jak se chlapci rozběhli, hned zase se ozvala muzika, a tu si Martínek pospíšil. Jako čtyři se hrnul rovnou k Hanýžce, kývl na ni zdaleka jako dospělý chasník a Hanýžka už k němu letěla celá žhavá, jako by to byl magnet.

„Teď se podívejte, jak Hanýžka tancuje,“ rýpla Smolíková loktem Královou, která se stále ještě dívala za panem Jindřichem a myslila si na tu písničku, která dovedla tak zatřást člověkem. Otočila tedy hlavu a oči její v kole hledaly Hanýžku. Našly ji v Martínkově náručí. Točila se s očkami blaženě přivřenýma, po špičkách se vznášela sotva se podlahy dotýkajíc.

„Těm to sluší, co?“ kysele se optala Smolíková.

Králová zrovna zazářila. „Je celá po otci. Staví se k tanci právě tak jako on,“ pomyslíla si v duchu, ale nahlas řekla lhostejně: „No, sluší jim to, pravda, ale slušelo jí to s Tomáškem lépe, protože je větší než Martínek.“

„Taky je náš Tomášek hodnější chlapec, ten Klikův se potatil, roste z něho rváč, našeho nemůže cítit, ubližuje mu všude, náš se mu vyhýbá a bojí se ho. Já mít divči, nesměla by s ním kamarádit.“

„Jsou to ještě děti,“ usmála se Králová.

„Ono se řekne děti, ale roste to s nimi. Takový ohníček se má udupat hned v zárodku, než vyšlehne v plameny. Řeknu to rovnou, byla bych šťastná, kdyby ty naše děti se jednou za sebe dostaly. Žijeme v susedství, Hanýžka je divče jako jiskra, je pro Tomáška jako stvořená.“

„Ale, susedko,“ zvažněla Marjánka, „kdo by na to už teď myslil? Bůhví co na ně čeká!“

„Vím, vím,“ kývala hlavou Smolíková a povzdychla si, „co komu souzeno, nebude odlouzeno! Ale často a ráda na to myslím.“

Obě matky se odmlčely a zahleděly se v zamyšlení na své šťastné, vesele a bezstarostně tančící děti...

XI

Johánesovic hospodě v Klenčí nastávali slavní dnové a důstojně se na ně chystala. Šenkýř a dosavadní rychtář městský také řezničil. Výsek masa ovšem neměl; co porazil, všecko se musilo sníst v jeho hospodě. Obyčejně zabíjel jen vepře, skopce a telátka, hovězí maso pak kupoval u řezníka Kohouta. Toliko masopust činil výjimku z tohoto pravidla, neboť v této radostné době odvážil se Johánes porazit i vola nebo krávu a nic se nebál, že se mu maso nerozejde. Nesnědli je pouze formani, ale stavěly se zde i svatby, jak šly z kostela, a do tří i do čtyř hodin jedly, hrály a zpívaly, než se vydaly na svatební oběd k ženichovi a nevěstě. Také městské cechy scházely se zde. I když neměly právě svůj „jórtoch“, svůj bál musily mít u Johánesů.

Letos však chystal se pan Johánes po čase zas jednou ke vzácné slavnosti. Rozhodl se, že se poděkuje z městského rychtářství. Překážel mu ten úřad v jeho živnosti, přinášel mu víc škody než užítku, nadělal mu darmo mnoho nepřátel, sedláci táhli se víc k Bartošům než k němu, a

nebýt koňských zápřežek, jistě by o jeho hospodu ani nezavadili. Faster sem také nevzkročí, když zrovna nemusí. On právě rozrýpal celou obec. Měšťané křičí, aby se všecko vedlo po česku, páni zase po německu, a nač je mu toho třeba? On jako moudrý obchodník musí býti na všecky strany hezký, posloužit Čechům jako Němcům, nesmí být proti pánům ani kmánům... Takové úvahy ho tedy pohnuly, že rychtářství složil a v Klenčí se proto chystala veliká slavnost: obnova městského úřadu. Dopoledne se to odbude na radnici a v kostele, ale v poledne se přihrne celé městské právo — nové i staré — k Johánesům na oběd, a tu se musí jeho hospoda nechat vidět.

Podomek Matouš už od rána odklízal sníh před domem, zametal zbytky sena i ovsa, jak je natrousili formani, když nevypráhli, ale jenom se zastavili před hospodou „vosrovat“, nasypat totiž koním do dřevěných, přenosných žlábků na zkřížených nohách ovsa, sena, pak napojit a se zápřežkou v čele hned jeti dál k Pavlovi, rovnal v podevratí zásobní kola, prkna, klanice, oplíny, rozvory a nápravy, chystal v konírně čisté stání pro panské koně z Kouta i Trhanova, co přivezou zítra vrchnostenské úředníky. Chromý Matouš by to všecko sám ani nesvedl, kdyby mu nepomáhali oba pacholci, kteří dnes nejeli na zápřežku, ale pořádali pod velikou projížděcí kůlnou sáně i vozy, aby sem mohly zajet kočáry, honili slepice a husy, aby hned zase všecko nezaneřádily, plašili holuby a zavírali je do budníků, z pivního sklepa, který stál proti hospodě a táhl se až pod radnici, vyvalovali prázdné sudy a rovnali je u zdi hezky na oči, aby si páni všimli, co panského piva se zde vypije.

Uvnitř pak od božího rána klečely děvečky na kolenou a drhly podlahy. Napřed v panském pokoji, kde se scházelo kasino, potom ve formance a naposled musily důkladně vydrbat i předsíň a schodiště, ačkoli obojí bylo kamenné a voda mrzla na schodech dřív ještě, než ji myčky mohly utřít a vyždímat. Pan Johánes nepovolil, čistotou musil dnes zářit „Gasthaus zum schwarzen Adler“, jak měla hospoda napsáno zlatém na černé tabuli visící nade vraty. Sám s vyhrnutými rukávy a v bílé zástěře vládl v řeznické dílně za kuchyní, kde mu pomáhala statečná jeho paní nabíjet jitrnice a jelítka, kterými proslul pan Johánes daleko široko, zejména v sousední zemi bavorské, míchat sekanou pečení, také takovou lahůdku, které zase Češi dávali přednost, připravovat ovar se křenem, řízky, kotlety, maso na kuláše^[93] a bifteky, aby všecko zítra bylo po ruce a mohlo se panstvu posloužit vším, nač si jen vzpomenou.

V neděli časně ráno u kašny za kostelem zrovna proti Motlům vypálil obecní kovář pět ran z hmoždířů a hned vzápětí ozvala se u radnice hudba a ještě za tmy prošla městečkem. Ale tohoto ranního budičku nebylo ani třeba, neboť Klenčáci už dávno byli vzhůru. Klikovic

Martínek, Pálusuc Kuba, Svatošuc Jirka vyskakovali před muzikou, jako by jim vyhrávala, a kdyby Hanýžka nemusila dnes pomáhat tátovi v maštali nosit vodu, kartáčovat telátka, míchat řezanku, aby se mohl včas nasnídat, obléci a jít na radnici, jistě by také stála před vraty, natřásala se podle taktu, ba dost možná, že by se za tou říznou muzikou i rozběhla... Musí však mít rozum a pomoci i mámě, která vaří snídani, oblíká Marjánku a krmí Pepku. Kdopak by pustil slepice, nakrmil husy, vysypal vepřům do koryt brambory s kalením, kdyby to neudělala Hanýžka? Jenom v letu chytá jednotlivé tóny hudby, které k ní vítr zanáší, a přeje si, aby už raději přestali vytrubovat a nedělali jí marně těžké srdce...

Když se k osmé hodině úplně rozednilo, pohasly hvězdy a jasně modrá obloha, čistá, jako by ji vymaloval, klenula se nad Klenčím. Za Trhanovem vstávalo ospalé slunce, ale v jeho září už se koupalo temeno Haltravu. V jasném, čistém vzduchu ostře se rýsovaly proti nebi zasněžené vrcholky smrků i jedlí, takže se mohly počítat. Pak si popřála tu ranní lázeň kostelní věž, jejíž cibulovitá, červeně natřená bání už dávno v té zimě stála holá, bez sněhového čepce jako nahá, a proto teď celá rudě zaplála jako oheň. Pod ní se krčily střechy chalup a stodol, všechny pěkně pod sněhovou peřinou a lemovány kolem dokola ledovými rampouchy jako stříbrným třepením. Až oči přecházely, jak se rozjiskřil úbělový sníh kolem ležící, jak chrupal a vrzal pod nohama četných chodců, spěchajících na ranní, radostně vzrušených i slavnostně naladěných. Ale málokterý vešel do kostela, všichni se tlačili v ohromném chumáči jako včely při rojení před pekařem a čekali, až muzika přivede starou městskou radu.

Pan Johánes ve velké paradě kroutil se v té chvíli ještě doma před zrcadlem. Jeho paní utřela si pečlivě ruce do veliké zástěry, pak vzala černou, hedvábnou půlku, uvázala ji svému milému muži kolem krku, přehrnula přes ni sněhobílý límec, do kapsy šosatého kabátu zastrčila mu květovaný, rovněž hedvábný kapesník, jehož cípek povytáhla, aby zvědavě vykukoval právě na tom místě, kde se šosy rozdělují, jemným kartáčem ohladila chlupatý, kastorový cylindr, z obšírné almary vytáhla španělku se stříbrným knoflíkem, vtiskla ji mužovi do ruky, prohlédla si ho od hlavy až k patě, obešla ho dokola jako světce na oltáři, a záříc spokojeností, prohlásila sebevědomě: „Takového purkmistra už Klenčí nebude mít ani za tisíc let. Kdybys se viděl zezadu, Johánes, jak ti to sluší! To ti ten perníkář Kladívko, kterého dnes budou instalovati, ani vody podat nemůže. Vždyť je suchý a dlouhý jako chmelná tyčka, jako by – Bože mi hříchy odpusť – louskal šváby.“

„To se tak vysuší u té perníkářské pece, když peče marcipány a pouťová srdce z perníku,“ usmál se vesele pan Johánes, upřel znovu malinká očka do zrcadla a spokojeně se zahleděl na svou ruměnou, čistě oholenou tvář, pod kterou visel mohutný podbradek, i na své jako soudek oblé bříško. Ale hned vzpomněl, co ho dnes všecko čeká. Rychle zvažněl, nasadil si cylindr na pečlivě ulízanou hlavu a naposled se rozhlédl kolem. Vyšel z pokoje do kasina, kde uprostřed stál stůl s kuželkovou hrou, pečlivě zakrytý nejen deskou, ale i sněhobílým ubrusem, kolem dokola byl posázen květovanými talíři z Majerovic továrny, při nichž hověly si nože a vidličky, před nimi stály broušené skleničky na víno, jehož několik lahví tlačilo se k sobě uprostřed stolu. Johánes spokojeně se usmál, prošel kasinem a vkročil do formanky. I zde u kamen stál stůl, prostřený květovaným ubrusem pro „lepší“, nikoli však „nejlepší“ lidi. Směli sedat u něho kočové a komorníci, cajchmachři, majolikáři a jiní mistři, kteří sem někdy zapadli anebo i denně se scházeli. Ostatní stoly čistě vydrhnuté táhly se podél stěn ode dveří až zase ke dveřím, kterými se vycházelo na chodbu. Za nimi tlačila se ke zdi dlouhá, ke zdi pevně přibitá lavice, ale před nimi rozkročovaly se v řadách těžké židle bukové s pěkně řezanými lenochy, uprostřed se srdíčkem a dole s kulatými, roztaženými nohami, zavrtanými a pevně zaklínovanými přímo do sedadla. Na protější stranu ke kuchyni zahleděl se teď pan Johánes a tam spatřil svoji pýchu – zasklený kredenc plný holeb s cínovými, jako stříbro lesklými víčky, očíslovaných, holých i pestře pomalovaných, ze skla i kameniny. Na desce kredence vršily se kulaté tácky dřevěné i čtyřrohé plstěné, na kterých se pivo hostům servírovalo. Po jedné straně kredence stál na vysokých nohách dubový dřez s vodou, kde se každá sklenice vypláchla, a po druhé černala se účetní kniha pana Johánesa, černá tabule totiž opatřená čísly a bílou křídou, visící na provázku. Mimoto na boku temně natřeného kredence bělala se řádka jmen i čárek těch formanů i domácích, kteří jedli a piji na křídou tak dlouho, až mohli zaplatit anebo až přešla šenkýře trpělivost. Na zdi v rohu visel černý kříž, za sklem nade dveřmi císařský patent o právech i povinnostech šenkýřů, po stranách kačer a kachna s malovaným zobákem a nohama, kdežto ostatní celé tělo jejich bylo slepeno z pečlivě sestavených peříček, takže ten kačí párek vypadal jako živý.

Všecko to objal hostinský jedním pohledem a obrátil se spokojeně k své paní, která ho starostlivě vyprovázela. „Máme to všecko v pořádku, Tónynko,“ pochválil si svoji hospodu ještě na prahu, kde se zastavil jako generál, „musíš už si tu dnes sama poradit. Podávej každému teplé jitrnice s křenem, to dá nejméně práce, jenom kdo si bude přát něco extra, tomu nabídni pak ovar nebo telecí paprikáč. Já musím z kostela rovnou na radnici, ale jakmile

to tam odbudeme, přiběhnu hned domů, abys mohla do kuchyně,“ a vyšel na chodbu pečlivě pískem posypanou.

„Jen buď bez starosti a už jdi, ať nepříjdeš pozdě, hezky pravou nohou napřed, tak,“ usmívala se Tónynka a ještě se i k oknu postavila a hleděla za mužem, dokud nezmizel za rohem radnice. Přišel tam v nejvyšší čas, právě když na věži počali sezvánět. Jenom se postavil v čelo shromážděných radních pánů, spustila hudba a už se šlo do kostela poděkovat Pánubohu za to, že to ve zdraví vydrželi celých pět let. Po jedné straně pana Johánese vykračoval si Král také v cylindru a šosáku, po druhé přisedící Kryštof Tauer, za nimi pak ostatní, kteří nevěděli, potvrdí-li je dnes pan vrchní, anebo bude-li jmenovat na jejich místo měšťany jiné. Všichni si vyšlapovali sice statně a tvářili se vesele, ale zástupy lidí před kostelem dívaly se na ně soustrastně, tu a tam i škodolibě.

„Všecka sláva, polní tráva,“ kýval hlavou rozvážně postřekovský sedlák Václav a pláteník Buršík ochotně mu posvědčoval: „Ba, ba! Tady to vidíme, že nic netrvá na světě věčně. I pan Johánes se přestane nafukovat a roztahovat na radnici.“

„Ten z toho neměl nic a neuškodí mu to.“

„I vždyť ani kuře darmo nehrabe. On také dovedl sbírat dvacetníky za vtělování kontraktů a testamentů do knih. Říká, že o tu čest nestojí, že se toho primátorství sám vzdává, ale to jen písek hází lidem do očí, kdyby se sám nepoděkoval, tak by ho sesadili,“ rozkládal rozšafně Buršík před kostelem, ač už uvnitř hučely varhany a lidé zpívali.

„Co to povídáš? Proč by se musil vzdát?“ zastal se pana Johánese jeho věrný host, sedlák Václav, slavný piják a znalec dobytka, který chodíval na trhy nejen do Kdyně a do Hostouně, ale až do Plzně a do Rokycan.

„Pravdu povídám,“ klidně se usmál pláteník, „rychtáři musejí dohlížet na šenkýře, vyšlo o tom ostré nařízení od vlády, proto žádný rychtář nemůže být šenkýřem a pan Johánes si mohl vybrat, buď točit pivo, anebo měšťany.“

„Ty taky všecko vyčucháš.“

„Všichni lidé všechno vědí. Přijdu do světa jako ty,“ usmíval se poťouchle Buršík, „ale pro tebe tam rostou jen koně a voli.“

„Pojďme dovnitř,“ vykročil zeširoka ramenatý Václav, který nerad poslouchal pichlavé řeči, a zamířil ke kostelu.

Tam v lavičkách u hlavního oltáře seděl „městský úřad“ v plné parádě a valná jeho část seděla tam také dnes naposled. Už na velkou přivede muzika nové právo a tihle měšťané zmizí zas v chrámové lodi anebo na kůru mezi ostatními obyčejnými smrtelníky. Hned teď po ranní sejdou se k volbě na radnici měšťané a cechmířtři, kdo přijde – přijde, na nikoho se čekat nebude, pan amtsasesor vytáhne z kapsy papír, přečte jména nové městské rady, všichni kývnou a půjde se na velkou. Noví měšťtři páni sednou si na teplá ještě místa a život poběží dál...

Takové myšlenky táhly hlavou všem, když po ranní vedla je opět hudba na radnici, kde už to hučelo jako v úle. Dětí se tu rojilo jako čmelíků, listovní Bílek, městský písař a kantor Eisenhut, obecní strážník Kodrda, ponocný Válek, obecní kovář, lesní hajný, pastýř, ba i husopas, všichni ve velké parádě rozčileně přebíhali, nosili knihy, rovnali židle, přikládali do kamen, stavěli měšťany do špalíru před radnicí, a sotva jakžtakž byli s přípravami hotovi, vykřikl Kodrda, který stál na rohu radnice a nespustil očí z Johánesovic hospody: „Už jdou!“ A vskutku úderem deváté hodiny vyhrnulo se panstvo z hostince. V čele kráčel jako páv sám vrchnostenský inspektor Hýbr z Kouta, hned za ním šli direktor Melichar s chytrým právníkem Hopem, písař Sádlo nesl pod paží koženou tašku s papíry a za tímto úřadem hrnuly se pozvané honorace. Drobnými krůčky cupal tu postmistr Worlitscheck, vymydlený a ulízaný, jako by ho ze škatulky vytáhl, klátil se tu na křivých nohách dlouhý rytmistr dragounský, vyšlapovali si v parádních uniformách pan ajnémr Hubálek s vrchním respicientem Černým. Za hlubokého ticha vešli do radniční kanceláře v přízemí napravo, usadili se za kulatým stolem, hubený Sádlo vytáhl z kabely dlouhý papír, nahrbil hřbet a velice uctivě podal ho panu inspektorovi. Ten si odkašlal a spustil německy, že si město zvolilo nového rychtáře Karla Kladívko, měšťana a perníkáře, tato volba že byla potvrzena vrchností i vysokým guberniem v Praze a že se zde všichni dnes sešli, aby přijali jeho přísahu, v nový úřad ho uvedli a pomocníky mu ustanovili. Všichni poslouchali, ale nikdo se neodvážil ani hnout, natož vykřiknout, že je to všecko lež, žádná volba že se nekonala, že je to panská zvůle, která tlačí sedláky ke zdi a sází na koně řemeslo, cajkmajstry a tuchmajstry, hrnčíře a majolikáře, pekaře a mlynáře, řezníky a šenkýře, těm že drží palec, ti že teď vládnou obcí, cechmířtři že poroučejí už teď, roztahují se a vyhrožují sedlákům, jak s nimi zatočí, lesy že jim vezmou, pastviny a draha rozměří a prodají, aby se proměnily v pole a louky, obecního pastýře že z pastoušky vyženou, ať si ho platí, kdo ho potřebuje... Vše to v sedlácích, ale

vědí, že hlavou zed' neprorazí, že jest jich všeho všudy sotva čtyřicet a proti nim že stojí nejméně sto řemeslníků a chalupníků... Mlčí proto, poslouchají a dívají se, jak písař Sádlo už vytahuje pero a píše protokol, jak vstává amtsasesor Hop, čte novému rychtáři poučení o jeho právech a povinnostech, už se rozsvěcují dvě svíčky před krucifixem, všichni vstávají, perníkář bledý jako smrt zdvihá pravou ruku do výše, natahuje ke stropu dva prsty a palec. Hop ho ještě poučuje, aby po něm zřetelně opakoval každé slovo, a počíná předčítati přísežní formuli. „Ich schwöre –“, zní jeho suchý hlas, ale než mohl říci další slovo, ozvalo se u dveří vážně, ale rozhodně a jasně: „Všichni rychtáři přísahali v Klenčí česky.“

Kdyby byl někdo ode dveří střelil k panskému stolu, nemohlo to vzbudit větší leknutí. Hopovi klesly ruce i s papírem, inspektor Hýbr prudce vyskočil, postmistr Worlitscheck rozběhl se ke dveřím, direktor Melichar vytáhl hlavu do výše a zlostně vykulil oči, pouze rytmistr zůstal klidně sedět a lhostejně díval se k oknu, kde sluníčko měnilo na skle ledové květy v nejčistší stříbro.

„Ano, česky! Česky!“ křičel teď divoký Klika, volali tak i sedlák Vávřík s Houdlém a Frýdákem.

„Ticho,“ vzpamatoval se konečně Hýbr, dupl nohou a rozkřikl se, až mu hlas v hrdle přeskočil.

„Skandál! Hanba pro celé naše město!“ lámal rukama postmistr a krotil sedláky.

„Rušení úředního výkonu,“ šeptal hned asesor Hop panu inspektorovi, který tu stál rudý hněvem a oči jako dýky zabodával do chumlu lidských hlav, které se před ním zdvihaly jako makovice na poli.

„Kdo první vykřikl?“ optal se teď zdánlivě klidným, ale přísným hlasem Hýbr.

„Já,“ protlačil se kupředu sedlák Král, „a já – já,“ tlačili se za ním ostatní sedláci. Hýbr se po nich rozhlédl, prudce zamrkal a optal se vlídněji: „A co si vlastně přejete?“

„Aby nový rychtář přísahal po česku, jak mu starý zvyk a právo ukládá. Chceme a musíme rozumět přísaze. Mluvit si může, jak chce, ale přísahat musí rychtář před námi česky,“ opakoval jadrně, ale klidně Král, pevně rozhodnut neustoupit, i kdyby mělo k pranicí dojít. Vanula z něho taková podivná síla, že sám Hýbr v rozpacích sklopil oči ke stolu, mávl rukou a sám řekl nedbale po česku: „Všecko jedno! Tak to čtou česky!“ A Hop klidně spustil:

„Přisahám Pánubohu všemohoucímu, našemu nejmilostivějšímu císaři a naší milostivé vrchnosti, že jim vždy věrným a poslušným poddaným budu.“ Pak sliboval, že bude rychtářský úřad spravedlivě vykonávat, obec před škodou bránit, její prospěch mít na zřeteli, její jmění opatrovat, platy vybírat, knihy v pořádku vésti, rozkazy představených úřadů plnit, úřední tajemství až do hrobu zachovávat – trvalo to hrozně dlouho a hroznou češtinou dala se ta hrozná přísaha, protože Hop překládal přísežní formulář z němčiny do češtiny, ale konečně přece se ozvalo: „K tomu mi dopomáhej Bůh otec...“ a všichni si spokojeně oddychli. Pan inspektor hned odevzdal novému primasovi, jak mu důsledně říkal, městskou pečeť, knihy, kožené právo rychtářské a teď měl k němu řeč, německou a přísnou. Husí kůže běžela po těle Bílkovi a zvláště Kodrdovi, když Hýbr udeřil do stolu a ukládal rychtáři, že se tu musí postarat o pořádek, že se tu v Klenci rozmáhá revoluční duch, samé nepořádky že se tu zahnízdí, noční toulky a všelijaké schůzky, že se tu mnoho čte a špatně platí daně a dávky. Starý rychtář že musí do čtyř neděl složit účty a pak aby vzal správu městečka ostře do ruky a každého zbojníka udal do Kouta, tam že už mu napraví hlavu. K ruce že mu jmenuje jako pomocníky ve správě městečka Hanse Hernaufa, Andreáse Zippnera, Michla Sauera, Ludvíka Majera — a dál sedláci neslyšeli; jako by si řekli, že jsou zde zbyteční, obrátili se ve dveřích a vyšli z radnice. Nikdo jich nezdržoval, nikdo jich zpátky nevolal, jenom jízlivé, posměšné zraky vrchnostenských úředníků je vyprovázely.

Policajt Kodrda mávl z okna svou čepicí a za kostelem zahřměly hmoždíře. Průvod seřadil se před radnicí, kde už stály i cechy pod korouhvemi, pan učitel Eisenhut hnal i děti do párků, a tak odvedla tentokrát hudba mnohem slavnější průvod na velkou, než bylo to ranní procesí se starou městskou radou. Nově zvolený rychtář s radními pány natlačili se opět do laviček u oltáře, lemovaných cechovními lucernami, ve kterých zářily dnes lojovky z krámu mydláře Hausnera, ale honorace zamířily přímo na panskou oratoř a dívaly se odtud jako z patra dolů i na pátera Fastra u oltáře, i na rychtáře sedícího přímo pod nimi, i na ostatní osadníky, zvláště na děvčata, jež v malebných krojích vyplňovala chrám jako květinový záhon od mariánského oltáře až dozadu ke dveřím.

Na kůru dával dnes kantor Eisenhut novou mši od Führera. Hudebníci odložili plechové nástroje, chopili se houslí, mládenec Jindřich s taktovkou v ruce rozdal partesy a Mrázovic Retka vysokým sopránem počala zpívat „Kyrie elejson“. Dole v lavičích hned se sklonily všecky hlavy k modlicím knížkám a růžencům. Čekaly i dnes, že se na kůru ozve „Hej, mistře! Vstaň bystře!“, a zatím i oltář už stojí holý, zmizel celý betlém s pastýři, králi i stády,

zhasla hvězda, odletěl buclatý andělíček nesoucí nápis „Sláva na výsostech Bohu“, pouze svatý Martin sedí tam dál na svém grošovatém hřebci a poslouchá trpělivě latinskou mši.

Ale také panstvo na oratoři pozorně poslouchá jako na koncertu a pochvaluje si zpěv i hudbu. Všichni se opírají o zábradlíčko a místo na oltář dívají se na kůr. Postmistr Worlitscheck poskakuje od jednoho ke druhému a ochotně odpovídá na všechny zvědavé otázky. „Ta altistka,“ šeptá do ucha panu justiciáru Hopovi, „víme, to je dcerka kantora Eisenhuta a tuhle s Fastrem zpívají dueto.“

„Ah! Slyšel jsem už. Tak to je ona!“ mlsně se olízl amtsasesor, nasadil si hned lépe zlaté okuláry a znovu se zahleděl na kůr.

„Nemá špatné gusto pan administrátor,“ usmál se po chvíli Hop spokojeně, „mně se také líbí brunety. Blondýnky bývají fádni, tučné a líné.“

„Přijde na to,“ s odbornou znalostí odporoval Worlitscheck, „ohnivá blondýna, jak se říká, přizrzlá, které se jiskří vlasy, ó, věřejí, nad takovou není. Ta mívá tělo jako z alabastru. Podívají se tuhle před lavice, vidějí ty dvě dívky v modrých šátcích? To jsou takové krasavice.“

„Odkud jsou?“ svezl se na ně hned pohled justiciárův.

„To není zdejší krev. Kdepak!“ mávl rukou postmistr, „zdejší dcerky i z vesnice mají tváře kostnaté, hrubé, jako by je sekerou vysekal. Tohle jsou švadlenky tuchmistra^[94] Zippnera, uvidějí je lepší dnes večer na bále.“

„Nezdržíme se asi. Náš starý pospíchá domů, mají tam také ženicha.“

„Ach! To je novinka!“ zbystřil pozornost hned Worlitscheck, „a koho, smím-li se ptát?“

„Čerti vědí: inspektor mlčí jako hrob, jenom jeho paní trousí řeči, že přijel za Leokadií ženich až z Prahy, guberniální úředník že je to, ale kdož ví!“

„Panu inspektoru seženeme dnes pěknou partii taroků. Kantor Eisenhut hraje virtuózně na klavír, ale ještě virtuózněji karty. Také Vondroušek se nedá zahanbit a direktor Melichar k tomu, no, to bude kvarteto, které se tak snadno netrhne.“

Tak zbožně modlilo se panstvo na oratoři, že mu čas příjemně utekl, a než se nadálo, už se Faster modlil Anděl Páně a na věži zvonili poledne.

Nastávala nejpříjemnější část celé slavnosti: hostina u Johánesů, kterou dávalo městečko na počest vzácných hostů podle starého zvyku.

Slunce už stálo vysoko, na střeších proti němu položených tál zvolna sníh, s hlukem řítily se k zemi dlouhé rampouchy a za nimi padaly jako slzy veliké, řídké kapky, jež na zemi v stínu hned zas měnily se v náledí. Naposled zahřměly hmoždíře, průvod vyšel z kostela a hudba odvedla novou městskou radu i úřady a hosty rovnou do hostince U černého orla, kde se usadila ve formance a hrála panstvu sedícímu při obědě ve vedlejších pokojích.

Pan Johánes se náramně vyznamenal, sám inspektor Hýbr ho pochválil, když na stůl přišly i koblihy a nakonec i černá káva.

„Jako v každém nóbl domě,“ usmíval se lahodně, pohladil si břicho spokojeně a zahleděl se na konec stolu, kde se krčil uctivě vedle písaře Sádla nový městský rychtář Kládívko. Ostatní všichni členové městské rady obědvali doma a měli nařízeno teprve asi po třetí hodině znovu se sejít a ve formance čekat, až se pan inspektor zvedne, aby ho mohli společně doprovodit ke kočáru a poděkovat mu za čest, kterou jim prokázal.

Ještě chvíli šťáral se Hýbr brkem se šmelcovým držátkem v zubech, pak svraštil čelo a spustil přísně a česky:

„Já vím, rychtáři, že umějí německy mluvit, ale neumějí německy psát. Proto mají k ruce tuhle listovního Bílka a učitele Eisenhuta. Jejich povinností není psát, ale jen podpisovat a dohlížet, hlavně dohlížet. Nesmějí trpět, aby se úřadovalo česky, úřední řeč je německá a v té se musí jednat. Tuhle pan Johánes se tuze bál, aby si nepohněval sedláky, a trpěl proto na radnici všelijaké neplechty. To musí přestat. My víme, jak se tu v Klenčí začíná vlastenčit. Čtou se tu české knížky i noviny, které půjčuje sedlákům pan páter Faster. Sedláku vidle a knězi bible, rozumíte? Vzdělání je pro nás a robotu pro sedláky. Sedláci si přečtou, co napíše nějaký zkažený student, Ultračech, kterého vyhnali ze škol, a on se chytil novin, a hned si myslí, když je to tištěno, tak že to musí být pravda. Hned zvedají furiantsky hlavy, začínají se roztahovat a chtěli by poroučet. Proto jsme je dnes klepli přes prsty a správu městečka svěřili řemeslníkům, uvidíme, jak se osvědčíte. Uslyším-li dost málo, že se přidáváte k té selské straně, která i dnes se odváží protestovat, sesadím vás a budu jmenovat rychtářem kovaného Němce, třeba Zippnera.“

Rychtář Kládívko poslouchal zbožně jako evangelium a vrýval si do paměti každé slovíčko. Ano, dozírat bude přísně nejen na radnici, ale i ve škole, kde ten mládenec vede všecko po

česku, takže děti neumějí německy ani „ajmolajns“^[95]. Pan inspektor bude s ním jistě spokojen. Ale nemohl rozprávět nadlouze svoje myšlenky, protože nahoře ujal se slova pan postmistr Worlitscheck a široce vykládá, že je opravdu nutno udusit zde ten ohníček v začátku, než se rozmůže a vyšlehne plamenem. Že sem už jezdí s komisařem Němcem i jeho paní, vozí s sebou a rozdává knížky, české knížky. „Komisař Němec jako úředník – všeska čest před ním. Na pašeráky jako kat, ve službě ostrý jako břitva, to může říci tuhle pan ajnémr,“ ukázal rukou postmistr na Hubálka, který tu seděl jako na trní, „ale to své paní trpět nemá, aby se zahazovala se sedláky, chodila je navštěvovat, jako úřednice přece ví, co se sluší a patří, udělat vizitu úřednicím a držet s nimi.“

„Píše do novin,“ omočil si amtsasesor, aby se nezdálo, že snad je jiného mínění, „do Květů i do České včely, a samé takové sprosté věci, jak je nasbírám po sedlácích. O měšťany jenom si otírá pero, kritizuje a pomlouvá. Už však jí, jak jsem slyšel, právě včera udělali pořádnou kočičinu pod okny, takže jí asi zajde chuť posílat nové obrázky do novin.“

„Ženská si má hledět kuchyně,“ rozhodl vážně direktor Melichar, „a nechytat se politiky a literatury. Kam by to vedlo, aby se nám ještě ženské pletly do úřadu.“

„Pozor na ni musíme dát,“ usoudil pan inspektor, když vyslechl všeska mínění, „na našem panství chodí obzvláště ráda do Mrákova, kde už pobláznila starého i mladého Konopu, takže fantazírují o tom, jaké svobody zde mívali sedláci a jak jich pozbyli. Už jsem je nechal k sobě volat i s jejich strýcem rychtářem. Jak jsem řekl, nesmí nám to vlastenectví přerost přes hlavu. Pane Johánes, tak teď na mé konto přinesou sem víno, abychom si připili,“ rozjařeně poručil Hýbr, aby se neřeklo, že se nedal vidět, anebo že se zde zadarmo najedl a napil.

Ohnivě víno zaperlilo se v broušených skleničkách a pan inspektor namáhavě vstal. Pozdvihl svoji číšku do výše a zvolal: „Ať žije nový primas a nová městská rada,“ všichni si s ním přitukli a vypili do dna. Po tomhle připitku jako by se s nimi pytel roztrhl. Městský rychtář připil milostivé vrchnosti, učitel Eisenhut direktoru Melicharovi, Bílek svému představenému amtsasesoru Hopovi, postmistr Worlitscheck shodě mezi městem a vrchnostenským úřadem, nálada stoupala každým tím připitím, hudba vedle pokaždé zahrála veselý tuš, na stole se octly taroky a pan vrchní, ani nevěda, jak se stalo, už seděl za malým stolkem u zdi, už míchal a rozdával karty...

Nedělní slunce se pomalu schovalo za Haltrav a modravé stíny protáhly se od lesa k lesu přes celý kraj. Pan Johánes postavil na hráčský stůl vysoké dřevěné svícny se svíčkami, na každém

svícnu kolem dokola běhalo se plno papírových fidibusů,^[96] aby si mohlo panstvo zapálit dýmku, všechny ostatní stoly zmizely a jenom věnec židlí táhl se kolem celého pokoje. Venku mrzlo, jen to skřípalo, a uvnitř dýchala hospoda větší a větší útulností. Muzika tam vesele vyhrávala a hosté na bál už se pomalu sjížděli i scházeli. První přijel bohatý majitel papírny Firč se třemi dcerami, za ním přijely sáně pana nadlesního Winklera, statkářů z Rejkovic a Baldova, Zieglerů ze Zálesí a z každých vyskočila svěže jako srna mladá panička nebo dceruška.

Také do formanky už se trousili měšťané se svými ženami a dcerami. Za prostřeným stolem u kamen seděla novopečená městská rada i s rychtářem, páni cechmistři, tuchmajstři a cajkmajstři, ale nesmělo se dosud tančit, dokud ve vedlejším pokoji nezahájí „bürgerbál“ pan inspektor Hýbr. O tu čest ho musí ovšem městský rychtář požádat. Kupec a listovní Bílek už to šeptá do ucha Kladívkovi, kantor Eisenhut už šeptá něco Marušákovi, Marušák už se přehrabuje v notách, vytahuje nový „walzer“, ladí housličky a čeká.

Karta dnes padá panu inspektorovi, v každé hře hlásí nějakou figuru, ale musí se sebrat, aby ji také udělal, protože hraje s tarokáři, kteří mu v ničem nezadají. Obzvláště kaplan Vondroušek dovede tak šikovně mazat i vynášet, jako by Hýbrovi viděl do karet anebo uměl číst jeho myšlenky.

„To je radost, velebníčku, s nima hrát,“ libuje si pan inspektor a ani si nevšimá, že už chvíli za ním rychtář Kladívko přešlapuje v rozpacích, pokašlává, až je ho líto direktoru Melicharovi, a míchaje karty k novému kolu, naklání se k panu inspektorovi a také mu něco našeptává. „A so!“ otáčí se Hýbr na židli, „pan městský rychtář! Přáli si něco?“

„Prosím jménem městské rady, aby pan inspektor zahájil náš ‚bürgerbál‘ tancem,“ vykotal Kladívko po německu.

„No, vědí, děkuji za tu čest, ale já už jsem na tanec starý. Ale náš pan amtsasesor mě zastane, vědí, že ano?“ usmál se Hýbr na hubeného právníka, který, jako by na to čekal, hned ochotně vyskočil a už se rozhlížel, kde sedí Firčovic krasotinky.

Inspektor postřehl ten jeho pohled a v poslední chvíli ho ještě zadržel. „Počkají, musíme si to rozmyslit,“ usmíval se, nabíraje si ze zlaté tabatěrky malý šňupeček, „když budou tančit místo mne, tak já jim vyberu sám tanečnici. Vědí, že se teď všechno vede demokratiš, když tuhle pan městský rychtář měl tu čest pro mne, tak mu to musíme oplatit. Jdou a provedou vedle paní rychtářku a pan rychtář zase vezme si k tanci tadyhle paní postmistrovou, že ano, pane

Worlitscheck? Dovolují to?“ optal se Hýbr, a ani nečekaje na odpověď, pokračoval: „Ona sama naše nejmilostivější vrchnost chce, abychom dobře vycházeli s obyčejným lidem, a o obžinkách si náš excelencpán hrabě také zatancoval se šafářkou a šafář s excelencpaní v Koutě.“

„Ovšem, ovšem,“ souhlasili hned všichni.

„Tak a teď dávají čerstva,“ vyřídív tuto úřední záležitost, poroučel Melicharovi pan inspektor a karty hned poslušně zašlestily. Ale také hudba se ozvala a Kladívko chtěj nechtěj zamířil k paní postmistrové. Ve formance už se točil s rychtářkou v náručí asesor Hop, šosy za ním vlály, pohupoval se na dlouhých, tenkých nohách, ale očima slídlil podél zdi tak dlouho, až našel dvě vymydlené blondýnky s nádhernými vlasy se zlatým nádechem, a hned si pomyslnil, to že jsou ty Zippnerovic švadlenky, jak mu je Worlitscheck ráno z oratoře ukazoval. Představil si živě, že objímá jednu z nich, a nikoli kostnatou a už také obstarožnou, fenyklem páchnoucí perníkářku, a hned se mu tančilo ještě radostněji.

Mnohem hůře vedlo se v panském pokoji rychtáři. Kladívko rád si zatancoval a často se zdržel i na poutích v okolí, kde prodával pod plátěnou boudou svoje zboží. Když po požehnání složil krám a zaskočil si do hospody, tu se nedal dvakrát pobízet a už vyskakoval v kole. Ale dnes se mu dělala kola před očima a ještě se ani neotočil. Má tančit sólo, tančit je s paní postmistrovou a před takovým panstvem! „Musím se naostřit,“ pomyslnil si, když ho oblila fialková vůně, kterou byla paní postmistrová hojně napuštěna. Nejhorší bylo, že se nemohl hned sejít v taktu s muzikanty. Jak to jen dnes ti Marušáci hrají? Hrají sousedskou nebo nehrají? Ale z těch rozpaků ho vysvobodila sama paní postmistrová, která mu na tváři viděla jeho úzkostlivý strach. Položila mu ruku na rameno, usmála se a zašeptala: „To hrajou walzer, tancuje se zrovna jako sousedská, jenom trochu rychleji.“ Z perníkáře hned spadl všecken strach i ostych, chtělo se mu zavýsknout, taktak že se vzpamatoval, čím je od dnešního rána, opanoval se, jen nohou si podupl a už to nabral dokola a přidržel si tanečnici, div že nevypískla...

V tu dobu scházeli se sedláci v hospodě u Bartošů. Ani jediný nezabloudil k Johánesům, ač ho tam muzika dost lákala a sváděla. Odolal tomu pokušení každý, jakmile si vzpomněl, co tam oslavují. A o ničem jiném také se dnes nemluvalo. Seděl tu sice i pan administrátor Faster i učitelský mládenec Jindřich, ale ti dnes jen poslouchali, protože vedl slovo starý Taračka, a ten když se jednou za čas rozpovídal, stálo to věru za poslechnutí.

V sousedním sále chasa tancovala při dudách, ale žádný ze sedláků nevstal a nešel se na tanec ani podívat, neřkuli aby sám si zatancoval, ač tu měli dnes vzácného dudáče, chromého a malého Pecáka, kterého sem přinesla vpozdvečer jeho statná a silná žena Pecanda na zádech jako dítě. Mačkal dudy znamenitě, jenomže ho musili posadit v kruchtice na stůl, aby ho bylo vidět. Jediný mládenec Jindřich poslouchal Taračku pouze jedním uchem, kdežto druhé natahoval k otevřeným dveřím tak dlouho, až ho neviditelná ruka vzala za ucho, dovedla ho k Pecákovi až na kruchtíčku, ba sehnala mu někde i housle a Pecák ochotně ukázal panu učiteli, kde se musí struny převázat, až kam se musí prsty klást a jak houdek musí bjíčkem^[97] mrskat do houslí, aby kejdači^[98] stačil. Vyložil mu v přestávkách rozdíl mezi dudami a puklem^[99], takže Jindřich v malé hodině už zahrál tanec „dudačku“ tak dokonale jako Pecák sám, a housličky v jeho ruce při dudách zpívaly ještě lépe, než když je držel věhlasný houdek Kubernác z Postřekova.

I Fastrovi ušlo, jak pilně studuje Jindřich Pecákovu školu a jaké v ní činí pokroky, neboť Král přinesl ke stolu velkou novinu, která všecky pobouřila.

„Chtějí nám vzít lesy a páni jsou při nich,“ vykřikl zlostně, trpce, sotvaže za stůl usedl.

„Kdo to řekl? Kdo nám je chce vzít? Kdes to slyšel?“

„Všecko je to smluveno. Nová městská rada už se tím ani netají. Vezl jsem dnes odpoledne ranhojiče Schmieda na Starou Huť ke skláři, který se popálil, a Schmied mi to řekl, otevřeně mi to řekl. Proto nikdo z nás nesedí na radnici a nesmí na ‚bürgerbál‘ k Johánesům.“

„Když to řekl starý chirurg Schmied, sousedé, pak je to pravda,“ vážně hned se ozval FASTER.

„Vzít nám je nemohou, jsou naše, máme lůsy^[100] v knihách,“ volali hned sedláci vzrušeně, „mluvte, strýčku Taračko, vy to pamatujete, jak to bylo tenkrát s lůsy?“

„Pamatuji to, jako dítě se pamatuji, jak sem přijel zeměměřič Ondřej Zopf z Kouta a jak jsme dostali na panském zákopu pardus. Deset cílů^[101] kamenných zasadil, přes každý položil se jeden kluk a trhanovský dráb přetáhl ho třikrát holí, já byl bit na pátém kamenu. Pod každý cíl vložili tři kousky skla, tři kousky cihly a tři kousky železné škváry z Pece. Zbyl jsem tu sám jako pamětník těch časů, ale odpřisáhnout mohu, jak potom městský les na dvě půlky rozdělil, jednu půli obci ponechal, druhou na třicet rovných dílků naměřil, číslu opatřil, všichni sedláci sešli se u kamene na dnešní kovářově louce. Zopf si stoupl nejvyšší na kámen, sundal s hlavy klobouk, vložil do něho čísla a jeden sedlák po druhém vystupoval k němu a vytáhl si svůj

„lůs“^[102], a proto našim selským lesům ještě dnes říkáme lůsy. Na faráře přitom zapomněli, zdejší fara nemá lůsu, ale bere zato deputátní dříví z panského. Potom vystoupil k zeměměřiči městský písař a kantor Jan Sepl, přečetl o tom listinu a všichni ji na kamenu podpisovali. „Smluvní kámen“ říká se tomu kamenu ještě dnes, je do něho vysekána kniha, brkové pero i důlek na inkoust. Kluk jako palec jsem byl, sotva šest let jsem čítal, ale dobře se na to pamatuji, jako by se to dnes stalo.“

„A přece se na všechno nepamatujete,“ ozval se teď Faster, který až dosud mlčel, ale s ostatními pozorně poslouchal.

„Tak to povězte sám, když to lepší víte,“ zakohoutil se popudlivý stařec.

„Sousedě Taračko, proto se nemusíte zlobit, paměť lidská je dřravá jako hrachovec, snadno z ní vypadne, co se před rokem zběhlo. Kdož by si mohl pamatovat události sto let staré? Jak bychom mohli vědět, kdy se kdo narodil, oženil nebo umřel, kdybychom nepsali pečlivě matriky? A tak leží na faře pamětní kniha, do které zapsal pan farář Šváb –“

„Toho dobře pamatuji,“ skočil Fastrovi do řeči Taračka, „za něho se tu stavěla fara a táhli přes Klenčí ponejprv Rusové.“

„Dobře si to pamatujete,“ usmál se Faster, „ale všechno přece nevíte. V pamětní knize zdejší fary zapsána jest přísežní výpověď sedláka Jana Matyáše o tom, jak Lomikar už obecní les rozdělil a jak se roku 1756 dělily znovu.“

„A pak nám je chtějí upírat,“ vykřikl divoký Klika, „už od Lomikara je máme, naše jsou a zůstanou!“

„Upírat vám je nemohou a také neupírají. Ale dělit se znovu chtějí. Pobláznil je domažlický Forst, takový písař pokoutní, který žije ze soudů a sporů.“

„S námi se dělit!“

„To věřím, to by se jim líbilo!“

„Jak by to mohli chtít?“ křičeli sedláci, vyskakovali a rozčilovali se, jako by jim tou řečí Faster oleje do ohně nalil.

„Kdo jsou chalupníci? Čí je to krev? Kdo vystavěl chalupy? Nebydlí tam vaši strýcové a tety? Vydědění bratří vašich předků? Vám předali otcové grunty, ale jim postavili jen chalupu nad

Klenčím, přidali k ní kousek políčka, loučky, ale na les zapomněli,“ připomínal jim klidně pan administrátor.

„Jezdí si do panského,“ vykřikl zlostně Klika.

„Ale chtějí do svého, do obecního,“ nedal se Faster rušit, „myslí si, když my nemáme lůsy, nemusejí je mít ani sedláci. Cítí, že jim bylo ukřivděno. Chtějí alespoň to, co je nad dřevem a pod dřevem, z každého kmene vrch a pařez.“

„Právo je na naší straně.“

„Máme lůsy vtělené v knihách.“

„Ano, právo mluví pro vás, ale jest ještě jiný zákon, vrytý do svědomí každého, láska a spravedlnost, a ty mluví pro chalupníky. Tvrdí, že jste si přibrali i z obecního, obec že má mít sama sto jiter a vy všichni dohromady také sto. Ale obec má dnes lesa sotva šedesát jiter. Kdo má to ostatní?“

„Kdo je má?“ obrátil se rozvážně Král k panu administrátorovi, „a to se ptají chalupníci? Když se stavěla erární silnice, nestavěli ji ve vzduchu, ale po zemi, a tu zem musila obec nahradit podle zákona majitelům pozemků opět zemí, nahradila ji lesní půdou.“

„Svatoš má od obce najatu louku u Svaté vody^[103], která ještě před desíti roky patřila k lesu, rostlo tam olšové houští, které Svatoš vykácel, les v louku proměnil a za to zdarma ji ještě pět roků bude kosit,“ připomínal Frýdák.

„Kdepak se vzala políčka v Březí? Kdopak je užívá? Chalupníci! A co z nich platí, to bychom snadno propili. My jim toho nezávidíme, nadřeli se dost, než vykopali pařezy, sebrali kamení, vytrhali kořeny, vypálili křoviny, aby tam místo lesa mohli sázet brambory a rozsívat žito. Ale jak se teď mohou ptát, kam se poděl obecní les? Jen ať žalují, my jim to povíme, na radnici leží o tom protokoly a zápisy, ani my, ani naši otcové nekradli,“ křičeli rozčilení sedláci čím dále tím více, pěstmi hrozili Fastrovi, jako by on to zavinil, byl také chalupníkem, až se musil bránit a ohrazovat:

„Snad si nemyslíte, že to všecko nevím? Vím to líp než vy, ale běží mi o to, abyste se mohli bránit, aby to v dobrém skončilo, proto vám včas povídám, jaký nový mrak vstává nad Klenčím a proč vás vyklidili z radnice. To chtějí, abyste se jim při té hře nedívali do karet,“ otáčel rychle Faster.

„Aby mohli listy z knih vytrhat.“

„Protokoly hodit do kamen.“

„Staré zápisy spálit a říci: ‚Nic zde není psáno, a co není psáno, není také dáno.‘“

„A jsou opravdu všichni chalupníci z naší krve?“ přerušil náhle starý Taračka zmatené výkřiky novou otázkou. Jako by jim stříkl jedu do žil, vyskočili hned všichni, i váhavý Smolík přišel do ohně a volal s ostatními: „Cizáci to jsou! Přivandrovalci! Přílezcíci! Vždyť to pamatujeme, jak sem vrchnost usazovala tkalce a přadláky, kteří učili naše lidi i děti příst vlnu podle saského způsobu, z jedné libry musili napříst a smotat sto štránků^[104] jemných jako pavučina, každý štránek měl dvanáct kop a každá kopa šedesát nití.“

„I my, sedláci, musili jsme si koupit tkalcovské stavy, abychom prý nezaháleli, a celou zimu házet člunkem a dýchat prach a pazdeří ze lnu i vlny.“

„V Trhanově ještě dnes stojí manufaktura, kam odváděli tuchmistři a cajkmistři hotové dílo. Až to páni prodali do Kdyně, kde teď předou vlnu na strojích.“

„Kdopak nám sem nasadil hrnčíře a majolikáře?“

„Kdopak sem volal perníkáře, hřebenáře, barvíře, zámečníka, pekaře, plechaře a truhláře? Nám stačil jako všude ve vsích kovář s kolářem a švec s krejčířem.“

„Klenčí je město,“ trochu kousavě překřikl hlasy Faster, ale jenom tím polínko přiložil na oheň.

„Město! Město! A co máme z toho, že jsme město? Kdopak se prosil Lomikara o tu čest? On nám ji vnutil proti naší vůli. On chtěl mít z Klenčí město, ale naši předkové ne. A teď se nám tu budou ti cizáci roztahovat na radnici? Poroučet nám?“ To stál Král za stolem červený jako krocan, vzpřímený jako svíčka, oči mu řevavěly jako dva uhlíky a vášnivě vrhal ty otázky Fastrovi přímo do tváře.

„A co! Vymlaťme je, odkud přišli, a bude pokoj,“ udeřil do stolu náhle Klika, až sklenice i džbánky poskočily.

„Oho!“ zvedl Faster do výše bílou ruku, „vy jste jim udělili měšťánské právo, nechali vystavět chalupy, odvádějí řádně všechny platy, mají dnes s vámi stejná práva.“

„Musili jsme je přijmout do obce. Vrchnost nám to poručila.“

„A vrchnosti nařizoval stát, aby podporovala průmysl,“ klidně se rozhovořil pan administrátor, který se tím dostal na svého zamilovaného koníčka – do chodských dějin, a tím zkrotil rázem rozkohoutěné sedláky. Všichni ho teď poslouchali pozorněji i ochotněji, než když se s nimi vadil v kostele, když jim vytýkal jejich pověry, špatnou výchovu dětí, anebo opilství, rváčství a sudičství.

„Ano, svatou pravdu máte, Lomikar okradl vás o svobody, ale kdyby to nebyl učinil Lomikar, jistě by vás byl koupil jiný šlechtic. Píchni jako řízni. Císař rakouský vás prodal, na něho musíte naříkat. Český král by si rozmyslil zbavit zemskou bránu její strážce. My musíme chtít svého krále,“ dostával se kněz nevědomky do politiky, „svoji samostatnost, aby ten užitek z půdy i řemesel zůstal nám a neutíkal do Vídně.“

„Tak je to,“ souhlasili sedláci, „do Vídně a do německých kapes.“

„Lomikar měl za ušima. Postavil vysokou pec na železo, až z Pocinovic a Lhoty musili jste do ní, místo roboty, svážet rudu. Od Trhanova až k Papírně vysušil bahna, povolal sem rybníkáře, založil nové rybníky, vystokoval louky a odvodnil pole. Musili jste kupovat jeho železo, pít jeho pivo, mlít v jeho mlýnech, přeložil staré toky vod, postavil tři železné hamry, a kdyby ho nebyla zadávila smrt, bůhsámví co by byl z vás udělal.“

„Své otroky, ze svobodných sedláků byli by se stali panští pacholci, hutníci a havíři,“ zakýval hlavou Král.

„Snad máte pravdu, snad i proto zbavil vás toho upíra Kozina, svou krví a smrtí vykoupil on a ostatní mučedníci vaši svůj rodný kraj, neboť koupili vás Stadionové z Bavor, šestkrát sto tisíc vysadili za vás na dřevo dcerám Lomikarovým, jejichž děd zaplatil císaři za celé Chodsko jenom něco přes padesát tisíc.“

„Šestá padesát tisíc, jak říkávali náš dědek,“ ozval se Taračka.

„Ano – po šedesáti letech vydělali na vás desetkrát tolik! Já Stadionů nebráním, ale pravda nadevšecko! Koupili vás a zaplatili poctivě. Také lepší srdce i měkčí ruku měli než Lomikar. Spokojili se s robotou zákonitou na polích i lukách, nehonili vás pro rudu bůhvíkam, zbořili pec, zrušili hamry, zavedli sem sklářství, usadili tu německé skláře i brusiče a vám dali pokoj.“

„Pěkný pokoj! Jako vši do kožichu nasadili nám do Klenčí plno Němců, takže už dávno vede se tu všecko německy a my musíme mlčet.“

„To roste setba Lomikarova. Ten bystře postihl, že Klenčí, které leží na staré a slavné cestě vedoucí z Prahy do Řezna, kde stojí stará pošta thurntaxiská a královská celnice, kudy táhne vojsko, jezdí kurýři, extrapošty, diligence a obchodní vozy, může se stát zdrojem nových jeho příjmů, povýšil je proto na městečko, vymohl mu týdenní i výroční trhy, jeho robotu proměnil v plat a počítal, zde že se prodá nejvíc jeho železa, vypije nejvíc jeho piva a sní nejvíc ryb z jeho rybníků i zvěře z jeho lesa.“

„Nepřeočítal se,“ usmál se Král, který z Fastra oka nespustil, „všecko se to splnilo.“

„Dobrý počtář nechybí. Dal vám proto do vašeho městského statutu, že musíte přijmout do městečka každého, koho vám vrchnost pošle, a jemu výživy přát. Tak je to, Kliko,“ obrátil se administrátor na horkokrevného sedláka, „vy nesmíte nikoho vyhnat a nikoho přijímat, protože nejste žádné město královské, svobodné, jako jsou Domažlice, vy jste šosní město, ochranné, prim tu hraje vrchnost, a nikoli vy.“

„V tom leží ten podvod,“ zaplál hned Kliko, „proto jsme na tom vlastně hůř než každá ves. Tam sedláci poroučí, všichni jsou tam jedné krve, jednoho srdce, kdežto u nás trvá stálá vojna mezi starousedlíky a přistěhovalci.“

„Zato nerobotujete ani pěšky ani potahem.“

„Ale platíme tři sta zlatých do vrchnostenské kasy, za to dnes celá robotka nestojí, vždyť víme, jak se koná.“

„Ale je to robotka,“ ztvrdl Fastrův hlas, „panský birda^[105] stojí s holí na poli, panský poklasný chodí s hůlkou po poli, panský písař přijde se španělkou v ruce, pan správčí nebo obroční přijedou na koni nebo v kočáře a rákosku drží v ruce. Po tomhle toužíte?“

„To ne! To nikdy ne!“

„Tož vidíte, jak si nerozumíte. Na řemesla a obchody si nestěžujte. Z jejich zlatého dna kape příjem do vašich kapes. Co by z vás bylo, kdybyste nemohli jezdit na zápřežky, vozit extrapošty a formanit? Ten kopec nad Klenčím a silnice přes něj vedoucí, toť zdejší zlatodol. Kdyby toho nebylo, přestali byste furiantit, cinkat dvacetníky v kapsách, ale zato byste si více hleděli polí a luk, prodali byste koně, jež vám mrvu roznášejí po silnici, každý z vás by choval o pět šest kusů hovězích víc a nerostla by vám pak na polích chřestačka a stoklasa, ale žito a pšenice.“

„Pravda je to,“ musili přiznat sedláci a sklopili zahanbeně hlavu.

„Já vám tu pravdu povídám, ježto vás mám rád a ježto bych chtěl mít z vás nejen hrdé měšťany, ale i rozumné sedláky a dobré lidi. Vy hned vzplanete jako smolná louč, čertíte se a zlobíte, ač si někdy nevidíte ani na špičku nosu, tak jste krátkozrací. Prozíraví byli Stadionové, když tu setbu Lomikarovu neničili, ale moudře ošetřovali. Prozíravým byl ministr Kaunic, když nechtěl, aby se peníze ze země vyvážely a zboží dováželo, ale naopak, abychom si všecko vyrobili doma, a co sami nespotřebujeme, to abychom v cizině prodali. Proto radil vrchnostem, aby zaváděly na panství manufaktury, aby se chovaly ovce, aby se prala, česala, předla i tkala vlna, z břidly dobýval kamenec, ve chlévech kopal sanytr, abyste dřevěný popel odváděli do flusárny na draslo, aby se pánilo v milířích nejen dřevěné uhlí, ale chytala se přitom i smůla a dehet, aby se stavěly papírny i palovny. To všecko děje se i u nás. Ale čím je to vina, že všecken ten obchod a průmysl mají v rukou Němci? Udeřme se do prsou a řekněme kajícně: naše největší vina!“

„To snad přece ne!“

„Copak my jsme ty Němce zvali?“

„Nezvali, ale nedovedli jsme se od nich včas ničemu naučit. Vy umíte jen jezdit, orat, síct a sekát. Jen jednomu synu předáte grunt; chcete-li dva zaopatřit, dovedete políčka rozpůlit, ba i rozčtvrtit. Už i tak daleko jdete, že zde hospodaří několik sousedů na ubohé osmerce původního lánu, totiž na pouhých osmi korcích polí a luk. Může být na tom živ, kdyby neměl koně a neživil se přípreží? Pročpak nedovedete odkoukat Němcům jejich fortele, postavit se na jejich místo, učinit je zbytečnými, aby se sem nemohli stěhovat. Tisíce let leží v hlinovatkách^[106] hlíny na pět sáhů vysoko, ale nikomu z vás nenapadlo postavit tam cihelnu anebo hrncířskou dílnu. Nejkrásnější dříví, tvrdé i měkké, jaké kdo chce, roste v našich lesích, ale výrobu a prodej nábytku zavádí zde vrchnost. Pročpak ne vy?“

„Protože jsme Češi, máme v žilách selskou, a ne kramářskou krev.“

„Dobře jste to řekl, Kliko,“ pochválil sedláka pan administrátor, „a ta vaše těžkopádná, selská krev jediné vás zachránila, že dosud nemluvíte německy. Nechytají se vás novoty, všecko cizí je vám až dosud odporné, umíte cizí řeč, ale nemluvíte jí, jen když musíte, posíláte své děti na handl do německých vesnic, naučí se tam drmolit němčinu, nikdy však nezapomenou mateřský svůj jazyk a doma, v rodinách všude všecko po staročesku se vede. Proto jste zůstali a musíte i dál zůstat nejzápadnějším městem nejen českým, ale i slovanským. Němce zde

usazené nemůžete už koštětem jako smetí vymést ven, sami však také se nesmíte stát takovým smetím cizím.“

„Co máme tedy dělat? Jak se jich zbavit a opět se stát pány ve svém vlastním domově?“ těžce, starostlivě se optal Král, který sledoval vývody Fastrovy nejpozorněji ze všech.

„Hled'te na smíšené porosty v lese,“ obrátil se teď Fastez plnou tváří ke Královi, jako by jenom s ním mluvil, „na mladé myti rostou nejen smrky, ale ujmou se tam i řežáby, břízy a javory. Léta spolu rostou, až smrk všecko kolem podusí a nade všemi vyhraje. Takovým smrkem domácím jsme zde my, Češi. Ať nám sem vítr navál cizích semen všelijakých, nesmíme se nechat udusit, poněmčít, ale musíme je počestit, oni zde potřebují nás, a nikoli my je. Nás je dosud mnohem více. Nejen vy, sedláci, ale i starochalupníci, všichni jsou jadrní Češi. Vystrnadíte-li němčinu z radnice a ze školy, už jste to vyhráli. Z dětí těch Němců vyrostou Češi, posílí váš kmen svou krví kramářskou a omladí vaši starou krev. Nemáme to přirovnávat, ale je to – krom té drahé duše – jako u zvířat, u obilí, hrachu anebo u bramborů. Všude v přírodě vidíme míšení a křížení jedinců, aby potomstvo se nejen udrželo, ale i vyvíjelo, zdokonalovalo, ale základ rodu se tím neničí, nýbrž posiluje. Vy musíte zdejší Němce strávit, tím sebe sama jaksi zkyprít, pomrvít, a ratolesti vašeho kmene pak se znovu zazelenají.“

„Lehce se řekne: strávit Němce,“ malomyslně si povzdychl Klika, „ale to je hořké sousto, které v ústech roste a nedá se spolknout. Oni bohatnou, své syny posílají Vondrouškovi do školy, ten s nimi jezdí na gymnasium do Klatov i do Plzně, rostou z nich páni, podporuje je vláda, bere je do úřadů, k vojsku i do škol, kdežto z našich dětí rostou zase jen sedláci.“

„Kdo takhle mluví, zahazuje flintu do žita a utíká zbaběle z bitvy pryč ještě dřív, než doopravdy začala. Kdybychom všichni mluvili jako tuhle soused Klika, pak nás tu určitě Němci pohltní, naší krví, zemí i majetkem se posilní a český národ bude mít s nimi ještě tužší zápas. Ale k tomu nesmí dojít. Když vaši otcové po tisíc let uhájili tenhle cíp naší vlasti českému jazyku a národu, vy se nesmíte poskvřnit takovou hanbou, jakou se poskvřnili Chodové přimďští a tachovští, vy se nesmíte nechat poněmčít.“

„Nenecháme!“

„To se nestane!“

„K tomu nesmí dojít.“

„Kdybych měl Klenčí vypálit, zničit, tak je raději vypálím, zničím, než abych je viděl německé,“ hrozil obratem ruky zas teď Klika.

„Pomocné ruce už se vám ze všech stran nabízejí. Slyšeli jste paní komisarovou, co vyprávěla o Praze, jak se Češi všude hýbou, svých práv se dovolávají, knihy tisknou, noviny vydávají, i šlechta se k nám hlásí, Palacký, Havlíček, Rieger a celá řada už bojuje v čele národa, jak o tom čtete na hyjtách u Králů.“

„Velebníčku, vy nás nesmíte opustit!“

„Nesmíte od nás odejít,“ volali sedláci v nadšeném vlasteneckém zápalu. Nejen řeč, ale i pivo už účinkovalo na ně, i ta dudácká muzika vedle, takže vyskakovali, podupávali si, rukama nad hlavou podle taktu cifrovali, zapomněli na chalupníky, na lesy, na Němce, na spory a volali: „Jindřich! Ať jde mezi nás mládenec Jindřich, zazpíváme si!“

Ručička na dřevěných hodinách ukazovala půlnoc a Faster se tiše, nenápadně z hospody vytratil jako duch. Věděl, že by ho zdržovali, ba snad i mocí zdrželi, plášť, hůl i čepici mu schovali, že by se mohl sám pustit do zpěvu, možná i do tance a špatně by to pro něho skončilo... Tisíce zlatých očí dívalo se na něho z temného nebe, kdy mrazivou nocí sám a sám pospíchal k opuštěné faře.

„Nebudeš má! Není možná! Ani ti to, má panyňko, Pánbůh nedá,“ zpívali a tancovali vesele u Bartošu při dudách. Faster se zahleděl k faře a usmál se: „Ta písnička má pravdu! Fara je Rejžkova a Bůh milý ví, kde se octnu za měsíc.“

Ale také u Johánesů „bürgerbál“ zvolna se měnil v sousedskou muziku. Páni v kasině sice tančili „nábožně“, ale zato ve formance odlupoval se z měšťanů panský nátěr čím dál tím více a zdravá přirozenost hlásila se k svým právům. Sám městský rychtář Kladívko už pověsil kabát na hřebík, vysvlečený v kole dupal a výskal, páni radní, tuchmistři, cechmistři i cajkmajstři, všichni si povolili uzdu, až to v kasině vedle budilo pohoršení. Postmistr Worlitscheck i kantor Eisenhut několikrát přiběhli pokrotit jejich bujně veselí a pan inspektor jistě by byl už dávno s ošklivostí a odporem odejel, kdyby mu právě dnes tak nepadaly taroky...

XII

Selka Králová šla o Hromnicích z kostela, nesla si posvěcený sloupek voskový v náručí a tuze pospíchala.

„Ty máš stále flandu v kole,^[107] počkej na mne,“ zavolala na ni Kliková a pospíšila si, aby ji dohonila.

„Nediv se, dívče zlatá,“ usmála se Marjánka, „víš, že nemám děvku, a tak jsem na všecko sama.“

„Vždyť ti roste Hanýžka a ta je ‚budiž ke všemu‘, mohu na ní oči nechat, jak se ke všemu šikovně staví, jenjen jí ručičky hrajou.“

„Ale když je to přece jenom dítě,“ přijímala i odmítala chválu Králová, „a pomáhá víc mužů než mně. Říkám, že měla být chlapcem,“ povzdychla si selka upřímně.

„Co bys vzdychala! Vždyť ještě můžete mít chlapců jako kuželek. Vidiš, já bych zas ráda měla nějakou chuvičku, ale to najdu v lese pod kamenem vždycky jen hlavatého kluka.“

„Když si v tom nemůžeme poroučet, říká Kristýnka,“ usmála se poznovu Králka a vzpomněla si v duchu na Šmídovu ženu, kde asi se toulá a deklamuje-li tam jako v Klenčí. Až se jí zastesklo v té chvíli a odmlčela se.

„Abych nezapomněla, proč jsem na tebe volala! To víš, že chlapci mají u nás herberk, říkali vaší Hanýžce, aby s nima chodila za svatou Dorotu, ale ta se tě bojí, že by ses vadila. Tak jsem jí slíbila, že se za ni přimluvím.“

„Copak tě to napadá,“ utrhla se hned Králová prudce, „za nic na světě ji nepustím.“

„Šli by jenom po známých. Nekažme dětem radost, vždyť jsme také chodily, když jsme stály v jejich věku.“

„Nenene,“ třepala rukou Marjánka, „darmo by se zvětřila, ona je tak dost do světa, najdi si jinou.“

„Když on náš Martínek si postavil hlavu, že s jinou nepůjde, protože žádná neumí tak zpívat.“

„To se podívejme na kluka! Ted“ teprve Hanýžka se nesmí ani hnout.“

„Tak si ji dej za sklo,“ rozhněvala se Kliková, „aby jí neubýlo. Nevídáno! Naposled ti bude náš Martínek špatný!“

„Nepustím ji s nikým, vím, co dělám,“ omlouvala se Králová.

Ale sousedka se urazila, nadmula se jako pávice a beze slova zamířila přes náměstí rovnou k domovu. „Má těch děvčat jako žab v rybníce. Bude jednou ráda, kdyby některou náš chlapec vyvedl. Ale pýcha ji posedla. Zdvihá nos jako pravá královna,“ bručela si ještě doma, když svlékala sváteční šaty a ukládala hromničku do truhly v komoře. Ale jak se vrátila v půvĕdkových šatech do světnice, hned si postěžovala muži: „Tak si jen pomysli, říkála jsem Králce, aby nechala tu jejich okatou žábu chodit s dorotáky, že náš Martínek s jinou nechce jít, ale mělš ji vidět, jak se na mě utrhla.“

„Tak?“ vykřikl hned Klika, „dobře! Kdepak je Martínek?“ Běžel hned ke dveřím, otevřel je dokořán a zavolal: „Martine, hned sem pojd’!“

Chlapec právě krmil králíky a pároval je. Ale jak zaslechl otce, vyletěl z chlíva jako střela a upaloval do světnice.

„To ti povídám,“ hrozil mu otec pěstí, „kdyby si Královic Hanýžka klekla na kolena a prosila, aby smĕla s vámi chodit za svatou Dorotu, odkopneš ji, protože její máma odkopla tebe.“

„Ale já s jinou nepůjdu,“ zamračil se Martínek.

„Tak tedy nepůjdeš, už jsem řekl,“ ukončil hovor Klika a chlapec vědĕl, kde pálí. Mlčky se obrátil a šel si postěžovat svým nejlepším přátelům, králíkům a holubům, které nadevšecko miloval.

Dopadlo to však dobře.

„Copak musíme mít tu vlasatou sýkoru s sebou?“ ozval se Pálusovic Kuba, když vidĕl, že celá výprava je ohrožena, „vezmeme si Svatošovic Jirku, ten má hlásek tenký jako konipásek, hodí na sebe prostírku, věnec mu posadíme na hlavu a bude to tisíckrát krásnější.“

Při tom zůstalo. I Klika to schválil a sám kluky učil; ukazoval jim, jak se mají při hře postavit, jak rukama hýbat a zpívat, takže letošní dorotáci všude sklízeli jen samou chválu, ba vzkazovali si pro ně i páni, musili jít zazpívat na poštu, k Joháněsům i k panu ranhojiči Schmiedovi. Jenom Královic statku se vyhnuli, ačkoli Hanýžka stála před domem a kývala na ně prstíčkem. Martínek zastrouhal jí na prsty mrkvičku a šel dál, jako by u Králů jakživ nebyl. Hanýžka nevěděla v té chvíli hned, jak se pomstít. Kdyby nebyl sníh sypký jako písek, hodila by po něm kouli jako hlava velkou, jistĕ by ho trefila do toho jako krev červeného pláště,

možná, že by mu srazila s hlavy i tu šerednou čepici, papírovou s kohoutím perem. Na to však není ani pomyslení, a tak jen křikla za ním: „Martine, koza mečí, pukl^[108]ne,“ obrátila se na patě a zmizela ve dvířkách dřív, než se mohl Martin za ní rozběhnout, nabouchat jí, ba i jen oplátit stejným výkřikem: „Hanýžka, cpe si kaši do bříška.“ Ale sláva jejich dostoupila vrcholu, když si je as týden po svaté Dorotě zavolal na faru pan administrátor Faster a ještě na schůdkách jim přikazoval: „To vám, chlapci, povídám, nechte si na hře i na zpěvu záležet. Sedí tam u mne paní komisarová z města, ať vás pochválí.“

„Tak my se tu oblečem a přijdem dovnitř už v parádě,“ navrhoval Klika a rychle rozbaloval svůj balíček. Vytáhl z něho široký dřevěný meč z šindele, papírovou čepici, kohoutí pero a matčinu jako krev červenou šerku uvázal si okolo krku. Pálusovic Kuba měl tu strůjji ještě kratší, vyndal z jedné kapsy žezlo, z druhé složenou korunu z pozlaceného papíru, květovaný fěrtuch přehodil si přes ramena a byl hotovým králem. Největší práci jim dal Svatošovic Jiříček. Toho musili pěkně zabalit do prostěradla od hlavy až k patě, aby nebylo vidět, že má krátké vlasy nahoře a dole dlouhé kalhoty, na hlavu mu lehce posadili vysoký věnec z papírových růží, aby sletěl hned, jak se ho kat mečem dotkne, ale aby držel na hlavě, když svatá Dorota zpívá, chodí i kleká. Konečně byli hotovi, zaklepali a vešli do příjemně vytopeného pokoje, naplněného vůní míšeňských jablek. Za stolem na měkkém kanapíčku seděla krásná paní, vlasy měla pěkně k spánkům přičísnuté, jako havran černé, usmála se na chlapce, příjemně se na ně podívala a řekla nesmírně lahodným hlasem: „Ach! Dorotáci! To se těším, ale je jich málo, jenom tři –“

Martínka štípla ta poznámka a pomyslel si: „Kolik nás má být? Však my na to stačíme.“ Mrkl na Kubíka i Jirku a rázem spustili:

*O hýle, hýle, hýle!
Poslyšte malé chvíle,
jak krásná panna Dorota,
bohumilýho života,
nechtěla královnou býti,
mušila smrt' podstoupiti.*

Po tomto společném úvodu otočil se nejdříve kat k panně Dorotě a zazpíval krásným altem jako v opeře, schovávaje meč pod rudým pláštěm:

*Ach Dorotko má rozmilá,
tuhle král Fabricius mě k tobě posílá,
abys si ho sobě vzela,
a to ctnýho za manžela,
on tě miní zlato, stříbro dáti
a královnou tebe zváti.*

Svatou pannu Dorotu ta zpráva náramně překvapí, že začne hned lámat rukama a naříkat:

*Ach Pane Ježíši Kriste!
Dyť voni si dělají ze mne blázny jistě.
Jenom jdi vyřídít králi,
že by se mu lidi smáli,
dyby takovou královnu míl. –
Já sem si zvolila jinýj díl.*

Ale tu se do toho vloží sám král Fabricius, posadí si pořádně korunu na hlavu, natáhne ruku se zlatým žezlem k panně Dorotě a ujišťuje ji lahodně:

*Dorotko rozmilá,
cák si nepochopila,
že tě nechci za blázny mít?
Já si tě chci vopravdu za ženu vzít.*

Strašně to dopálí světici, takže se oboří na krále:

*Tak je mi milá tvá novina,
jako stará smradlavina.*

Tot' se rozumí, že se král takovým hrubiánstvím urazí a tvrdohlavé panence zahrozí:

*Pozor na hubu, Doroto,
abys nepřišla o toto,*

a rukou ukáže si na krk. Tím si však špatně posloužil, patrně nezná ženské, že co si jednou umanou, to také prosadí. Svátá Dorota není o nic lepší, otočí se na patě zády ke králi a povídá mu hodně uštěpačně:

*Za manžela než bych si tě vzela,
rači smrt' bych podstoupiti chtěla.*

Takové slovo, a králi do očí? No, počkej, Dorotko!

*Kate, hned jí hlavu pod meč dej,
strašnyj konec hudělej!*

Svatá Dorota neleká se ničeho na světě a zpívá si vesele:

*Můj ženich je Kristus Pán
ha já k němu pospíchám,*

div že na Fabricia neudělá přitom dlouhý nos. Nyní vytáhl Klikovic Martínek zpod rudého pláště široký meč, mává jím nad hlavou a volá:

*Klekni, panno, klekni na zem,
zabiju tě jedním rázem.*

Světice poslušně jako ovečka kleká a spíná nábožně ruce na prsou.

*Vodstupte, lidi, na stranu,
hajť vám nedám mečem ránu,*

varuje kat všechny diváky, konaje poslední přípravy k příšerné popravě. Naplivuje si na dlaně, bere meč do obou rukou a vyzývá světici dobrácky:

*Natáhni, Dorotko, krk hezky,
já tě ho srazím mistrovsky.*

Svatošovic Jirka pod prostěradlem vztyčil pokorně skloněnou hlavu do výše, meč hvizdl vzduchem, papírový věnec sletěl s hlavy až pod postel, jež tu stála v rohu, a Jirka jak dlouhý tak široký svalil se na zem. Král s katem hned si k němu klekli, budili ho a zpívali:

*Staň, Doroto svatá,
kerás bula s'atá,
dyž si nechtěla krále poslechnout,
mušila si smrt' hořkou podstoupnout,
mušila si smrt' hóóórkou póóódstoupnout!*

Všichni rázem vyskočili, řekli „Pochválen Pán Ježíš Kristus“, poklonili se a už se hrnuli ze dveří.

„Počkejte, počkejte,“ zdržoval je Faster a pospíchal za nimi s obrázky v ruce. Kluci se tam svlékali, trochu se upejpalí, ale pak přece každý rád natáhl ruku po svém svatém patronu, kterého jim Faster vybral a ještě přidal zasloužené chvály: „Dobře jste se drželi, šlo vám to, jako když namaže!“

Ale paní Božena seděla před čistým papírem, hrála si tužkou, oči měla přivřené a tak byla ponořena do vzpomínek, že ani nepozorovala, kdy se Faster vrátil. Staré bělidlo, kouzlo a teplo domova ovívalo ji opět jemnou perutí... Viděla živě před očima zasněžený kraj, malé údolíčko, v něm dvě chaloupky k sobě přitisknuté, rodiče, babičku, celou tichou domácnost... V předsíni dupají kroky, otevírají se dveře a k nim vchází král Dioklecián, Dorota panna, dva dvořané, soudce, kat a jeho holomci...

„Fata morgána!“ prothla násilím paní komisarová čarovnou síť, kterou ji opřádala čilá její fantazie. „Děkuji vám za tu pěknou chvíli,“ natáhla bílou ruku ke knězi. Faster se sklonil a mlčky tu ruku opět políbil. Překvapeně podívala se naň Němcová, ale ruky neodtáhla, ani se nemračila. Naopak, oči se jí podkalily a cosi jako veliká soustrast zachvěla jí srdcem.

„Ještě jednou vám děkuji,“ ovládla se rychle, „u nás je ta hra dějem bohatší, ale deklamací prostší. Vy jste zde všichni rození herci a zpěváci. I stará babka, když mi vypravuje, tak životně to procitňuje, že jí ve tváři hraje každý sval, směje se i pláče, ruce zalamuje a rozpíná jako ve skutečnosti. Nikdy jsem neslyšela tak pěkně vyprávět báchorky jako u vás. A vaše řeč bulácká!^[109] Píši si slovníček a pošlu jej i s příslovími Čelakovskému do Vratislavi a doktor Spott mi psal, abych mu sebrala, jak se zde léčí a zaříkává. Musíte mi pomoci, velebníčku.“

„Ale s radostí,“ souhlasil hned Faster, „jenomže nemají ke knězi a zvláště ke mně důvěru. Vytloukám jim z hlav pověry, jak mohu, a tak se s tím skrývají přede mnou. Také zdejší chirurg udává báby kořenářky, kováře i pohodného, proto nikdo z nich nevěří pánům, větří hned čertovinu. Ale vy si dovedete získat jejich důvěry a také Králová vám pomůže.“

„Co dělají u Králů,“ živě se hned optala Němcová, „čtou na hyjtách?“

„Čtli, kroužek posluchačů utěšeně rostl, užuž jsem věřil, že se podaří náš plán zařídit zde jako v Praze a jinde Besedu, čtenářskou besedu pro začátek, takové ohnisko vlasteneckého

cítění i smýšlení, založit ji proti kasinu u Johánesů, kde se nejen němčí, ale také kují pikle a sbírají klepy o každém, kdo nechce tančit, jak oni hvízdají.“

„Nu ano, spolek nejen pro zábavu, ale i pro vzdělání a poučení, v kterém by byl vítán každý, sedlák i řemeslník, podruh i chalupník, pán nepán.“

„Už k tomu sotva dojde,“ mávl rukou beznadějně Faster.

„A proč? Co se stalo?“

„Při obnově městského práva vyhodila vrchnost všecky sedláky z radnice a usadila tam samé řemeslníky, většinou Němce.“

„Toť právě nový důvod založiti Besedu,“ vpadla do řeči prudce paní komisarová.

„Ovšem, kdyby zůstalo při tom. Ale chalupníci zvedli už předtím svůj starý nárok na sousedské lesy, nová správa jde jim na ruku, sedláci se teď bojí, že se jim ztratí z radnice starý gubernialní výnos, kterým se jim lesy odevzdávají do soukromého vlastnictví, že se tam budou falšovat zápisy v gruntovních knihách, kout zbraně proti nim, zkrátka vrchnosti se podařilo rozeštvat městečko tak dokonale, že se teď na nic jiného nemyslí a o ničem jiném nemluví než o soudu.“

„Vidíte, k tomu by nedošlo, kdybyste tu měli takové středisko, kde by se všichni občané scházeli, domluvili a dohodli po dobrém, mohla by se jmenovat ta Beseda třeba Svornost, jako nerozborná zeď stáli by pak všichni proti společnému našemu nepříteli.“

„Milostpaní, vy naše lidi neznáte,“ trpce se usmál kněz, „mluvíte ideálně, ale zapomínáte, jací paličáci zde rostou a žijí.“

„Zdejší lid je upřímný a poctivý,“ přísně se ozvala Němcová, „dá si říci, ale musí se s ním umět.“

„Zdejší lid je vznětlivý, kam vítr, tam plášť. Není naň spolehnutí, dá se lehce unést citem, nechá se snadno poštvat, lehce pro všechno vzplane, ale jeho zájem brzy pohasne,“ stejně ostře odpovídal Faster.

„Je to lid pilný a pracovitý.“

„Ovšem, tělesně pracuje do úpadu, ale tou prací tělesnou jako by vyčerpал i všechny svoje síly duševní, stává se nesamostatným, duchovně líným, jeho mozek nepracuje, nepřemýšlí ani o otázkách náboženských, ani politických, ani hospodářských, ani literárních a vlasteneckých.“

„Snad máte pravdu, ale jinde není lépe, v tom právě spočívá naše práce buditelská, zatřást těmi duševními ospalci.“

„Nezatřáslí jsme jimi? Nelichotili jsme si, že jsme je probudili? A jděte k nim dnes! Jděte třeba k nejlepšímu z nich, ke Královi, mluvte s ním o novinách, konstituci, revoluci, spolicích, knihách, bude vás poslouchat jen jedním uchem, až konečně mávne rukou a řekne nevrle: ‚Eh, to jsou samé hlouposti! My teď máme jinou starost, berou nám lůsy.‘“

„Tož se k němu skloním, vyslechnu ho trpělivě, poradím mu, využiji i takové nálady k tomu, abych ho získala pro svoji myšlenku!“

„A postavím se proti chalupníkům, řemeslníkům, podruhům a bezzemkům? Ti nepatří do národa? Ti musejí prohrát?“

„Já nevím, já tomu sporu nerozumím,“ přiznávala se v rozpacích paní Božena, „nechci dělat v lidech žádného rozdílu, chci, aby se milovali, a ne aby se soudili. Vy přece už jako kněz musíte chtít totéž.“

„Ovšem že chci. Všemi cestami je k tomu vedu, nejen náboženstvím v kostele, ale i vzděláním ve škole a doma. Omezují jejich muziky a tance, brojím proti nočním toulkám a karbanu, stihám jejich surové rvačky, honím děti z pastvy do školy, na klíč jsem zavřel zvonici, aby nemohli zvonit proti mrakům, a víte, co udělali? Rozsekali dveře, vyběhli na věž a vyzváněli všemi. Udál jsem Kliku, byl potrestán, ale mně vykřikovali v noci před farou: ‚Všechno veme konec, i Fastrovo zvoncec, ha než začne pastva, čert vodnese Fastra.‘ Já vím, že mnozí přemnozí osadníci mají raději Vondrouška než mne, že mě nechtěli za faráře, že se těší, až odejdu, protože je jim nepříjemno moje kantorování.“

„Kdo chce vlasti vděk si získat, přízně doby nehledej.“

„Já se po ní jistě nepachtím, ale náš hovor dostává se do jiných kolejí. Neběží o mne, ale o lid, mezi kterým jsem se narodil, vyrostl a skoro deset let už veřejně působím. Zním jeho historii, znám jeho přítomné poměry a chvěji se o jeho budoucnost.“

„To snad přece ne?“ jako by ji Fastez tím slovem bodl, utrhla se prudce Němcová.

„Ano, chvěji se o jeho budoucnost,“ pomalu a s důrazem opakoval kněz, „ten lid, sám sobě ponechán, žil by jen tělu, jen zábavě, polím, lukám a penězům. Když jsem začal zde práci buditelskou a osvětovou, vrtěli všichni hlavami a říkali: ‚To sou novoty! Tuto tu jakživo nebulo.‘ Štěstí, že můj farář jako slepec musil mi nechat volnou ruku, sám byl jako starý josefinista dost svobodomyšlným člověkem, a Vondroušek se bojí křížit moje plány veřejně, protože mám bratra vikářem. Mně nestačí a nechci, by nehřešili jen ze strachu před peklem. Nechci vyčerpat jejich duchovní mohutnost jen v pobožnostech a bratrstvech, jako moji předchůdci činili. K Bohu je vedu, dárci života, světla a radosti, po cestě nové, neušlapané je vedu, ne bázlivé baby, ale statečné lidi z nich chci vychovat, ne hrozbami a sliby, ne pověrou a pobožnůstkářstvím, ale pravdou zákona božího a silou zákona přirozeného.“

„Z duše mi mluvíte, příteli,“ ozvala se paní Božena zřejmě nakažená nadšením, jež sálalo z kněze.

„A co jsem až dosud dokázal?“ zchladl náhle Faster, „nic, anebo málo víc než nic,“ sám si odpověděl.

„Lásku k vlasti jste v nich roznítil, číst, zpívat, ušlechtil se bavit, to jste je naučil, jak jsem sama viděla.“

„Plané vlastenectví, lichá horoucnost,“ zase tak beznadějně mávl Faster rukou, „vynoří se spor o kus lesa, a hle — jako by foukl do peří —, všecko letí na stranu. Tu vidíte, jak byla má práce povrchní, že nezasáhla jádro, nestala se činorodou, uvízla v pouhých slovech jako v blátě. Dnes vím, že na zdejší lid se musí jinak.“

„A jak?“

„Jeho historií, jeho minulostí musíme se dostat k jeho srdci, ale jeho kapsou musíme se dostat k jeho rozumu.“

„Vyložte mi to, prosím vás.“

„Milostpaní, jedna rána, kterou zasadil císař zdejšímu lidu před dvěma sty lety, je dosud nezajizvená. Nekrvácí už, ale ještě mokvá. Všude po Čechách měli svoje selské rebelie, ale nikde v nich lid tolik neztratil jako zde. Nikde neokradl stát sedláky o tolik svobod a výhod jako u nás. Všude je potřeli krvavě, ale nikde tak surově jako u nás. Vyrostla z toho jinde tradiční nedůvěra k vrchnostem, úřadům a pánům, ale u nás vyrostla nenávisť. Tato strašná nenávisť vybíjela se až dosud jen na Lomikarovi a živila se pověstmi strašidelnými. Lidé

podnes přísahají například, že vychází z krypty klenckého kostela noc co noc a jako černý pes s ohnivým jazykem v tlamě běží do trhanovského zámku a zpět. Sta lidí ujišťuje, že se prohání na bezhlavém koni po lukách v Mejkosovci, že se projíždí v černém kočáře pod lipkami, jako ohnivý muž že se valí ve škarpě blátem podél silnice, sta takových pověstí zplodila lidská fantazie, ale všechny mají kořeny ve strašné křivdě, která zde byla spáchána a není dosud napravena.“

„Čím ji napravit?“

„Pravdou!“ vstal Faster, nevydržel to déle klidně sedět, „čistou, svatou a bezohlednou pravdou. Musí se říci tomu lidu do očí: Tak jako Lomikar by jednal každý z vás ještě dnes. Kdyby vám někdo prodával pole, které bratru stojí za tisíc zlatek, za pouhou desítku, kdo z vás by je nekoupil? Nehřešil Lomikar tím, že vás koupil. Ale hřešil ten, kdo vás prodal, kdo vaše svobody zrušil, vaše práva nohama pošlapal.“

„Císař,“ šeptla Němcová.

„Ano, vídeňský císař je pravým katem. Kdo podpisoval rozsudek smrti Kozinovy? Kdo hnal sedláky v poutech do Komárna a Rábu? Kdo jim poručil, aby tam v kolečkách navázeli hlínu na pevnostní hradby? To byli větší mučedníci než sám Kozina, neboť jeho smrt trvala okamžik, ale je smrt rdousila léta! To všecko udělal německý císař se svými rádci, ale toho by nikdy nebyl schopen český král. Proto musí zdejší lid nenávidět Vídeň a všecko, co se s ní nějak pojí, zato však musí vidět v Praze svoji spásu i pomstu.“

„Svatá pravda, ale strašně velezrádná,“ usmála se vesele, radostně Němcová.

„Však přijdou časy, že tu pravdu budeme veřejně hlásat, a potom udeří hodina i tomuto kraji, urvaná pole i louky i lesy vrátí se opět jemu, a tu jsem u jeho kapsy,“ usmál se i Faster.

„To je hudba budoucnosti, daleké budoucnosti, na tuhle vějičku nechytíte ani hejla.“

„Ó, milostpaní,“ posadil se znovu ke stolu Faster a mluvil teď klidně, střízlivě, až se paní komisarová v duchu divila, „ne, vy neznáte zdejší lid, ani jeho hlad po půdě a jmění. Ano, je dobrosrdečný, může dát chudřasu i boháči, ale nesmí to jít do živého, nesmí to být mnoho, aby nebylo, aby to na celku nebylo ani znát. Dají rádi trochu ovoce, žejdlík mléka, vajíčko nebo skývu chleba, co jim Bůh udělil, co se jim urodilo doma nebo na poli vyrostlo. Peníz však nedarují nikdy. Říká se o zdejších sedlácích, že by si pro groš nechali třeba koleno vrtat, ač mezi nimi bída o peníze není. Vydělají hodně dvacetníků záprečkami, ale také hodně tím

zanedbávají své hospodářství, takže těží z polí i luk málo poměrně obilí a píce, mohou chovati vedle koní málo hovězího dobytka, hospodářství jim nic nevynáší, ba k jaru přikupují ještě v Týně žito a pšenici, aby vystačili do nového chleba. Potká-li je nehoda, potluče-li anebo padne-li jim kůň či jiný kus dobytka, celoroční výdělek je tentam a dělají se vlastně marně.“

„U muziky však nešetří, tam pijí i hýří, až člověk žasne.“

„Ovšem, tam se v nich probouzí furiantství, při pivě a muzice ztrácejí vládu nad sebou, ale když vystřízliví, přičiňují se a šetří dvojnásobně, aby nahradili, co lehkomyšlně vyplývali. A tak můžeme říci, že se sedlák málokde tak napracuje jako u nás a tak málo užítka mu jeho práce přináší. Proto nemohou zde pochopit rychlý vzrůst blahobytu, který přináší průmysl a obchod. Dával jsem jim jednou na mužské hyjtě za vzor Zieglera, který z obyčejného skláře vyšvihl se na majitele skelných hutí a brusíren, papírníka Firče, bohatého dřevaře Macha, majolikáře Majera, a co mi odpověděli? „Poctivou prací zbohatnout nemohli, dědit, nedědili, z lutryje teky nevyhráli, de to tera vzeli? Mušeli to nakráct ha našidit na lidech ha to my nihdyž dělat nebudem,“ opakoval Fastej jejich výrok věrně a doslovně.

„Ta nedůvěra jejich by se měla zlomit, vyvrátit,“ ozvala se paní komisarová.

„Nu tak vidíte,“ usmál se kněz, „sama přicházíte k mému přesvědčení a souhlasíte se mnou. Historií sice rozohníte jejich srdce k plamennému, nadšenému a poctivému vlastenectví, ale kapsou, to jest nadějí na zlepšení jejich hmotných poměrů, na přiděl nových polí, luk i lesů, pohneme je, aby přešli od slov k činům. My zvýšíme jejich mravní a životní úroveň, přivedeme je k rozumu, aby dávali své děti do škol, aby opustili staré a zvykem vyjeté cesty zaostalého hospodaření, aby šli směle a odvážně s duchem času pro vlastní blaho a pro blaho celého národa. Chudý národ krčí se ustavičně v koutku. Jenom národ bohatý vystoupí sebevědomě a je schopen přinést na oltář vlasti každou oběť. Sem musí přijít konečně i český průmysl, brzy musí přijít, dřív, než tu všecko kolem pohltí a zardousí německé sklárny a továrny. Vy, milostpaní, máte v Praze styky a známosti, vy vládnete perem mistrně, a tak jsem si umínil poprositi vás, abyste pomohla zdejšímu kraji, upozornila dobré vlastence, že nejzápadnější pilíř Slovanstva se viklá, nebude-li včas podepřen, že se zřítí a průlomem že se pohnou k nám Němci bez překážky.“

„A není už pozdě?“ lekala se paní Božena.

„Není. My ten nápor ještě nějaký čas vydržíme. Českými knihami a novinami ucpeme skuliny, kterými se k nám dere německví z Trhanova, od Ronšperka, ze Zálesí i konečně po

erární silnici poštou od Plzně a Prahy. Ano, naše říšská silnice. To je jediná tepna, která nás spojuje se světem, a touto tepnou musí k nám proudit zdravá krev, a ne otrávená cizáctvím. Nesmíme zůstat odříznuti od matičky Prahy, zapomenuti a ponecháni napospas pánům Francům a Michlům. Spády našich potoků leží nevyužity, pole a louky leží neodvodněny, hliniska a lomy neotevřeny, horniny a rašeliny neprozkoumány, nepřeborné bohatství našich lesů požívají jenom plameny sklářských hutí a milířů. Kdo se zmocní těchto pokladů, zmocní se celého kraje. Kéž by to byla česká, dobrá a měkká ruka!“ povzdychl si Faster a sklonil hlavu. Vyzpovídal se paní Boženě ze svých nejtajnějších myšlenek, přání a tužeb, ze své horoucí lásky k rodnému kraji a našel pro svoji bolest nejen pozornost a vřelý zájem, ale i vzácné pochopení.

„Slibuji vám svou pomoc,“ ozvala se prudce Němcová, které náhle bylo těsno za stolečkem a měkké kanapíčko jako by pánilo. Vstala, přistoupila k oknu a zadívala se ven na zasněženou stráň, která se táhla od fary ke kostelu. „Ale co já mohu?“ sepjala po chvíli beznadějně ruce, „proč jsme tak chudí, velebníčku, proč jen?“

„Protože jsme okradeni,“ trpce se usmál Faster.

„Mé pero, toť jediné má síla a mé všecko bohatství, a to už stojí ve vašich službách. Okřikují mě, slyšel jste snad o kočičině, kterou mi pod okny uspořádali, ale ne, nepřestanu, nesmím přestat psát o zdejší kraji, obracet naň pozornost, provětrávat zatuchlý vzduch a proklepávat plesnivé poměry zdejší. Ten pilíř nejzápadnější, jak jste krásně řekl, nesmí se zřítit, i kdybych ho sama měla držet. Ale nejsem sama, stojíte zde vy, a znáte, prosím vás, pátera Sládečka?“

„Jak bych ho neznal! Administrátora u Svaté Anny, svého dobrého přítele! Ale jak vy ho znáte?“

„Sám mě navštívil, představil se mi jako člen Langrovy družiny. Psával prý do Čechoslava duchovní písně.“

Faster přistoupil ke skříni a vytáhl švabachem tištěnou malou knížku, chvíli v ní listoval poťouchle se přitom usmívaje. „Ano, Múzám sloužil v mladších letech náš Věnceslav věrně, ale také Milek ho škádlil.“

„To asi sotva,“ zasmála se vesele Němcová, které se v té chvíli vynořil v mysli lokalista svatoanenský, který už deset let žil na té samotě, kde mimo kostela a fary stála jen škola a prázdný dům pro poutníky. Celou jeho osadu tvořilo pouhých sedm duší. Už jeho zevnějšek,

oblek i způsoby, plachá, nesmělá povaha prozrazovala, že odvykl styku s lidmi, rděl se jako panenka a v rozpacích počínal si tak neohrabaně, až ho paní Boženě bylo líto.

„Pod kdyňským kostelem je pěkná zahrada,“ počal náhle deklamovat z knížky Faster, „tam se má Marjánka procházívá ráda.“^[110]

„Dovolte,“ sáhla po knížečce se živým zájmem Němcová, „je to možné?“ Chvíli četla potichu, usmívala se vesele, náhle však zvažněla, zavřela knížku a povzdychla. Faster podíval se na ni překvapeně.

„Jak je mi ho líto!“ smutně řekla paní Božena, „ano, pravdu má, osud váš je krutý. Tak prostě to povídá, upřímně, a proto tak dojímají ty chudičké verše jeho.“

„Které to verše myslíte? Nepamatuji se už.“ Němcová sáhla znovu po knize, listy v ní zašustily a teď se ozval milý, srdečný hlas paní Boženy:

*Co je mně to platno, Marjánko rozmilá,
že tě v srdci nosím, dívko ušlechtilá!
Osud můj je krutý, milovati brání,
z blahotvorných chrámů Milka mě vyhání.
Měj se tedy dobře, Marjánko rozmilá!
 Víc tě líbat nechci, dívko ušlechtilá.
Ať tě líbá jinoch, s kterým budeš spávat,
který tobě bude dítky kolíbávat.*

Hlas se na chvíli odmlčel. V mrtvém tichu tikaly jen sloupkové hodiny na prádelníku. Faster hleděl na tvrdý suk, který vystupoval z vyšlapané podlahy, jako by ho chtěl očima vyvrtat, na hladkém čele naskočila mu kolmá vráska od kořene nosu vzhůru, celá tvář dostala vzdorný, tvrdý výraz.

„Tento citlivý člověk dnes šňupe a pije, hodně asi pije,“ ozval se po chvíli znovu srdečný hlas. „Odříznut od světa, maje dvě stě zlatých ročně, co si mohl počít? S kým měl mluvit v tom suchopáru života? Kdo ho měl těšit a povzbuzovat? A tak uschl jako ratolest zlomená. Víte, co mi přinesl? Svazek kázání a prosil mě, abych se mu postarala o jejich vydání, že už sám nikoho v Praze nezná, nikoho tam nemá, k němuž by se obrátil, a pár zlatek že by potřeboval, tuze potřeboval, aby si mohl na jaře koupit po letech zase nový kabát, a bude-li možno, i klobouk.“

Faster dál seděl a díval se zarytě do země. Tvrdý suk v podlaze se náhle změnil v černé jiskrné oko, už jsou tam dvě oči, už se tam usmívá celá tvářička učitelovic Lenky. Jde s ní z kostela do školy. Sami dva jdou zadem přes zahrádku. Jdou po úzkém, v sněhu vyšlapaném chodníčku.

„Tatínek povídal,“ zastavuje se náhle Lenka, „že dostal faru Rejžek,“ šeptá tiše Lenka, stojí, ale neobrací se, aby jí do tváře neviděl.

„Dostal, Leninko, musíme dále čekat.“

„Tatínek povídal,“ šeptá znovu Lenka, „že vám nikdy fary nedají, protože jste Ultračech, ani do Nemanic že se nedostanete.“

„Kvůli vám, Leninko, půjdu z patronátu. Až se uprázdní fara v Milavčích, dá mi ji mé rodné město.“

„A kdy to bude?“

„Až Pánbůh dá!“

„Maminka povídala, že mládenec Jindřich má srdce měkké a dobré jako dítě, tatínek že ho má rád, ale vy že mu kazíte budoucnost.“

„Tatínek s maminkou mají pravdu. Nekazím budoucnost ani tak Jindřichovi, jako vám. Spánembohem, Leninko!“

Snad ještě teď stojí opuštěná Leninka na chodníčku ve sněhu, a Faster znova slyší:

*Osud můj je krutý, milovati brání,
z blahotvorných chrámů Milka mě vyhání.*

„Co jsem já mohla dělat se sbírkou kázání?“ jako v dáli za zdí někde ozývá se ohlas paní komisarové, „poslala jsem to na krk Havlíčkovi. Ten se zná s duchovním správcem u slepých, páterem Štulcem, prosila jsem ho tuze, aby se za Sládečka přimluvil. Štulc prý hodlá vydávat nějaký časopis pro kněze.“

„Ano, Blahověst,“ zdvihl Faster od podlahy oči a zahleděl se do prázdna.

„A co jste se tak zadumal, velebníčku?“ s čistě ženskou zvědavostí optala se náhle Němcová, která už chvíli pozorovala podivné zamyšlení Fastrovo, „mně se zdá, že –,“ zahrozila mu prstem. Ale než mohla dopovědět a než Faster mohl odpovědět, zaklepal kdosi na dveře.

„Dál,“ zavolal hned pan administrátor a oddychl si, jako by ho ze skřípce sňal.

Vešel pan ajnémr Hubálek, ustrašený, udýchaný a rozčilený.

„Milostpaní, proboha prosím, přimluvěj se u pána za nás, ať to neudává, ať nás neničí, mám ženu a děti,“ spustil hned ve dveřích, chvěje se na celém těle.

„Co se stalo?“ leknutím až vykřikla Němcová. Také Faster vyskočil a při pohledu na ubohého finančníka rázem odletěly mu z hlavy všechny vlastní starosti i bolesti.

„Byli jsme udáni. Nikdo jiný to neudal než ten lump Zedníček, nevzali ho asi do party, ze závisti šel to udat panu komisarovi.“

„Kdo je to Zedníček? Posad'te se a uklidněte. Vyložte přece, co se stalo?“

„Ano, sedněte si, pane ajnémr,“ nabízel mu hned židli Faster a takřka násilím ho na ni stlačil, „Zedníčka znám dobře, není daleko široko slavnějšího pašeráka, jenomže teď k stáru trpí záduchou, nemůže už utíkat a málo unese. Ale dávají mu přece poctivě podíl, dobře ho živí.“

„Nevím, co do toho vlezlo. Patrně se nepohodli a my, my to teď odnesem,“ naříkal Hubálek skoro plačtivě.

„Kde je můj muž?“ netrpělivě optala se Němcová.

„U nás, v kasárnách, a diktuje Černému protokol. Strašný protokol! Vzpomněl jsem si na vás a utekl jsem, ač vím, že je to trestné. Ale zoufalství, milostpaní, zoufalství mě žene.“

„Nepletu se mu do úředních věcí, nesmím ani, nesnesl by toho. Ale kdybych přece měla a mohla pro vás něco udělat, přimluvit se nebo muže uklidnit, musím přece vědět, co jste provedli, co ho tak rozhněvalo? Ale s vámi není rozumné řeči.“

„Jak tu stojím před Bohem,“ vyskočil znovu pan ajnémr, „řeknu pravdu, čistou a pouhou pravdu, jako bych se tuhle velebnému pánu zpovídal.“

„To také musíte, lež má krátké nohy, s tou byste daleko nedošel,“ napomenul ho vážně Faster.

„Milostpaní, mám ženu a pět dětí a pět set zlatých služby. Kampak s tím! Jíst se chce, počítají nás mezi úředníky, musíme chodit i slušně oblečení, kde na to brát a nekrást? A tak si pod rukou sem tam vyděláme nějaký groš, abychom měli na vlastní útratu. Zedníček je u nás jako doma, my u něho také, to není nikomu nápadné, protože stojí pod naším dozorem a máme právo kdykoliv a kdekoliv ho zastavit a prohlídnout. Ten to s námi pokaždé smluví. Je to moudrý člověk. Říká: ‚Já vím, co je to služba. Víím, co smíte a nesmíte. My vám pustíme jeden paš, ale vy nám musíte pustit dva.‘ Poctivě jedná, lze se na něho spolehnout. Napřed řekne, kolik jich půjde, co ponese, kdy je můžeme chytit a kdy je nesmíme chytit. Platí z každé hlavy své party za každý paš dvacetník.“

„Vám jej platí?“ optala se překvapeně Němcová.

„Ano, milostpaní, nám vysází dvacetníky v kasárnách na stůl a my se o ně rukou společnou dělíme. Z paše, když se ve dražbě prodá, se na nás někdy tolik nedostane a ještě musíme svou kůži nastrčit, o hlavu běží často člověku, a zimy co zkusíme!“

„Ovšem, službu vaši ani pes by v zimě nekonal.“

„Tak to vidějí, našinec se musí najíst a napít, aby tu sekaturu vydržel, rodině sotva stačí plat a my si musíme pro sebe přivydělat, jak se to hodí, někdy poctivě, někdy nepoctivě. Šidíme stát, pravda, ale ať nás stát nešidí, ať nám platí, abychom mohli být poctivě živi, a my jej přestaneme šidit.“

„Pravda,“ kývla Němcová ochotně hlavou, „ale stále nevím, proč nám to povídáte?“

„Hned to povím. Musil jsem to říci, aby milostpaní porozuměla, co se dnes stalo. Přišel tedy k nám včera Zedníček už na samý večer a povídá: ‚Zítřa ponese sůl, ne naši, ale bavorskou sůl, na které vyděláme dvakrát tolik. Musíme ji nésti ve dne, abychom viděli v lese na cestu. Půjdeme z Arnstejnu přes Čerchov, u Capartic přejdeme silnici, caparticou pěšinou pustíme se ke Křížku a od Křížku lesem rovnou dolů do Chapálkovic stodůlky. Sedm nás půjde a sedm dvacetníků tu leží,‘ ukázal prstem na stůl. ‚Kdy vyjdete?‘ optal jsem se. ‚Z Arnstejna vyjdeme před polednem a chceme býti ke čtvrté doma.‘ Poslal jsem proto dnes ke Křížku obrjégra Kazdu, aby se tam schoval za dřevo a přesvědčil se, nešidí-li nás Zedníček, nepůjde-li jich víc než sedm.“

Pan ajnémr si musel odkašlat, hlas mu jaksi ochraptěl, odtáhl si těsný límec uniformy úřadu od krku a hned zas pokračoval:

„Ale představte si to leknutí, když tam přišel a chtěl si stoupnout za starou jedlinu, co na ní visí křížek, usmál se na něho – pan komisař a poroučí mu: ‚Stát, ani se nehnout!‘ A co o tom mluvím, vskutku na capartické pěšině ozvou se kroky a jeden, dva, tři – sedm pašeráků s pytlí soli, až se k zemi ohýbají, táhne kolem.“

„A muž je pustil?“

„Co mohl dělat, milostpaní? Dva na sedm nestačí a pan komisař měl jenom šavli. Sebral Kazdu, když přešli, vrátil se s ním, teď píše protokol a potom půjdeme do Chapálkovic stodoly zabavit paš, a pak – pak, nevím, co se stane.“

„Hubálku, ten paš se nesmí najít,“ zvažněla náhle Němcová.

„Milostpaní, ten se nenajde. Chapálek už má avízo, až tam přijdeme, naruby mu stodůlku obrátíme a ani štipec soli nenajdeme.“

„Tak běžte domů, ale hleďte se dostat pryč od hranic, někam k Plzni až, než vám to zde zlomí vaz, ale muž nesmí vědět, že jste se mnou mluvil.“

„Neví, ani neřekl dnes, že tu má paničku, ale já viděl milostpaní, jak jde od Chodova a míří na faru. Myslíl jsem si, že pan komisař šel napřed na Pec, pak že přijde k nám, a zatím se tohle stalo.“

„Běžte domů,“ dupla si nohou paní Němcová, „ať vás muž nevidí, že jdete z fary.“

„Nemůže, milostpaní, z kasáren sem není vidět, řeknu, že jsem musil ven, na čerstvý vzduch, že se mi udělalo špatně,“ volal Hubálek už ve dveřích a vyběhl z fary.

„Je to všecko k smíchu i k pláči,“ oddechla si paní komisarová, když pan výběřčí zmizel, „křivdil byste mému muži, kdybyste po tom, co jste právě slyšel, viděl v něm bezcitného, komisního člověka, pouhý stroj bez srdce, krutáka nosícího v hrudi místo srdce paragraf. Ach ne, takovým není náš táta! Je to muž vzdělaný, ryzího charakteru, kterému se přičítá každý podvod a lež, který nesnese, aby si mužstvo tropilo z něho šašky, provozovalo pletichy za jeho zády a vodilo ho za nos. Mezi námi stala se tichá dohoda, že nikdy se mu nebudu míchat do jeho úřadu a on do mých literárních styků a prací. Nikdy a za nic na světě neporuším dané slovo. Ale poradte Hubálkovi, aby šla zítra jeho paní s jedním dítětem přímo k mému muži do kanceláře, všecko mu poctivě řekla, a uvidí, jak tvarohové srdce má ten příkrý a drsný napohled komisař Němec. Jsem jista, že před ní roztrhne celý protokol, hodí ho do kamen za

přísných hrozeb a výčitek, ale milého Hubálka jistě navrhne na nějakou lepší štaci dále od hranic.“

„Pan ajnémr si toho zaslouhuje,“ ozval se teď Faster, „ctím v něm nejen starostlivého otce, ale i dobrého našince.“

„Muž to ví, a proto mu neublíží,“ znovu se rozhovořila Němcová, oblékajíc si teplý kožíšek, čepeček a rukavice, „ale mlčet ke všemu také nesmí, přerostlo by mu to přes hlavu a zlomilo konečně vaz i jemu. A on také touží dostat se do Prahy, už kvůli mně. Ani nevíte, milý vlastenče, jak bych v tom středisku literárním a vlasteneckém ožila, doplnila své vzdělání, měla přístup do knihoven, stýkala se s redaktory a nakladateli, to všecko mi zde chybí, nebýt vašeho lidu zde, musila bych se zalknout v tom otráveném ovzduší, zvadnout jako nezalita květina.“

„Pravda, pravda,“ kýval hlavou Faster a pokusil se ještě zdržet vzácného a milého hosta, „ale my jsme ještě nedomluvili, nedokončili jsme svoji rozpravu o tom, jak zachránit zdejší koutek naší vlasti před hrozícím poněmčením.“

„Až cestou, doprovodíte-li mě,“ usmála se Němcová, uvazujíc si černé stuhy teplého čepečku před zrcadlem.

„Bude mi ctí i potěšením,“ uklonil se pan administrátor a už si navlíkal límcový plášť s rukávy.

Paní Božena se na chvíli zamyslela. „Ano, tak to bude nejlepší, nepůjdu tam. Prosím vás, půjčte mi pero a kousek papíru, napíši muži, že jsem šla napřed a že čekám naň v Dražinově u Krislů a nikoli zde u Králů.“

„Královou to zabolí,“ osmělil se připomenout Faster, chystaje rychle psací náčiní a listovní papír s obálkou.

„Chci se projít. Hlava mi pobolívá, ten pan ajnémr mi leží v mysli, než dojdu do Dražinova, snad se mi to z mozku vykouří a bude tam opět jasno. Ke Králům teď rovnou opravdu nemohu,“ mluvila i psala zároveň, rychle, úsečně, takže se Faster ani neodvážil dalšího odporu. Zavolal jen kluka, dal mu psaní s rozkazem, aby je odnesl hned do kasáren, a pustil se po boku paní Boženy po Klenčí dolů k Hoře.

Odpolední slunce už teple přihřívalo, strnadi a vrabci poskakovali po silnici, a když minuli poslední chalupu, rozhrnul se před nimi nádherný pohled na celé zasněžené údolíčko od Trhanova až k Papírně, protáté klikatým tokem Čerchovky, jež se schovávala v holém, ale i teď hustém křoví olšovém, kterým na obou březích byla lemována. Újezdská i Dražinovská hora koupaly se proti nim v sluneční záři a rozkleslé borovice ostře se rýsovaly na bledě modrém pozadí. Erární silnice běžela k nim přímou čarou a po ní ke Klenčí od Hory letěla dvojspřežní pošta týnská. Ohromný vůz spočíval na saních a po rovince od nového kříže k Jamám jej koně za sebou ani necítily. Jenom vyplašené vrány zvedaly se do výše a protivně krákoraly, jako by chtěly překřiknout poštovní trubku, na kterou si postilion Bouček na kozlíku vesele vytruboval.

Paní Božena bystře hleděla na ten pěkný obrázek před sebou, až konečně se usmála, rukou opsala půlkruh a řekla: „Ah, co! Tohle by mi zase Praha nedala, a dostanu-li se tam, jistě se mi zasteskne a zatoužím zase po horách a lesích.“

„Kéž by se stalo!“ chytal se hned toho povzdechu Faster a navazoval rychle a opatrně nit příchodem Hubálkovým přetrženého hovoru, „alespoň byste na nás nezapomněla, i tam byste pamatovala na Chodsko a zvláště na jeho jediné městečko tolik ohrožené.“

„Ano, jistě bych šla do Průmyslové jednoty v bývalém klášteře svatohavelském a vyložila tam snad panu Havlíčkovi nebo doktoru Štrobachovi, jak se zde průmysl zažírání cízopasně do našeho těla. To bych jistě udělala. Ale i když k tomu nedojde, cítím v sobě, že tenhle kraj i lid vloudil se mi do srdce jako můj druhý domov. Už nikdy naň nezapomenu a mnohé mé povídky budou jistě napojeny láskou k nešťastnému Chodsku,“ vřele, nadšeně mluvila Němcová.

„Srdečné díky,“ smekl Faster kožíšinou čepici, „to nám vzbudí nové přátele, upozorní na nás a nezůstanem opuštěni,“ zaradoval se upřímně.

„Křivdy a bezpráví, které trpí český jazyk, musejí přestat,“ přicházela paní komisarová do ohně a tváře jí zaplály i mrazem i vnitřním žářem, „národy nehynou, dokud jazyk žije! Proto udržet mateřskou řeč živou budiž naší přední starostí, ostatní všecko musí zatím ustoupit stranou.“

„Což když ani na to zde nestačíme? Stojím zde vlastně sám, učitelský mládenec Jindřich nemůže vystupovat, jak by chtěl, protože by si zkazil svoji budoucnost,“ namítl Faster a učitelovic Lenka kmitla se mu hlavou...

„Stačíte, dobře stačíte,“ těšila malomyslného kněze paní Božena, „probudil jste v sedlácích vroucí cit národní, popadl jste to za pravý konec knihami a novinami, ať si čte Worlitscheck svůj Prager Zeitung anebo pan ranhojič Bohemii, jen vy teď odebírejte a pilně čtete a vykládejte Pražské noviny.“

„Snad Včelu?“

„Včelu i Pražské noviny!“

„Vládní list?“ upřel oči pan administrátor na ohnivou řečnici.

„Ovšem, vládní list, ale od Nového roku redigovaný panem Havlíčkem. Musíte však umět i číst mezi řádky. Myslíte, že Havlíčkovi tak leží na srdci osud Irů zoufale bojujících s Anglií o svoji samostatnost, o svůj sněm, školy a úřady? Jen zkuste všude místo Anglie číst Rakousko, místo Irsko – Čechy a hned se vám rozbřeskne v hlavě. Havlíček řeže anglickou zpupnost a krutost vládní, ale myslí přitom na Vídeň, líčí osud Irů zbavených svého jazyka, velebí jejich vůdce O’Connella, popisuje jednotu irskou Repeal, vykládá o ní, jak se snaží zrušit unii Anglie a Irska, zničit celý centralism vládní. Ještě nechápete? Může mluvit ještě otevřeněji? Vždyť už podává čtenářům takřka po lopatě, jak mají mluvit, cítit i jednat.“

Faster poslouchal takřka bez dechu. Tohle až řekne u Králů na mužské hyjtě a přečte dle tohoto návodu dopis z Tipperary nebo Corku, který vždycky vynechával! Jen kdyby nevlezl do toho ten kletý spor o lesy, který teď otravuje sedláky...

„Já to vyložila v Mrákově u Konopů rychtáři a měl jste vidět, jak otvíral oči,“ jako prudkým vírem dávala se unášeti teď Němcová vlasteneckým zápallem, „nevěřte, že jsou Domažlice nebo Klenčí německé, protože se tam ve škole, na radnici i na faře píše všecko německy. Nejsou ta města německá, ale jsou jen poněmčilá. Nátěr mají německý, aby se zdálo, že jsou vzdělaná, podle módy, a jak toho vyžaduje veřejné mínění, nebo chcete-li, duch času. Ale naštěstí právě ten duch času už se mění a vítr se obrací. Sám stavovský sněm už žádá, aby obnoveno bylo staré zřízení zemské z roku 1627. Ba i šlechta už jde s námi, hrabě Lažanský, oba Deymové, Šternberk, ba i ministr Kolovrat poškorpil se kvůli nám se všemohoucím Metternichem. Rady našich bojovníků rostou. Odprýskne ten povrchní nátěr a ukáže se pod ním zdravé české jádro. Milióny venkovského i městského lidu povstanou, vynutí si konstituci, svobodnou volbu do sněmu, zruší robotu, uvedou ve staré slávě mateřský náš jazyk do škol i úřadů, vybojují si občanskou svobodu a rovnoprávnost.“ Cosi prorockého válo v té chvíli z Boženy Němcové a Faster hleděl na ni jako na novou Libuši, věšticí národu novou a

slavnou budoucnost. Takřka se bál ji vyrušit, ale když se odmlčela, stejně se bál, aby v ní ten oheň nepohasl, a proto hned opět foukl do těch plamenů, sotvaže trochu poklesly.

„Ale kdo se stane naším O’Connellem? Kde ho vezmem?“

„Už ho máme! Havlíček roste ne na apoštola, ne na vůdce, ale přímo na vykupitele svého národa.“

Teď se Faster zarazil. Vzpomněl si na jeho kousavé vtipy a písničky. Hanýžka Králová žene z pastvy krávy a zpívá si „Gloria Domine, robota nám pomine“, a Faster hned vykřikl:

„Nikdy ne! Je nepřitelem kněží, posmívá se náboženství.“

„Kdo? Havlíček?“ zastavila se uprostřed silnice Němcová a upřela na kněze své žhavé zraky, jako by ho chtěla propálit.

„Ano, Havlíček,“ vydržel ten pohled Faster a vzdorně se podíval i on na Němcovou.

„Protože napsal do Žihadla ve Včele několik pepných vtipů o pánech pátotech?“ nuceně, skoro jízlivě se usmála paní Božena. „Na to si musíte, vy nedotknutelní, zvykat. Žádná privilegovaná kasta úřednická, profesorská, vojenská se v demokratickém státě nestrpí a kněžská ovšem také ne. Z vás mluví uražená ješitnost stavovská; ale to právě nám přináší ten nový vánek, který táhne od západu k východu, že všichni lidé bez rozdílu, šlechtic nešlechtic, kněz nekněz, voják nevoják jsou si před Bohem a zákonem rovni.“

„Ovšem, v duchu Kristově –“

„Nejen v duchu Kristově, ale i v denním praktickém životě,“ skočila knězi do řeči jako sršeň Němcová, „vaším stavovským privilegiím se musí odzvonit. Národnost i svobodomyslnost musí jít u nás ruku v ruce. Nelze pravému vlastenci budít lid národně a nechat ho úpětí v duševní porobě.“

„Náboženství vede k duchovní svobodě, a nikoli k porobě,“ vybuchl prudce Faster.

„A kdo sahá na náboženství?“ zastavila se uprostřed dřevěného mostu, kterým silnice překračovala Čerchovku, Němcová. „Kdopak mluví proti Bohu a náboženství? Kdopak se dotýká těchto dvou nejněžnějších květů rostoucích v hlubinách lidské duše? Kdopak by chtěl brát lidu náboženství?“ tlumíc násilně hlas chvějící se rozčilením ptala se vážně a přísně Němcová.

„Karbonáři, Mazzini, Havlíček –,“ odpovídal prchlivý Faster divoce.

„Havlíček?“ usmála se povýšeně paní Božena a zadeklamovala s citem:

*Chůvo moje milá, náboženství!
Chtějí tomu, abys stárlo;
ale „Nezšedivís!“ praví Pán,
pravil, až mi srdce plápolalo!*

„Víte, kdo to napsal?“

„Nevím.“

„To napsal Havlíček.“

„Snad. Ale jistě jen od něho jsou epigramy v České včele a všechny ostatní, které cenzura sice nedovolí vytisknout, ale jež se šíří tajně a v opisech. Kdo jiný napsal: ‚Sláva slavným! Od všech budiž ctín farář v Miletíně –‘“

„Nemá nad něj milejšího Hospodin ani hospodyně,“ rychle dopověděla Němcová a vesele se zasmála, „ano, napsal to panu faráři Arnoldovi, zakladateli Besedy, který žije na penzi v Praze.“

„Je to sprosté.“

„Je to vtipné a snad i pravdivé. Řeknu vám ještě jeden takový jeho epigram:

*V naší církvi, brachu, věz: růžence, obrazy, panny,
míval-li je v ruce kněz, jmenují se dotejkaný.*

Faster se zapálil až po uši a sklopil hlavu. Zlost i lítost vřela v něm jako v kotli. Učitelovic Leninka – kde se vzala, tu se vzala – kmitla se mu opět hlavou. Cítil v sobě náhle sílu lva, rozsápat by chtěl toho kousavého posměváčka, který dovedl ranit v nejcitlivější místo.

„A můžeme za to? Tak ať se nám dovolí ženit a bude rázem konec všem hloupým vtipům i jízlivým veršům,“ rozkřikl se Faster.

„Tož konečně chápete, proti čemu píše a mluví Havlíček. Jen si vzpomeňte na Sládečkův povzdech: ‚Osud můj je krutý!‘ Nikoli proti náboženství, ale proti neřestem brojí, jež se skrývají pod tímto zlatým pláštěm. Právě proto má Havlíček řadu upřímných přátel

a horoucích ctitelů ve vašich řadách, a až ho poznáte, i vy si ho zamilujete. On oceňuje vaši poctivou práci buditelskou, kterou konáte, dělá přesný rozdíl mezi náboženstvím, vírou a církví, ale nevidí žádného rozdílu mezi knězem a člověkem. Bodne-li svým ostrým perem do církve a kněžstva, sleduje stejný účel, jako když rýpá do Muzea, do vlády, do literatury, do univerzity a jinam, ne zničit, ale vymoci nápravu, ukázati na hloupost, špatnost anebo bezpráví. Tak musíte rozumět Havlíčkovi. To je doktor, který řeže a pálí, aby uzdravil. Když jsem poznala jeho rázné, svobodymilovné smýšlení, jeho upřímnost a otevřenost, jeho mužnost a neohroženost v boji za práva naše, jeho horoucí vlastenectví a konečně jeho kousavý vtíp, sžíravou ironii a zdravý humor oděný v prosté roucho lidové písničky, tu mne oválo teplo, pocítila jsem radost, vytušila jsem v něm duševního bratra, učím se od něho a hájím ho všude a proti každému.“

„To já ovšem nevěděl. Chápal jsem to jinak,“ zkrátí pan administrátor, „odpusťte, dal-li jsem se unést, chci o tom přemýšlet,“ omlouval se zahanbeně.

„Žádné omluvy není třeba. Já v takových věcných debatách nejsem z tvarohu a neberu sama každé slůvko na zlaté vážky, než je řeknu nebo napíši. Jen o tom hodně přemýšlejte. Souhlasíte snad vy s tím, že na sněmu ze čtyř stavů největšími Němcoury a nejmocnější oporou vlády vídeňské v Praze jsou vaši páni preláti? Pročpak nejdou s vlasteneckým kněžstvem a lidem? Velí jim to náboženství? Kdopak vám nařizuje psát matriky a jiné farní knihy po německu? Snad náboženství? Ale nemusíte chodit ani tak daleko. Je to náboženství, co vyvádějí na Chodsku členové bratrstev? Neodsoudil jste to před chvílí sám? Lid jim říká modlilky, také bratrlíce nebo bratrstvačky. Válí se po poutích a kostelích, líbají kříže a obrazy, jak lid zase pěkně říká, ‚div že neukousají Pánubohu nohy,‘ ale doma mají plno špíny, roztrušují o řádných kněžích klepy, lezou za nimi. To není náboženství, ale balamucení.^[111] To bije po hlavě Havlíček a já jsem s ním zajedno. Raději nic než takový lid! Ano, opakuji znovu, musíme chtít nejen svobodu vnější, politickou, ale i vnitřní, náboženskou, budit lid nejen národně, ale i nábožensky a mravně.“

„A hospodářsky,“ rychle dodal Faster záře radostí.

„Ovšem, i hospodářsky,“ usmála se Němcová, „tak vidíte, jak jsme se shodli.“

„Už vás, tudleno, chvíli poslouchám, o čem se to hádáte, už jsem si myslil, tudleno, to není s dobrým, a hle – ono to přece dobře skončilo,“ vystoupil dílský myslivec Smrž z hustého lesa, kterým procházela silnice k Dražinovu jako branou.

„To jsem se vás lekla, vy byste mohl přepadat lidi. Kde jste stál, prosím vás?“

„Tudleno, milostpaní, pár kroků od vás, u téhle borovice,“ ukázal holí Smrž.

„Že jsme vás neviděli?“

„To je vinen, tudleno, můj kabát, jak se přitisknu ke stromu v lese, ztratím se jako zrnko máku v pytli.“

„Co tu vlastně děláte, pane lesní?“ optal se ho teď Faster, „vždyť tohle jsou selské lesy.“

„Ale honba v nich je panská, tudleno, víme, dříví sedlákům, ale zvěř panákům,“ říká dražinovský Podestát závistivě, a kde může, upytlačí si zajíčka.“

„A toho hlídáte? Což nestačí na to hajný z Hamru?“

„Nestačí, velebníčku,“ vzdychl si Smrž, „soužení a trápení vzešlo nám od té chvíle, co tomu dragounovi vysadili pětadvacet za zajíce před štátují svatého Jana v Klenčí. Předtím jsme měli zlaté časy. Nikdo se zvěře ani nevšiml. Sem tam usekli nám v lese nějaký bouček na topůrko nebo břízku na rozvoru, ale jinak špendlík se z lesa neztratil. Ale teď, tudleno, to není k vydržení. Pytel se s pytláky roztrhl. A zlobí nás, jak jen pytláci dovedou. Vyženeme je z jednoho revíru a nastěhují se do druhého. Dalo to práce, než jsme je vystrnadili z Haltravu, a tudleno – vypukne to najednou v Hoře. Dva srnci se ztratili, až na vnitřnosti. Ty našel hajného pes pěkně srovnané na pařezu, na kost už zmrzlé. Můžeme si myslit, jakou radost má z toho pan nadlesní, a tak nás, tudleno, honí všechny do Hory. Nás, fořty, ve dne a naše mládence v noci.“

„To všechno zaviňuje spor o lesy,“ ozval se opět Faster, „páni chybují, že trpí chalupníkům, aby po nich sahal. Sedláci ve zlosti a strachu, že by mohli vskutku o ně přijít, počínají kácet a prodávat dříví, chalupníci už si jezdí do obecního lesa jako do svého. A když je jejich les, proč by neměla být jejich i zvěř a všecko, co v něm roste, hýbe se a žije? To skončí špatně, uvidíte.“

„Svatá pravda,“ souhlasil ochotně Smrž, náhle se však odmlčel, naklonil hlavu a poslouchal chvíli. „A to jde někdo silnicí, od mostu jde, zdálo se mi, že se kroky ozývají z lesa.“

Všichni se mimoděk zahleděli na místo, kde se silnice ohýbala a svažovala dost prudce od lesa k Čerchovce dolů.

„To je muž,“ radostně vykřikla Němcová, sotvaže se vynořila hlava pod klenbou borovic, a rozběhla se mu vstříc. Také pan komisař zostřil krok a rovněž FASTER se Smržem k němu popošli.

„Alespoň teď nikdo, tudleno, nepůjde domů sám,“ zasmál se myslivec, „já se přilepím k velebníčkovvi, abych se u Johánesů trochu ohřál!“

Rozloučili se jako nejlepší přátelé, ale Fastrovvi hučelo v hlavě jako v úle. Skoro ho mrzelo, že jde s ním fořt Tudleno, který ho celou cestu krmil pytláckými historkami, kdežto pan administrátor toužil po tichu, klidu a samotě, aby mohl znovu a důkladně promyslet, co mu dnes paní Božena nasela do duše.

XIII

Snad nikde po Čechách nemají lidé tak žhavě vyvinutý právnícký cit jako u nás na Chodsku. Příčina toho je křivda, před staletími na tom lidu spáchaná, a následek? Strašné, paličaté sudičství. V Klenčí se letos nesoudí snad dva sedláci o kus meze, ani dvě chalupnice o zabitou slepici, v Klenčí se soudí hořejší s dolejšími o lesy. Požár vybuchl na radnici a zachvátil celé městečko od nejstarších až k nejmladším. Celá obec je otrávena blínem strašné nenávisti a nemůže na nic jiného mysliti než na soud.

„A kdybyste měli prodat poslední šindel na střeše, nesmíte tentokrát povolit. Potřetí se pravda přízná!“ fouká do toho ohně pokoutní advokát Forst z Domažlic, který sedí na radnici jako doma, prohlíží staré knihy a zápisy, odstrkuje Bílka i Eisenhuta, roztahuje se všude a sedlákům div že zlostí žluč nepukne.

I všechny hyjty jsou tím sporem otráveny. U Králů leží na almárce Fastrovvy noviny a nové kalendáře, ale nikdo po nich nedočkavě nesahá, v almárce si hová knížky od paní komisarové, ale sedláky nezajímá ani Lhotský sedlák Isidor, ani Jarohněv z Hrádku, netouží znát ani Cestu do Arábie, ani Život Jana Augusty, ba nechtějí slyšet ani Spravedlivou kroniku českou. Nový rychtář městský – perníkář Kládívko, nový radní – pekař Hans Hernauf, nový přisedící – Zippner, Sauer a Majer straší je víc než všechny pověsti o Lomikarovvi, o světličkách a ohnivých mužích.

Trhanovský hrabě Rudolf se ve Vídni žení. Celé panství je vzhůru. Ve všech patronátních chrámech se slavnostně vyzvání, všichni panští lidé i poddaní jsou komandováni do kostela

modlit se za štěstí hraběcí, i městské právo klencké sedí v lavičkách u oltáře, pan administrátor Faster slouží zpívanou mši, starý Pavelka z Výchledů se svojí Rézinkou i fořt Smrž s baculatou fořtkou nešli dnes na kruchtu, ale vylezli si na oratoř, aby ukázali, že zastupují v Klenčí milostivou vrchnost, ale sedláky mnohem víc zajímá zpráva, kterou jim zatepla donesl městský tajemník Bílek. Na radnici se usnesli prodat obecní kovárnu i s políčkem a loučkou.

„My nepotřebujeme kováře,“ vykřikoval prý v radě tuchmistr Zippner, „nám nemusí kovat koně ani vozy. Kdo ho potřebuje, ať si ho platí. Na kováře teče, chce, aby mu obec přikryla šindelem kovárnu. Ať mu ji přikryjí sedláci. Prodejme kovárnu a máme hned peněz jako želez na soudy i komise.“

„To že řekl ten pláteník? – To se opovážil navrhnout ten hadrář? – Tak se roztahuje ta veš v našem kožiše?“ křičí Klika, Vávřík, Frýd’ák, jeden přes druhého, vyskakují do výše, balí pěsti a tlukou jimi do stolu, až se toho Bílek leká.

„Pomalů! Potichu!“ prosí a krčí se bázlivě. „Vždyť k tomu nedojde, hned se ozvali proti tomu pan postmistr Worlitscheck s panem Johánesem. Ti mají nejvíce koní, nejvíce kováře potřebují, ti to nepřipustí, pan vrchní to neschválí, hodí to usnesení pod stůl.“

Jediný Král sedí jako socha. Čeká trpělivě, až se všichni ukrotí, až se i Klika vybouří, ale teď vstává, přistupuje těsně k Bílkovi, dívá se mu do očí chvíli a pak spouští přísně: „Já vím, Bílku, že jsi ramenář, na dvou stoličkách sedáš, dvě želízka v ohni držíš. Víš, žeš kupec, prodáváš Němcům i Čechům, pánům i sedlákům. Ale nezapomínej, že v tvých žilách koluje nejen kupecká, ale i selská krev. Tvůj otec byl kramář, dobrý kramář, psát sice neuměl, jenom křížky, čárky a kolečka dělal, přece však mezi námi zbohatl a tebe poslal do škol. Ty kupčíš doma a na radnici, s Eisenhutem knihy vedeš, dům jsi sobě postavil na obecním gruntě, groše jsi nám zaň nedal, přáli jsme ti a přejeme jako svému člověku. Teď si vzpomeň a pověz, odkud byla tvá nebožka matka?“

„Ze dvora od Šliglů.“

„Dobře. A copak přinesla tvému otci věnem?“

„Celý grunt.“

„Kdopak na něm dnes hospodaří?“

„Roblíček, otec mu ho prodal.“

„Tak víš, dobře víš, proč si mohl zařídit krám, nakoupit látek, železa a jiného zboží a proč v tvých žilách koluje selská krev. Ty nás potřebuješ, všechno u tebe kupujeme, nechodíme do chalup k druhému kramáři, protože k tobě máme nejbliž. Ale my tě také potřebujeme a nic zadarmo od tebe nechceme. Teď pověz pravdu,“ zpřísněl náhle Králův hlas, „kdo nás žaluje? Kdo se chce s námi soudit?“

Bílek se zakroutil na tvrdé židli, zavrtal oči do podlahy a mlčel.

„Mluv!“ zdvihl Král do výše jako kladivo zaťatou pěst. Chvíli bylo ticho. Sedláci seděli jako zkamenělí. Přestali i kouřit, puky modravého dýmu ztrácely se u stropu, ale nové se nevznášely nad jejich hlavami.

„Když musím, tak povím,“ těžce zvedl hlavu Bílek, „ale proboha vás prosím, neprozrazujte mne,“ sepnal ruce a pak přitlumeným hlasem dodal: „Obec vás žaluje, obec se bude s vámi soudit.“

„Obec?“ vykřikli všichni rázem, „copak my nejsme obec?“

„Obec se usnesla domáhat se selských lůsů zpět, tak aby celý les byl obecní, jak býval. Spor povedou pro jméno chalupníci, ale obec to bude platit, ba už platí. Forst už dostal na dlaň celou stovku najednou, pojede do Klatov i do Prahy podívat se do spisů v registraturách, proto se prodává kovárna, neprodá-li se, usneseno prodat klády v obecním lese. Bude-li třeba, dají se peníze i na oumazky, Forst podplatí písaře v Klatovech i v Praze, aby zničili všechny listiny starých soudů, aby se nenašly, až je budou hledat.“

„A co říká Worlitscheck? Co Johánes? Což ti nemají lůsy? Ti se nebojí, že o ně přijdou?“

„Nebojí. Oni jediní tvoří výjimku. Oni jsou dědici Pachmajerů a Hofmeistrů, o nich je řeč už v Lomikarových privilegiích městských, mají o tom v ruce zápisy.“

„A my jich snad nemáme? Hahaha,“ suše, nuceně rozesmál se starý Taračka, až ho kašel popadl a chvíli ho dusil.

„Kdepak je máte?“ ledově optal se Bílek a upřel oči na sousedy. „Sáhněte do kapsy, vyndejte je, položte je na stůl a ukažte mi je.“

„Jsou přece na radnici,“ zavolal Král a strašné podezření střelilo mu hlavou.

„Na radnici?“ jízlivě opakoval Bílek. „Ne, na radnici nemáte nic. Tam prohledal Forst všechno, i knihy pročetl, pozemkové knihy, a prohlásil, že všechny ty zápisy jsou neplatné. Pole a louky že jsou vaše, ty že jste mohli kupovat, prodávat, dělit, synům a dcerám předávat, ale lůsy ne, lůsy že neprávem vlastníte.“

„Lumpové jste, do kamen jste je hodili, na prach spálili, abyste nás mohli okrást, ale to se vám nepovede, leží o tom zápisy i na faře, řekl nám to Faster a ten nás neopustí, ten stojí při nás,“ křičel Taračka, stařecký hněv jím třásl, hlas mu sípavě přeskakoval, dusil se tou lží, až se znovu rozkašlal a musil usednout.

„Forst pátral už i na faře, ale řekl, ten zápis že je bezcenný, do pamětní knihy že si může farář napsat, co chce, že tam není žádný podpis, ani pečeť, jenom takové jalové povídání o tom, co sedlák Matouš říkal na smrtelném loži. Forst se tomu smál.“

„Na radnici leží protokol z r. 1750 podepsaný zeměměřičem Ondřejem Zopfem a trhanovskou vrchností. Já jsem ho viděl. Mohu to odpřisáhnout,“ vstoupil Král a postavil se doprostřed světnice, pod prostřední trám stropní, pod kterým dostal od rodičů požeňání, když se ženil.

„Na radnici není vašeho nic. Tak pojď, Králi, pojď se mnou na radnici, třeba hned, a hledej!“ vyzývavě, až drze usmíval se teď Bílek.

„Zloději jste tam teď! Ukradli jste zápis, náš zápis! Ale to vám přijde draze. Vyhodím tu boudu s vámi do povětří,“ hrozil Klika, zlostí bez sebe, a vyplivl kostěnou špičku dýmky, kterou v tom vzteku překousl.

„To bys nám nemohl dokázat,“ nedbale odpovídal Bílek.

„Musí to být přece i na zámku v Trhanově,“ chytal se znovu Král.

„Trhanovský zámek přece roku 1812 shořel na prach a s ním všechno, co se až do toho roku zběhlo. Teprve pak přenesen vrchnostenský úřad do Kouta, do dnešních zděných a klenutých místností.“

„Tak to prohrajem?“ malomyslně, skoro zoufale optal se Vávřík a pot perlil se na čele i Frýdákovi, Houdlovi, ba i vlašnému Smolíkovi, kteří tu seděli v kruhu za stolem na mužské hytje. Hluboké, mrtvolné ticho se rozložilo selskou světnicí. Jenom bukový špán ve skřípci výstražně zapraskal, dlouhý oharek černal se už před jasným plamínkem, protože nikdo naň nevzpomněl, nikdo nevstal, neutřel ho a nehodil do škopíku s vodou. I světlo hrozilo

zhasnutím... Těžce, namáhavě se zvedl Král, napálil nový špán, zmačkl skřípec a nasadil jej na svícen.

Bílek si odkašlal, podíval se po susedech, vzdychl si, ve vlasech se pohrabal, čelo si přetřel, jednou dvakrát už ústa naprázdno otevřel. Všichni viděli, jak úsilně přemýšlí, sám s sebou bojuje, až náhle se rozhodl.

„Sousedé,“ počal slavnostně, „já jediný vás mohu zachránit. Ano, nezapírám, pocházím ze selské krve a nemám rád ty Němečky na radnici. Ale čí chléb jíš, toho píseň zpívej. Jsem placený písař obecní a nic víc, musím jít i držet s vrchností.“

„Tak proč k nám lezeš?“ prudce vyřítit se Klika na nešťastného Bílka.

„Protože mám svědomí. Nemohu vidět křivdu a bezpráví. Ale také jsem kupec, zadarmo ani kuře nehrabe, Forst dostal stovku, dejte mi ji také, vysaďte ji na stůl a já vám pomohu.“

„Tak? Za peníze?“ usmál se jízlivě Král, kterému ta řeč počala páchnout židovinou.

„Něco za něco, nic za nic,“ pokrčil rameny Bílek, už zase lhostejný a vypočítavý.

„My nekrademe a nerozhazujeme obecní peníze.“

„Advokáta si vezmete, musíte vzít, a kdo tomu zaplatí?“ chytře se optal kupec.

„My,“ vykřikl Klika, „my, co máme lůsy, všichni rukou společnou a nerozdílnou povedeme spor a poženem to třeba až do Vídně k císaři. To by bylo, abychom se nedovolali práva a spravedlnosti.“

„Povídám, že se nedovoláte. Všecky vesnice mají obecní lesy, v Újezdě, Dražinově, Postřekově berou si sedláci kmeny, ale všude dávají z každého dřeva vrch na pět loket a pařez na loket od země chalupníkům.“

„My jsme město, nám se lesy připsaly ve vlastnictví.“

„Dokažte to!“

„Dokazujeme to stoletým pokojným užíváním. I kdyby měli chalupníci nějaké právo na lůsy, promlčelo se.“

„Takové právo se nepromlčí a tak pokojně jste lůsy také nekáceli. Jen si vzpomeňte, co bylo hádek kvůli tomu na radnici, co zkusí lesní hajný, jsou o tom zápisy i v protokolech.“

„Stovku ti nedáme,“ počal teď vyjednávatí Král, „kde bychom ji teď vzali, v zimě, kdy nejsou skoro žádné jízdy! Něco musíš slevit.“

„Bratru to stojí za stovku,“ bránil se Bílek.

„Zajíce v pytli přece kupovat nebudeme. Vylož napřed své zboží. Uvidíme, stojí-li za to.“

„Položte peníze na stůl a já tam položím, co slibuji.“

„Honzíku, nezapírej! Vid', že máš tu listinu?“ zasmál se náhle Král a položil písari ruku na rameno.

„Kde bych ji vzal?“ nedbale, skoro mrzutě zabručel Bílek. Ale už cítil, jak se mu Královy prsty jako spáry pomalu zatínají do ramene. Ohlédl se po dveřích, pak po sousedech, kteří bystře teď a zvědavě hleděli naň.

„Forst by ji byl ukradl a tys mu ji uklidil, vid'? Jsi za to hodný a my ti to nezapomeneme.“

„Ale vždyť já ji nemám,“ pokusil se znovu zapírat kupec.

„I máš, v kapse ji máš, na srdci ti leží, vždyť vidím, jak ti tuhle pod kabátem vykukuje její růžek. Tak co, strýčku Taračko, je to ten spis anebo není?“ vytáhl Král náhle po délce přeložený tlustý, reznou nití pěkně vpůli převázaný svazeček papíru z Bílkovy spodní kapsy a položil jej před kmeta.

„Pravdaže je! Jakpak by nebyl! Bez brejlí jej poznávám, vidíte, tu na té poslední stránce, jak je to přeloženo, stojí podpisy našich otců, jen to, Václave, otevři, najdeš tam i podpisy pánů i jejich pečeti.“

Na šedém, hrubém papíru opravdu černal se dlouhý sloupec všelijakých značek a křížků, ale také tam bylo krasopisně napsáno, co ty klikyháky znamenají. Městský rychtář Martin Thomar jediný podepsal se čitelně, ale u ostatních všech musil písar Perle připsat, co značí ta znamení ruky i písmena do kopců běžící i dolů se propadávající, které sem namalovaly tuhé, peru nezvyklé prsty selské. Král nedočkavě přetrhl reznou nit, rozložil papír na stole a dlaní ho přešel, aby se nezvedal v korýtko, ale pěkně ležel. Všichni zvědavě se tlačili kolem, jenom Bílek seděl netečně a zlostně pobroukával: „Marně to prohlížíte. Nerozumíte tomu. Spis je německý. Vraťte mi jej, já vám to přečtu i vyložím.“

Ale nikdo si ho nevyšimal. Král obracel list po listu, papír šustil, až na posledním listu píchl Král náhle prstem do dobře zachovalé pečeti a zvolal: „Tu je sigl a tu je hrabčící podpis. I nebožtík pan regent Jan Jindřich Dalken čitelně je tu podepsán.“

„Tak to máme černé na bílém,“ zaradoval se hned Klika, „nic nám neudělají.“

„Ať se soudí, chtějí-li.“

„Všecko prohrajou. Musejí prohrát,“ jako děti smáli se a vykřikovali hyjtáci, kterým v té chvíli spadl těžký kámen ze srdce.

Jediný Král zůstal klidným. Obrátil se k nešťastnému Bílkovi, podal mu ruku a řekl: „Tady ti slibuji, že tu stovku dostaneš, a možná, že víc, ukáže-li se, žes nás nenapálil, že je to vskutku zápis na naše lůsy. Nediv se, že ti nevěříme. Dáme si to přečíst a vyložit jinému, ne tobě.“

„A komu?“ lekl se Bílek. „Povíte-li, jak se vám dostal do rukou, jsem ztracen.“

„Nepovíme, buď bez starosti.“

„Faster nám ho přečte,“ radil Klika.

„Nevěřím ani Fastrovi, ani Eisenhutovi, ani mládenci Jindřichovi, nikomu zdejšímu do ruky listinu nedám, aby se předčasně nevyneslo, že ji máme v ruce,“ odmítal všechny rady Král, „do týdne vám řeknu, je-li listina pravá, a vy budete mlčet jako hrob o tom, co jsme zde teď mluvili. To zůstane mezi námi, a kdo by vynesl odtud jen slovíčko, nesmí víckrát překročit práh mého stavení. Rozuměli jste mi dobře?“

„Rozuměli,“ kývli všichni hlavou.

„Tak mi podejte ruku,“ natáhl Král svoji pravici. První mu ji zmačkl strýček Taračka a po něm ostatní.

„Jsi spokojen?“ obrátil se nyní Král na Bílka.

„A kdy dostanu peníze?“ optal se kupec místo odpovědi.

„Až se prodá obecní les v Dolíku. Dostaneš tu stovku každý rok, vím, co máš služby i jakou máš práci. Až ty Němce z radnice vyhážíme, nezapomeneme na tebe. Ale teď jdi, Bílku, domů, žena se může vrátit s dětmi každé chvíle, je dnes na dračkách u Bartošů, nechtěl bych,

aby se tu s tebou setkala. Ty nejsi náš hyjták, musil bych lhát, až by se optala, cos tu dělal, pročs k nám přišel, a to bych nerad.“

Těžce se zvedal městský písař a knihvedoucí, ale přece se zvedl. Dal dobrou noc a jenom Královi, který ho vyprovázel, postěžoval si na síni: „Jsem přece jenom špatný obchodník.“

„Ale hodný člověk,“ řekl mu Král a zavřel za ním dveře.

Po chvíli opravdu přišla Králová. Malou Pepku nesla pod salupem v náručí a Marjánka seděla na hřbetě Hanýžce jako na koníku.

„Vy zde sedíte jako pekáči, nevystřčíte ani nos ze stavení a venku se dějí takové kravály,“ spustila selka hned ve dveřích.

„Co se děje?“ vyskočili muži.

„Chasa se tam pere.“

„To není ani ponejprv, ani naposled,“ usmál se Taračka a zapaloval si špánem vyhaslou bradku.

„Ale proč se perou? Perou se dolejší s hořejšími kvůli písničce. Jděte poslechnout.“

Klika hned vyskočil a všichni za ním.

*Ukradli chlupáči vobci lůsy,
ach ouvej, vobci lůsy.
Íčko je chlupáči vracet musí,
ach ouvej, vracet musí.*

Ještě ani nedozněl poslední verš a už se ozvalo tichou nocí od Bartošovic hospody:

*Chalupníci dnes
kradou selský les.
Vysadí jim na radnici
pětadvacet na zadnici,
to budou mít les!*

„Ticho poroučím, domů, a hned,“ rozkřikl se teď před radnicí přísně Kodrda, „přijdu-li tam s bejkovcem, já vás rozeženu.“

„My jsme doma, ať sem hořejší nelezou, my taky nechodíme k nim,“ volaly prudké hlasy.

Sedláci – chlupáči, kolo se vám votáčí!

Chalupnický drábi, mají dlouhý drápy.

„Já jdu na ně,“ trhl sebou Klika.

„Co se budeš míchat mezi chasu,“ zadržel ho Král, „nebylo by ti hanba? Od čeho je městský rychtář?“

Na radnici práskly dveře a ozvaly se prudké, rychlé kroky.

„Už jde Kodrda s ponůčkou,“ polibovali si Frýdřák s Vávříkem. „Za chvíli bude pokoj.“

„Pro dnes,“ usmál se Taračka, „ale zítra, pozítří, každý den se to semele jinde. To leží v krvi. Inu, ať si pustí žilou, je masopust, a my jsme jiní nebývali. Pro tohle nás hlava bolet nemusí. Zdrávi spali a zdrávi vstali!“ pomalými, stařeckými krůčky, opatrně, aby neuklouzl, šoural se k domovu a ostatní všichni za ním.

„To nás čeká pěkný život teď v Klenčí. Pomalu aby se bál člověk vystrčit hlavu před vrata,“ natřásala se zlostí Králová a rychle odestlávala postele.

„A to tě mrzí, Marjánko? Jsi ty dětina!“ usmál se Král.

„Tebe to nemrzí, když ti vyzpěvují takové písničky pod okny?“

„Nemrzí, protože mám lůs. Mě by mrzelo, kdybych lůsu neměl a musil si o něm jenom zpívat.“

Ještě v posteli bručela pohoršená a uražená Marjánka:

„Vy si s tím ohněm zahráváte, do lůsu jezdí z Kouta zeměměřič Bušek, měří a prohlíží je a vy, sedláci, nic nedbáte. Sedíte u kamen jako pekáči, nikam se nejdete poradit, o nic se nestaráte –“

„Lůsy jsou a zůstanou naše, teď mlč a spi,“ shodil Král hořící špán do škopíku a klidně ulehl.

To, co vyčítala Králová svému muži, trápilo i jiné selky. Lesmistr a přísežný zeměměřič z Kouta Karel Bušek už asi týden – den co den – jezdil na saních do Klenčí, kde už naň dychtivě čekal městský rychtář Kladívko s Zippnerem a Sauerem, nesli mu dlouhý řetízek,

tyče i kolíky se sekerkou, brodili se s ním trpělivě sněhem a od panského zákopu v lese měřili napřed obecní les dolů a pak jeden selský lůs po druhém.

Jediný Klika se tomu opřel. Když jeho Martínek přiběhl domů a hlásil mu: „Táto, v našem lese běhá perníkář s tuchmistrem a natahuje tam řetízek,“ vyletěl hned, vykřikl: „A bez mého dovolení! Na to bych se podíval,“ a už uháněl k lesu.

„Marš ven z mého lesa, a hned,“ volal už zdaleka, sotva zahlédl rychtáře, jak na dlouhých, tenkých nohách houpá se sněhem na pokraji jeho lůsu jako čáp v močálu.

„Pomalů, pomalů s tou flintou,“ škodolibě usmíval se perníkář, „my jsme ouřad, my si to smíme dovolit.“

Ale Klika skočil, vytrhl kolík zaražený do zmrzlé země, řetízek zachrastil a už letěl zpátky k panskému.

„Co to?“ zdvihl koutský nadlesní oči od map a papírů.

„Co to? Nic,“ odpovídal Klika a vyhazoval vesele kolíky, jak ho k nim stopy ve sněhu vedly.

„Co si to dovolujete?“ zpřísněl Buškův hlas.

„Já, co si dovoluju?“ vyskočil proti němu divoce sedlák, až pan nadlesní uskočil, „já si to dovoluji právem, protože jsem ve svém. Ale co vy si to dovolujete? Je to váš les?“

„Není. Ale obec mě pozvala a vrchnost vyslala.“

„Obecní les stojí tamhle v dolíku a panský je nad zákopem. Až já vás pozvu, přijedete do mého.“

„Obec se usnesla zjistit –“

„Pryč z mého majetku, povídám naposled,“ vykulil oči Klika. „Kdopak jste? Co tu chcete? Já vás neznám?“

„Ustupujeme násilí. Pánové, pojďme, prát se nebudem,“ navýsost uražen vykročil pan zeměměřič, ale viděl, že Zippner i Sauer s Kladívkem už stojí v sousedním lese a čekají, jak to dopadne.

„Vy jste to přece řádně ohlásili, vybubnovali, že se budou měřit všechny lesy, obecní i sousedské?“ optal se jich pro jistotu Bušek.

„Ne, to jsme neudělali, myslili jsme, že stačí usnesení městské rady,“ přiznával se purkmistr.

„A to jste na omylu. To jste chybili. To musíme mlčet, ten divoký sedlák je v právu. To už já sem ani nohou nevkročím, dokud si nezjednáte k tomu svolení. Já jsem se sedláky zadobře, nesmíme je zbytečně dráždit.“

„Ty lůsy případnou obci,“ omočil si tuchmistr, „tak snad smíme...“

„O to bude spor, a proto právě nesmíme se dopustit žádné chyby, ani formální. Tomu vy nerozumíte. Na to jsou zákony,“ roztrpčen a rozladěn vykládal nadlesní pospíchaje z lesa.

Veselý smích Klikův kus cesty ho vyprovázel.

Týž den roznesla se o tom zpráva po celém Klenčí.

„Že Kliku zase zavrou do kriminálu!“

„Ani vlasu na hlavě mu nezkříví, jen jestli nenadával a netloukl,“ řekl ženě Král, hned jak tu novinu slyšel, a zašel si schválně k Martinovi, aby se dozvěděl pravdu u pramene. A trefil se k nejlepšímu.

Venku tálo, sníh mokval, sluníčko pěkně už hrálo, na věži právě odzvonil Makásek tři hodiny a děti se vyhrnuly ze školy. Po kamenných, čistě zametených schodech před školou klapaly jejich dřeváčky, šly pěkně v párech, neboť věděly, že bdělé oči učitelského mládence Jindřicha přísně za nimi hledí, došly až na cestu k soše svatého Jana, tam teprve řekly sborem spánembohem, a jako když do nich střelí, rozutekly se na všechny strany. Jako když po dlouhém stání vypustí hříbátka na svobodu, tak vyskakovaly, vykřikovaly a výskaly cestou k domovu. Doma odloží tašky s učením, vyloudí na matce vdolek nebo rozpíček, kus toče nebo alespoň krajíc chleba, strčí si do kapsy jedno dvě jablíčka a půjdou „běhat“. Musejí se vytratit z domova nenápadně, než napadne matce rozkázat: „Hanýžko, přines vodu! – Hanýžko, nanos dříví! – Hanýžko, zakolíbej!“

Tak to napadá Královic Hanýžce, když sedí na bobku a jede pěkně od svatého Jana po kopečku dolů jenom na dřeváčkách. Však on ji Martin Klika sveze na sáňkách, dokud ještě je sanice, než uteče sníh a než se obnaží na podzim čerstvě poštěrkovaná silnice, po které lze s bídou jezdit s vozem. Už teď vykukují po ní sem tam z ledové kůry tvrdé kameny jako kočičí hlavy, dívže se o ně sánky nerozmlátí.

Klikovic Martínek už poklidil si králíky, vykydal holubník, nasekal dříví pod kůlnou a dychtivě čekal, až odzvoní tři hodiny. Jenom vzal kostelník za řemen, už popadl sáňky za provázek a vyjel s nimi na Klenci.

„Paňáci, dnes by se to koulovalo,“ napadlo mu, když se zastavil před jejich stavením a zahleděl se ke škole, ze které jako pestrý koberec táhla se řada dětí po schodech dolů. Zkusil to hned, a opravdu! Sníh jako těsto krásně se hnětl. A když už měl kouli v ruce, rozhlédl se, komu by ji poslal. Hanýžka sedí tamhle na boběčku a jede z kopce dolů, ta tu kouli jistě dostane! Tak strefnou ruku jako Martínek nemá po celém Klenči žádný chlapec. Hle, v jak nádherném oblouku letí koule, už se rozstříkla jako granát o záda Hanýžčina, ta vzala pochopa kupředu, učení se jí z mošničky vysypalo, ale ani se ho nevšimla, vyskočila a jako divoká kočka rozhlédla se jiskřícíma očkama kolem. Martínek stál za vraty, díval se vypadlým sukem a tiše se smál, až se prohýbal.

„Kliko klikatá!“ rozkřikla se hned Hanýžka, „jen se neschovávej, myslíš, že tě nevidím? To si nesmíš schovat jenom nahoře nos, ale také dole dřeváky.“

Pohlavek by si nejráději vyťal Martínek za to, že zapomněl na skulinu v podevratí. Schovávat se není nic platno. Musí se dostat jinak z té omáčky. Vyběhl znovu a už ve vratech křičel:

„Hanýžko, nedej se! Tomeš tě kouluje, já jsem ho viděl.“

Za Hanýžkou opravdu, ruce v kapsách, koženou tašku s učení na řemenu, klátí se Smolíkovic Tomášek a směje se z plna hrdla pochopu, kterého Hanýžka vzala.

„Tomši – hromši! – Už je po mši,“ prskla po něm obvyklý posměšek, „ty se mi budeš smát? Tumáš! Tumáš!“ a už litaly koule a také žádná nechybila. Smolík jenom nastavil záda, sklonil hlavu, rukama si chránil oči a držel jako beran.

„Ty se té žáby vlasaté necháš? Nestydíš se?“ volal Martínek, v kterém se jitřilo uražené mužství. Už se shýbal, aby za Tomše zaplatil Hanýžce, když k němu náhle zaletěl výkřik Pálusovic Kuby: „Chlapiíí! Pote nám pomoct! Chalupníci koulujou dolejší!“

Všechny děti, co běžely ze školy dolů, rázem se obrátily. Pane, když už Pálusovic Kuba volá, tam to musí jít do živého. To se jistě ani Kuba, ani Jirka, ani Taračkovic Madlenka s Benešovic Dodličkou nemohou dostat domů. Opustit je nelze, aby je neutloukli. Tamhle už letí Klikovic Martínek, rozepjatá kazajka vlaje kolem něho jako křídla, beranička mu sedí na hlavě až na samém dolíčku a cestou už komanduje: „Mačkejte koule a dávejte si je do čepic.“

Počítal, že asi srážka zuří u Kordíků, kam už není vidět ani od fary, ani ze školy. A nepřepočítal se. Válečný pokřik se blížil, a jak přiběhl k Holubům, už viděl nahoře frontu chalupnických kluků jako živých kulometů a před nimi uskakoval a uhýbal se na všechny strany hlouček selských dětí, jejichž domovy hraničily s chalupami.

„Už jsme tu,“ vykřikl hned Klika, aby dodal kuráže a posílil ustupující houfek kamarádů. Přiběhl první na bojiště, ale za ním v patách už se hnali další bojovníci od Frýdů, Karbanů, Koudelků a ovšem Královic Hanýžka tu nesměla scházet. Síly bojovníků se pomalu vyrovnaly, ústup proměňoval se v útok, štěstí válečné se ještě chvíli střídalo, ale hrdinům už zalézalo za nehty, už někteří zastrkávali ruce červené jako rak do kapes u kalhot, jiní si na ně dýchali, rány řídly i ochabovaly, celý boj měnil se ve slovní potyčku.

„Sedláciííí – vornátí!“

„Chalupníciííí – plátenící!“

„Vokradli jste nás vo lůsy!“

„Vy jste nám hukrádli radnici!“

To všecko na své vlastní uši slyšel Král. Jak vyšel před stavení, zahlídl ještě, jak se Hanýžce mihly faldy nad patami a jak místo k domovu utíká zpátky vzhůru po silnici a všechny děti s ní.

„Copak se tam asi přihodilo?“ pomyslně si sedlák a klátil se rozvážně za dcerkou. „To se asi u Johánesů koušou anebo kopou koně,“ hádal v duchu a před očima vynořilo se mu rozčilující divadlo, kdy cizí koně buď v maštali, anebo i venku při zapřahání dali se do sebe, stavěli se na zadky, předníma nohama sekali po sobě jako kočky, anebo zase bili zadníma, až třísky lítaly z rozporek a oje, a pacholci s bičí a křikem musili se pustit do nich, krotit je po zlém i po dobrém, jak se dalo.

Ale před hospodou pokoj, ani myš se tam nehnula, jenom kovář tam stál se svým verpánkem, trhal jednomu páru hladké podkovy na předku a přibíjel mu ostré.

„To asi někde nahoře sešarovaly se sáně do strouhy a zvrhly náklad, toť se ví, že děti jako praví všudybylové musejí být při tom, bez nich by se to nespravilo,“ hádal sedlák a zvědavost ho vedla kolem fary výš a přivedla ho — jak jsem řekl — k tomu nejlepšímu. Zastavil se, chvíli poslouchal jako opařený, až se vzpamatoval a prudce zavolal: „Hanýžko, hned domů!“

„Táta! Kdepak se tu bere táta?“ po hlase hned ho poznala jeho dcerka, která stála za Martínkem, mačkala mu koule, podávala mu je a až vypískla pokaždé radostí, když některá rána se Klikovi obzvláště povedla. Ale ani se po něm neohlédla, skočila k hromádce tašek, kterou hlídal Smolík, vybrala si svoji a už pelášila k domovu.

Ten rozkaz Králův jako by platil všem. Únava se dostavila, na obou stranách pociťovali válečníci zimu i hlad, čím dál tím větší, na pěštní zápas nebylo teď ani pomyšlení, protože už vystrkovali velcí lidé hlavy teď i odjinud, zastavovali se a vadili: „Zatrachtějí haranti! Táhněte po svém! Vytrískáte nám ještě okna!“ Rozešli se proto neusmířeni, boj zůstal nerozhodnut, ale cesta k Pálusům, Svatošům, Benešům i Taračkům zatím byla volná...

Také Král se obrátil a zapomněl, proč vlastně z domova vyšel. Popaměti se vracel domů, ale v hlavě mu strašilo, co viděl a slyšel. „Tak už i děti! I děti! Celá obec je rozeštvána. Jaký to tu povedem život? Což až dá Pánbůh jaro, až se budem navzájem potřebovat? Kdopak chalupníkům vyveze hnůj a zaseje? Kdopak nám pomůže posíct louky a sklidit obilí? Toť abychom se zrovna z Klenčí všichni vystěhovali, zapálili je a rozešli se někam do světa! A tak pěkně se nám zde žilo!“

„Copak jsi ztratil, Václave?“ promluvil naň náhle řezník Kohout, který se vracel odněkud ze zabíječky. Bílou zástěru měl kolem boků stočenou, lesklá ocílka házela se mu po boku na řemenu jako meč a v náručí si nesl ocelovou kolíbku a nože.

„A dobře, že tě vidím,“ schválně přeslechl tu otázku Král, „musil bych k tobě zajít, a tak to vyřídíme hned.“

„Však jsem si už myslil, nechcíp-li ti masopustník, když jdeš tak smutně, jako by ti potlouklo!“

„Tak kdypak bys ho mohl přijít skolit?“

„Hned zítra, potom už celý týden ne. Pozítří zabíjím na faře, potom ve škole, pak u Jánů, u Barvířů, musil bys počkat, až se to přežene. Ale zítra jsem doma.“

„Týden čekat?“ rozmýšlel se chvíli Král, „víš co? Přijď tedy zítra, řeknu to ženě a připravíme se. Ale to ti povídám, musíš se letos naostřit a dát si zvláště na drobích záležet. Chci je nest až do města.“

„Bez starosti!“ pyšně, sebevědomě mávl řezník rukou. „Když mi dáš, co do nich patří, udělám jitrnice, že mohou jít na císařskou tabuli. Tak ráno po sedmi přijdu, to už ať voda v kotli vaří!“

„Bude vařit, bude!“ přisvědčil sedlák a pospíchal vyřídít Marjance, jaká túra na ni zítra čeká.

„Zbláznil jsi se?“ vyvalila na něho oči překvapením, přestala příst a podepřela si boky, „vždyť nemám nic připraveno! Kdepak vezmu koření, tvrdou buchtu, kroupy, špejle? On si jen řekne: zítra bude zabíjet, jako by to byla moucha a ne dvoucentový vepř. Máš rozum?“

Ale muž se jen usmíval. Znal dobře svoji Marjánku. Vždycky ji všechno tak překvapí, plno výmluv a námitek hned ze sebe vysype, ale to už vlastně se s tou prací smiřuje, už se právě tím na ni chystá, rozvažuje, co a jak zařídit, aby správně a rychle byla vykonána. Odstrčila vskutku hned kolovrat i s přeslicí do koutku, otrásla pazdeří z fěrtuchu a už rozkazovala: „Tak alespoň nestůj, připrav pro krmníka řídké pití. Hustým ho dnes nesmíme nacpat. Jakpak bychom to zítra dostali ze střev? Já skočím k pekaři pro tvrdé calatky. Kdybys to včas řekl, mohla jsem si připravit buchtu, teď na ni nemohu zadělávat. Zastavím se u kupce pro koření a ty večer nastrouháš špejly z jedlového polena.“

Druhého dne vstávali u Králů ještě za tmy, protože je čekala nadmíru důležitá práce – zabíječka, nebo jak se postaru říkalo, knochavec. To se musí selka sebrat, aby na nic nezapomněla a všechno měla po ruce. Zná toho krobiána řezníka. Poroučí jenom a dva ministranti aby ho obskakovali, jako kněze u oltáře. „Už je ten ovar uvařen? Už je ta buchtu namočena? Kdepak máš škvarky? – Podej mi kroupy!“ Komanduje jako generál, a jak to hned nemá, už lítají sakry a kletby, hromy a blesky, až se všechno třese. Ale když se mu všechno připraví a pěkně podá až pod samu hubu, potom si hvízdá, prozpěvuje, chválou se rozplývá, dílo mu jde od ruky, až radost na něho se dívat...

Venku už se rozednívá. Král nakrmil, teď stojí venku a pozoruje východní oblohu. V noci sice mrzlo, ale počasí se jistě zakalí. Červánky nad Hrádkem nevěstí nic dobrého. Vítr se zvedne a přifouká sníh. Jen dnes ještě aby to vydrželo...

Zcela jiné starosti má Marjánka. Také stojí ve světnici a přemýšlí. Řezník může každé chvíle otevřít dveře a pak už to půjde, jako když hrom bije.

„Hanýžko, donesla jsi mísu a měchačku na krev pod kůlnu? Hanýžko, je tam hrnek a v něm na prášek utlučená smůla? Hanýžko, je u kotle dost dříví? Hanýžko, běž se tam podívat, vaří-li se v kotli voda.“

Hanýžka má dnes svátek. Nemusí do školy. Marjánka s Pepkou půjdou hned po snídani k Bartošům na hyjtu, aby zbytečně nepřekážely, ale ona zůstane doma. Klikovic strýček přijde jenom podržet vepře, pomůže ho opařit, zdvihnout a na trám pod kůlnu pověsit, a ostatní všecko už si udělají sami. Letos poprvé bude Hanýžka míchat krev, protože máma nemůže vidět nic zabíjet, všeho je jí líto a táta říká, to že nesmí být, tím že se zvířátku jenom prodlužuje smrt a zbytečně se trápí.

„Dej Pámbů dobrýtro! Kati jdou! Třeste se!“ vykřikl Klika ve dveřích. Král ho vedl i s Kohoutem do světnice k snídani. Marjánka se dala vidět. Uvařila kávu, mužským černou, sobě a dětem hrnek bílé jako o největším svátku. Potom nalil ještě hospodář řezníku kalíšek kmínky pro zahřátí a už se hrnuli k chlívků. Hanýžka v patách za nimi. Hladový vepř, který měl řídkou večeři a snídání žádné, bručel nespokojeně, ale dal si zavázat postraněk na zadní nohu, a jak mu ukázala Hanýžka prázdnou mísu, běžel za ní jako psík na místo popravy – pod kůlnu.

„Tak jděte, děti, jděte a buďte hodné, nezlobte Bartošovic tetu, pěkně si hrajte. Zůstaňte tam tak dlouho, až pro vás Hanýžka přijde,“ vypravovala Králová Marjánku z domova, a sotva se za ní dvířka zavřela, už se ozval pod kůlnou strašný řev zabíjeného vepře. Selka si zacpala obě uši a utíkala do světnice.

Zato Hanýžka měla srdce rekovské. Kdyby si byl vepř sám lehl jako beránek, neřval, nebránil se, ale ochotně natáhl hlavu pod nůž, jistě by ho byla politovala. Ale když začal sebou trhat, zmítat se, nechtěl se dát porazit, hned se v ní ozvala bojovná krev, a jakmile ho řezník popadl za uši, už ho také držela za nohu a nepustila, dokud strýček Klikovic s tátou na něm neklečeli; potom teprve chytila mísu s měchačkou, nastavila ji a přála to tomu řvoucímu, když do něho Kohout ponořil nůž až po střenky...

„Až vyrosteš, tak si musíš vzít řezníka,“ pochválil ji mistr, když vytrásli z vepře poslední kapku krve a Hanýžka všecku zachytila, rozmíchala, takže zůstala pěkně tekutá a nesrazila se. Odesla ji matce a radostně hlásila:

„Tak už leží v neckách na řetězích, prosypají mu teď kožich smůlou a vzkazují, abychom připravily vodu, že si pro ni přijdou.“

„Zaplat' Pámbů, nejhorší je odbyto,“ oddechla si Králová a už letěla do černé kuchyně, kde v zazděném měděném kotli hárala voda. Jakmile zvíře bylo opařeno a rozrušeno na kusy, už v něm viděla jen maso a jako pravá hospodyně radovala se, čím ho bylo víc a čím bylo tučnější. Klidně teď nabírala vřelou vodu do dížek a putýnek a na záspi už se ozvaly kvapné kroky mužských.

„Jen čerstva, čerstva, aby nám voda nezchladla,“ hartusil řezník a Hanýžka jako vítr před nimi i za nimi zavírala i otvírala dveře, nosila zpět prázdné putýnky, radovala se, když štětiny sjely z vepře jako po mýdle a pod nimi se ukázala čistá bílá kůže. Utekla od řezníka teprve, až vepře vyvrhl a střeva na hnoji obracel. Tu se popadla za nosíček a utekla do světnice. Ale potom je přece pomáhala na potoku matce vypírat i ve sněhu vytírat, až jí ručičky křehly.

„Už snad dost,“ myslí si Hanýžka.

„Nes je ukázat strýčkovi,“ usmívá se matka.

Hanýžka opláchla svůj kus ve vodě a rozběhla se ke Kohoutovi: „Vid'te, strýčku, že jsou čisté?“

Ten k nim přivoněl a usmál se vesele: „Ještě jsou cítit řezníkem, až budou cítit kuchařkou, pak budou dost. Jen je vezmi ještě jednou do prádla.“

Konečně i to je hotovo. Pes je uvázan, kočka zavřena na půdě, na plotně v hrnci se vaří celá hlava, na pekáči se škvaří střevní sádlo, na štočku u okna leží kolíbačka, při ní hrnce s namočenými houskami, vařené kroupy, česnek, cibule a všecko koření.

Kohout s Klikou a Králem přicházejí do světnice a usedají za stůl k dopolední svačině. První část zabíječky je skončena.

Selka ukrajuje kousek jazýčka, ouška, rypáčku a lalůčku, klade to horké na talíř, dává to Hanýžce do ruky, do druhé jí podává pěkně malovaný, parádní džbán a přikazuje: „Dej pozor a nerozbij to! Vyřid' strýčkovi, že mu posíláme zatím kousek ochutnat, krmník že se povedl a aby poslal mužským pivo. Až tam táta přijde, tak že zaplatí.“

„Do dvou centů mu neschází ani lot,“ velebí Kohout krmníka, ukrajuje si z celé hlavy půlku tučného líce, nabírá křenu a zakusuje chlebem.

„Mortete, musím ještě počkat,“ leká se Kliko, „což kdyby moje bylo lehčí a Král mě přemyjtil! Budu je cpát samým ječmenem a uvidíme.“

„Tvoje už je teď těžší, viděl jsem je,“ odmítá hospodář skromně chválu, ale pod kůží se směje a říká si: „Skrček je tvůj krmník proti mému, kdybys ho krmil šiškami, už mého nedohoní.“

Hanýžka přilítla s pivem a vzkazem, že Bartošovic strýček schválně načali soudek a že má chodit hodně často.

„Jdeš zrovna včas,“ zasmál se řezník, sáhl po džbánu a podíval se do něho.

„Opravdu, nelže dnes ten partyka, má pivo jako malvazí,“ odtrhl konečně džbán od úst, utřel si zástěrou bradu a už vstával k další práci.

„A tobě, Martine, zatím děkuji, než oplatíme,“ loučil se Král s Klikou.

„Rádo se stalo, to víš, že pro tebe vzkážu, ale jenom abych se potom nemusil před tebou stydět,“ staral se divoký Klika a letěl doma rovnou do chlívků. „Potvoro, žer a tloustni, ať převážíš Královic krmníka!“ hrozil tam vepři, zahrabanému do slámy a blahobytně zažívajícímu putýnku bramborů a šrotu, kterou mu před chvílí vysypala Kliková do koryta.

„Prosím tě, kampak to budeš posílat výsluhu, že si pořád vedeš: „Jen dobré! Jen to udělej hodně dobré!“ optal se řezník, když Král letos nic a na ničem nešetřil, ba nechal useknout i celý podbřišek a zdělat ho do jitrnic, jen aby byly dost mastné, všechny škvarky musely do jelit, všecko, co a jak chtěl řezník, povolil, aby se nemohl na nic vymlouvat a nedávat nikomu viny, kdyby se mu snad dílo nepovedlo.

„Tak ti to povím, abys si dal ještě víc záležet, tuhle Hanýžka chce nést výslužku paní komisarce do Domažlic, dostala od ní knížku a mně také půjčuje, tak jí je zítra spolu povežeme.“

„Kakraholte, to se musím doopravdy sebrat,“ zvažněl řezník, „ta paní píše do novin, práší Ondřákům^[112] kabáty, zná Prahu a všechny naše předáky, Šmídova Kristýnka přednášela tu od ní báseň, takovou báseň, až mi srdce měklo jako z tvarohu. Musím jí ukázat, co dovedu já zase. Nemluvte teď na mne, abych se nespletl, nekořenil mnoho anebo nesolil snad málo.“

Za pozorného ticha ochutnával teď Kohout jitrnicovou prýtu, převaloval ji na jazyku, přísolil, přilil trochu ovarové polévky, zase ji promíchal, „ještě špetku pepře, prášek nového koření,“ bručel si a znovu jazykem pomlaskával, až konečně se obrátil k selce a zavolal: „Tak sem pojd', Marjánko, košťuj, co tomu řekneš. Teď je čas mluvit. Jak to nabiju do střev, je konec.“

Selka nabrala si prýty na čtvrt lžíce, s odbornou znalostí ochutnala, podala i hospodáři a jednomyslně usoudili, že to budou jitřničky, za které se nebudou musit stydět.

„To si taky myslím,“ vítězoslavně pochválil se i řezník, „ta paní se jistě optá, kdo je dělal; potom jí povězte, že jsem je dělal já, že jsem pracoval u Rožánka v Praze a ještě dnes že mu zde kupuji a do Prahy honím dobytek.“

Král se jen usmál a nechal chlubného řezníka mluvit. Jeho myšlenky toulaly se jinde. Hned zítra ráno zapřáhne klisnu do saní, Hanýžka s košíčkem posadí se vedle něho a pojedou do Domažlic. Hodí se to, protože je ve škole prázdná a v Domažlicích trh. Sejde se se sedláky z dolejších vesnic. Jistě tam najde rychtáře Bora z Chrastavic i rychtáře Konopu z Mrákova, obzvláště tohoto. Konopa rychtářuje už pomalu třicet roků, je moudrý jako aktuár^[113] a tomu se svěřil se svou starostí. Chrastavický Bor také není na hlavu padlý, ale jejich ves není chodská dědina, oni robotují Horšovu Týnu, kostel mají v Třebnicích, proto nemůže selským lesům na Chodsku rozumět. Ale s Konopou se poradí.

Také selka se odmlčela. Vařila sice v kotli jitřničky velice pozorně, aby je nerozvařila, ale přitom jí nešlo do hlavy, proč chce nést muž sám výsluhu paní Boženě, vždyť se to ani pro něho nesluší, pročpak neřekne: „Marjánko, Hanýžko, když vás paní komisarová zve, půjdete navštívit?“

Kalilo jí to pomyšlení radost, kterou měla z překrásných hladkých jitřniček i krvavých jelítek, když je rovnala v chladné komoře na prkna a počítala v duchu, komu musí poslat výsluhu, aby na nikoho nezapomněla. K bratru do Chodova zaskočí si zítra sama, až muž odjede, i kousek masa mu vezme a postěžuje si na muže, snad si i zapláče, neřekne-li jí Václav, proč jede sám a proč nebere s sebou i ji – ženu. Hanýžka musí teď napřed Bartošům, potom hned panu páteru Fastrovi a panu učitelovi Jindřichovi. Ten, pravda, má stravu u Eisenhuta, ale ona se paní teta nepředá, večere mívá jistě hubené, a proto všichni sedláci mu posílají výsluhu; panu principálovi však ne, neboť ten si sám vykrmí vepře jako medvěda jenom chlebem, který děti nedojedí nebo zapomenou v lavicích. Trochu ji usmířila chvála, kterou ji po obědě poctil řezník Kohout. Rozčtvrtil a rozsekal na kusy ještě celého vepře tak, aby se mohl pohodlně pověsit do komínu, a už skládal svoje nádoby.

„Všechna čest, Marjánko,“ velebil přitom selku, „u vás jde práce od ruky. Všecko máš v pořádku, na nic nemusím čekat, nic teprve v poslední chvíli shánět, tu je radost zabíjet. Ty

sama se umíš s dílem ohánět a dívčí máš – no –, oči mohu na ní nechat, jak povídám, až vyroste, sám jí najdu muže řezníka.“

„Bude-li ho jenom chtít,“ usmála se tou chválou blažená Králová, „měls vidět, jak ohrnovala nosíček, když jsme spolu praly střeva a budík^[114].“

„Tot' víme, vonět to, nevoní, ale u nás je to jako u sedláka, napřed to musí páchnout neřádně chlívem, ale nakonec si pak člověk olizuje prsty.“

„O polévku ty nestojíš, ale tuhle několik jitriček bys mohl vzít domů na ochutnání,“ nabízela mu balíček při odchodu.

„Od jiného je neberu, ale vaše vezmu a rád. Ať moje stará také ví, co umím.“

Hanýžka z té chvály nezaslechla ani slovíčka. Odesla už Bartošům výslužku, přivedla Marjánku s Pepkou, než půjdou děti ze školy, skočila ještě s džbánkem polévky a talířem jitric ke Klikům a teď jí zbývaly dvě nejtěžší cesty: na faru a do školy. Matka vybrala porcelánový džbánek samými květy pomalovaný, také takový talíř, nakladla naň droby, zavázala jej do čistého, jako sníh bílého ubrousku, sama jí otevřela dveře a přikazovala: „Až tam přijdeš, tak nebuď hloupá, postav si džbánek na zem, zaklepej na dveře, a až tě pozvou dál, dej pozdravení a řekni: ‚Naši vaše vzkazují pěkně pozdravovat a posílají vám tuhle na košť; my jsme dnes zabíjeli.‘ A nečekej tam, až to rozvážou a přelejou, aby se nezdálo, že chceš něco od cesty. Řekni hned zas spánembohem a jdi. I kdyby tě zdržovali, nedej se a moudře odpověz: ‚Musím ještě s výslužkou na několik míst, tak mi máma nařídila pospíšet si.‘“

Ale i nebojácné Hanýžce přece jen tlouklo srdíčko jako zvon, když brala za kliku na faře i potom u učitelského mládence, a to ještě nevěděla, budou-li doma. Přála si, aby nebyli, aby to mohla postavit u učitelů i na faře v kuchyni a utéci. Ale štěstí jí nepřálo, pan administrátor už ji viděl oknem, šel jí naproti a celou ji popletl otázkou, co to nese. A ví-li, kolik má jitrice konců? Ať se bránila, jak chtěla, musila si sednout, čekat, až stará hospodyně po panu faráři Strádalovi přinesla zpět džbánek i talíř, ale obojí plné ořechů. A pan učitel jí zahrozil: „Proto, že jsi nebyla ve škole, sedni si tuhle ke stolečku a budeš počítat.“ Řekl to vážně a tak se mračil přitom, že Hanýžka už nabírala do pláče. Ale naštěstí se obrátil ke kamnům, chvíli tam kutil, pak jí vrátil talíř i se džbánkem a na ubrousku seděl takový roztomilý ptáček, vystřižený z barevného papíru, jako živý, až se naň srdce smálo. „Tak a teď běž domů,“ usmál se i Jindřich, když viděl, jak se třesou Hanýžce v očích slzičky.

Ale co to všechno bylo proti zítřku! Zítra pojedje s tátou na saních! Už to je veliká radost! Poveze v košíčku výsluhu, uvidí paní komisarovou, pozná její děti: nemocnou Bohdanku a malého Jaroslávka, snad i Hynka a Karlíka, co už chodí do školy jako ona, to všechno ji tam táhne. Jenom kdyby paní komisarová byla selkou a nebyla paní, na křídlech by tam letěla. Ale u pánů na Hanýžku všechno padá, všechno je jí tam nové a cizí, mají koberce na podlaze a bojí se na ně šlápnout, mají divné skleníky, zrcadla, stolečky, bojí se hnout, aby nic neporazila a nerozbila, mají pěkné obrazy ne na skle, ale za sklem, až oči od nich nemůže odtrhnout, mají divné skříně, jiné hodiny, šaty, ba i klobouky a čepice.

Čeho se však člověk nejvíc bojí, to nejlíp dopadne.

Když Král strčil Hanýžku u komisařů do kuchyně i s košíčkem, seděla paní Božena u okna a šila.

„Paní, prosím vás, nechte si tu naši Hanýžku, doma neposlouchá, máma ji vyhnala, tak si hledá službu,“ zaprosil Král na prahu.

„Ale s radostí,“ zasmála se paní komisarová vesele, „jen pojd'te oba dál,“ a už brala za ručičku Hanýžku červenou rozpaky i jízdou jako pivoňka.

„Já bych šel nejraději rovnou k panu komisaři, jen najdu-li ho doma?“

„Máte štěstí, je dnes doma, od rána sedí v kanceláři.“

„I to je trefa!“ zaradoval se sedlák a už se obracel ke dveřím, „a ty, Hanýžko, buď hodná,“ ještě napomenul dcerku a rychle zmizel. Cestou si ještě sáhl na kapsu, kde zašustěl tvrdý papír, a Král si znovu pomyslel: „Ten mi to spravedlivě přečte i přeloží.“

Až se ohnul pod drtivou tíží veliké starosti, když překračoval práh kanceláře, ve které úřadoval finanční komisař Josef Němec. Královi se zdálo, jako by v té chvíli nesl na ramenech nejen svůj, ale všechny selské lůsy. Teď se to rozhodne. Teď promluví ten němý papír a ukáže se, nenapálil-li je kupeček, nevytáhl-li na radnici nějaké staré lejtstro, ve kterém se jedná o desátky, nebo o robotu, nebo o pastviny a rybníky. Takových starých, od myší nahlodaných a od molů prožraných papírů válí se na radnici, že by je mohl na centy vážit! Vzal Bílek ten pravý? Či snad jim prodává bezcenný hadr?

Komisař Němec už Krále nepoznal.

„Copak mi nesete?“ obrátil se k němu od psacího stolku dost nevlídně, neboť ho mrzelo, že je vyrušován. Psal nějaký výkaz plný číslic a rád už by byl měl tu nemilou práci z krku.

„Vím, pane komisaři, že jste dobrý a upřímný Čech,“ začal sedlák opatrně a zdaleka.

„Kdopak jste?“ přerušil ho Němec skoro příkře. Báł se, když to začíná chválou, že to skončí jako obyčejně: prosbou, aby byla slevena pokuta za paš, žalobou na některého finančníka nebo udáním pašeráků.

„Já jsem Král, Václav Král, měšťan z Klenčí,“ vzpřímil se nyní sedlák a podíval se panu komisaři do očí.

„Teď si vzpomínám,“ usmál se Němec a vstal, „já vás viděl nedávno. Seděli jsme s paní u Bartošu a vy jste pěkně tančil.“ Král byl velký, ramenatý člověk, ale pan komisař Němec ho ještě o dobrý palec převyšoval, hlavou div že se stropu nedotýkal.

„Chlapák jsi, nechtěl bych se s tebou měřit,“ napadlo sedláku, když se Němec před něho postavil, ale nahlas řekl: „Ano, všechny nás tenkrát potěšilo, že jste se za nás nestyděli a mezi nás přišli.“

„A copak vás ke mně vede?“ šel pan komisař hned zase přímo věci na kloub. Tu zkušenost už dávno měl, nechá-li takového strýce rozpovídat, že mu tu bude sedět do poledne.

„Tenhle papír,“ zatřepal Král lejtrem, které už držel v ruce hned za dveřmi, „je na něm psáno něco německy a my žádný nevíme co.“

„U vás přece – v městě – každý druhý člověk tam čte i píše německy. Máte tam učitele, kněze, postmistra, stádo finančníků, kupce –“

„My jim nevěříme. Nevěříme nikomu v Klenčí, ani v Trhanově, ani v Koutě. My potřebujeme, aby, nestranný člověk nám tuhle listinu přečetl a věrně vyložil. Tu jsem si vzpomněl na vás; nikomu jsem nic neřekl a jdu k vám.“ Zvědavost zmocnila se pana komisaře, když viděl vážný obličej a ustrašené oči Královny.

„Ukažte,“ sáhl rychle po papíru a usedl si znova k stolku. Četl pozorně, ale rychle, zraky klouzaly mu po řídkém, výrazném písmu. Král ho napjatě sledoval, až dech tajil a báł se pohnout, aby ho nerušil, visel zrovna na něm očima, ale panu komisaři nepohnul se ve tváři ani sval, prohlédl si ještě podpisy, obrátil znova v ruce listinu, zahleděl se na její hlavu a pak řekl přísně:

„Prosím vás, člověče milý, jakpak se vám tenhle dokument dostal do ruky? Vždyť má ležet v Klenčí na radnici u pozemkových knih, ztratí-li se, všichni sedláci mohou přijít o své lesy.“

„Zaplat' Pámbů,“ oddychl si hlasitě Král a celá tvář mu jako slunce zazářila.

„Vraťte tu listinu, kam patří, dokud to nezpozorují dozorčí úřady a nezačnou vyšetřovat, kdo ji ukrad.“

„Vrátím, to' se ví, že ji vrátím,“ lhal Král, jako když tiskne, „ale přece bych rád věděl, co povídá. Oni nám totiž chalupníci vsutku upírají právo na naše lůsy.“

„To nemohou. Posad'te se, já vám ji tedy přeložím,“ ochotně se nabídl komisař a už spustil. Šlo mu to, jako když bičem mrská, jako by to bylo psáno tou nejlíbeznější češtinou, tak plyně překládal i německé právní výrazy. Král na židli radostí nadsakoval, tak, právě tak, jak to říká strýček Taračka, všecko tu stojí černé na bílém. Ale žádného stání víc tu neměl. Optal se pana komisaře, co je dlužen, a když slyšel, že nic, div mu z radosti i vděčnosti ruku nepolíbil.

„Vy nevíte, vy nevíte, jakou starost jste z nás sundal,“ opakoval ještě ve dveřích, když pan komisař nemohl pochopit, proč tak ponížene a vroucně děkuje. Král zapomněl na Hanýžku, na paní Boženu, na košíček s droby a letěl rovnou do staré hospody U příčinlivosti na náměstí právě proti děkanství, kam dnes schválně zajel s koněm, protože se tam scházeli ve čtvrtek sedláci z Mrákova, Stráže, Tlumačova a Kyčova, nebo jak se na Chodsku říkalo krátce, z dolejších vesnic. Hořejší vesnice – Chodov, Klenčí, Postřekov, Dražinov a Újezd – stavěly se pravidelně v zájezdní hospodě Pekle na hořejším předměstí, kam zajížděli i Němci ronšperští a hostounští. Ale dnes se stal Král Peklu nevěrným, neboť věděl, tam že by rychtáře Konopu marně hledal. Zato u Příčinlivosti ho šenkýř Křesl potěšil; hned jak Král kobyly vypřáhl a po Konopovi se ptal, řekl hostinský nedbale: „Rychtář Konopa? Ten je tu každý čtvrtek a každou neděli.“

A nelhal. Jak Král přiběhl do hospody, už ho viděl za stolem obklopeného sedláky a rozšafně vykládajícího. Konopa také spatřil Krále, hned se přerušil a zvolal: „A copak ty tu sháníš, selský měšťane? Kampaks to zabloudil?“

„Vás hledám, stryjče zlatý,“ zasmál se Král, „v pekle vás nechci hledat, tak jdu k vám do nebe.“

„Tu máš, chlapče zlatý, napij se a posad’“, podával mu rychtář svoji holbu a po chvíli už Král vykládal svoji bolest.

„Chalupníci nás chtějí připravit o lůsy,“ začal, a jak to řekl, hned všichni u stolu ztichli a bystře poslouchali. Podobnou bolest měli víceméně ve všech vesnicích, a proto zájem byl tak všeobecný.

„Vyhrajete!“ – „Prohrajete!“ ozvalo se u stolu, když Král skončil, a mínění se rozcházelo.

„Na to my jsme hloupí,“ rozhodl to Konopa, „s lesy to má každá vesnice jinak. A když povídáš, že chalupníci mají Forsta, tak pojď, já tě zavedu k Holubovi, to je písař na ouřadě, ale chytřejší než sám purkmistr, všemi mastmi mazaný, ten strčí celého Forsta do kapsy, vyložíš mu to a hned ti řekne, co a jak.“

Král ochotně šel a starý rychtář ještě ochotněji ho provázel, neboť i on měl v těle sudičskou krev a těšil se, jak písař asi ten spor rozhodne, co poradí, jak a kam podat „lekůř“, v čem najde háček, za který by se mohli sedláci chytit a držet, aby neprohráli.

„Jisto je jisto,“ myslil si pod kůží Král, „škodit to nemůže, když vyslechnu i moudrého písaře, jiný rozum – jiná rada, a než se dáme do soudu, ať jsme naostro kovaní,“ vyložil znovu svoji bolest, odpovídal na všechny otázky, které mu Holub kladl, poslouchal ho pozorně jako svaté evangelium a rychtář nemohl pochopit, proč se Král usmívá, když písař krčí rameny a říká: „Nelze říci napřed tak ani tak. Chyba leží v tom, že nemáte nic psaného v ruce. Všecky zápisy staré shořely nebo je páni schválně zničili, pro vás mluví jen starý zvyk a všechno záleží na libovůli krajského úřadu, kam se spor dostane, ke které straně se přikloní. Nezbude vám nic jiného než poslat někoho za Forstem, aby šel a mazal, kde to půjde. Jenom tak se z té louže dostanete na sucho.“ Takovou kyselou omáčku předkládá Královi a ten se neošklíbá, ndrbe se za uchem, neříká: „Když to musí být a tuhle rychtář mě sem vedou, tak jaká pomoc. Ujměte se nás, řekněte, kolik chcete, a do týdne tu budou peníze.“ Ale naopak, přivírá chytře oči, teď vytahuje z kapsy nějaké papíry, podává je písaři a ten, jen do nich mrkl, už vykřikuje: „A, to je trefa! To jste na koni!“ Ale hned vzápětí zvažněl a obořil se na Krále: „Vy jste tu listinu ukrad na radnici!“

„Já ji neukrad,“ sebevědomě se usmál Král.

„Tak kde jste ji vzal?“

„Dostal jsem ji.“

„A od koho?“

„To už ani nevím. Snad už po nebožtíku otci ji mám. Válela se u nás mezi starými papíry.“

„Jak vy to řeknete! Jakmile ji předložíte, vyhraje lůsy, ale bez milosti zavrou toho, kdo ji vzal. Chytnou vás za límec a vy pak promluvíte.“

„Co je v té listině? Pardýje, to bych rád slyšel!“ jako na trní – hoře nedočkavostí – nadnášel se rychtář, „možná, že tam bude řeč i o nás. Přečtěte ji, hned ji přečtěte.“

Holub četl a Král nadšeně poslouchal. Nachlup stejné to bylo, jak to slyšel před chvílí z úst pana komisaře Němce a jak to tvrdil strýc Taračka.

„Radím vám upřímně,“ skončil Holub, „abyste se o tomhle papíru zatím nikde ani nezmínili. Ten smíte vytáhnout, až bude nejhůř, a snad si něco vymyslíme a poradíme vám, co říci, až se optají úřady, jak se vám dostal do rukou.“

Ještě nikdy se nevracel Král z Domažlic tak šťasten jako tentokrát. Zajel pro Hanýžku ke komisařům a našel ji v pokoji u kuchyně zahrabanou do hraček, jako by tu jaktěživa bývala. Ani se jí s otcem nechtělo, a také paní Božena zdržovala Krále upřímně.

„Paní, mám venku stát koně,“ bránil se sedlák, ale očima přece bloudil po stěnách, neudržel se, aby se neoptal: „Tak to je pan Tyl? Podívejme se! A pan Čelakovský!“ hleděl na obrazy, viděl tu i české krále a světce, táhlo ho to k nim, ale násilím se odtrhl: „Škoda, že nemohu! Hanýžko, čerstva! Zaplat' Pámbů za knížky. Ne, nové už si nepovezu. S čtením je pro letos u nás amen. Za týden máme voračky, den se už dluží, večery krátí, zima se stěhuje, do jara už je pouhý skok, a potom, my teď máme plnou hlavu těch soudů.“

Smutně poslouchala paní Božena, vážně kývala hlavou a skoro přísně se ozvala: „Svornost, Králi, svornost v rodinách, v obcích a v celém národě potřebuje teď naše vlast a vy se chcete u vás soudit?“

„Musíme, paní! Berou nám lůsy, to, co máme nejmilejšího,“ a už se točil ve dveřích.

Paní Božena hleděla za ním smutně. „Kus lesa! Pro kus lesa zapomíná na všecko! Jaké to sobectví!“

Ale Král posadil vedle sebe Hanýžku, která si odvážela v košíčku od Bohdanky roztomilou panenku na památku, a jel ke Klenčí jakoby na svatbu.

Pyšně se rozhlížel kolem. Bičem si naplano pošvihával, klisně pod chomoutem na prsou vesele cinkaly zvonečky a sáně letěly tiše jako po másle.

Černé lesy vytahovaly se za dražinovským kopcem na obzor. Lysá hora s Herštejnem, od nich nalevo dlouhá, vysoko vzedmutá vlna Haltravu a nakonec mohutný bok čerchovský. Z korun smrků i jedlí vítr už setřásl a slunce vysálo všečen sníh, a tak tu stály naše hory nad zasněženým krajem v temně zeleném plášti jako pevná, odvěká stráž. Každý strom na jejich temenu ostře se rýsoval proti modrému nebi, Králi se zdálo, že k němu letí, na dosah ruky že už jsou, a když konečně nad Klenčím vynořily se i selské lúsy, když poznal mezi nimi i svůj se starou, staletou jedli uprostřed, políbil je zrakem a vykřikl: „Náše ste – ha naše vstanete.“

„Co jste to povídal, táto?“ zvedla k němu překvapená očka Hanýžka.

„Že bude asi pršet! Jen se podívej na lesy,“ ukázal bičem před sebe, „každý strom je v nich rozeznat a tak blízko jsou! To si pamatuj, když je tak průzračno, to vždycky rádo přšívá,“ a pak se smál radostně, vyptával se Hanýžky, poslouchal, co viděla u komisařů, až oba šťastni dojeli domů. Ale tam je přivítal jenom voják. Světnice byla zavřena a selka i s dětmi vyšla si do Chodova k Berouškům.

XIV

S novinkami jako by se nad Klenčím pytel roztrhl. Neminulo teď takřka ani jediného dne, aby nějaká zpráva nezčeřila hladinu tichého jindy městečka.

Když se Králová po čtvrté hodině vrátila z chodovské hyjty, zarazila se hned ve vratech, jakmile spatřila na dvoře sáně. „Už jsou doma,“ kmitlo se jí hlavou a současně pocítila v srdci i radost i žalost.

„Mámo, paní komisarová vás pěkně pozdravuje a máte k ní brzo přijít na hyjtu,“ vyběhla proti ní Hanýžka už oblečená, ve všedních šatečkách, ale celá rozzářená a rozjásaná.

Také Král vystrčil hlavu z řezárny, a když spatřil ženu, usmál se na ni škádlivě: „Já myslil, žes utekla.“

„Zasloužil bys to,“ zamračila se Marjánka, ale hned také radost prosvítla tím mrakem: „Našli jste klíč?“

„Táta ho hned našel v mařtali na poličce a pekáč jitrnic v troubě také,“ vysvětlovala Hanýžka a už brala matce z náručí malou Pepku, která se třepala v teplém šalupu jako rybička a natahovala ručky po Hanýžce.

„Tak to je dobře,“ oddychla si hospodyně a vesele kráčela dovnitř a počala se odstrojovat.

„Mámo, to jsem vám viděla krásu,“ vytrysklo náhle z Hanýžky, jejíž srdéčko bylo přeplněno silnými dojmy, že je déle už nemohla v sobě zdržeti, „ve všech pokojích mají tam na stěnách i na stropě vymalované růže a květy, krásnou lampu, svícny žluté jako v kostele, podušky bílé, židličky takové měkké jako peřím vycpané a takovou houpací pohovku, když se na ni sedne, sama vyhoupne do výšky.“

„Snad jsi se tam nehoupala, nešťastné dítě,“ lekla se Králová.

„Houpala, Bohdanka řekla, že smíme, a Jaroslávek také.“

„Tys mi tam asi dělala hanbu, ty divochu, ty –“

Ale Hanýžka jako by neslyšela, hned zatepla se zpovídala dál: „Bohdanka má bolavý krček, dělají se jí boule na něm, ale neleží v postýlce, má krásné hračky a dala mi panenku, podívejte se,“ vzala matku za ruku a vedla ji k oknu.

„Jéjej, ta je pěkná!“ spráskla ručičky překvapením malá Marjánka, ba i nejmenší Pepka natahovala se k ní.

„To víš, tobě ji zrovna dám do ruky, to by z ní hnedle litaly hadry, tu si schováme, a až budeš velká, potom si s ní budeš hrát,“ vykládala rozšafně Hanýžka malé sestřičce a hned už zas vyprávěla: „Potom se vrátili ze školy Hynek s Karlíkem a paní komisarová nám všechněm dala k svačině něco tak dobrého, co jste, mámo, jistě jaktěživa nejedla.“

„Copak to asi bylo? Snad ti to nechutnalo ještě líp než káva?“

„Tisíckrát!“ vykřikla Hanýžka pohrdavě, „káva se tomu dobrému jídlu nemůže ani rovnat. A víte, jak se to jmenovalo?“

„Jak bych mohla vědět?“ zasmála se selka.

„Hynek mi to řekl a já jsem si to říkala celou cestu, abych to nezapomněla a mohla vám to povědět: pili jsme čo–ko–lá–du.“ Tím dostoupilo vyprávění malé chlubilky vrcholu, odmlčela se a zahleděla se na matku.

„Ne, to jsem opravdu nikdy ještě nepila,“ přisvědčila jí ochotně matka, „a jak vidíš, jsem také živa. Nesmíš být mlsná: páni mají panskou, sedláci selskou stravu a běda, žije-li pán jako sedlák anebo sedlák jako pán. Ty bys se, jak vidím, lehko popanštila. Hnedle by se ti doma nelíbilo a zatoužila bys po městě, chtěla bys na hlavě nosit kloboučky, na nohách střevičky, houpat se na pohovce a pít čokoládu. Ale kdopak by potom pomáhal tátovi a mně? Kdopak by pásal dobytek, nosil dříví a vodu, předl a dral peří? Tak jen polož Pepku do kolíčky, Marjánka ji ukolíbá a ty čerstva rozdělej pod kamny, začíná se šírat, táta už jistě krmí a co nevidět si přijde pro teplé pití kravám a telátkům.“

Tak vracela matka rozjařenou dcerku opět skutečnému životu a tvrdě ji přidržela k všedním pracím a povinnostem. „Snadno by zvětřila,“ rozjímala pak o Hanýžce v duchu, „jen jí trochu uzdu povolit, už by byla ve větru. Jak tím městem hned načichla! Všecko se jí tam líbí, všechno nad domov vynáší. A mlsná je jako koza, tu čokoládu nechala si až na konec a nejvíc ji velebila. Jaká to z ní bude jednou selka? Musím dát lepší pozor, aby to býlí s ní nerostlo.“

Pustila tu starost z hlavy teprve, až po chvíli při světle lucerny došla krávy. Hanýžka ve světlici vařila večeři, voják v koňské maštali krmil a ona mohla teď důvěrně promluvit s mužem mezi čtyřma očima. Král se opřel o dřevěnou příhradu, ve které míchal řezanku, zapálil si dýmku, dobytek spokojeně chrupal vonné seno, selka usedla pod první krávu na nízkou stoličku, proud mléka udeřil o tvrdé dno dřevěné dojačky a žena hned spustila bázlivě přidušeným hlasem: „Poslouchej, muži, nesla jsem do Chodova výsluhu a vzkazuje ti bratr, abyste se měli na pozor, páni vás vskutku chtějí připravit o lesy.“

„Tááák?“ protáhl posměšně Král. „Copak ví o tom Beroušek?“

„A ty se tomu směješ?“ jak měla selka hlavu opřenu o kravský bok, podívala se kosým pohledem na muže, „jen aby vám všem nezašel smích. Beroušková je dcera trhanovského šafáře a ten slyšel v zámku od písařů, co říká pan direktor.“

Králová se odmlčela, vylila dojačku do velikého krajáče a usedla pod druhou krávu.

„Tak co říká trhanovský král Melichar?“ zase tak pohrdavě se ozval sedlák, až to selku rozohněvalo.

„Jen se natahujte, vypínejte! Ale pýcha předchází pád! Zrovna tebe jmenoval pan direktor, tobě i ostatním že už srazil hřebínek, vystrnadil vás z radnice, ale že vám ještě osolí to vaše vlastenectví, že se od vás nedá na radnici komandovat, jak má mluvit, česky nebo německy.“

Sedláci v Klenčí prý si tuze foukají. Nerobotují, zápřežkami vydělají peněz jako želez, čtou noviny a knížky, hnedle by přerostli pánům přes hlavu. Musí vás zase jednou vrchnost klepnout přes prsty a ukázat, že jste poddanými jako všichni ostatní sedláci ve vsích. Vrchnost vám lesy dala užívat, dříví z nich, abyste je nekradli v panském, půdu však nikoli. Všechna lesní půda je panská, vrchnost ji může dát ještě dnes, komu chce, a dá ji obci. Všecky lůsy budou obecní jako všude jinde, ba i v Domažlicích. Obec každoročně porazí dřeva, postaví sáhy a podle daní je spravedlivě rozdělí všem, nejen sedlákům, ale i chalupníkům. Teď to víš, dělej, jak rozumíš. Tys muž. Ale já na tvém místě bych si s pány nezahrávala,“ a selka lila novou dížku přes cedítka do ohromného krajáče, prudce, z výšky, až teplé mléko do výše vystříklo.

„Ty se na mne mračíš, milá Marjánko,“ začal teď Král svým hřejivým hlasem, „ale sama uznáš, že všechno není pro ženské uši. Co mi povídáš, není žádnou novinkou. Vždyť jsi sama slyšela, co vykřikují chalupníci. Dávno vyzvonili, co by chtěl direktor držet pod pokličkou a dát nám to na stůl, až to bude upečeno a osoleno. Proto jsem jel do města sám, proto jsem neposlal tebe, jak se slušelo a patřilo. Ale musil jsem mít k jízdě záminku, aby nevyčuchali, co my zas kutíme. Tam jsem se radil s panem komisařem Němcem, s mrákovským rychtářem Konopou a ten mě pro jistotu ještě zavedl k písaři Holubovi a všichni mě ujistili, že můžeme klidně spát. Možná, že už ani v Koutě to Melichar nevyhraje. On je direktor panství, on se musí starat o panská pole a louky, o rybníky a dvory. Ale vrchnostenský úřad, to je státní úřad, a rychtář Konopa mě ujistil, že justiciář Březina i sám jurisdoktor Jeser že musí soudit podle práva, a ne podle kabátu.“

„Pán od pána nebude.“

„Možná! Možná máš pravdu,“ neodporoval Král, „ale výš než celé Kouto stojí Klatovy. Kouto musí tančit, jak v Klatovech pískají. Krajský úřad poroučí a pan vrchní se musí skrčít, když si dupne pan krajský.“

„Pán, pán, samý pán,“ posměšně opakovala selka, „ale proti nim sedlák, sedlák, ještě jednou sedlák.“

„Milá divče,“ trpělivě a klidně hovořil Král, „dnes není před sto lety. Pánů je šňupec, ale sedláků hejna. Slyšíš přece Fastra i paní Boženu. Jiné časy se blíží. Nad Klatovy stojí Praha a nad Prahou Vídeň. Vídeňský císař i s tím Větrníkem^[115] cítí, že nastane konec, vzbouří-li se sedláci.“

„Já tomu nerozumím,“ ukončovala selka, spustila zahnutou šerku, popadla krajáč za obě uši a nesla nadojené mléko do sklepa.

Teprve večer, když se sešla opět mužská hyjta, když žena s dětmi odešla k Bartošům, přinesl Taračka další novinu: „U Boudů nad dveřmi venku už visí smrčinka, Boudák má hospodu. Obec o ni zažádala, vrchnost ji povolila, v Klenčí jsou ode dneška tři hospody: formanská, selská a chalupnická.“

„Tak nechtějí s námi víc pod jedním krovem se scházet, u jednoho stolu s námi sedat?“

„To budou mít i své muziky?“

„Čím dále tím se to víc trhá. Nu, jak chtějí. My za nimi do chalup nepolezem.“

„Na radnici se usnesli pronajmout všechny pastviny, zadarmo je dát na šest let každému kus, kdo bude chtít a kdo se zaváže, že jej vzdělá na pole nebo louku.“

„A co pastýř?“

„Velký i malý pastýř, ba i husopas musejí se stěhovat z pastoušky, už dostali výpověď. Pastoušku proměnila vrchnost v chudobinec, v takový špitál pro obec, jaký sama si postavila v Klenčí pro své zestárlé služebníky.“

„Co se má s pastýři stát? Kam mají jít?“

„O to ať se stará, kdo je potřebuje,“ vykládají posměšně hyjtáci, jeden druhého překřikuje, doplňuje, ale všichni cítí, jak se jim těmi zprávami jed stříká do žil.

„Tak dobře,“ vyskočil prudce Klika, „to řízli do vlastního masa. Nám pase pastýř ovce, pravda. Ale komupak pase krávy a telata? Jsou to naše krávy? My máme své pohůnky, paseme na svém.“

„A jsou v hejně jenom naše husy?“ zdvihá hlavu vítězně Vávřík, „my naše pustíme do sadu, zavřeme je tam, ale kam je pustí chalupníci?“

„Ruka ruku myje. Až dá Pánbůh jaro, nesmí mi žádná travnička užit na mé mezi ani hrst trávy,“ hrozí Houdl, ba i lhostejný Smolík se rozpaluje a křičí: „Ani šlápnout, ani šlápnout nikdo nesmí na moje.“

Ale nehrozí rukama a nevykřikují jen sedláci. U Boud'áka za stolem sedí městský rychtář Kladívko a kolem něho celé městské právo i s písařem Bílkem. Pijí sud piva, který daroval direktor Melichar z trhanovského pivovaru nové hospodě do vínku, a křtí novou hospodu. Ba, už ji pokřtili.

„Panská hospoda se musí jmenovat,“ německy vykládá přisedící Zippner, „trhanovští páni nám ji povolili, my – páni městští – budeme sem chodit a německy se zde bude mluvit. My jsme teď páni na radnici, sedlákům odzvonili a my s nimi zatočíme.“

„Všechny cechy musejí tu slavit své ‚jórtochy‘ a schůze,“ navrhuje pekař a kořalečník Hernauf. Michl Sauer, tuchmistr, teď vstává za stolem a slavnostně prohlašuje: „Tady jen musí platit pivo tovaryši, když je přijmeme za mistry.“

„Nikomu neudělíme ‚bürgerrecht‘, dokud zde nezaplatí sud piva na propití,“ přísně poroučí rychtář.

Božítělové i obecní pití při kácení obecního lesa, při kladení počtu, při dražbě obecních polí a luk – nesmí se jinde konat než v nové, panské hospodě.

Bod'ák v nové, bílé zástěře obsluhuje pány a srdce mu blahem usedá. Vyhodí příčku, světnici i komoru spojí a sál si udělá. Slibuje, že hned zítra zedníka Škampáka si na tu práci pozve a do večera s tím bude hotov.

U druhého stolu sedí chalupníci a hrdě hledí na svoji místní vrchnost, na purkmistra i cechmistry, na radní i přisedící a mlsně se olizují. Zapomínají v té chvíli slavnostní, že kořeny jejich rodů spleteny jsou se selskými, jedna krev že koluje v jejich žilách. Nevzpomíná si tesař Hruška, že jeho bába narodila se u Frýdů, ani krejčí Vaněk, že je Houdl jeho krevním strýčkem, ani švec Formánek, že kolébka jeho matky stávala u Vávříků. Závist to všecko vymazala z jejich pamětí, zlost zpřetínala posvátná pouta příbuzenská, pocit křivdy na nich spáchané, vědomí, že jim bylo ublíženo, že byli zkráceni a ošizeni, ožilo v nich a vyhání divoké letorosty.

Za chalupnickým stolem vztyčil se náhle jako hora veliký a ramenatý Beneš a vykřikl k panskému stolu jadrně a česky: „Když nemáme s nimi společné lesy a grunty, nechceme mít s nimi nic společného. Naše chasa musí slavit své voračky tady, ani noha nesmí k Bartošům.“

„Svou muziku chceme mít, žádný z ‚vornátů‘ nesmí se zatočit s námi v kole.“

„Zabiju svého chlapce, uslyším-li, že leze za některou selskou dcerkou.“

„Vojandy to jsou! Vojáky mají na kvartýrech!“

Mráz šustí Bílkovi po zádech. Plameny šlehají výše a výše, požár se šíří, jak tohle skončí? –

Také pan administrátor Faster sedí ve svém pokojíčku a smutně se dívá do rozloženého papíru. I on dnes odpoledne dozvěděl se novinky. Přinesl mu je z Nemanic kostelník od pana faráře Rejžka. Na ten podpis díval se Faster upřeně a dlouho. „Proč se píše Reischeck?“ napadá mu a už vidí i jiná jména. Worlitscheck, Wondrauscheck, Johannes, Schmied zjevují se mu před očima. „Umírá slunéčko, umírá, když padá za hory do Němec, umírá –,“ jako teskné hrany zní mu v uších...

Nový farář ho žádá, aby z kazatelny oznámil osadě, že se pozítří do Klenčí nastěhuje a hned příští neděli že bude slavit svoji instalaci.

„Já se vás o faru neprosím, mně dá faru moje rodné město, královské Domažlice,“ slyší Faster sama sebe vykřikovat, vidí se, jak stojí o pouti před direktorem, a přece pak šel, prosil, ponížil se – a marně.

„Umírá slunéčko, umírá –,“ neskonale smutným hlasem slyší Faster zpívat. Zná dobře ten vroucí hlas, to zpívá génius vlasti, ale má podobu učitelovic Lenky.

„Tak tu zůstaňte! Kaplanujte zde dál!“ ze tmy, z kouta slyší volat učitelského mládence Jindřicha.

„Nemohu, nelze,“ vrtí hlavou Faster a dál nad bílým papírem skloněn rozjímá. Příliš si zvykl na samostatnost. Ještě kdyby tu nepanoval Rejžek, snad – snad by si dal říct... Převzal by školu po Vondrouškovi a počestil by ji. Studenty dál by učil latině i němčině, ale na základě řeči mateřské. A selským synkům, co nechtějí odejít na klatovské gymnasium, vykládal by vlastivědu, naučil by je stromy štěpovat, zahrady pěstovat, divadlo hrát, vlastenecké básně a zpěvy přednášet. Denně by je dvě hodiny učil, Jindřich by mu rád pomohl, protože by se dělili spolu o plat, a to by se dodělali jiných výsledků než v nedělní škole za jedinou opakovací hodinu v týdnu.

„Ale ne! Nikdy ne!“ mávl kněz rukou a hořkost zklamání rozlila se mu nitrem. Jak se zde obětoval a co pro něho osadníci vlastně udělali? Nic, ani prstem nehnu.

„Vždyť jsi sám zadržel Krále, když se chystal zakročit ve tvůj prospěch,“ vyčítalo mu svědomí. Kdyby osada povstala, řekla: „My jiného nechceme než Fastra! My sem jiného nepustíme!“, jistě by si to Rejžek rozmyslil.

„Ale co myslím!“ popadl se Faster za hlavu. „Nechci být přece nikomu vděčen, vázat si do budoucna ruce, aby mi pak mohl kdokoli říci: ‚Já jsem vás tu udělal farářem.‘ Patron a konzistoř měli jeho osud v ruce, na ty může naříkat, ale už jen v duchu, tajně. Navenek nesmí dát najevo, co ho bolí a trápí. Tolik hrdosti musí mít před Rejžkem i direktorem, který jistě přijede na instalaci. Nic nesmí chybět, všecko obstará. Hned zítra půjde na radnici a oznámí to obci. Purkmistr musí jet až do Nemanic, kočár musí půjčit postmistr, nad Majrem musí postavit slavobránu, cechy pod korouhvemi, školní děti před nimi, kaplan Vondroušek v rochetě musí čekat u brány, kovář musí vypálit za fabrikou pět ran z hmoždířů a já jako administrátor uvítám ho na prahu fary, tak se zapru, že ho obejmu jako bratra a políbím.“

Špatně spal tu noc pan administrátor, ale hned ráno dal se do práce. Na radnici uvítal ho sice jenom písař Bílek, nevyspalý, mrzutý, vyslechl Fastra, trochu překvapeně se na něho díval, jako by ho nechápal. Pak se rozpovídal, a zle.

„Ne městečko, ale vosí hnízdo stalo se z Klenčí,“ křičel písař, „já sám nevím, co dělat, abych se zachoval. Cechy, řemeslníci teď mají v pazourech radnici a usnášejí se na bláznových novotách. Chtějí selské lesy, pastviny, už snad i grunty. Všecko má být obecní, společné. Ruší pastýře i býky, ovčáka i husopasa a chalupníci jako slepí jdou s nimi a necítí, že si kopají sami hrob. A sedláci už se starají. Král nejel marně do Domažlic, k bouři se tu schyluje, už se blýská na obzoru, věřte mi, nejraději bych odtud utekl.“

„A kdy sem přijde purkmistr?“ přerušil ho netrpělivě Faster.

„Až se vyspí, nebo až napeče marcipány, anebo až se mu zlíbí. Což já vím!“ zabručel Bílek a sáhl po odloženém peru.

„Tak půjdu k němu sám.“

„To bude nejkratší; já udělám všecko, co mi poručí, ale o své vůli nic. To není jako za pana Johánese, který se na mě spolehl a říkal: ‚Jen to zaříd, jak rozumíš.‘ Mně už včera vyčetli, když jsem je chtěl krotit, že držím se sedláky, že mě odtud musejí vykousat.“

Faster nevyslechl ten nářek Bílkův až do konce a pospíchal z radnice. Kladívko ho vskutku přijal ještě v kosili a podvlékačkách, ale zato ochotně a všecko slíbil.

„Zdejší farář nemá les, tak je to náš člověk, bude držet s námi proti sedlákům, slavně ho přivítáme. Dojdu se ještě zeptat do Trhanova, ale myslím, že pan direktor proti tomu nebude.“

„Jistě nebude,“ usmál se Faster.

„Slávu uděláme! Slávu znamenitou. I bandérium^[116] pojede. Já se pamatuji před čtyřmi roky, jak vítali Trhanovští nynějšího lokalistu. Újezdští i Chodovští jeli mu na koních naproti a pak kočár doprovázeli. Slavné to bylo.“

„Ovšem ovšem. Na to bych byl zapomněl. To zvedne celý průvod a Němci vyvalí oči, jak slavně si odvážíte od nich svého faráře.“

„Toť, a já postavím u kostela krám se svým zbožím. Jel jsem tehdy také do Trhanova a znamenitě jsem pochodil. Sám a sám jsem tam prodával, všechno musilo jen ke mně, ani z Domažlic, ani z Ronšperka perníkáři o tom nevěděli.“

„Tak se mohu na vás spolehnout?“ zajišťoval se pro všechny případy Faster.

„Ve všem a úplně. Jen se obleku a poletím hned na radnici. Dám si záležet, abych se zachoval.“

„Tuze vám děkuji,“ upřímně mu stiskl ruku pan administrátor, „že jste tu starost tak ochotně sňal z mých beder. Mohu si alespoň uspořádat farní a kostelní inventář, aby to šlo hladce, až budu předávat.“

Po chvíli už vskutku viděl Faster z okna, jak kolem fary na tenkých, pavoucích nohách se pohupuje městský rychtář a v šosatém kabátě upaluje ne na radnici, ale na poštu.

„Tam zůstává jeho Duch svatý,“ usmál se kněz a dál rovnal ve skříni matriky a jiné úřední knihy, stavěl je do řady podle značek, jež černaly se na jejich kožených hřbetech, pak se pustil do archivu, rychle třídil a do jednotlivých svazků zařazoval listiny, jichž se před ním vršila slušná kupa.

„Staré hříchy,“ vyčítal si přitom, „neměl jsem se starat ani o Šmídova pimprlata, ani o Jindřichovy zpěvy, ani o paní komisarku a tohle všechno mohlo být ve vzorném pořádku. Teď je pozdě bycha honit. Tak jen se, Jakube, dř! Povolit nesmíš, kdybys měl sedět do rána. Rejzek se nesmí chlubit, že našel zde farní úřad zanedbaný. Ovšem budovy, fara, chlěvy, kůlna, stodola – to všechno křičí po pomoci. Ale já nejsem ani tesař, ani zedník, ba ani pan patron. To ať si chytí direktora. Je s ním jedna ruka.“

Půl století už Klenčí nevívalo nového faráře. Jenom nejstarší osadníci se ještě pamatovali, jak umřel zdejší farář Mikuláš Slavík a na jeho místo se přistěhoval Martin Strádal. To se psal rok 1799 a v Klenčí šlo o život. Napadla spousta sněhu, stará, úzká silnice se ucpala jako komín a vojsko, které mířilo proti Napoleonovi do Švýcar, uvázlo v Klenčí. Pěšáci v řadách i v nepořádných tlupách jakžtakž prošlapávali si cestu k Lesnímu Mnichovu, také pluk Koburkových dragounů vytáhl konečně z Klenčí husím pochodem, totiž kůň za koněm pomalu, těžce lezl k Hornímu Falci, ale celé vozatajstvo, dělostřelectvo a jiné kolony vojenské jako by tu zaklínovály. S křikem a rachotem, až uši brněly, vytahovaly se především špižní vozy, aby vojáci na pochodu Bavorskem nepomřeli hladem. Ani koňská noha nezůstala tehdy v Klenčí. Všichni sedláci musili na přípřež a mnozí přiběhli zpět ne z Mnichova, ale až z Retzu a Nabburgu, přiběhli bez koní, šťastní, že se alespoň jim podařilo vydřít se z tvrdé ruky vojenské. Kdo se mohl tehdy starat o nějakou slávu novému faráři? A tak Strádal přišel na faru tiše, sám a sám, vítán tehdejší administrátorem Ferdinandem Svobodníkem, se kterým musil i spát v jediném pokoji, protože celá fara hemžila se důstojníky a vojáky, kteří zde měli sídlo etapního velitelství. A od té chvíle se vojáků nezbavil. Nejhorší byl rok 1805, kdy Francouzi leželi v Klenčí, měli zde svůj hlavní stan a obsadili naše území až ke Klatovům. R. 1809 se ta vláda francouzská v Klenčí opakovala, poražený arcivévoda Ferdinand před ní prchal, za ním utíkal generál Bellegarde a v patách za nimi Francouzi. Mezi tím ujížděly vozy plné raněných vojáků, volajících o vodu a pomoc. Kdo mohl, utekl z Klenčí, všeska chasa mužská i ženská skrývala se v lese, v „koňských mařtalích“ na Haltravě. Chlapci se báli jenom vojenského kabátu, ale děvčata vojáků, zvláště Francouzů, se kterými nebylo lze se domluvit. Tam do těch skal chatrně přikrytých zahnali pokaždé poslední umořené koničky a vyhublé kravky, odnesli tam i šaty a peřiny, neboť tam byly bezpečnější než v zadržovaných úkrytech ve vlhkých sklepích anebo v zemi.

Takové těžké začátky měl v Klenčí farář Strádal, a proto ho osadníci milovali, že neutekl, vždycky vytrval a se starými sedláky mužně čelil každému nebezpečí.

Teprve r. 1815 si Klenčtí oddychli. Toho roku dne 14. října jel Klenčím ruský car Alexandr, třemi páry jel a Taračka seděl na špici. Vojáci stáli podél silnice, za nimi lidé umořeni, zbědovaní, ale přece s úsměvem na vyhublých lících. Vívali cara jako osvoboditele a opravdu zavládl pak mír mezi národy a jeho požehnání pocítil i Strádal a jeho osadníci. Vojáci sice ustavičně proháněli se silnicí do Bavor i z Bavor, ale už nesměli ani krást, ani žádat výpalné, ani pronásledovat ženy a dívky, ba mnozí zdejší vojáci od regimentů vraceli se konečně k

rodnému krbu a dlouho vyprávěli neuvěřitelné historie a zkušenosti vojenské, až kolikrát vstávaly posluchačům vlasy na hlavě jako hřebíky.

Na Strádala nemohou v Klenčí zapomenout a stýská se jim po něm. I když oslepl, nepřestali ho milovat, ač už jim sloužití nemohl. Ohlíželi se po faře, nestojí-li snad u okna, aby se nadýchal čerstvého vzduchu anebo vyhřál na jarním slunéčku, a jakmile ho zahlédli, už smekali před ním čepice, jako by viděl, a sami volali: „Velebný pane, nechcete nic?“ A když stařeček se usmál a řekl: „No, tabáček mi došel,“ nebo: „Měl bych chuť na korbílek piva od Johánesů,“ letěli, div se nepřerazili, i staří sedláci.

A co Rejžek? Toho zde nikdo nezná! Nikdo neví, co v něm vězí zašito! Dost možná, že je to dobrý člověk, a Pánbůh dej! Ale možná, že zuby vycení jako vlk, počne přísně vymáhat desátky i úroky ze železných krav, bude chtít povozy i nádeníky od obce, až začne opravovat faru, zvýší štólu^[117] za křty i funusy a svatby...

Obecní strážník Jan Kodrda obchází všechny grunty kolem dokola náměstí a vyřizuje sedlákům: „Zítra přijede do Klenčí nový farář a bude se vítat. Purkmistr pojedje pro něho s poštovic kočárem a všichni sedláci v sedlech na koních jako rejtaři pojedou s ním. Aby si koně zvykli, tak už dnes odpoledne máte se sject před poštou a pan postmistr pojedje s vámi k Dražinovu na zkoušku.“

„Kdopak mi to vzkazuje, Honzo?“ optal se Král, když před samým obědem zastavil se strážník i u něho.

„To nařízení vyšlo od městského rychtáře,“ s důležitou tváří hlásil Kodrda.

„Tak? A to se nám nařizuje? Tak mu vyříd', že já si od žádného rychtáře ani perníkáře poroučet nedám, abych jel dělat parádu někomu, koho neznám.“

„Dobře, Václave, tak! Kladívko má víc koní než my, peče si je v troubě. Ať si sedne na ty perníkové valachy a jede,“ smál se ve vratech Klika, který si sem schválně zaskočil pro rozum. „Ani kopyto koňské nesmí z mařtale, hned je oběhnu, a kdyby všichni jeli, naše hyjta nesmí,“ a už utíkal z vrat dříve ještě než strážník, který tu přešlapoval na dlážděné záspi celý ohromený, nechtěje věřit svému vlastnímu sluchu.

„Pan postmistr to také vzkazuje,“ zesílil konečně váhu rozkazu.

„Postmistr může poroučet svým pacholkům, ale ne nám, měšťanům.“

„Nu, já to vyřídím,“ pokrčil rameny strážník, ale neodcházel, čekal ještě. Snad si to Král přece jen rozmyslí. Čekal však marně. Naopak, sedlák se stal ještě rozmrzelejším a rozkřikl se kousavě:

„Tak jen nestůj a jdi! Vyřid', když nás vyhodili z radnice, tak že se mezi pány míchat nebudem. Obejdi cechmistry a chalupníky, ať osedlají krávy a kozy, a jedou se svým purkmistrem třeba do tramtáryje. Ti ho musejí poslouchat. Ale my? Už jsem řek!“ mávl rukou Král a zmizel v síni.

Každé slovo slyšela Marjánka až ke kamnům, kde vařila oběd, a až se rděla radostí a pýchou, jak rázného má muže.

„Dobřes to vzkázal,“ pochválila ho hned ve dveřích a čerstva přilila oleje do ohničku. „Rohy mu rostou! Neví pýchou co dělat. Div že si neporučil jako kníže Taxis, že pojede čtyřma, a ty abys si sedl na špic a vytruboval.“

„Tot'! Perníkář, nevidáno! Tříská se po poutích a jarmarcích na bednách a tyčkách, ted' se najednou rozvalí v kočáře a my abychom jeli kolem jako jeho tělesná stráž!“

Postmistr Worlitscheck v jeleních kalhotách jezdeckých přešlapoval před poštou, osedlaný kůň řehtal nedočkavě na stání a jeho pán netrpělivě pošvihoval si o botu jíздеckým bičíkem. Umiňoval si, že si dá dobrý pozor, kdo přijde a nepříjde. Strážník věrně vyřídil, co vzkazuje Král, na radnici i na poště pověděl, co vykřikoval divoký Klika, a Worlitscheck bledý zlostí křičel ještě divočeji: „Dobře! Tedy dobře! Ať nejedou! Ale pak nepojedou vůbec. Ty dva vyloučíme. Promluvím s panem Johannesem, a kdybychom měli držet každý o pár koní víc, groše výdělků jim nedáme.“

Hodiny na věži už pomalu ukazují na třetí a před poštou stále prázdno. Jenom pan postmistr natahuje krk, aby viděl přes parapet na silnici, jako krutihlav ohlíží se nahoru dolů, šlehá čím dál prudčeji do vyleštěné holínky. Vtom se zastavil a zahleděl se po náměstí vzhůru.

„Tak konečně!“ oddychl si, „jen co přijde jeden, za ním se už budou trousit ostatní.“

To spatřil formana Kofra, jak vyvádí ze vrat těžkého valacha pod pruhovanou houní a klátí se s ním po kopečku k poště.

„Já věděl, Kofře, ty že se nepřidáš k těm hloupým sedlákům. Znáš přece svět a manýry,“ vesele, radostně vítal ho Worlitscheck.

„To znám! To znám!“ kýval hlavou forman a přimhouřená očka vesele mu zahrála. Zastavil valacha a nevinně se optal:

„Že jsem tak smělý, na kohopak tu čekají v té paradě? Kdopak má přijet?“

V postmistrovi hrklo. „Kampak vedeš tu mrchu?“ obořil se na Kofra.

„Do kovárny, okovat jí zadek.“

Worlitscheck obrátil se na patě, odplivl si a zmizel v projížděcích vratech poštovních. Zapomněl, že forman má také les a hospodářství. –

Když už se venku hodně šíralo, přiletěl ke Králům Faster. „Kde je hospodář?“ sháněl se hned ve dveřích.

„Doma, doma,“ odpovídal vesele Král, který už byl venku s prací hotov a teď chystal ženě na přípal drobnou louč borovou a bukovou. Seděl u kamen a na špalku klál ručkou špalíčky, až louč odletovala mu od ruky jako karty.

„Co jsem to slyšel?“ vybuchl administrátor.

„Což to mohu vědět?“ usmál se potměšile sedlák.

„Proč nepojede zítra bandérium?“

„Nepojede? Já slyšel, že řemesla vyjedou. Tkalci prý pojedou na člunku, krejčířiček na koze, ševčíček dokonce na vepři a ten že bude pod ním zpívat: ‚Nynyny – netrhej mi štětiny.‘“

Na síni zachrastily dřeváky a Králová rychle otevřela dveře do tmy, aby noví hosté viděli na cestu. Ve vlněných punčochách a šerkových šatech vešel Klika s Taračkou.

„Nemáme žádného stání doma –,“ volal Klika hned na prahu, ale jak spatřil kněze, zarazil se na vteřinu a dokončil: „hm – on je zde dnes vzácný hyjták.“

„Ne tak vzácný, vždyť jsem tu s vámi proseděl kolik večerů, letos, pravda, ne, ale vloni a předtím.“

„Už se ani nepamatujeme,“ usmíval se Taračka a pod kůží si říkal: „A ty, Fastře, černý ptáku, co ty tady děláš? Že jsi přišel přemlouvat Václava, aby zítra vyjel! Dobře, že jsme tě tu dopadli!“

„Přišel jsem vás požádat, sousedé, abyste nového duchovního správce do svého středu slavnostně uvítali,“ počal hned zas kout žhavé železo pan administrátor.

„S dovolením, velebný pane, copak vy se do toho mícháte,“ ozval se hned Klika dosud mírně, zdrženlivě, ale na hlase bylo znát, jak se přemáhá, aby nevybuchl.

„Ano, Martin má pravdu,“ rychle si do té omáčky drobil svoji skývu i starý Taračka, „chodil po nás policajt vaším jménem? Já jsem se ho ptal: ‚Honzo, kdo tě ke mně posílá?‘ ‚Pan městský rychtář to poroučí, pan městský rychtář tu slávu pořádá,‘ hlásal Kodrda všude. Tak jen se vy, velebníčku, Kladívkoví do toho nepleťte a nás k ničemu nepřemlouvejte.“

„Rejžek by se mohl domnívat, že se to stalo mým návodem.“

„Ať se nás nový farář zeptá a my mu to řekneme. Ostatně, až se mezi námi ohřeje, není-li na hlavu padlý, sám pochopí, proč si nedáme Kladívkem foukat do kaše.“

„Farář nemá lůs, s námi držet nebude, chalupníci ho vítají, už se teď chlubí, že půjde s nimi, nač bychom se mezi ně pletli?“ vykřikl Klika, červený už jako krocan.

„To jsou všechno domněnky, klepy, Rejžek jistě nebude mezi vás strkat prsty, aby se nespálil. Zůstane nad stranami, farářem všech bez rozdílu, sedláků, chalupníků i podruhů.“

„Ale on má jít s námi, protože je sedlákem jako my. Lůsu, pravda, nemá. Ale čí je Dobří? Pánvička? Ždír? Komu patří pole Pod strání, U bílého kříže a Bystrý? Kdo seče Dlouhou louku a trávník? Jídlem roste chuť. Už teď nesahají chalupníci jenom po lůsech, ale Zippner vykládá, všechna půda že je obecní, všichni že mají na ni stejné právo, znova rozměřit a všem stejně přidělit že se musí.“

Ale to už se nečertil jenom Klika s Taračkou, to už tu stáli a seděli i Houdl, Frýd'ák, Vávřík, Smolík, ba přišel i mlynář Šimaník, i kupec Mráz, i mydlář a barvíř, ježto všichni měli lesy a řemeslem si jen solili tvrdou skývu selského chleba. Tak hlučnou hyjtu Král nepamatoval a těšilo ho, že přišli přiznat barvu i ti, kteří až dosud váhali. Přivítal je obzvlášť vlídně a sám, poněvadž žena s dětmi už před chvílí se vytratila, aby nepřekážela, ač dnes šla nerada a s těžkým srdcem. Ale musila, neboť muž to chtěl. „Jen jdi mezi ženské, jdi,“ posílal ji k Bartošům, „my si zde leccos povídáme, co není pro tvé uši a pro Hanýžku teprv ne. Kdyby se něco z naší hyjty vyneslo, dával bych ti vinu, i kdybys byla nevinnou.“

U Bartošů scházely se všedního dne selky a jen v neděli sedláci. Bartoš totiž všedního dne točil a prodával pivo pouze tomu, kdo si pro ně poslal se džbánem nebo korbílkem, a protože měli velikou světnici, nastěhovaly se sem přástevnice se svými kolovraty, vřeteny a přeslicemi. Chodily sem jen vdané selky, kdežto svobodná chasa měla své eldorádo u Pálusů, kde nad nimi bděla přísná Páluska lépe než vlastní matky.

A moudře jednal Král, že i dnes mrkl na Marjánku, aby se nezdržovala a šla už, neboť viděl, jak to začíná jít do živého.

„Ale sousedé, sousedé,“ mírně začal Faster, „nerozšiřujte tu propast. Jakýpak to zde povedete život? Už i školní děti začínají se rvát mezi sebou, poroste to s nimi. Snažte se nějak překlenout, mostem spojit ty dva břehy. Řekněte si s mírumilovným patriarchou Abrahámem: ‚Není dobře, aby byl svár mezi námi, neboť jsme bratří.‘ Jací jsme to křesťané? Kam se poděla vaše láska k bližnímu?“ Kněz myslel, že maže olejem jejich rány a tiší vzedmuté vlny na rozbouřeném rybníčku klenckém, ale posluchači pociťovali jeho slova tak asi, jako by jim kapal žiravinu nebo tekutý oheň do otevřené bolesti.

„Ano, to řekl ten Abrahám, ale s Lotem se rozešel.“

„Cožpak jenom my jsme křesťany? Chalupníci jsou Turci?“

„Snad my jim bereme lůsy, a ne oni nám?“

„Kdopak nám to nadává selských chrapounů, ornátů a chlupáčů?“

„Kdopak na nás pokřikuje: zloději! A my se máme otrást jako politý pudl, kousnout se do jazyku a mlčet? Nenene!“ třepal před Fastrem rukou Klika.

„Moudřejší ustoupí,“ rozhořoval se už i Faster, „ponechte povolánému soudu rozhodnutí, nemstěte se!“

„Rybí krev bychom musili mít, abychom tolik pohany mlčky snesli, abychom jim ještě naše peníze nosili.“

„Ani groše našeho nevidí, kdo stojí proti nám. Raději bos chodit budu, než aby mi ušil botu Formánek anebo bych nosil kabát od Vaňka. A máš čas,“ otočil se Frýdák na barvíře, „žes přišel mezi nás. Naše plátna by byl tiskl trhanovský Hanzlík, svíčky i mýdlo, koření i cukr byli bychom si nosili z Domažlic, kdo není s námi, ten je proti nám.“

Faster se odmlčel, založil si ruce na prsou a smutně se díval kolem. Nepoznával ty tiché jindy a klidné muže, veselé jako děti, prosté a upřímné. Hle, i Král plane jako pochodeň. Nemluví sice, mlčí a poslouchá, ale má přece vstát, okřiknout sousedy, udupat ten oheň, ubít ho dřív, než v něm na prach a popel shoří všecka klidná rozvaha. Zadíval se na Krále, ten, jako by cítil jeho pohled, jako by věděl, že čeká na jeho slovo, odstrčil od sebe svícen s bukovým špánem, který opatroval, vztyčil se pod dřevěným, dohněda začazeným stropem a zvolal:

„Nic se nám nedivte, velebný pane, nic se s námi nevaďte! Nedržte nás, jste-li naším přítelem, ale naopak povzbuďte a posilněte nás svým slovem. Naše byly všechny lesy, protože nám je daroval král Jan i jeho syn svaté paměti císař Karel. Svobodně jsme v těch lesích hospodařili, zvěř jsme v nich lovili, dříví káceli, svou krví a svými hrdly jsme je bránili a také ubránili. Ani píď půdy nevydali jsme nepříteli, ani o krok nepustili ho do země. Vy sám jste řekl, ne český král, ale vídeňský císař nás okradl o lesy a svobodu v nich. I Lomikar byl lepší Ferdinanda císaře. Viděl naši lásku k lesům, ze svého uťal a hodil nám ho kousek na památku. Tu svatou památku nám berou.“

„Neberou. Obci ji dávají,“ nezdržel se Faster, aby nevykřikl. Ale jako do hnízda divokých sršňů by píchl.

„Kdo sedí v obci? Hernauf, kořalečník a zloděj, Zippner soukeník, Sauer pláteník, Majer majolikář. Ti chtějí naše lesy. Ti štvou chalupníky. Němci! Všichni v našem kožichu to jsou! Zničit nás, poněmčít, to chtějí!“ Zmatené výkřiky otrásaly roubenou světnicí, pěsti se zatínaly, oči vylézaly z důlků a v záři bukové louče dravě svítily, Klikovi stála pěna v koutcích divoce rozšklebených úst a kněze obešla hrůza. Zdálo se mu, že hledí v černou, neproniknutelnou a nezbadatelnou propast lidských duší. Z husté tmy vystupuje na povrch strašidelná hlava, vynořují se příšerné drápy a zlostná bestie uchvacuje všechny bez rozdílu, i starého Taračku, ba i Krále... Vidí, jak se jejich srdce mění v hnízda jedovatých hadů a z úst každého že syčí odporný, slizký plaz, hledaje nejcitlivější místo, kde by mohl uštknout... Hřmí a blesky se křížují nad hlavou, sivé mraky se trhají o skalnaté temeno Haltravu a z jejich klínu sypou se kroupy a valí se proudy vod. Divoká povodeň žene se na městečko, kalné vody rvou pole, kvetoucí luhy, stromy i kamení a bahnem i špínou třísní všecko, co zasáhne.

Faster zvedl obě svoje bílé, čisté ruce do výše, zakryl si oči a chtělo se mu zaplakat. Pro tohle se zde trápil, mozolil, skoro deset let, deset mužných, krásných let svého života obětoval, aby nakonec spatřil toto úžasné propuknutí vášní a zloby lidské? Není to úplný bankrot všech jeho snů, nadějí a plánů?

Vstal, vzal hůl a beze slova odešel.

„Jdi si! Jdi! Jsi také proti nám,“ slyšel až ven vykřiknout Kliku a tak ho to zbolelo, jako by po něm kamenem hodili.

Černá noc objala ho venku měkkou svojí náručí. Ani jediná hvězdička nesvítila mu nad hlavou, jenom bláto a špinavý sníh na rozježděné silnici matně se zaleskl v pruhu světla, které vystupovalo tlumeně z oken a tiše kladlo se jako koberec pod jeho nohy. Faster je neviděl, ale slyšel, jak pod nohama při každém kroku stříká na všechny strany řídká, ohavná kaluž, kterou se brodí. Cítil, že v něm cosi umírá, ta ztráta že mu mírní bolest loučení. „Aby to tak viděla a slyšela naše nadšená bojovnice za svobodu lidu, paní komisarová,“ kmitlo se mu náhle hlavou a Faster si živě představil všecku její lásku, se kterou zde sbírá pohádky a pověsti, studuje řeč i kroj zdejšího kraje, proniká až do jeho duše, obdivuje se starým zvykům a mravům, do Květů a České včely posílá Obrazy z okolí domažlického, líčí v nich křty, svatby, tance, voračky, přástky – a teď aby byla svědkem tohohle divadla! Zastavil se uprostřed rozblácené silnice a zaradoval se jako dítě, že o tomhle škaredém rysu chodské povahy, o jejich psohlavém, umíněném a zarytém sudičství nemohla se na vlastní oči a uši přesvědčit. Co by si pomyslíla? Ano, od této své strašné vášně musejí se především osvobodit. Nesmějí býti slepými otroky nálady a citu, ale musejí je umět v sobě ovládnout, zkrotit, a až k té vnitřní svobodě dojdou, pak teprve jim kyne nová budoucnost, hospodářský rozkvět, zámožnost, blahobyt a konečně – i svoboda politická. Ale jak a čím zlomit to sobecké kastovnictví?

Několik kroků od něho zastavil se ponocný Válek a na býčím rohu odtruboval devátou hodinu.

Faster se rázem vzpamatoval, protrhl tu spleť myšlenkovou, jež mu jako pavučinou obetkávala mozek, a vykročil kupředu. „Já už to zde nezmohu, a jinde? Snad se o to ani nepokusím! Moje dny jsou zde sečteny.“ Nechtělo se mu do fary, kde seděla stará hospodyně po starém Strádalovi a plakala, že zítra se musí vystěhovat z fary, kde tak dlouho spokojeně žila, ba v kuchyni a hospodářství i vládla a poroučela. Odnáší si s sebou do Zahoříkovic světničky, kde teď bude bydlet, jako výsledek své práce životní punčochu stříbrných peněz. Ale co on si z Klenčí odnese? Kde je ovoce jeho namáhání a přičinění? A jak šel v těch myšlenkách po silnici dál, místo odpovědi usmála se na něho osvětlená okna nové hospody. Tlumený křik se z ní ozývá až na silnici, ale slovům nebylo rozumět. Vtom kdosi vycházel. Jak otevřel dveře, proud světla i dýmu vyvalil se ven a také hlasy zazněly jasněji, určitěji.

Faster poznal krejčího Vaňka, stál na prahu, kliku dveří držel v ruce, patrně ho zastavil nějaký výklad nebo návrh, se kterým nesouhlasil, protože se náhle obrátil a vykřikl dovnitř: „Když nevyjedou, prodejte kovárnu, tím je nejcitelněji potrestáte!“, pak teprve zapráskl dveře a zamířil na dvorek.

„Tady je druhé hnízdo požáru,“ povzdychl si kněz a rychle se vracel. Neměl tolik síly, aby šel kolem „panské“ hospody. Štítivý pocit se ho zmocnil a utíkal jako před nepřítelem do své pevnosti – do fary. Spal dnes už zase ve své bývalé kaplance v prvním patře, protože přízemek musil vyklidit pro nového faráře, a jak uléhal, náhle, neočekávaně probudil se divoký víchř, udeřil do okna, zalomcoval dveřmi, zaskučel ve starém, prolézacím komíně a už jako by drobné, tvrdé drápky bubnovaly na sklo, sekala sněhová krupice do oken.

„I stařa, to se pokazí uvítání!“ usmál se škodolibě Faster. „A Pánbůh je zkazí, ne my,“ poslouchal ještě chvíli, přitáhl dveře obrtlíkem, zalezl pod peřinu a uštván celým dnešním dnem konečně usnul.

Celá paráda vítací byla opravdu pokažena, a důkladně! Lesy divoce se rozšuměly, šedivé mraky seděly na nich jako nabodnuty na vrcholky smrků a jedlí a chrlily ze sebe chvílemi spousty sněhových krup, chvílemi sníh a déšť, bičovaly všecko na potkání, takže kdo nemusil, paty z domova nevytáhl.

Ale cechy musily. Běhal po jejich členech včera cechovní poslíček až v Trhanově, Postřekově, ba až do Mrákova tesaři Haladovi, do Tlumačova mlynáři Mlezivovi a Vavrůnkovi do Kyčova vzkázali, aby se jistě dostavili, že nařizuje sám pan cechovní inspektor Wenzel Worlitscheck a ten že také cechy povede. Únorová plískanice všecky ty plány zhatila. V Majerově továrně na majoliku pod kůlnou krčila se jenom hrstka místního řemesla, nahoře ve vytopeném pokoji stáli u oken tři páni cechmistři se svým inspektorem a cechovním písařem Chaloupkou, dívali se smutně, jak vichřice rve ze slavobrány chvojí a peručí upletené věnce, takže její nahá kostra už protivně vykukuje na všech stranách z té svěží zeleně. Policajt Kodrda jel hned časně ráno s městským rychtářem až na Výhledy, tam čeká, a až se bude kočár vracet, pustí se před ním skokem ke Klenčí, kovář hned vystřelí, průvod pak teprve se seřadí u brány, kaplan Vondroušek, kostelník Makásek s rochetkou a štolou přes ruku, všecko se tlačí u Majerů za větrem a dychtivě čeká, až zahřmí hmoždíře. Ale čekají marně. To by musil mistr kovář odpalovat rány na peci, aby mu prach nezvlhl na pánvičkách a doutnák neuhásí dříve, než s ním doběhne od ohně ke své baterii. Hodina po hodině mýjela, a Maršáci a Marušáci pod kůlnou z dlouhé chvíle a také pro zahřátí už zahráli kolik kousků,

cechovní poslíček vypravil se už potřetí s velikým majolikovým džbánem k Boudřákovi pro pivo „na cech“, když teprve už k samému poledni otřel kaplan Vondroušek rukou opocené okno, zahleděl se na silnici a nejistým hlasem řekl: „Tak se mi zdá, že už tam stojí.“ Kdekdo se hrnul ke kaplanovi a opravdu jako v kouři viděli před bránou zasněžený kočár i koně. Kodrda seskočil z kozlíku a hrabal se k továrně. Všecko se teď rázem vyvalilo ven. Vondroušek oblíkal se cestou, kvadrátek přidržoval si jednou rukou na hlavě, aby mu ho vítr neodnes, v druhé mačkal pozlacený pacifikál,^[118] stavěl se před nového faráře, otvíral už ústa, aby spustil uvítací řeč, ale Rejžek se usmál a řekl: „Nechte toho, pane bratře, mluvil byste dnes vskutku do větru, počkejme až na faře.“

Muzikanti-furianti si však ústa ucpat nedali. Spustili hned, přefoukli i vichřici a šťastně přivedli faráře i cechy až do fary.

„O instalaci, pánové, v neděli o instalaci všecko si to vynahradíme, dnes se nám to pokazilo, ale všechny vás zvu na neděli,“ loučil se prokřehlý Rejžek s pány cechmistry, rychtářem i Worlitschckem a opravdu si oddychl, když je měl z krku.

„Moji lidé jedou za mnou, ale nevím, jak se sem dostanou,“ vyprávěl pak při obědě, který pro všecko nechal uvařit ještě Faster oběma kněžím. „Silnice je místy zavátá, místy holá, nepadá ani sníh, ani déšť, taková protivná kaše lepí se na kola, na vůz, koním na nohy – nu, spoléhám na Zieglerovy pacholky, ti i jejich koně umějí už v tom chodit.“ A nemýlil se. Odpoledne opravdu přivalily se před faru dvě ohromné kupy sněhu a z nich vymotala se na povrch nejdříve Rejžkova hospodyně se služkou, pak pacholci, a teprve když odvedli koně k Johánesům, stáhli z vozů plachty, ukázaly se pod nimi bedny a nábytek...

Největší vztek měl ovšem rychtář Kladívko. Těšil se, jak poprvé se zablýskne v nové hodnosti, a tumáš! Zmehlo mu, a důkladně! O instalaci v neděli už bude malým pánem, vlastně žádným, to se budou u oltáře roztahovat pan vikář jako zástupce biskupa, pan direktor místo pana hraběte, okolní kněží, ale on se bude krčit s celou městskou radou a cechmistry někde vzadu a nikdo si ho ani nevšimne. Zlost mají i cechmistři i mistři a tovaryši. Jenom sedláci se ušpulují, vysmívají a nutno jim rychle srazit hřebínek.

„Co nám záleží na Johánesu? Co nám může zakazovat postmistr, když nám to Melichar dovoluje?“ bouří Zippner u Boudřáků a nařizuje rychtáři: „Hned zítra dej vybubnovat, že v sobotu bude licitace na obecní kovárnu i s polem a loukou. Hned zítra to oznam do Kouta, aby někdo přijel od vrchnostenského úřadu řídit dražbu.“

To je voda na Kladívkův mlýn. Nikdy tak rád neposlechl žádné rady jako dnes, nikdy ji tak rychle nevyplnil jako dnes!

Druhý den ráno sice ještě vzdychaly lesy, ale mraky už je netížily, naopak, kouř vystupoval z nich jako z oběti zápalné k čistým nebesům, takže zřetelně bylo slyšet na náměstí v Klenčí nejen Kodrdův buben, ale i mohutný jeho hlas: „Oznamuje se vám, že se svolením úřadů bude se v sobotu ráno v deset hodin na radnici prodávat ve veřejné dražbě obecní kovárna s polem a loučkou za čtyři sta zlatých konvenčního čísla. Kdo dá víc, toho bude kovárna, ale bez kováře.“

Mezitím už psal Bílek příslušné oznámení a Zippner se rozhodl, že se musí tak jako tak vypravit některý den do kdyňské fabriky, pro kterou se v Klenčí a okolí na stavech stále ještě vyrábělo rukodílné zboží, takže půjde dnes, vezme to psaní s sebou a osobně to projedná, aby se žádná chyba nestala a z dražby k veliké radosti sedláků nesešlo.

Faster se až otrásl, když schválně otevřel okno a vyslechl tu Kodrdovu novinu. Vybavili se mu v mysli rozzuření sedláci, jak je viděl předevčírem na mužské hyjtě u Králů, a srdce se mu sevřelo úzkostí. „Jak tohle skončí?“ tázal se sebe sama a vnitřní hlas mu odpovídal určitě a jasně: „Špatně to skončí! Soudy tu vzplanou a setba tvá i paní Boženy bude podupána, zničena...“

„Tak dobře! Ránu za ránu! Uvidíme, kdo to déle vydrží,“ zlostně se zasmál sedlák Král, který si v té chvíli také vyšel v mezivratí vyslechnout ranní novinu. Toť se rozumí, že takové sousto nemohl klidně spolknout, obrátil se na patě a zatřáskl za sebou dvířka ve vratech, až se ozvala rána, jako když vystřelí.

Neminula ani hodina a sedláci trousili se ke Králům. Našli hospodáře ve stodole, vázal tam povřísla na mlatě pro příští žně a utahoval uzly na nich, jako by měl jimi vázat divokého býka, a ne snopy ječmene a ovsa.

„Slyšels, Václave! Slyšels?“ volal Klika a každý hned, jak vstoupil na mlat.

„Což jsem hluchý?“ osopil se na každého Král, vytrásal a rovnal dál slámu, kroutil povřísla, odhazoval je na hromadu a jen občas mrskl okem po sedlácích, již tu stáli i seděli na záteních peren, na špalcích a koších poklopených dnem vzhůru. Teď náhle vyskočil, odhodil nedodělané povříslo a vykřikl: „Na tebe jsme, Psutko, čekali, dobře, že jdeš.“

„Jdu se poradit, abyste pak neřekli, že jsem něco udělal bez vás,“ váhavě, nejistě začínal malý, ale zavalitý sedláček.

„Ty chceš asi tu kovárnu koupit,“ vpadl mu do řeči starý Taračka, „ale neopovažuj se!“

„Mám syna kovářem, tovaryši v městě a věčně přece tovaryšem nebude; víte všichni, že už má se Sokolovic Markýtou chlapce a vzít si ji nemůže, tak bych myslil –“

„Ne, Psutko, tak ne,“ nenechal ho domluvit Král, „náš kovář má s obcí smlouvu; i když kovárnu koupíš, ještě tři roky musíš ho v ní nechat kovat.“

„Jednou bychom se přece dočkali,“ povzdychl si bolestně Psutka.

„Ale my musíme potrestat kováře. To je jeho dílo! Nadmetá těm hadrářům, jako by ho oni živili. Hmoždíře vyvezl a střílet chtěl, dyž cechy včera rukovaly, tak ať se spálí.“

Všichni utichli a napjali pozornost.

„Jak to myslíš? Mluv, co myslíš?“ chvěl se nedočkavostí divoký Klika.

„Mám všecko promyšleno; hned od té chvíle, jak nám začali kovárnou hrozit, myslím na to. Ptal jsem se i v městě písaře Holuba. Nemluvím marně ani slovo. Psutko, postavíš na své záhumenici u silnice svému Vondrovi do jara kovárnu pod patro, jako zámek velkou, a my ti všichni pomůžeme.“

„A pane!“

„Král, to je hlava!“

„My jim vytřeme zrak! Vypálíme rybník!“

„A dovolí nám to?“ lekal se Psutka nové, veliké myšlenky.

„Jakmile dovolí prodat obecní kovárnu, musí dovolit stavěti novou. Soudem třeba je donutíme. Obec už nemá práva chránit soukromníka. Kovář jako kovář. V Klenčí také víc lidí ševcuje a krejčuje. Na to bychom se podívali!“

„Nejlepší a nejkratší by bylo zarazit tu dražbu, nechat všechno při starém,“ kýval šedivou hlavou Taračka.

„Tak ji zarazte! Řekněte nám, kam máme jít? Kde zakročit, abychom se domohli práva? Obec nedělá nic nezákonného, naopak, ukazuje, že má z kovárny jen škodu, že ji musí přikrývat, opatrovat a užitek že berou jen sedláci, kterým musí kovář o šesták laciněji kovat koně než formanům, hospodářský úřad v Trhanově i vrchní úřad v Koutě to povolily, tak co máme dělat, strýčku Taračko?“ zabodl do starce Král tu otázku jako jehlu.

„Tak alespoň nenechte obec okrást. Kdo ji koupí, dozví-li se, že chceme stavět jinou? Za tu vyvolávací cenu padne mu do klína.“

„Nepadne, nebojte se! My umíme mlčet. Necháme kováře tu chajdu koupit. Půjdeme na dražbu, tuhle Psutka bude házet –“

„Já taky,“ vykřikl Klika.

„Ano, do šesti set házejte a pak mu ji nechte na krku. Za víc políčko s loukou nestojí a tu boudu prolezlou šváby a rusy nechci zadarmo.“

Cajkmistr Zippner pochodil v Koutě nad očekávání dobře. Sám pan justiciář Březina ho pochválil, že přece jen řemeslníci na radnici jsou čipernější než ti duševní lenoši sedláci. Klenčí že se už mělo dávno zbavit takových nevýnosných podniků, ze kterých obec nic nemá a které slouží jen jedné třídě poplatníků. Že se to musí stát i v ostatních obcích na panství a že to půjde snáz, když Klenčí dalo příklad a může se naň ukázat. Pan amtsasesor Hop že určitě přijede, že s ním hned promluví, a už otvíral dveře do sousední kanceláře.

Hubený asesor^[119] podíval se do svého deníku, a když viděl prázdnou sobotu, hned velice ochotně prohlásil, že pojede.

„A můžete tam zůstat už do druhého dne. Jsme pozváni na instalaci tamního nového faráře, ani panu radovi, ani mně se v tom počasí nechce, zastoupíte tedy vrchní úřad.“

„S radostí, s největší radostí,“ ukláněl se Hop.

Ale venku se zastavil a s velice starostlivou tváří se obrátil k mistrovi: „Pane Zippner! Buďte tak laskav a postarejte se mi tam někde o nocleh. Třeba u Johánesů, ačkoli mezi těmi formany – no, možná, že mě pozve pan postmistr, nemůžeme vědět, ale což kdyby měl jiné hosty? Pokojíček aby byl vytopen, trpím pakostnicí, podagra^[120] se ozývají –“

Smělá myšlenka střelila hlavou Zippnerovou.

„Kdyby pan asesor nepohrdl, kdyby mu to nebylo špatné, mohl by třeba u nás – máme v podkroví pokojíček jako z cukru – moje dvě dcery, švadleny –“

V paměti pana asesora náhle jako by se protrhla těžká clona, ze spousty různých paragrafů, zákonů a nařízení usmály se naň dvě rusé, kadeřavé hlavičky v modrých šátcích, v kostelní oratoři naklání se k němu postmistr Worlitscheck a šeptá mu: „Vidíte ty dvě ohnivé blondýny? To jsou Zippnerovic švadlenky!“ Hudba mu zní v uších, „bürgerbál“ u Johánesů zahajuje s paní purkmistrovou ve formance, ale jeho oči slídí kolem jako oči jestřábí a už je vidí, bílé vymydlené holubičky se zlatým nádechem na nádherných vlasech, a zvláště ta starší, kypřejší padla mu do oka. Jak jen mohl tak rychle zapomenout! Ale to všechno ta práce a úřední starosti! Pan inspektor je pohodlný, taktak že podepíše důležitější kusy, justiciář také se odtáhne, jak může, vybere si lehčí případy a na něho zbude pak sbírané mléko. Není divu, že zapomněl na měkkou náruč Zippnerovic – ano, Bety se jmenovala, mluvila vídeňskou němčinou a trpce si stěžovala, že nikam nejde v Klenčí, že je zvyklá na vzdělané pány a tady že je všechno sprosté...

Rychlostí blesku kmitlo se to hlavou pana amtsasesora, přivřel víčka, olízl se mlsně a už spustil velice líbezně: „Ach, ovšem, pan Zippner, městský rada, vzpomínám, viděli jsme se, když jsme uváděli v Klenčí do úřadu nové městské právo, ale moje paměť! Má hlava! Tisíce starostí v ní mám! Celý úřad na mně vlastně visí. I slečny znám, o ‚bürgerbále‘ jsem s nimi tančil, vzdělané slečny, jen co je pravda!“ rozplýval se Hop a Zippner se zrovna tou chválou nadnášel, jak mu lahodila.

„Když by tedy líbili poroučet osmělil se opakovat svoji uctivou nabídku.

„Když nebudu obtěžovat, s největší radostí přijímám takové milé pozvání, ale nevím opravdu, jak k té cti přicházím.“

„Čest je na naší straně, čest a potěšení velké nám prokážou,“ natřásal se a ukláněl Zippner, aby přece také ukázal, že zná způsoby, a jako s namazanou pelášil k domovu. To bude závisti po celém Klenčí! Amtsasesor z Kouta, od vrchního úřadu z Kouta bude u nich noclehem. Až to uslyší Bety a Lízi! Zblázní se radostí! Ty budou vyvádět, drhnout, práť, škrobit a žehlit – ale ať! Stojí to za tu čest! Ukáže tomu perníkáři Kládívkovi, že on – radní – znamená víc než celý rychtář, on že umí s pány promluvit a páni že si ho také váží. Pěkně mu v těch myšlenkách cesta utíkala, jako na křídlech letěl, a než se šíralo, za dne ještě doletěl domů. –

XV

Starý Taračka vyšel si hned po ránu na sad ke včelám. Pod šindelovým přístřeškem ležela tu řada lipových špalíků pečlivě hlínou omazaných, kulatá česna černala se v jejich středu, ranní slunce na ně svítilo a stařec, schýlený ke klátům,^[121] cítil, jak příjemně ho na ohnutých zádech šimrá. „Už to hezky přihřívá, dnes byste se mohly prášit, tak se probud'te, včeličky!“ Slabě zaklepal na každý úl, chvílku poslouchal, pak se zvedl, napřímil a radostně se rozhlédl kolem. Za stodolou ve stínu zvedala se ještě mohutná závěj sněhová, ale v otevřeném kraji, kam mohlo slunce, už se trhala sněhová košile a sem tam černalo se nahé, vlhké tělo matky země. Sedlák natáhl ruku, ohnul k sobě dolejší větev panenské jabloně a chvíli pečlivě pozoroval její pupeny. Viděl je nalité, lesklé a drobné chmýří šedalo se na nich jako stříbro. „Samé květové, jalových je málo, ovoce bychom letos mohli mít, nespálí-li to jarní mrazy,“ pomyslíl si Taračka, pustil z ruky sehnutou větev, jež se hned pružně vymrštila do výše, vytáhl z kapsy kočičák,^[122] nacpal si spokojeně bradku,^[123] sáhl do vesty po křesacím kamínku a hubce, zapálil si a prošel se sadem. Sníh přes noc potáhl se ledovou vrstvou a ta chrupala pod nohama, jako by šlapal ve skle. U planěk se opět zastavil, zadíval se na lískové ořeší. Po jeho holých, ohebných větvičkách třepalo se plno drobných praporečků, dlouhé, válcovité samčí jehnědy jako by se chvěly nedočkavou touhou, a když stařec klepl prstem do krajní větvičky, zaprášilo se nad ní žlutým, na slunci jakoby zlatým prachem.

„Saprmnt, lísky kvetou! To už kvete taky olší! Nic platno, včely musí ven,“ a čile, jako mladík rozběhl se zpátky k špalkům. „Tak copak? Jsme živý a zdrávy? Už jsme se dávno neviděli! Aha! Nevoní vám to! Už bručíte? – Jen ven, čerstva ven! Ještě se vyspíte dost. Ještě přijdou prášence, deště a větry, ale dnes je jako v máji,“ čile pobíhal od úlu k úlu, do každého bafl dvakrát třikrát ze své dýmečky, a hle, na česnech ukázala se jedna dvě včely, chvílku líně, jakoby ospale třely si nožky o rousnatá tílka, pak roztáhly křídélka, zatřepaly jimi, rozbzučely se a rázem se vznesly k slunci, obletěly úl, zakroužily nad včelínem a rychle se vracely domů ohlásit královně velikou novinu, že už venku svítí teplé slunce a voní lískový pel...

Náhle zvedl Taračka hlavu a zadíval se do výše. „Křřř! Křřř! Chichi! Chacha! Fíút! Fíút!“ ozývalo se vzduchem.

„Je to možné? Nebo mě šálí sluch? Kdepak sedíš, neřáde?“ rozčileně bručel stařec, přešlapoval z místa na místě a prohlížel koruny stromů, divže si krk nezlomil. Vtom spatřil na

vrcholu, až nejvýš na starém klenu seděti špačka, černého jako kominíka, třepal křídly, natahoval krk, otvíral zobák a nadouval volátka, jako by se strýčkovi posmíval.

„A, kamaráde, to ses přepočítal,“ hned se s ním pustil strýček do řeči, „máme teprv konec února, jen se seber a leť spánembohem ještě k svým, nechceš-li tu zmrznout. Budku máš ještě zasviněnou od vrabců, neměli jsme času, nic se nevaď, pane, soudíme se o lůsy, dnes máme licitací na obecní kovárnu, tak nemohu všeho nechat a starat se ti o kvartýr. My sami budeme bílit a vyhazovat zimu až po svatém Josefu. Potom přileť a najdeš to v pořádku.“

„Křřř!! Křřř! Chichichi!“ ozvalo se kousek dál na susedově lípě. Špaček na klenu hned se zvedl a zamířil na lípu, nestaraje se víc o strýčka Taračku.

„A ty kunte!“^[124] hrozil za ním bradkou stařec, „tak je to! Ty už tu máš také divči. Utekli jste asi spolu tátovi a mámě. Nemohli jste se dočkat, až poletí všichni. Nu tak! Nu tak trpte teď, starejte se, žijte se, já musím po svém! Kolipak už to máme hodin?“ Veselé, rozjásané jeho oči pohlédly na kostelní věž, která se zvedala nad městečkem jako o hůl opřený pastýř nad stádem klidně se pasoucích oveček.

„Pro pána krále! Hnedle máme deset a já si tu povídám se včeličkami a ptáčky jako dětina a zatím na radnici už je možná oheň na střeše. Jójo! Někdy jsme my lidé – krom té drahé duše – ještě horší než ten boží dobyteček. Tisíckrát raději bych si tu sed a díval se na včely. Podívejme se, už se hrnou ven! Jako když kropí, a ze všech úlů! Je to radost! Ale nic platno! Musím na radnici, aby ti chlapi nevyvedli nějakou hloupost. Král má rozumu za čtyři, ale když se dopálí, pak je horší než divoký Klika. Klika jen křičí, hubou mlátí, ale Král, to je nůž dlouho zavřený, v kapse schovaný, ale jakmile ho sevře dlaň, buď nůž chleba ukrojí, nebo křesne, až jiskry z pazourku lítají, anebo – Pámbů rač chránit – bije a zabije.“ To žene Taračku na radnici a přichází k nejlepšímu. Direktor Melichar, jeho písař Sádlo, amtsasesor Hop a celé městské právo stojí za stolem. Král a asi deset sedláků stojí před stolem. Kovář se krčí u kamen a dušička se mu třese v těle starostí, aby nikdo na něho nehodil, aby přidal ke čtyřem stům pětku a aby mu kovárnu přiklepli.

„Kovárna je naše. Sedláci si ji postavili, když tu po řemeslnících a chalupnících nebylo ještě ani památky. Chyba, že jsme si ji včas nedali jako lesy vtělit do knih, že jsme na ni zapomněli. Ne svoji, ale naši majetnost prodáváte, z cizího bochníku krájíte,“ vykládá Král vážně a hrdě.

„Děkujeme za poučení,“ kousavě, jízlivě odpovídá Melichar, „ale my si je zakazujeme. Až je budeme potřebovat, k vám si pro ně nepůjdem.“

„Máme právo se hájit. Máme právo v této radnici mluvit.“

„To právo má městský rychtář a radní páni, ti mluví a jednají vaším jménem. Vy zde stojíte jako účastníci dražby, smíte si přihodit a více nic.“

„Radnice je obecní, naše jako vaše,“ uznal za vhodné ozvat se městský rychtář.

„Máme ‚bürgerrecht‘^[125] jako vy,“ omočil se Zippner a nůž vyjel z kapsy.

„Kdo jste? Odkud jste sem přilez a kdy? Jakým právem mluvíte za naši obec vy, který neumí ani česky?“ otočil se náhle po cajkmistrovi Král a krev se mu hnala do hlavy.

„Řemeslníci, mistři vrchností zde řádně usazení,“ rozjížděl se právnicky Hop, ale než se mohl ohnati nějakým paragrafem, vybuchl Král: „Němci jste všichni, citu nemáte pro Klenčí, z chalupníků děláte si na nás berany a oni, zaslepení, do vlastního hnízda kálejí.“

„Zapovídám si všechny urážky, a opovázíte-li se ještě ozvat, užiji práva –,“ sípal zlostí všečen bez sebe Melichar, „zavolám vojáky –“

„Vyhrožujte si mně –“

„Václave, pamatuj se, hlavou zdi neprorazíš, přišel jsem pro tebe, máš jít domů, klisna se válí na stání, má koliku. Voják už ji tam opatruje, aby se neutloukla, šel jsem kolem, slyšel jsem Marjánku křičet a běžím pro tebe –,“ tlačí Taračka Krále ke dveřím, ze dveří dolů po schodech a teprve venku ho umlouvá: „Nepospíchej, koni už je lepší, ono už mu to přešlo, už mu nic není.“

„Strýče,“ dal se Král do smíchu, „máte vy za ušima, takhle mě vytáhnout z toho pelechu radničního! Ale jsem tuze rád, nepustili tam Kliku, neměl jsem tam chodit ani já. Neštěstí jste zabránil. Byli by mě jistě odvedli v poutech.“

„Čtyři sta zlatých poprvé, kdo dá víc?“

„Pětku,“ ozvalo se na radnici u kamen a kovář popošel ke stolu.

„Čtyři sta pět zlatých poprvé – kdo dá víc?“ ptá se Sádlo, ale žádná ruka se nezvedá, žádná ústa se neotvírají, jenom hluboké ticho straší kolem.

„Čtyři sta pět zlatých podruhé –,“ volá Sádlo, a hle – sedlák Psutka přešlápl teď z nohy na nohu, vzdychl si a zvolal:

„Taky pětku.“

Všecky hlavy se rázem otočily k Psutkovi a na umouněném čele kovářově zaperlil se pot. „Jak jsem mohl na to zapomenout! Vždyť se Psutkovic Vondra před desíti roky vyučil u mne kovářem,“ vzdychl si potichu a nahlas hned zvolal: „Ještě zlatku!“

„Čtyři sta jedenáct zlatých poprvé –,“ jako stroj vykřikoval Sádlo, ale zahleděl se přitom v tu stranu, kde stál Psutka; viděl sedláka, jak se poškrabuje za uchem. Zkrátil proto přestávku a hned zvolal: „podruhé!“

„Taky zlatku,“ vydralo se rázem ze zařatých rtů Psutkových.

Sloupeček číslic na dražební stupnici vystupoval pomalu do výše, zato čas zrovna letěl. Staré dřevěné hodiny radniční na zdi pomalu a chraptivě odkašlávaly jedenáctou, když písař vyvolával: „Čtyři sta čtyřicet čtyři zlaté poprvé!“ Z kováře už se pot jenom lil a sedlák Psutka, červený jako vařený rak, už měl rty rozkousané do krve.

„Takhle tu budeme do rána,“ naklonil se netrpělivý, zřejmě rozčilený amtsasesor Hop k panu direktorovi, „navrhuji, aby se smělo přihazovat nejméně deset zlatých. Ti dva berani se tak snadno nepustí.“

Melichar hned vstal, přerušil dražbu a oznámil: „Ježto už se přihazuje jenom po půl zlatém, kdybychom mlčeli, mohlo by se stát, že by se konečně házel jen šesták nebo dokonce krejcar. Usnáší se proto dražební komise, že smí cena vystupovat nejméně po desíti zlatých, na menší podání nevezme se zřetel.“

Teď to jinak letělo! Za půl hodiny už hlásal Sádlo: „Pět set devadesát čtyři zlaté poprvé!“

„Psutkovic Vondra tovaryší v městě,“ rozjímá si kovář, „tamější cech přijme ho za mistra, – tak ještě desítku,“ rozkřikl se po tom krátkém rozjímání.

Psutka cítí, jako by ho tvrdá ruka škrtila. „Vondra má se Sokolouc Markýtkou dítě, věčně to tak zůstat nemůže,“ slyší v duchu sedlák a jako z mlhy zaznívá únavou nakřáplý hlas:

„Šest set čtyři zlaté – podruhé!“

„Tak taky desítku!“

„To věřím, to by se mu hodilo. Takové teplé místečko, jako já mám v Klenčí, v zimě – v létě práce pro dva tovaryše, kovat – ostřit, ostřit – kovat v jednom kuse! Pustit to nesmím! – Ještě desítku!“

„Budu-li stavět, víc mě to stát nebude. Ale Vondra tu nebude sám. Budou dva kováři v městě, půl chleba jenom bude mít Vondra. Sedláci, pravda, půjdou k němu. Ale pan Johánes s panem postmistrem budou se držet starého a ti dva vydají za všechny sedláky dohromady. – Tak spánembohem taky desítku,“ volá stísněně Psutka a cítí takovou bolest, jako by mu někdo tenkým nebozískem koleno vrtal.

„Sedm set čtrnáct zlatých poprvé,“ křičí Sádlo a namáháním až mu žíly na krku nabíhají.

Zápas stává se rozčilující. I slavná dražební komise už se v duchu křížuje nad tím nerozumem. Skončí to nepříjemně, komu Sádlo konečně přiklepe kovárnu, ten jistě v té chvíli vystřízliví, dá se do nářku, buď nebude držet, anebo začne škemrat o slevu. Rozhodně nutno zakročít. Pan direktor se znovu zvedá a přerušuje dražební výkon.

„Odpočiňte si a vzpamatujte se!“ napomíná je mírně, „upozorňuji vás, že se dražba děje zákonitě, že je to dražba dobrovolná, nikdo nikoho k podání nenutí, a tudíž že také žádná sleva ani srážka nebude nikomu povolena, kdyby přeplatil kovárnu třeba o milión.“

Mezitím přinesl policajt Kodrda písáři sklenici vody, aby si osvěžil hlasivky. Sádlo ji převrátil do sebe jako do žhavé pece, ale když po chvíli volal: „Sedm set padesát čtyři – poprvé,“ už chraptěl znovu a ještě hůř než hodiny, které už pomalu spínaly ručičky na dvanáctce.

„Co jsem se já na té louce nadřel! Co se má žena na políčku nasbírala kamení a pro někoho! Jinému to mám nyní pustit do chřtánu? – Ještě desítku!“ furiantsky přihodil kovář a umiňoval si v duchu, že si to na sedlácích přitáhne. Žádné extra ceny nebudou u něho mít hned od zítřejšího dne, naopak, o šesták víc než každý forman budou musit vyklopit za každou koňskou nohu, kterou jim oková.

„A když může kovář, co bych já ustupoval,“ vypjal se náhle sedlák Psutka, ruka na hrdle povolila, dech už mu nepískal v hrdle, duše se netřásla strachem ani úzkostí.

„Tak dvacet zlatých, ať to jde do vyjšky!“ zasmál se vesele na Vávříka a Houdla, kteří si v té chvíli stoupli k němu.

„Sedm set osmdesát čtyři poprvé!“

„Kováři, neházej! Nech mu ten barák na krku! Pamatuj se!“ vstává městský rychtář a šeptá kováři.

„Psutka má plnou senci dětí a hází po dvacítce a nebojí se? Proč bych já se měl bát? – Ještě dvacet zlatek!“ vykřikl kovář, ale až se svého vlastního hlasu zalek, tak zněl nepřírozně.

„Osm set čtyři zlaté poprvé,“ mdle, unaveně hlásí písař, čeká chvíli a hlásí „podruhé“, ale co to? Nikdo se neozývá. Kde je Psutka? „Osm set čtyři zlaté podruhé. Nikdo víc?“ hlasem povýšenějším volá Sádlo a dívá se do rohu, odkud tak pravidelně padalo podání Psutkovo. Tam stojí jenom asi pět sedláků, poťouchle se usmívajících. Psutka jako by se do země propadl. Sádlo se rychle vzpamatoval, pochopil, že teď nadešla chvíle jeho vykoupení, než se někdo jiný vzchopí a přihodí, rychlostí blesku popadl před ním ležící paličku od bubnu, prudce zavolal: „A osm set čtyři zlaté konvenční mince potřetí,“ klepl paličkou o stůl, a jakoby úplně vyčerpán, klesl na židli.

„Tak my jsme svědkové. Ztratí-li se z těch peněz jenom jediný groš, my si ho najdeme! Sudťe se, ale za své!“ prohlásil ještě Frýd'ák, a než se páni vzpamatovali, vyšel s ostatními sedláky z radniční kanceláře.

Poledne už dávno odzvonilo, když celá dražební komise se zvedla; protokol dražební byl podepsán, kovář se uvolil do týdne složit v hotovosti celý obnos, jenom prosil pány, aby mu darovali šindel, který už je v kovárně složený a hned na jaře má se jím pobíjet střecha.

„Tak draze se ještě šindel nikde neprodal,“ usmál se pan direktor, když rychle usedal s písařem do vozu, aby alespoň do jedné hodiny přijeli k obědu.

„Zítřka tedy na faře na shledanou!“ obrátil se ještě z kočáru na pana amtsasesora, který se ukláněl a sladce odpovídal: „Těším se! Velice se těším!“ Za ním stál cajkmistr Zippner, také se ukláněl a natřásal jako třasořit, ale jakmile odrachotil panský kočár, hned se zmocnil sám pana asesora a odváděl si ho vítězoslavně domů. Rychtář Kladívko, radní Sauer i Hernauf s Majerem, kteří tu také stáli v klubíčku před radnicí, dívali se překvapeně a závistivě za nimi.

„Snad ho nevede k Boud'ákovi na oběd?“ hořce, zklamaně ozval se městský rychtář.

„Tam by dostal dnes asi podmáslí a brambory. V sobotu Boud'ačka vrtívá,“ kysele se usmál majolikář Majer, také uražen, že Hop dává takovou přednost cajkmistrovi. „Stavěl jsem se ráno cestou na radnici u Zippnerů,“ začal kousavě tuchmochr Sauer, „Barka s Lízou běhaly sice ještě ve spodničkách, ale hlavy měly samý papírek. Stará už se oháněla u plotny a

smažila šišky. Také maso v hrnci i na pekáči tam vonělo. „Vždyť je teprve sobota a vy už světíte masopust?“ podivil jsem se. Ale teď tomu rozumím. Čekaly hosta, a jakého!“

Ale jinak nikdo po celém Klenčí nevěnoval tomu valné pozornosti. Staré zajímal prodej obecní kovárny, nemluvílo se o ničem jiném než o smělém vystoupení sedláka Krále, o jeho srážce s direktorem, o průběhu dražby a neslýchané ceně, kterou kovář musí zaplatit, mladí pak měli starost ještě mnohem větší. Masopust chýlil se ke konci, nastávaly už zítra jeho ostatky, ve kterých veselí dostupovalo vrchole. Voračky! Ještě dnes při tom slově zatřese se v těle radostí i scvrklé srdce starců, kteří pamatují dobu jejich slávy a rozkvětu. Po celý masopust Chodsko zpívalo a tančilo, ale na jeho konci propukla radost živelnou mocí jako sopka, podmanila si kdekoho, tři dny a tři noci držela v zajetí mladé i staré.

*Habyste vo tom věděli,
voračky začnou v neděli,
v neděli, v pondělí, v houterej,
přide k vám voráč kdekerej!*

Už týden napřed hlásí to chasnici dívkám a ty jim toužebně odpovídají:

*Přid'te k nám, voráci,
přid'te vorát,
hajť na vás nemuším
voknem volát!*

Ne týden, ale čtrnáct dní, ba i tři neděle předtím už jednají chlapi muziky. Není na Chodsku o ostatcích hledanějšího a vzácnějšího člověka, než je dobrý muzikant, nutno si ho proto včas zajistit, ani pivem, ani platem, ani jídlem, ničím nešetřiti, má-li znít o voračkách taková hudba, jakou svedou Marušáci. Ti však znají svou cenu; uvažují všechny okolnosti, i třídní práci, která jim nastává, mísy šišek a moře piva, které je očekává, pekelné vedro a mraky dýmu, jež je budou na kruchtice pod samým stropem dusit, i zimu a mráz, až budou chasu po návsi vodit a vyprovázet; nezapomínají ani na to, že po Popeleční středě nastanou jim suché dny, ani husa že o ně nezakopne. Proto nutno teď těžit ze všech okolností a vymačkat z rozjařené chasy poslední groše.

V Klenčí letos poprvé budou se slavit voračky nadví, u Bartošů selské, u Boudáka chalupnické. Také pan Johánes shání „kasinobál“ na neděli, ale možná, že páni se rozhodnou a budou chtít tančit i v pondělí, jako loni. Jsou tudíž Marušáci na roztrhání a už se také

roztrhli. Utvořili ze sebe dvě kapely, Marušák povede jednu, Maršík druhou, ale kde vzít třetí muziku?

Tři chasníci selští stojí u Marušů a vyjednávají už od rána. „Tři neděle vodíte nás za nos a teď řeknete, že nemůžete?“

„Všechno jsme vám slíbili, co jste si požádali, nic jsme s vámi nesmlouvali.“

„Vždycky jste nám hráli, vy i my jsme byli vždycky spokojeni, až letos najednou nechcete.“

„Kdepak my teď v poslední chvíli máme sehnat muziku? To jste nám měli říci aspoň před čtrnácti dny,“ dotírají chlapci na muzikanta, potí se strachy, ale přece jen doufají, že to vyhrajou, že jim dělá drahoty, aby z nich vyždímal ještě nějakou zlatku.

Liška je starý Marušák! Kroutí se, mrká očima, krčí rameny, škrábe se za uchem a povzdychává: „Kudla v krku! Neštěstí, povídám, hotové neštěstí, že netáhnete s hořejšími za jeden provaz! Spojte se, ať je zas, jako bývalo, a rádi posloužíme. Víc si vyděláme, víc se napijeme, víc zábavy užijete.“

„My se nepoddáme!“

„Nemůžem se poddat.“

„Ta hanba, kdyby nám chalupníci odřekli!“

„Ať se sami poddají, ať nezavádějí novot, ať přijdou k Bartošům, jako vždycky chodívali!“

„To se nestane! Kdepak! Chalupníci jsou dnes na koni a vy pod koněm. Mají svou hospodu a voračky v ní musí být; Boudák už vyhodil příčku, Hruška už tam pro nás postavil palandu; chlapci, chlapci, vy se musíte poddat! Vy už dnes neseženete muzikanta, kdybyste mu samými dukáty platili! Už jste v pasti! Už musíte k Boudákovi!“

„Tak vy jste nás, strýčku, schválně za nos vodili, schválně jste říkali: ‚Půjdem tam, kde dají víc!‘ A teď když dáváme nejvíc, když už se sami stydíte žádat ještě víc, teď berete do zaječích? Vy jste se také spojili s těmi Němečky proti nám? Vám jsou také tuchmochři a cajkmochři milejší než my?“ zahrnují selští chlapci výčitkami starého muzikanta a třesou se v duši úzkostí, jak to dopadne.

„Musím, chlapci! Nemohu si pomoci!“ kroutí se Marušák jako lišák v železech, „jen co je pravda! Vy sedláci platíte nám jen o posvícení a v masopustě. Ale řemesla mají své jártouchy, parády, funusy, a my? My přece patříme také k řemeslu!“

„Takové to tedy je! Proč jste nám to neřekli před třemi nedělemi? Proč jste nám říkali: ‚Je ještě dost času! Přijďte až za týden!‘ Proč jste nás klamali?“

Hanba hrozí selským synkům. Nebudou smět z Klenčí hlavu vystrčit, aby se jim o pouti v Trhanově, u Dobré Vody anebo na Veselé Hoře nesmáli Chodovští i Postřekovští. Po celém Chodsku se to roznese a všem budou za blázny.

„Vyházíme je, až k nám přílezou!“ napařují se chalupníci tak, aby to dolejší slyšeli.

Mraky houstnou, schyluje se k bouři. Už je skoro jisto, že nezbude dolejší než si voračky vybojovat. Vtrhnout k Boudřákovi hned zítra odpoledne, a nepřijmou-li je v dobrém, ve zlém se rozejít, hospodu naruby obrátit, nože si naostřit... Jenom tím lze ještě čest si zachránit...

„Copak se tak mračíte?“ potkává tři chasníky před školou učitelský mládenec Jindřich.

„Hatí se nám voračky.“

„A kdo vám je hatí?“

„Marušáci! Nechtějí nám hrát. Budou hrát pánům u Boudů a Johánesů.“

„Přiveďte si Vyskoče z Dílů.“

„Hraje na Dílích.“

„Dílští chodí do Postřekova.“

„Letos poprvé slaví voračky doma.“

„Ať vám přinese Pecanda svého dudáče.“

„Hraje na Peci.“

„Pecáčtí chodí do Chodova.“

„Letos poprvé slaví voračky doma.“

„Tak se nikoho neproste a pomozte si sami,“ zamračil se teď i mládenec Jindřich.

„To také chceme. Voračky od Boudů vyhážíme a k Bartošům si je odvedeme.“

„To poteče krev!“

„Nemůžeme si pomoci. Všichni po celém okolí by se nám smáli.“

„Já bych vám poradil.“

„Dobře-li poradíte, na nás to neztratíte.“

„V Klenčí je ještě jedna kapela.“

„Kde a která?“ současně optali se všichni tři voráči najednou.

„Hádejte! Dobře o ní víte!“

„Pane učiteli, blázný si z nás nedělejte, nebo –,“ zaťal pěst a zaskřípal zuby první voráč už teď v bojovné náladě.

„Ne tak zhorka,“ usmívá se učitelský mládenec, „nebo vás nechám sedět v bryndě.“

„Snažně prosíme, porad'te nám,“ prosí hned druhí dva.

„Zapomněli jste na kostelní kapelu! Kdopak o vánocích pískal klarinet? Sedlák Kubíček. Kdopak hrál na flétnu? Sedlák Jehlík. Krutinovic Hadam – toť výborný basista a Mikulášovic Honzík houslista. Zahraje-li Král na trubku a Porazil na violu, lepší muziku budete mít, než bude u Boudů i Johánesů.“

„Zlatý pane učiteli!“

„Sved'te mi je odpoledne k Bartošům a já sám několik kousků s nimi přehraju, aby si na sebe zvykli. Ale zítra musím k Johánesům, pan principál poroučí.“

Než Jindřich dokončil, už stál sám a sám a paty chasníků mizely v Královic dvoře...

Takové ostatky jako letos osadníci nepamatovali. O masopustní neděli od božího rána přijížděl do Klenčí kočár za kočárem a všechny zastavovaly před farou. Slavně pochovávali slepého faráře Strádala, ale ještě mnohem slavněji usazovali na jeho místo nového faráře Rejžka. Už sama masopustní nálada valně přispěla k zdárnému průběhu celé slavnosti a také počasí jí přálo. Sedláci v šosatých kabátech a cylindrech vyšli před grunty, zastavili se,

rozhlédli se po nebi i zemi a vážně jako proroci předpovídali: „Když máme šišky na blátě, to budou jistě mazance na sněhu.“

„Říkává se: únorová voda – pro pole škoda.“

„Právě právě! Únor bílý, pole sílí.“

„A svatý Matij ledy láme, nemá-li jich, nadělá je.“

Prorokovali špatnou úrodu, mluvili o počasí, nikdo o včerejší den ani nezavadil, klátili se ke kostelu a tam se postavili jako diváci k postřekovským sedlákům.

„Á! Páni měšťané!“ vítal je špičatě hned Buršík.

„Copak to, Králi, že nejsi na radnici, že nejdeš s městským právem,“ píchal sedlák Václav z Postřekova.

Také Hoták si nemohl odpustit otázku: „Snad vám nevyndali na radnici boty?“

Ba i Darejsek si omočil: „A co jsem slyšel? Ze prý v Klenci neživíte ani obecního kováře? Prodali prý jste kovárnu?“

Král, Houdl, Frýda, Vávřík, všichni se kousají do pysků zlostí, ale vědí, že to trpké sousto musejí spolknout jako med, usmívat se přitom, nedat na sobě znát ani dost málo zlosti a hořkosti, nemá-li být hůř...

„No, prodali jsme kovárnu, prodali,“ vážně svědčil Král, „protože nám nestačí. Tuhle Psutka hned po masopustě začne stavět novou, patrovou, dílna v ní bude taková, že celý vůz do ní zajede, a jeho syn Vondra se v ní usadí.“

„A co si počnete se starým kovářem?“ ptá se nešikovně chytrý Buršík.

„Slyšíme, že se postěhuje k vám do Postřekova, máte prý tam plno koní, a zvláštních, rohatých,“ bodl teď Vávřík do živého.

„Cechy jdou!“ vykřikl kdosi a už se ozvala hudba. V plné parádě a také v plném počtu šla teď řemesla od radnice k faře. V čele kráčeli cechmistři a mezi nimi se natahoval cechovní inspektor postmistr Worlitscheck, koželuzi, sedláři, ševci, krejčíři, kožešníci, ale první v řadách šli tuchmochři i cajkmochři se svými tovaryši.

*Hdyž se ševci ženili,
na svařbě sme nebyli,
hani žena, hani já,
hani naše švakrová,
přišli jenom tři kmotří,
ha to buli tuchmochří,*

ozvala se kdesi posměšná písnička. Ale hned zmlkla, protože bdělé oči strážníka Kodrdy otočily se výhružně v tu stranu a za ševci už se hrnul pod svojí korouhví velký a slavný „pořádek od božího daru“. Páni otcové z okolních mlýnů v šedých pláštích ho vedli, za nimi vyšlapovali si na křivých nohách pekaři, krupaři, mukaři, k nim se přilepili i perníkáři a asi tři řezníci. Pozornost poutal „dřevěný cech“, který měl nejvíce členů. Radili se v něm tesaři, truhláři, koláři, bednáři a s nimi pomocná řemesla jejich, kováři a zámečníci. Poslední klátil se cech, kterému se říkalo „jak stádo běží“. Do něho jako do pytle nacpala se řemesla, jež neměla místa jinde. Vedle barvířů, mydlářů, zedníků a kameníků natahoval se tu jediný provazník a poslední šlo – umění: formštechr a formšnicr, kteří pro barvíře i z drátků vypíchávali i do dřeva vyřezávali různé kvítky, hvězdičky a kolečka.

„Poslední zase šlape pámbů,“ usmál se divoký Klika, když spatřil šedivého, vousatého stařečka, milého a usměvavého, který jediný dovedl z rákosu řezati tenké paprsky na tkalcovské stavy.

„Pročpak mu tak říkáte?“ optal se hned Buršík.

„Protože z jeho rukou vycházejí paprsky,“ vyložil to Klika a všichni se dali do smíchu.

„Dobrá půle z nich jsou Němci,“ ukázal na cechy stojící už před farou ve špalíru postřekovský Švejda.

„Ba všichni!“ odplivl si Král, „jen s nimi mluvte, znají jen hóbl, bórer, vinkl, heft a šnit.“^[126]

Po chvíli přivedli děti, zvony se rozhoupaly a z fary vyšel průvod. Oba bratří Fastrové, domažlický vikář Jan i bývalý administrátor Jakub, vedli faráře Rejžka, oděného jen v černý talár kněžský, před nimi jako hejno bělásků kráčeli kněží v bílých rochetách a za nimi zvedali brady vrchnostenští úředníci. Zástupce pana hraběte, direktor Melichar, obzvláště se nadýmal a vítězoslavně se rozhlížel, neboť vědělo se, že jenom on udělal Rejžka klenckým farářem. Zato pan amtsasesor choulil se zimomřivě, šel jaksi schlíple a zamlkle, pro celou tu parádu

neměl smyslu, viděl před očima stále dvě modré, rozkoší zamžené oči, rudé, krví nalité, sladkou bolestí rozchlípené retы, záplavu rusých, zlatě jiskřících vlasů a kolem svého dlouhého, vyschlého krku cítil měkké a kypré, jako alabastr bílé dívčí rámě...

„Copak tak vzdychají?“ nezdržel se Worlitscheck, aby nepoškádlil na oratoři pana amtsasesora, „mně se zdá, že se špatně vyspali.“

„Ó, naopak! Královsky, jakživ jsem se tak nevyspal,“ rychle se vzpamatoval Hop.

„Tak? A kdepak prosím jich spali? Já ani nevěděl, že zůstanou tady do rána, byl bych je pozval.“

„Pan radní Zippner mi nabídnul pohostinství.“

„Á! To se podívejme!“

„Jako v každém panském domě je zařízen, mohou mi věřit,“ oplýval chválou pan asesor a rukou zakrýval si ústa, potlačuje násilně zívnutí.

Postmistr vyklonil se přes zábradlí oratoře a bystrýma očkama jako myš slídlil po kostele.

„Tak se mi zdá, že Zippnerovic švadlenky tu dnes scházejí,“ odlepil se konečně od zábradlí a mlsně teď pohledem olizoval skleslého, v trapných rozpacích tonoucího Hopa.

„Jenom Lízinka šla, jenom Lízinka,“ koktal amtsasesor, „Betynka si naříkala při snídani na migrénu.“

„A to věřím, rád věřím, na to ženské tuze trpí.“

Hop se zamračil. Obrátil se a usedl v pozadí oratoře. Urazilo ho slovo „ženské“, jako by Betynka byla jen tak tuctová holka. Vzdělaná slečna je to a nic se neupejpa jako jiné fífleny, lehce přístupná a zábavná, nesetkal se ještě s takovým milým zjevem, je jí věčná škoda, že bez radosti vadne v takovém baráku. Ale on ji osvobodí, rozptýlí a pobaví. Nad Klenčím visí soud o lesy, plno komisí, protokolů, vyšetřování a výslechů se nahrne a on – amtsasesor Hop celý spor povede, bude v Klenčí víc než doma, na dva na tři dny se zde usadí, soud protáhne. Ach! Jaké chvíle ho očekávají...

„Nu tak vstávají! Či tu chtějí zůstat a postit se za pokání? Čeká nás na faře slavnostní tabule,“ slyší náhle Hop nad sebou. Protírá si oči a nemůže se hned ani vzpamatovat, kde to sedí. Postmistr Worlitscheck stojí před ním, otřásá se tutlaným smíchem, modravý dým kadidlový

táhne se jako široké stuhy slunečním světlem k vysokému oknu naproti, varhany hučí jako vodopád a dole před oltářem už se řadí průvod zpáteční a u kašny nad kostelem vypaluje kovář poslední rány z hmoždíře.

Je po instalaci. Cechy se rozešly a zbožní osadníci pospíchají k domovům. Vítá je tam všude veliká mísa na másle pečených šišek, mísa máslových listů a mísa kalových, křehkých hnětanek...^[127] Masopustní veselí začíná. Podle starobylého a úctyhodného zvyku není dnes v kostele ani požehnání, také ve škole dnes, zítra i pozítří je ticho a prázdno... Na tři strany rozdělilo se letos městečko. Páni sedí u tabule na faře a pak půjdou k Joháněm na „kasinobál“, chalupníci půjdou k Boudákovi, nový farář zaplatil tam cechům sud piva a Marušáci jim tam budou vyhrávat. Sedláci půjdou k Bartošům, ale kdo těm zahraje? Chalupníci přísahali, že je k Boudům nepustí, že si muziku odvést nenechají... Poteče krev? Už nepoteče. Postaral se o to městský rychtář Kládívko, který se svěřil se svými obavami panu direktorovi, a ten už to zařídil tak, aby téci nemohla.

Pod Boudákem, od Jírů k Vojtům tažena je nová hraniční čára a na ni komandoval pan rytmistr patnáct dragounů bez koní sice, ale v plné zbroji. Tu čáru nesmí překročit nikdo ani shora ani zdola, dragouni tvoří zeď, jako by tu žili lidé morem nakažení.

Na věži odbila jedna hodina. Před Boudákem stojí chalupníci a těší se, jak zastrouhají mrkvičku chlapcům zdola, až si přijdou pro muziku, až poprosí, alespoň tři, ba třeba jen dva muzikanty aby jim propustili.

Selská chasa mužská schází se u Frantů na dvoře, selská děvčata dole u Benešů čekají, až pro ně chlapi přijdou a k muzice je odvedou. Nelze pro ně jít bez muziky, nelze bez muziky zpívat ani tancovat.

Hle, už vycházejí z Frantovic vrat. Staví se do širokých řad přes celou silnici, bez kabátů, v naškrobených rukávech, vesty rozepjaté, vlající šátky hedvábné na krku, kytky a páví peří za klobouky. Selská fúrie z nich zrovna srší.

„Počkejte, furianti, my vám to dnes ukážeme,“ tlačí se chalupníci za vojenskou zdí a čekají, až se začne vyjednávat.

Tři chasnici staví se před vojáky a volají přes ně na druhou stranu: „Sousedský zvyk velí, když jsou voračky, abychom s muzikou odvedli divčata k muzice – chudé i bohačky.“

„Tak si je odved'te a nás nezdržujte. My už chceme pro naše jít.“

„Co Klenčí Klenčím stojí, strojilo společně voračky, my nechcem mít ani letos žádné tahačky. Nám patří muzikantů půl.“

„Chcete, abychom na vás vzali hůl?“ ozvalo se od Boudů.

„To má být vaše odpověď?“

„Ano! Ano!“

„Tak si to pamatujte všichni dole: až přijdou shora, chytíme také hole! Muziky, hrajte!“

A teď se stalo něco neočekávaného. U Frantů na dvoře spustila muzika. Několik houslistů vyšlo. Tři mydlí housle, jeden violu. Řada muzikantů jde za nimi. Dva pískají na klarinety, jeden na flétnu. Dva foukají do trubek, dva do lesních rohů vyleštěných jako zlato, a Krutinuc Hadam, který jindy dře basu na kůru, heká dnes do „pumpardonu“, až se mu líce nadouvají.

Kde se vzala ta muzika? Selští chlapi už před ní vyskakují, výskají a táhnou po silnici dolů přes městečko k Benešům.

I Marušáci jsou zvědaví, kde tu kapelu sebrali, dobře hraje, to se musí říci, snad ji nemají z města? Snad o ni nepsali do Pečova? Natahují krky, aby viděli přes vojenskou řadu, sedají na bobek, aby viděli skulinami mezi vojáky.

„To je kostelní kapela?“ vykřikl zlostně Marušák, „na kostelní instrumenty hraje, kdo jim je půjčil? To je svatokrádež, hrát v hospodě na housle, na které se hraje v kostele.“

Divčata v komoře.

Voráči na dvoře.

Divčata mezi nás!

Voráči dou pro vás,

zní už od radnice dolů stará písnička, které neodolá žádné srdce dívčí. U Benešů ve vratech svítí to jako duha všemi barvami. Slunce hraje na hedvábných šátcích a fěrtuchách, jako mák planou ohnivé červené šerky a punčochy, oslnivou bělostí nadouvají se krátké rukávce, teď zavlály chlapcům vstříc bílé šátečky a vysokými hlásky zazpíval zástup děvčat:

Dyť my huž spěcháme,

na vás tu čekáme,

*bolí nás hu srdce,
ved'te nás k muzice!*

Párky už se řadí, svůj k svému skočí, jako děti za ruce se vedou, hudba se staví v čelo a společně zpívají:

*Pojed', chlapče, pojed' demů,
zanech toho vorání,
dyť huž mi tu huba bolí
vod samýho volání.*

Bartošovic hospoda otřásá se zpěvem, hudbou i tancem. První tři kousky musí si každý oráč vzít k tanci tanečnici z nejbližšího příbuzenstva, buď sestru, nebo tetu, třeba i vlastní matku, aby později, až se rozkuráží, „ten zlyj“ neměl k němu přístupu, zůstal i po voračkách poctivým chlapcem a mohl dál nosit kytky na klobouku... Toto všecko byl jen začátek. Kvečeru se všichni na chvíli rozešli navečeřet se a pokrmit dobytek, ale když táhlo na sedmou, už se znovu scházeli. Tři oráči stáli u dveří. Jeden držel talíř, druhý malý skleněný kalíšek, třetí mu jej naléval sladkou rosolkou. Každé děvče si připilo, sáhlo do kapsy a položilo na talíř dva króny, usmálo se a řeklo:

*Dávám dva tříbrný koláče,
pro šečky klencký voráče.*

Ostatní chlapci stáli v kole a hned volali:

*My si dnes chceme vybrat voračky,
žádný lakomnice, hale dobračky.*

Než usedli muzikanti na kruchtičku, kupa peněz stříbrných a papírových vršila se na talíři.

Tři dny a tři noci tancuje Klenčí v pokoji a bázni boží. Páni tancují u Johánesů, řemesla a chalupníci u Boudů, ale sedláci u Bartošů. Tancuje tam kdekdo, i starý Taračka pustil se do kola, Klika vyhazuje až ke stropu svoji ženu, aby se jí povedl len, groše nechtějí muzikanti, a co se vybralo od děvčat, všecko jde na propití.

V úterý dostupuje veselost vrchole. Hned ráno, sotvaže se chlapci trochu prospali, už burcuje muzikanty a chodí po staveních budít děvčata.

*Hodina vodbila, voráči vstávali,
haby jim voračky snídání daly!*

ozývá se už na dvoře, selka se usmívá ve dveřích, pěkně vítá voráče, zve je dál, mísa šišek stojí na stole, džbán piva ji hlídá, všichni si připíjejí, ale tři oráči staví se před selku a vykládají, že daň vybraná nestačila, že mají letos drahou a vzácnou muziku, takže musí vybírat přírážky po obci, aby nezůstali muzikantům dlužní.

„Tak kolipak chcete na tu přírážku?“ ptá se selka vesele.

„Přírážka je velká, zlatku musí platit selka,“ vážně odpovídají chasníci; než obejdou dvory, mají znovu peněz jako želez a po obědě hned začíná znovu tanec. Závratná radost, že se voračky tak vydařily, objímá všecky, od nejstaršího až k nejmladším.

„Teď zahrajem kousek pro děti,“ hlásí Král z kruchtíčky a děti vypískly radostí. Pan páter Faster tu není, učitelský mládenec Jindřich tu není, nikdo jim nebrání, nevyhání, domů je neposílá...

Klikovic Martínek není ani školák, ani chasník, ale tancuje už třetí den, jenom večer musí sedět s vojákem doma a hlídat. Královic Hanýžka stojí tu s Marjánkou u matky, ulamuje z kapsy šišku a srdíčko jí v těle skáče radostí.

„Kéž by mě vzal k tanci Martínek,“ přeje si toužebně, ale už se hrne pro ni Smolíkovic Tomášek, ten, co tancuje jako sochor v pytli...

„Hanýžko!“ vtom se ozvalo za Smolíkem. Mezi tisíci pozná Hanýžka hlas Klikovic Martínka. Odstrčila Tomše a vletěla Martínkovi do náruče...

Bdělé oko matky všecko vidí, nic mu neujde. „Smolíková má přece jen pravdu, té naší žábě opravdu se líbí Klikovic Martínek,“ rozjímá si selka Králová, „ale jen co je pravda! Sluší jim to! Točí se lepší než některý ten voráč s voračkou.“

Hudba přehrála krátkou písničku a už ji neopakovala. Ale Královic strýček znovu se ozval: „Tak a teď všecky děti domů! Koho tu zhlídnu, dostane pohlavek a vyhodím ho!“

S Královic strýčkem nejsou žádné žerty, děti se hrnou ze dveří a Klikovic Martínek s nimi. Ale nejde domů, jde s Hanýžkou, vyprovází ji, mlčí celou cestou, až teprve u samých vrat se zastavuje, čeká, až Marjánka odběhla dovnitř, a pak najednou bere Hanýžku za ruku a povídá

jí takovým přiškrceným hlasem, jakým jaktěživ nemluví: „Hanýžko, vet, haž budeš velká, že si žádnýho jinýho nevemeš než mě?“

Hanýžka zaplála ruměncem jako růže, vytrhla ruku z Martinovy dlaně a utíkala do světnice, jako by ji honili...

Když Makásek počal zvonit na věži večerní klekání, rozběhli se i staří; ale jen na okamžik odskočili z hospody domů vykonati neodkladné práce hospodářské a hned zas hrnuli se zpátky k muzice. Nejdříve polevili páni. Nabažili se tance v neděli a včera a už je u Johánesů ticho jako v hrobě. Marušáci se nabídli, že by půl kapely – Maršíky — poslali dnes k Bartošům. Ale tři vůdcové voraček naduli se jako krocani a vzkázali po poslu: „Vyříd' Marušákům i Maršíkům, jen ať si hrajou chalupníkům; ať jim hrajou „štyriš“^[128], ať jim hrajou „bayriš“^[129], pozdravuj je od nás hezky, nám že naše muziky hrajou česky!“

Také u Boudů už prořídly řady tanečníků. Řemesla ovšem vydržela. Sauer s Zippnerem drželi se okolo krku, jódlovali před muzikanty a tančili „ländler“, jako by jim bylo dvacet let.

*Deanal, gei hea zon Zau,
lauma dö recht oschau,
wos du fúa Augerln host:
schwoarz oda brau?^[130]*

zazpíval tuchmistr, a jak tu píseň zaslechla jeho žena, sedící na lavici u kamen, zvedla rázem hlavu, doutnající jiskry pod popelem vyšlehly v plamen, její dívčí léta, rodný kraj, zvuky cimbálu a citer, to všecko se jí vybavilo v hlavě, vyskočila jako mladice, podepřela si boky, zakolébala se podle taktu a odpovídala muži:

*Augerl mei is nöd schwoarz,
Augerl mei is nöd brau,
Augerl mei is o krod,
di onzuschau!^[131]*

Marušáci dovedou zahrát všecko na světě. Nabrali písničku a Zippner se ženou už tancuje „af oan Eartl“^[132], pouští se do kola i ostatní a vyskakují při té písničce, jako by ji všichni znali. I Lízinka tuchmistrovic vesele tu skáče, ale její sestra Betyňka sedí doma u lojové svíčky, hlavu má skloněnou nad růžovým papírem, ozdobeným v levém rohu nahoře něžnou pomněnkou, vzdychá toužebně a pozorně opisuje z německého „tajemníka lásky“ cituplné psaní...

Jenom u Bartošů den ode dne, hodina od hodiny roste radost a veselost, jako by suché dříví na oheň přikládal. Dnes v úterý navečer přišli mezi sousedy i kaplan Faster, i mládenec Jindřich, i myslivci. Starý Pavelka z Výchledů, celý šedivý, jakoby mechem zarostlý, neodolal, aby si nezazpíval, když viděl sousedy na kruchtice a slyšel jejich muziku:

*Vlízla na půdu, nadoula hubu:
pane polesnyj, já tu nebudu!*

Zelená krev probouzí se i v Brodském i ve Smržoví, i „Tudleno! Tudleno!“ křičí dílský myslivec cestou a běží k muzikantům, „musíme Pavelkovi pomoci, aby mu nepřeskočilo.“

*Dyž tu nebudeš, bude tu jiná,
dyť si beztoho jen kůže líná!*

„Myslivci sólo!“ volá Král a zvedá až ke stropu svoji křídlovku, jak vytahuje písničku do výše.

Učitelský mládenec Jindřich stojí s Fastrem ve dveřích, dívají se a poslouchají. Za tři dni už se muzikanti sehráli, všechny písničky hrají z paměti, ne umění, ale sám cit nevědomky klade jim prsty na klapky a struny, přelévá se do hudebních nástrojů, vytryskuje z nich a podmaňuje si kdekoho. „Jde jim to lepší než v kostele,“ šeptá Faster do ucha Jindřichovi.

„To si myslím,“ znalecky kývá hlavou na slovo vzatý hudebník.

Hosty nutno uctít za to, že se za selské voračky nestyděli.

„Pampáter Faster má sólo,“ volá Král, sotvaže dohráli myslivcům.

„Ano! Ano! Pane páter, zazpívejte si, dyť je masopust! Dyť nemusíte zpívat jenom u oltáře!“ volají všichni radostně, vesele a už tlačí velebníčka ven z pokojíčku do sálu a před muzikanty. O, jistě si zazpívá! Slyšeli ho kolikrát na svatbách a vždycky zpíval nějakou čtveráckou písničku, až se smíchy ohýbali. I teď jistě spustí buď „Šla panynka k zpovídání“ nebo „Jakživa jsem neviděla takovýho kaplana“, ba snad i zanočuje „Kýž je možná přijít k okýnečku, podívat se na mou Bábrličku“, muzikanti už se strojí, jak mu to vytáhnou, nápěvy těch písni už jim znějí v uších a prsty se nedočkavě chvějí...

Ale, co to? Pan páter se neusmívá, naopak, tvář náhle jako by se mu pavučinou potáhla, zvažněl, oči mu zaplály takovým podivným ohněm, čelo se smračilo, rty se vzdorně ohrnuly, a po chvíli ticha se ozval: „Když musím, tak si zazpívám, naposledy v Klenčí zazpívám.“

Ach, to jistě nebude žádná veselá písnička kaplanská, kterou Faster dnes zazpívá! Hle! Už si pravou ruku opírá o bok, levou zvedá do výše a za hlubokého ticha ozývá se jeho čistý, mohutný hlas:

Tám na tich kodovskjch lukách

slyšel sem kůkalku kůkat.

Kůkalička zakůkala,

má panyňka zaplakala.

„Kůkalička zakůkala, má panyňka zaplakala,“ opakují muziky. Jehlík tiskne flétu ke rtům a píská tak dojemně, že žádná kukačka na světě tak bolně zakukat nedovede.

Kůkalka kůkala: ků – ků!

Podej mi, má milá, ruku,

podej ruku, podej pravou,

zarostla mi cesta travou!

Faster natahuje ruku do prázdna, před sebe ji natahuje, a učitelovic Leninka nevstává z lavice, neskočí ode zdi, maminka ji drží pod paží a šeptá: „Dítě, pamatuj se! Všichni se na tebe dívají.“

Podej ruku, podej vobě,

že se nedostanem sobě:

hani za rok, za dvě léta,

hani do skonání světa!

Muziky dohrávají, Faster už sedí za stolem, hlavu má skloněnou nad pivem a oči zavřeny. Dvě veliké slzy, čisté a horké, vydraly se mu násilím zpod víček. „Osud můj je krutý, milovati brání, z blahotvorných chrámů Milka mě vyhání,“ slyší pojednou milý, srdečný hlas paní komisarové, jak u něho v pokoji deklamuje s citem prosté verše lokalisty Sládečka.

Nešťastný je páter Faster, smutek ho obtáčí čarovným kolem, takže se nikdo neodvažuje to kolo prorazit výkřikem: „Máte sólo nejen v zpěvu, ale i v tanci!“ Srdce všech se chvějí soucitem, ženské i oči si utírají a muži cítí dvakrát tak těžce křivdu, že se nestal Faster jejich farářem.

Ale masopustní úterý není Velký pátek! Přece tu nebudou sedět jako o funuse! Nutno rychle zahladit, rozprášit ten smutek, vyhnat ho z hospody, a proto muziky samy spouštějí:

„Masopuste! Masopuste! Jen nás, ženský, nevopuste! Masopust! Masopust! Jen mě, divče, nevopust!“

Ale také nelze nechat zarmouceného člověka samotného, aby se užíral smutkem a bolestí!

Starý, moudrý Taračka přisedá k Fastrovi a jemně mluví, jako by do hedvábného šátku slova zabaloval:

„Vy jste, velebný pane, zpěvák k pohledání! Tak jste nás tou písničkou rozebral, že na ni do smrti nezapomeneme. A musíte od nás odejít?“

„Musím, dědečku, musím,“ kývá Faster hlavou, „už zítra pro mne přijedou. Už jsem všecko spočítal a předal Rejžkovi, dnes jsme to dokončili a podepsali. Bratr mi slíbil, že zítra pro mne pošle koně s kočárem, a Krále požádám, aby mi odvezl nábytek. Rád bych tu zůstal, ale já bych místo kaplana už nezastal, mně už čtyřicet let minulo, už nemohu v postě běhat po křesťanských cvičeních, do škol a zaopatřovat. Jako administrátor jsem si mohl vyhovět, ale jako kaplan bych musil táhnout za dva. A tak si vezmu dovolenou, zatím zůstanu u bratra na děkanství, až se někde nějaká malá fara vyskytne, zažádám si o ni.“

Ulevilo se kaplanu, ulehl si bol v jeho srdci a pěkně si s dědouškem popovídal.

„A to hned ráno nás chcete opustit?“ vytahuje z kaplana nenápadně Taračka.

„Nikoli ráno! Vyžádal jsem si, že vám ještě naposled udělím popelec, v kostele se s vámi rozloučím a po obědě, až přijde kočár, opustím vás navždy.“

„Navždy nikoli! Vždyť my na vás vždycky a vděčně budeme vzpomínat a Domažlice nejsou ze světa. Často se budeme vidět.“

„Ovšem, tak ano, navštěvovat se jistě budeme, ale domov už tu mít nikdy nebudu.“

„Pan mládenec Jindřich má teď sólo,“ ozval se ze sálu Králův hlas. Fastrem to trhlo.

„Nepůjdeme se podívat?“ zdvihá se hned Taračka.

„Ne, nepůjdu,“ kroutí hlavou Faster a Taračka si také hned usedá.

„Teď se musíme naostřit,“ vzdychá Mikulášovic Honzík a ladí si rychle housličky, „ten nám jistě zazpívá písničku, jakou jsme jaktěživi neslyšeli, a v takové poloze, v jaké jsme jaktěživi nehráli.“

Kolébka Jindřichova stála v Kasejovicích, kde jeho otec krejčoval. Na svá dětská léta si vzpomněl, jak ho kamarádi zlobili, jak na něho pokřikovali; zasmál se a zazpíval hned:

*Oženil se krejčí,
neměl chleba k zejtří,
skrájel kůrku pod polívku,
že bude chutnější.*

Král sice foukl do trubky, Kubíček do klarinetu, Jehlík na flétu, houslisté přitlačili na housle, prsty jim jezdily po strunách, ale ne a ne padnout na tu notu, ne a ne se sejít. Celá hospoda se směje.

„Honzíku, podej mi ty housle,“ směje se i Jindřich a natahuje ruce ke kruchtice, „takhle se to hraje!“ volá a zpívá si novou sloku:

*Oženil se kantor,
když neměl dost brambor;
šel na vojnu do Majlontu,
stal se z něho tambor.^[133]*

Ted' se muzikanti chytli písničky a už se nepustí. Zuby nehty drží se melodie a učitelský mládenec ví, jak to zabolí Fastra; ale má-li doma vydržet, nechce-li, aby se paní principálka na něho mračila, pro žádnou jinou nesmí jít než pro Leninku. Vrací housličky, míří pro tanečnici a myslí si: „Vytancuji si domácí mír a pokoj, pohněvám si kaplana na čas, neboť já si Leninku nevezmu, ale stále jíst šklubánky a dřevěný toč také nechci,“ a už se pouští s dcerkou pana principála do kola, až za ním šosy poletují. Paní principálová sleduje tančící párek, mateřské srdce jí plesá a utěšuje se v duchu: „Snad přece jí toho Fastra vyženu z hlavy. Hned zítra pozvu zase mládence ke stolu a nebudu mu posílat jídlo nahoru do pokojíčku po dětech. Leninka bude nosit na stůl a kozel by v tom byl, aby tak mladí lidé na sebe nezvykli...“

Hospoda zrovna kypí blahem a rozkoší; nikdo tu nemyslí na hodiny, ale ponocný Válek pilně je počítá...

„Copak už je půlnoc?“

„Válku, vy jste se zmýlili!“

„Přepočítal jste se o celou hodinu!“

„Podívejte se, vždyť je teprv jedenáct,“ ukazují tři chlapci ponocnému na dřevěné hodiny na zdi.

Ale ponocný nenechá se zmýlit. Dobře ví, že chlapci otočili ručičky nazpět. Valí se dál v kožichu, s píkou v jedné a s rohem ve druhé ruce, přímo přes celý sál ke kruchtice.

„Počkejte, strýce, napijte se! Zatancujte si napřed!“

Ponocný nenechá se ani svést, ani podplatit, ani umluvit. Už se hrabe v těžkých botách jako medvěd po stupínkách nahoru, až se pod ním kruchticka strachem třese.

Tři voráci stavějí se před muzikanty v poslední chvíli a prosí: „Tak čerstva, ještě zahrajte alespoň jednou dokola.“

Ale muzikanti znají starý zvyk a ctí jej jako odvěké právo. Válek teď zahraje... Už nasazuje roh jako o půlnoční v kostele a přes hlavy všech vážně a slavně, smutně jako z hrobu už zní jeho „hůt – hůt –“, a když odtroubil, nasadili muzikanti instrumenty, aby doprovázeli poslední písničku v letošním masopustě:

Chval každej duch Hospodina

i Ježíše, jeho syna:

odbila dvanáctá hodina,

hlásá Válek z kruchticky neúprosně konec masopustu. Housličky, trubka, klarinet, všechny nástroje bolestně doprovázejí ten jednotvárný, žalostný zpěv... Muzikanti vstávají, skládají instrumenty, šenkýř Bartoš chystá se zhasínat dohořívající lojovky. Od lavic podél stěn odlepují se selky, shánějí se po mužích a dcerách.

„Ouha! Pr!“ ozvou se náhle tři voráci, „takhle se nechodí z voraček! Vy, ponocný, pijte, a vy, muzikanti, zahrajte nám ,do Nemanic‘.“^[134]

Ano! I to je staré právo! I to se musí ctít! Muzika začíná:

Už je toho masopustu namále!

Kampak my ty starý panny prodáme?

Ještě jednou bujará radost vyšlehla do závratné výše! Ještě jednou nutno si zadupat a zavýskat! Každý chlapec skočil rychle k své divči, každá divče jako jiskra skočila k svému

chlupci a už se točí v kole, ale – nalevo! Po desíti taktech začíná hudba hned jinou písničku, která se jinak tančí, devětkrát tak rychle po sobě mění melodii a s ní i tanec, polka, zeleňák, třínožka rychle se střídají, až konečně začínají devátou a poslední: „Loučení, loučení, jak je to těžká věc!“ Tanečníci zmírnili tempo, kdosi otevřel u sálu dveře dokořán a pár po páru tancuje nalevo, nalevo ke dveřím, na síni, na dvoře, hvězdičky na nebi mrkají, měsíček se špoulí, chlapcům i dívkám stojí v očích slzy, poslední vytančili tři voráči, vyšel ponocný, za ním muzikanti, Bartošovic hospoda stojí tmavá, hluchá a prázdná... „Devítinotová“ písnička, toť poslední vzdech masopustu!

Na věži pomalu, vážně odbíjejí hodiny půlnoc.

„Strýček Válek nás podvedli! Ošidili nás!“ žalují hlasitě do tmy tři voráči, ale nikdo už jim neodpovídá.

„Ach, jak krásné to bylo! V nebi to nemůže být krásnější,“ myslí si všichni, blaženě ulehají do těžkých podušek a libý spánek po třech dnech snáší se jim konečně na víčka...

Pouze nějaký nenasyta klátí se ještě po silnici a prozpěvuje do tmy:

*Voráči! Voráči! Pojed' démů!
Eště sem nezvorál, nepojedu.
Eště mám zavorat tu cestičku,
kury sem provázel mou Hančičku.*

Na toho však už se žene ponocný Válek a volá zdaleka: „Mlčíš hned! Mám ti tu hubu zacpat? Nevíš, že nastal půst?“

Nebylo by větší hanby než zaspát druhého dne popelec. Všichni se musejí ukázat v kostele ne tak pro pobožnost, ale na důkaz, že masopust je nepřemohl, a kdyby to musilo být, že by vydrželi znovu tři dny tancovat a zpívat... Šaty vysokých barev zmizely, fialové šerky a fěrtuchy vytáhly se z truhel.

Páter Faster stojí naposled u oltáře a kostel je namlácen lidmi. Už se s nimi několika prostými větami rozloučil a nyní se sklání k nim, sype jim popel na čela a šeptá každému jako své poslední napomenutí: „Pomni, člověče, že prach jsi a v prach se obrátíš...“

Napřed si jdou pro popelec ženské, aby se dostaly dřív domů k hrncům a k vaření. Hodinu to bude trvat, než dojde na muže. Zbytečně by v kostele překáželi, a tak stojí sedláci venku před

kostelem, pokuřují si, vyhřívají se jako rozčepýřeni vrabci na sluníčku a starosti i trampoty života vracejí se jim zvolna do ospalých hlav.

„No, muži, jak říkám,“ načíná řeč Klika, „sluníčko kakraholtsky připaluje, za týden máme voračky opravdové.“

„Ty máš pole proti slunci, tam to nasychá, ale já se do toho močálu v Dobří nedostanu ani za měsíc,“ svědčí hned Král, olizuje si pysky, jež mu ještě pálí, jak k nim tiskl trubku.

„Tak hned to nebude,“ usmívá se zkušený Taračka, „zima nás ještě potrápí. Ani na to nemysleme! Teď máme před sebou jinou starost. Faster dnes odjíždí od nás, a tak se mi zdá, že bychom ho měli vyprovodit.“

„Měli! Zaslouží si toho od nás! Dobře nás vedl, knihy nám půjčoval, noviny vykládal, děti ke škole přidržoval, na to byl tuze přísný!“ zaslouženou chválou hned oplývají sedláci. Všecko trpké a hořké rázem se zapomíná a jenom na pěkné vlastnosti se vzpomíná.

„I paní komisarovou k nám přivedl!“ posazuje Král na kupu chvály zlatou korunu.

„Nového faráře jsme nevíтали, – když to pořádali bez nás, jen jako chlapcům nám chtěli poroučet,“ dobře zakládá ohníček dědoušek Taračka, „tak bych si myslel –“

„Že vyprovodíme Fastra na koních,“ skáče mu do řeči hned Klika.

„Toť že vyprovodíme, a slavně!“ v plamen už vyšlehává moudře založený oheň.

„A kde se sejdem?“

„Hned po obědě, v jednu hodinu, u Králů na dvoře,“ poroučí už Taračka.

„Vy nás povedete, strýčku Taračko, prapor do boty si zastrčíte a pojedete v čele přede všemi, první, a my všichni za vámi!“

„Ták ták, chlapci, platí! Já se ještě v sedle udržím, jen co na vranku vyskočím. Ale zavedu si ji k zídce a vyhrabu se na ni.“

Ale neradí se jen sedláci. V druhém kopečku stojí chasníci a patrně i je trápí těžká starost nějaká. Čeká na ně odpoledne ještě nadmíru důležitá věc: pochovati masopust, který včera o půlnoci u Bartošů umřel. Muzika je nic nestála, peněz jim zbylo, propít se musejí, ale pochybují, že by si dal říci Král s Jehlíkem, Kubíček s Mikulášem, aby vedli maškary.

Trn z nohy jim vytrhl Marušák. Každý lišák cítí pečení. Nutno si chlapce smířit, neboť nevíme, jak se v životě karta obrátí. Což kdyby ti chlupáci opravdu si řekli, že budou hrát sami...

„Ještě se na nás zlobíte?“ opatrně plíží se Marušák a sladoučký úsměv mu sedí na našpulených rtech.

„Proč bychom se zlobili?“ staví se chlapci hloupými.

Ale Marušák neleze do pasti, neodpovídá na tu otázku, neohřívá kyselou omáčku, ale sám se ptá hned rovnou:

„Tak kdypak dnes začneme? Co? Kdypak máme přijít k Bartošům? Myslím tak asi, až odzvoní tři hodiny, co?“

„Co byste dělali u Bartošů? Vy přece musíte k Boud'ákovi!“

„Tam nebude nic! Došel jim už dech! Kdepak Němci a rovnat se nám! Ani ten zvyk neznají!“ přidusil Marušák hned hlas, přimhouřil oči a důvěrně sděloval, jak už včera to u Boudů prořídlo, na prstech mohl spočítat páry, co vytrvaly až do konce.

„Tak, strýčku, když jste se sám nabídl, abyste viděli, že se nehněváme,“ rozkročil se před Marušákem furiantsky první voráč, „smíte nám odpoledne zase zahrát, jako by se nic mezi námi nestalo. Ale pod jednou podmínkou.“

„Pod kterou? Mluv!“

„Že přijdete všichni Marušáci i Maršici. Nám hrála muzika zdarma, peněz máme ještě jako třísek, dostanete po zlatce. Za dvě hodiny dnes vyděláte co jindy za celou noc.“

„A co pít?“

„Dokud sud poteče, pijete s námi. Máme jej u Bartoše už zaplacený.“

„Pojďte, už máte čas!“ stojí na prahu kostelních dveří Makásek a kývá na mužské. Dýmky hned zmizely v kapsách a všecko se teď hrne pro popelec a s popelcem na čele rychle k domovu.

Vojáci zatím se vrátili z ranní projížďky, rozjeli se po statcích a odstrojovali koně. Všichni byli dobře naladěni, neboť masa i šišek užili do sytosti, pivem také sedláci nešetřili, i zatančit

si mohli, a tak všude hned sami slibovali, že koně vyčešou, ocasy jim zarovnají, hřívky vypletou i osedlají. Ba, když kaprál hlásil rytmistrovi, k čemu se strojí sedláci a že některým scházejí sedla, že by musili jet jen tak na dekách, ochotně nařídil půjčiti vojenská sedla a všecko, co jim bude scházet. Neboť záleželo mu na tom, aby tu zanechali vojáci po sobě pěknou vzpomínku, což kdyby se sem na zimu vrátili? Sedláci dobře vycházeli s jeho dragouny zde, i v Chodově a Dražinově, kde škadrona byla rozložena, nutno jim tudíž také vyjítí vstříc...

A tak když děkanský kočár po jedné hodině pomalu, líně vlek se po Klenčí nahoru k faře, vyjelo od Králů asi třicet jezdců a připojili se ke kočáru. V sluneční záři lesklo se a vrzalo řemení na koních, hrálo jim ve hřívách a očích, odpočaté, těžké koně selské, nezvyklé sedlu a krátké otěži, házeli hlavami, točili se i vzpínali, lidé vybíhali ven a s hrdostí dívali se na starého Taračku, který na své vrance seděl jako chodský vévoda. Ohromný širák, plný černých hedvábných pentliček jako koruna seděl na jeho šedivé hlavě, dlouhé vlasy splývaly mu na bělostný šerkový župan, který mu padal vzadu přes sedlo a od sedla až koni na kyčle, v levé ruce třímal červenobílý praporec s čekanou ve znaku, konec žerdi měl zaražený ve vysoké botě, pravicí řídil svoji milou vranku, která si vážně a důstojně vykračovala, jako by věděla, že nesmí žádnými hloupými skoky dnes hněvat strýčka a rušit tak velebnost celého zjevu.

I důstojníci vyšli si po obědě před Johánesovic hospodu a zálibně si prohlíželi pestré selské bandérium.

Seřadili se, jak to viděli u vojáků, před farou a páter Faster vyšel. Podíval se po sedlácích, zakýval na ně hlavou, snad jim chtěl něco říci, ale náhle to s ním zatřáslo, vytrhl z kapsy prudce bílý šátek, zakryl si jím ústa, už se ani neohlédl na Rejžka, který ho vyprovázel, a skočil do kočáru.

„Ještě jsme na něco zapoměli,“ naklonil se náhle Klika na koni ke Královi a už se rozhlížel kolem.

Spatřil svého Martina, který tu stál se zástupem dětí, a zakýval naň.

„Co tě už zas kozel bere?“ okřikl ho Král, protože Klikův kuň, jako by cítil nepokoj jezdcův, počal přešlapovat a dít se z řady ven.

„Zvonit musejí!“ vykřikl Klika, „ať zvoní dnes! Faster si to zasloužil! Šetřil zvony – tak ať –!“

Vtom, jako by slyšely Kliku, rozhlaholily se na věži vskutku všechny zvony. Taračka mávl praporem, vranka pod ním se nadnesla a za ní už se točili nedočkavě, ohnivě ostatní koně. O tvrdou, suchou už silnici zazvonily podkovy, ani pět minut netrvalo, bandérium, kočár i Faster zmizeli z Klenčí. Ještě nějakou chvíli hleděli lidé za nimi, až se propadli v Dražinovské hoře. Ale pak rychle zas vraceli se všichni do teplých světnic, neboť čekalo je dnes ještě jedno divadlo...

U Boudů v hospodě sedí v té chvíli Zippner, Sauer, Hernauf, ba i majolikář Majer přiběhl se podívat na selské bandérium. Ale přišel pozdě, ačkoli utíkal, jak se to dozvěděl, z dílny rovnou přes pole zadem Harlasovic cestou k faře. Nespatřil už nic víc než zadky koní a kočáru, jak mizí v záhybu u špitálu, jako by je ta mohutná budova polykala. Mrzut vracel se po silnici domů a byl skoro rád, když naň od Boudů zaklepali a oknem zakývali. Všem ještě po včerejšku pobolívala hlava, žaludek se bouřil, nevyspalé oči špatně viděly na uzlíky, cívky a člunky, a tak zde tkalci vyháněli d'ábla belzebubem. Pojídali slanečky, kyselé zelí syrové, tak jak jim je Boud'ák nosil na talíři přímo z kadečky, a otravovali štíra.

Slovo vedl Zippner, jehož vážnost v očích všech znamenitě stoupla od té chvíle, co sám pan amtsasesor ho tak vyznamenal; proto ho poslouchali líp a jeho slovo víc vážilo než samého rychtáře Kladívka, který se pomalu stával pátým kolem u vozu. –

„Pan amtsasesor řekl, že musíme zničit všechno, co by mluvilo pro sedláky. Bílkovi nevěříme, proto prohledal sám Forst všechny papíry na radnici a nic tam nenašel, co by dávalo sedlákům právo na lůsy. A co našel, to spálil.“

„Ano? v mé přítomnosti hodil do kamen svazek papírů, dobré dvě libry jich mohlo být, železným háčkem je v kamnech natrásal tak dlouho, až z nich nezbylo nic než popel. Pak teprve vstal, praštil háčkem o zem a vykřikl: ‚Tak! A teď ať se sedláci soudí, chtějí-li! Vytřel jsem jim zrak!‘“ vykládal horlivě Kladívko.

„To jste dobře udělali, ale na jednu věc jsme zapomněli.“

„A na kterou?“

„Na smluvní kámen.“

„Jaký kámen?“

„Vyložil mi to můj tovaryš, tuchgesel Jirka, který pochází ze zdejší, selské krve. Ten kámen leží pod lůsy na kovářské louce, do něho je vysekána kniha, pero a důlek na kalamář. Na tom kamenu prý podepsal Lomikar listinu, kterou daroval sedlákům lůsy. Tomu kamenu se říká proto smluvní kámen.“

„Kámen je němý, ten nemůže mluvit.“

„To tam mohl leckdo vysekat, kámen se nemůže bránit.“

„Takových kamenů se tu válí plno. Řekněme třeba koňský kámen, na něm také někdo vysekal koňskou podkovu, křížek a nějaká písmena.“

„Pan amtsasesor řekl, že ten kámen musíme zničit.“

„Smluvní kámen zničit,“ zasmál se teď Boud'ák, který tu stál, zvědavě poslouchal, ale teď se neudržel, aby se do hovoru nevmísil, „znáte, pánové, ten kámen? Ten by neunesla, kdyby byla živa, ani Zahoříkovic prabába, která prý přinesla ve vlasovém fěrtuchu až z Haltravu kámen, co ještě dnes nám slouží za lávku přes Čerchovku, když jdeme do Houvězda.“

„Všecko na světě lze zničit,“ usmál se povýšeně Majer, „hůř je tvořit než bořit. K svému řemeslu potřebuji živce. Jděte se podívat do Otova anebo do Meclov, jak tam trhají skály prachem.“

„To nemusíme chodit ani tak daleko, vždyť to vidíme v lomu trhanovském, rány slyšíme až sem.“

„Tak by to ovšem šlo,“ přiznával šenkýř, „ale já myslil, že ho chcete jenom někam odvalit nebo zakopat a schovat.“

„Zničit,“ řekl pan amtsasesor, „zničit tak, aby po něm ani stopy nezůstalo.“

„Ale co řeknou sedláci?“ lekal se znovu Boud'ák, v jehož žilách kolovala čistá, chodská krev klenská, a zahleděl se skoro s odporem na ty Němčíky, strojící s lehkým srdcem zkázu tak slavné památce.

„Pan amtsasesor mi vyložil,“ ohnal se znovu Zippner na slovo vzatým znalcem práva, „že sedláci nesmějí ani špetnout, protože kámen už nepatří obci, ale kováři. Sedláci si ho mohli

při dražbě vymínit, mohli podat odpor, ale když tak neučinili, může s ním dělat kovář, co chce.“

„Kovář jistě chce, aby mu na louce rostla tráva, a ne kamení.“

„Pytlík prachu nám zbyl na radnici ještě od neděle, jak jsme vítali a do kostela uváděli nového faráře.“

„Jak sáhnete na kámen, bude oheň na střeše! Sedláci přiběhnou a do krve ho budou bránit,“ varuje ještě naposled šenkýř.

„Sedláci jeli vyprovodit Fastra do města.“

„Jejich syni a pacholci pochovávají masopust.“

„Udělejme si také nějakou švandu. Rozstřílejme jim, než se vrátí, ten kámen!“

„Pošlete pro kováře!“

Ve tři hodiny vyšel z hospody od Bartošů maškarní průvod. V čele kráčela úplná hudba Marušáků a hrála dnes „na plechy“ smuteční pochod.

Hned za ní šel v bílé košili a s biskupskou, papírovou čepicí na hlavě jeden voráč a ostatní dva dělali mu ministranty. Na hnojních nosítkách jako márách nesli za nimi čtyři chlapeci masopust, panáka ze slámy a hrachoviny upleteného, oblečeného v roztrhané kalhoty plátěné a v plátěnou kazajku. Klikovic Martínek dělal „droužku“. Oblékli ho v dívčí šaty, slaměné povříslu otočili mu místo věnce okolo hlavy a jako na koně sedl si malý Klika Kofrovic pacholku na ramena, držel se ho za uši a tak se nesl za márami. Za „droužkou“ pak hrnula se všecka mužská chasa. Chasníci hlasitě plakali pro nebožtíka, nařikali, jak to viděli o skutečných funusech, čert v obráceném kožichu, s červenou čepičkou a růžky na hlavě zuřivě pobíhal kolem, tvář měl začerněnou, z úst visel mu dlouhý, krvavý jazyk, chrastil řetězem, strašil a odháněl děti, které se tu pletly do cesty. Každou chvíli rozběhl se k některému statku, před kterým stály ženské, děvčata, děvky i selky, s křikem a smíchem všecko před ním prchalo, schovávalo se, vrata zavíralo, ale když se přece vetřel někam do stavení, nebylo jiného vykoupení z jeho moci než talířem šišek a zlatníkem. Žid v chlupatém cylindru, s pytlím na zádech běhal za ním a sbíral do pytle všecko, co čert na selkách vymámil. I medvědář se strašným, velikým, hrozně bručícím medvědem motal se kolem a naháněl strachu všem divákům ještě víc než sám rohatý čert, neboť často se utrhl medvědři z řetízku,

chytil některou babku, a ať chtěla nebo nechtěla, půst nepůst, musila s ním tancovat tak dlouho, dokud ho medvědář nechtyl za kroužek v nose a neuvázal znovu na řetízek...

Poslední jela smrt. Suchá, stará, zedřená kobyła, kterou pan Johánes trpěl na stání z pouhé vděčnosti za výborné služby a četná hříbata, jež mu odchovala, smutně, s hlavou k zemi nachýlenou nesla na prohnutých, holých zádech bez sedla příšerného jezdce. Pod velikým, bílým prostěradlem šklebila se hrůzná umrlčí hlava, řady žlutých, velikých zubů cenily se v bezmasých čelistech a místo očí i nosu černaly se hluboké důlky v ní. Přes rameno nesla jako stříbro lesklou travní kosu a občas jen vážně zakývala hlavou, až se prostěradlo za ní vlnilo. Husí kůže naskakovala ženským při tom pohledu, mráz jim šuměl po zádech a zakrývaly si fěrtuchem oči, aby tu strašnou maškaru neviděly.

Kam zakopají masopust? Nikam jinam než před ten dům, ve kterém zůstává divče, jež s chasou buď voračky nedržela, nebo z lakoty nic na ně nedala. Ale taková divče letos není k nalezení, kdyby ji po statcích svíčkou hledal.

Už celé náměstí obešli, všude hledali, nikde vhodného místa nenalezli, až teď zarazili před kovárnou. Nosítka se zastavila, chasníci utvořili veliký kruh, čekali, že vyběhne z kovárny kovář, počne křičet a hrozit, ale kovárna je zavřena, nikdo se v okně neukazuje, tak ať předjede smrt a koná své smrtící dílo... Chlapci se jí ještě staví v cestu, zdržují ji, ale marně. Vážně vjíždí do kruhu, kosa ve slunci se zablýskla a už strhla nebožtíka z nosítek na zem. Muzika dojemně spustila „loučivou“, chlapci plačtivě s ní zpívali:

*Humřil nám masopust,
humřil nám náhle,
esli vám hublížil,
pro pána krále,
esli vám hudělál
to ha nebo to,
prosím vás, lidičky,
vodpuste mu to.*

„Pampáter“ pokropil ještě nebožtíka mázem piva, který mu podali „mistranti“, a už ho „přátelé“ v hrobě zahazovali. Rozbité sklenice v masopustě, staré hrnce a pekáče, rezavé kropáče a prohnílá vědra, nakřaplé džbány a děravé plecháče a jiné nádoby, které chasníci nesli a v průvodu dělali, jako by z nich pili, to všechno padalo „na mrtvého masopusta“, takže

před kovárnou ve chvílce vršila se veliká kupa nejrůznějšího braku, se kterým selky nevěděly co si počít a schovávaly ho až na dnešní den.

Poslední hrnek se rozkřápl, poslední sklenice rozstříkla se nad tím veselým hrobem, smrt nenápadně zmizela hned, jak vykonala své katanské dílo, Marušáci spustili takový pochod, že se nohy samy zvedaly od země a samy mířily k Bartošům.

Ještě tam ani nedošli a náhle zaduněla vzduchem rána, ohromná tak, že Marušáci leknutím vypadli z noty, chasníci poskočili, ale hned se zastavili.

„Co to bylo? Co se kde stalo?“ ptaly se oči všech a ustrašeně hleděly kolem. Ale než se vzpamatovali, už zaduněla druhá a hned vzápětí třetí.

„To asi Němci v chalupách pochovávají masopust podle svého zvyku.“

„Střílejí i o Božím hodě.“

„Navrtají pařez, nabijou prachem a to dává takové rány.“

„Ať si dělají, co umějí! Co je nám do nich!“

„Nezdržujme se!“

„Muziky, hrajte!“

Hudba znovu spustila a průvod zmizel ve vratech hospody. — —

Od Dražinova ke Klenčí vrací se bandérium. Skřivánci zpívají mu nad hlavou, mrazem spálené ozimy počínají se zelenat po vlhkých polích, sedláci je bystře, znalecky pozorují, klátí se pohodlně na koních a hlučně, spokojeně si sdělují zažité dojmy.

„Viděli jste paní komisarovou?“ volá Král.

„Viděli, jakpak bychom ji neviděli, vždyť jsi nás upozornil.“

„Stála u okna, usmívala se a šátečkem nám mávala.“

„A, strýčku Taračko, to jsem si nemyslel, jaký vy jste ještě chlapík,“ velebí nade všechny Klika, „kůň pod vámi v klusu a vy levičkou vytrhnete praporec, zatřepáte jím jako hračkou a skloníte ho směrem k oknu paní komisarky. Myslím, že se jí to líbilo.“

„Komu čest, tomu čest, pastýři hůl,“ hrdě, sebevědomě odpovídá stařec, „před jiným bych prapor nesklonil. Ale paní Boženě – všecka čest!“

„A dobře, že se k nám přidali Dražinováci, deset jich s námi jelo, to se dívali Hondřáci na sedláky. V celém městě by nesehnali čtyřicet koní.“

„Ale Fastra to těšilo, že tak veřejně před celým městem –,“ vedl teď slovo Král, ale nedokončil je.

Z blízkého lesa houkla rána, až se koně leknutím vzepjali.

„Co to?“

„To snad myslivec Tudleno, aby nám poplašil kobyly, střelil tu někde.“

„Ani se mi nezdá, že by to bylo z pušky.“

Koně se sami rozběhli, jako by věřili nebezpečí. Les se rozhrnul před nimi, sjížděli po kopečku dolů k mostu, když teď před nimi zahřměla nová rána.

Všichni zvedli hlavy a napjatě pozorovali z koní kraj. Celá klencká stráž od úpatí říčky až k hřebenu haltravskému zvedala se před nimi jako střecha.

„Aby ti chlapi něco nevyvedli. Pochovávají dnes masopust –,“ leká se Král a jeho oči zrovna slídí po polích, lukách, střechách, když náhle pod lůsy postřehl obláček dýmu, a už zaburácela krajem třetí rána, lesy ji ozvěnou opakovaly, a jako by do Krále střelil, zvedl se náhle v třmenech, vykřikl: „Kámen, smluvní kámen trhají,“ a už svíral patama klisnu, která rázem vyrazila z houfu kupředu.

Král letěl jako pták. Daleko za sebou nechal Kliku, ještě dál Frýdu, Houdla, strýce Taračku i ostatní. Nevěda ani o tom, ukázal teď, v té chvíli, všem své veliké umění jezdecké. Most zaduněl pod kopyty koně, zdanovská cesta, farské pole, Jámy, trhanovská cesta, Dílce, to všecko letělo kolem něho dozadu, koni padala pěna od udidel, pot se mu bělal za sedlem, ale Král nepovolil. Vřítíl se do Klenčí, zahlédl kupu hrnců a pekáčů před kovárnou, „dobře,“ vydralo se mu ze zaťatých rtů a vyjel na náměstí. Čekal, že tu všecko bude vzhůru, že tu budou stát ženy i děti, všecka chasa, a zatím nic, mrtvo a pusto, jenom od Bartošů zní hudba „pro poslechnutí“, ne k tanci, chasníci tam patrně počítají, platí voračky a propíjejí zbytek. Což by se byl mýlil? Přesvědčí se!

Trhl znovu uzdou a kůň jen mírným klusem rozběhl se znovu do kopce. Král už ho nehnal. Nebyl si jist sám sebou. Nad Frantovic gruntem zatočil koně vpravo na dílskou cestu, projel úzkou uličkou, holé trávníky a Šimanovic mlýn, stulený v olších, vynořil se před ním, rychle podíval se k lesu a znova strnul. Srdce se mu sevřelo v těle jako v kleštích, rázem pochopil, jaký ďábelský čin se tu dnes stal, když spatřil na kovářské louce pouhý pahýl smluvního kamene a kolem kupu lidí, kteří odnášejí celé kusy a zahazují je do lesa.

„Na ně,“ bylo to jediné, co mu napadlo. Trhl klisnou vztekle, až sedla na zadek, ale hned jí povolil otěže a kůň skočil kupředu. „Rychle, rychle, ještě rychleji, než se rozejdou,“ volá jakýsi temný hlas na Krále, i před očima se mu tmí, to už jede po Johánesovic cestě přes Moček na Brť – teď přeskočil mlýnský potok a vjel na kovářskou louku.

„Co se to opovažujete?“ rozkřikuje se z vysoka, z koně dolů.

„Slavíme svoje voračky. Kamení ořeme, když nemáme pole.“

„Kdo vám to dovolil?“

„Kovář. Kámen je jeho. Snad nejedete na nás?“

Hrozná jistota, příšerná skutečnost zmrazila rázem rozzuřeného sedláka. V okamžiku pochopil, že kámen je navždy ztracen.

„Ovšem! Ovšem!“ usmál se divoce, „na svém si, pravda, může dělat každý, co chce.“

„To si také myslíme!“ vítězně, posměšně odpovídali mu od kamene. Kdyby ho pěsti bili, nebolelo, neranilo by to tak Krále jako ten vítězný, hrdý jásos. Cítí, jak krev mu stoupá do hlavy a levice sama zatíná se v pěst. Nevěda ani o tom, vztyčil se ve třmenech, zahrozil divoce tou pěstí a vykřikl jako lev: „Jakože se Král jmenuju, tuto vám neodpustím.“ Otočil koně a jel rovnou přes všechno zadem k svému gruntu.

Pustý smích ho vyprovázal.

Ale jezdec neslyšel. Jel s hlavou svěšenou, jako se jezdí ze ztracené, hloupě prohrané bitvy...

Slunce v té chvíli schovalo se za Haltrav a černý stín prostřel se dlouze přes celé Klenčí. –

Poznámky

[1] Mýtina. *Pozn. red.*

[2] Hřbet. *Pozn. red.*

[3] Gloria.

[4] Duchovní správa. *Pozn. red.*

[5] Prašivina. *Pozn. red.*

[6] Lesník. *Pozn. red.*

[7] Správně: pro reakci.

[8] Žloutenka. *Pozn. red.*

[9] Vyzvánění kostelním zvonem proti nepříznivému počasí. *Pozn. red.*

[10] Kočár pro vesnické panstvo s polstrováním. *Pozn. red.*

[11] Prostor pro hru v kuželky. *Pozn. red.*

[12] Bývalý vrchnostenský úředník s civilní soudní mocí. *Pozn. red.*

[13] Knížecí rod. *Pozn. red.*

[14] Poddůstojník mající na starosti zásobování a ubytování vojska; dvorský služebník obstarávající podobné služby. *Pozn. red.*

[15] Bělouš. *Pozn. red.*

[16] Noční hlídka. *Pozn. red.*

[17] Pomazaný černým leštídem na boty. *Pozn. red.*

[18] Mimořádná. *Pozn. red.*

[19] Rychle. *Pozn. red.*

[20] Trávovitá bylina s kuželi květních klásků. *Pozn. red.*

[21] Pašerák. *Pozn. red.*

- [22] Pečený pokrm z vajec, mouky, krupice ap. vkládaný do polévky nebo do mléka. *Pozn. red.*
- [23] Copak. *Pozn. red.*
- [24] Prázdniny. *Pozn. red.*
- [25] Krtonožky.
- [26] Rozštěpená tyč ap., do níž je možno jako do kleští něco uchopit. *Pozn. red.*
- [27] Větvení jehličnatých stromů, chvojí. *Pozn. red.*
- [28] Pozemek ležící ladem n. jen široká cesta mezi ploty, poli, kudy se volně chodí nebo jezdí a kde se i pase. *Pozn. red.*
- [29] Kozel. *Pozn. red.*
- [30] Dozorce. *Pozn. red.*
- [31] Od „hejta, hyjta“ návštěva, beseda, hrátky, táčky. *Pozn. red.*
- [32] Boty s holínkami. *Pozn. red.*
- [33] Právítko. *Pozn. red.*
- [34] Týdenní plat učitele, vybíraný (v sobotu) za každého žáka od rodičů. *Pozn. red.*
- [35] Známé žertovné slabikování věty „bába nese routu“, kterou ve školách popraveno slabikování a zavedena metoda hláskovací.
- [36] Pevná hrubá látka po domácku tkaná ze lnu a z vlny. *Pozn. red.*
- [37] Český lidový tanec třídobého rytmu (vzniklý pod vlivem rakouských lid. tanců). *Pozn. red.*
- [38] Majolika: keramická hmota s různobarevným průlinčitým střepem a s různobarevnou glazurou; výrobky z ní, zprav. zdobené malovanými lid. motivy. *Pozn. red.*
- [39] Nákrčník. *Pozn. red.*
- [40] Drdol. *Pozn. red.*
- [41] Čištěná pryskyřice. *Pozn. red.*

- [42] Nošený v svátečním odpolední. *Pozn. red.*
- [43] Zaměstnankyně finanční stráže. *Pozn. red.*
- [44] Květy, 10. roč. běh, číslo 27 ze dne 5. dubna 1843.
- [45] Houska. *Pozn. red.*
- [46] Pole, na kterém se pěstuje zelí. *Pozn. red.*
- [47] Oddělení stodoly po stranách mlatu, přístodůlek. *Pozn. red.*
- [48] Větvičky. *Pozn. red.*
- [49] Druh pečeného bramborového jídla. *Pozn. red.*
- [50] Sukně šitá dohromady se životem. *Pozn. red.*
- [51] Police na nádobí. *Pozn. red.*
- [52] Karetní hra. *Pozn. red.*
- [53] Součást vah u vozu, k níž se zapřahá tažné zvíře. *Pozn. red.*
- [54] Prudký běh. *Pozn. red.*
- [55] Truhlářský stůl. *Pozn. red.*
- [56] Tence štípaná louč. *Pozn. red.*
- [57] Navléci. *Pozn. red.*
- [58] Tabatěrka z březového dřeva. *Pozn. red.*
- [59] Zkratka z Kontrollamtseinnehmer, té doby nejvyšší pán celního úřadu v Klenčí, kde pohraniční službu konala K. k. VII. böhmische Gränzwach-Kompagnie.
- [60] Hrubost. *Pozn. red.*
- [61] Tyčka z uschlého stromku. *Pozn. red.*
- [62] Dávka odváděná ve snopech. *Pozn. red.*
- [63] Štípat na větší kusy. *Pozn. red.*

- [64] Poštovní dostavník. *Pozn. red.*
- [65] Nádržka na kamnech k ohřívání vody. *Pozn. red.*
- [66] V předvečer svátku svaté Lucie chodívaly „Lucky“ kolem stavení. Kontrolovaly pořádek, neposlušné děti, dodržování půstu a zvyku, že se 13. 12. nesmí drát peří a příst. *Pozn. Red.*
- [67] Někdejší dávka odváděná v plodinách. *Pozn. red.*
- [68] Děti chodili 12. března převlečené v různých maskách a dostávaly za popěvky dárky nebo peníze. *Pozn. red.*
- [69] Tak se vykládá, proč mají ženské krk hladký, kdežto muži mají pod bradou na chřtánu ohryzek.
- [70] Stůjte! Klid' se odtud, satane, pekelný pse!
- [71] Půlnoční mše vánoční.
- [72] Smíšený pomocný hlas u varhan, zpravidla z kvinty a oktávy. *Pozn. red.*
- [73] Naplno, všemi hlasy. *Pozn. red.*
- [74] Lesní dělník skládající dříví. *Pozn. red.*
- [75] Kněžský čtyřhranný biret. *Pozn. red.*
- [76] Dohra na konec mše svaté. *Pozn. red.*
- [77] Lidový hudební nástroj (džbán potažený měchuřinou, z které vyčnívá svazek žíní). *Pozn. red.*
- [78] Rybník. *Pozn. red.*
- [79] Ozdobný špendlík, jímž se u krku spíná košile u ženského chodského kroje. *Pozn. red.*
- [80] Úleva. *Pozn. red.*
- [81] Často chodívali jen dva a pak na motovítku místo hvězdy nosívali třetího krále, malého panáčka, Kašpárka totiž ustrojeného jako krále.
- [82] Houslista. *Pozn. red.*

[83] Houska vánoční.

[84] Misník.

[85] Domažlice v tu dobu patřily poštou do Klenčí. Poštovní úřad zřízen tam byl teprve r. 1862.

[86] Chytré horákyni.

[87] Narážka na starou pověst, že v Klenčí r. 1690 na město povýšeném pořídili si pouze jeden obleč městského kroje, který visel na radnici. Kdykoli některý z novopečených měšťanů musil jít na vrchnost, oblékl si ten kroj. Lomikar to však brzy prokoukl a nařídil, aby se mu všichni představili současně, a tu měl kabát pouze rychtář a ostatní – selský oblek šerkový.

[88] Kožené kalhoty až po kolena sahající.

[89] Úředníci hospodářští.

[90] Hustý sladký likér. *Pozn. red.*

[91] Trámcový podklad pod sudy. *Pozn. red.*

[92] Ptačí budka. *Pozn. red.*

[93] Guláš. *Pozn. red.*

[94] Soukeník. *Pozn. red.*

[95] Einmal eins = násobilka.

[96] Papirový smotek k podpalování dýmky nebo svíček. *Pozn. red.*

[97] Smyčcem.

[98] Dudákovi.

[99] Kozlem, tj. zvláštním druhem dud, do kterých dudák nefouká, které píšťaly do úst nemají, ale ženou se jen měchem.

[100] Díly obecního lesa připadající k selské usedlosti. *Pozn. red.*

[101] Mezníků.

[102] Los.

- [103] Dnes u Sv. Vojtěcha.
- [104] Přadeno.
- [105] Biřic.
- [106] Hlinitá půda. *Pozn. red.*
- [107] Mít naspěch. *Pozn. red.*
- [108] Kozel.
- [109] Chodská. *Pozn. red.*
- [110] Čechoslav. Všeobecný zábavník z r. 1831. Svazek (?), str. 19.
- [111] List Boženy Němcové, psaný v Domažlicích dne 14. února 1846 Bohuslavě Čelakovské do Vratislavi.
- [112] Přezdívka domažlických obyvatelů.
- [113] Nižší správní úředník. *Pozn. red.*
- [114] Slepé střevo. *Pozn. red.*
- [115] Kníže Metternich.
- [116] Jízdní krojová družina. *Pozn. red.*
- [117] Plat kněžím za církevní výkony. *Pozn. red.*
- [118] Kříž s ostatky, který se podává k políbení. *Pozn. red.*
- [119] Soudní přísedící. *Pozn. red.*
- [120] Dna. *Pozn. red.*
- [121] Špalky. *Pozn. red.*
- [122] Pytlík na tabák s kočičí kůže. *Pozn. red.*
- [123] Krátká dýmka. *Pozn. red.*
- [124] Lišák, prohnaná šelma. *Pozn. red.*

^[125] Občanské právo. *Pozn. red.*

^[126] Z němčiny zkomolené názvy pracovních nástrojů (Hobel = hoblík, Bohrer = vrták, nebozez, Winkel = úhelník, Heft = násada, držadlo, Schnitt = řez, řezat). *Pozn. red.*

^[127] Krajobový název pro pečivo různého tvaru (koláč, placku aj.). *Pozn. red.*

^[128] Štýrský.

^[129] Bavorský.

^[130] Divče,	pojd'	se	k plotu,
nech	se	mne	podívat,
jaké	ty	očičko	máš:
černé či hnědé?			

^[131] Mé	očko	není	černé,
mé	očko	není	hnědé,
mé	očko	je	právě
na tě se dívat!			

^[132] Zvláštní tanec německý, zvaný „na jednom místě“, podobný chodskému „kolečku“.

^[133] Vojenský bubeník. *Pozn. red.*

^[134] Nemanice, německá obec, ležící za lesem západně od Klenčí.